SV. ČECH

PESTRÉ CESTY PO ČECHÁCH

SVATOPLUK ČECH:

PESTRÉ CESTY PO ČECHÁCH.

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC
V PRAZE.

SEBRANÉ SPISY

SVATOPLUKA ČECHA.

Pokračování posmrtné. - Pořádá Ferdinand Strejček.

DÍL XXVI.

PESTRÉ CESTY PO ČECHÁCH.

V PRAZE

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

1909.

PESTRÉ CESTY PO ČECHÁCH.

Napsal

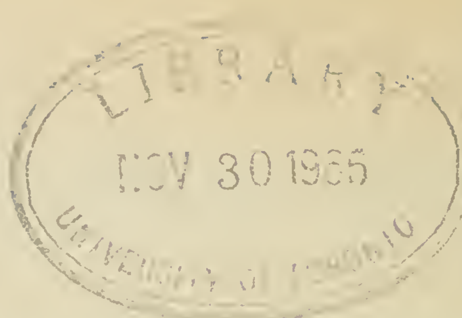
SVATOPLUK ČECH.

V PRAZE

NAKLADATEL F. TOPIČ KNIHKUPEC

1909.

Titul svazku měl by vlastně zníti »Z Pestrých cest po Čechách«, neboť spisovatel objemnou práci svou zúplna nedokončil, vydav toliko dva díly místo zamýšlených tří, a kromě toho zařazeny byly některé části I. dílu původních »Pestrých cest po Čechách pana Broučka a společníků«, jež vycházely s illustracemi Viktora Olívy v letech 1890—1892 nákladem F. Topiče v Praze, do předcházejících svazků Sebraných spisů, a to do V. sv. na str. 83—164 upomínky básnikovy z dětství (Z cesty Václava Maliny do minulosti), do sv. X. na str. 253—278 pojaty básně »Z cestovního denníku Jana Vraného« do cyklu »Z potulek« (Na Humprechtě, Maloměstská idylla, Kost, Na Valdštejně, Trosky) a úvodní báseň k »Pestrým cestám po Čechách«, nadepsaná »Čechám«, zařazena byla do »Druhé řady veršů příležitostných« ve sv. XXIV. na str. 258—261.

Pro »Pestré cesty po Čechách« měl Svat. Čech v úmyslu napsati původně také »Kutnohorské procházky a fantasie Orlanda Furiosa a Břetislava Boubínského«, několik parodických básní »Violy Těšinské« a ironické úvahy »Dra Dagoberta Špičky«. Když však začal psáti II. díl P. c. po Č., satiru »Matěj Brouček na výstavě«, vsunul »básnický souboj« Orlanda Furiosa a Břetislava Boubínského do této práce a k ostatním částem vůbec již se nevrátil.

F. S.

TISKEM »UNIE« V PRAZE.

(P r o s p e k t.)

Velectěný pane nakladateli!

Jako já, byl Jste zajisté i Vy nemile překvapen pruzračně tajemnou otázkou: „Kde je pan Brouček?“ která tyto dni v tučném inserátovém rámci tvrdošijně obtěžovala čtenářstvo našich denních listů. My oba jsme arci přesvědčeni, že tajemným inserentem byl některý z hojných ctitelu pana domácího, kteří se již nemohou dočkati nového jeho vystoupení na veřejnost; ale v obecenstvu našlo se as dosti lidí, kteří puvodce oněch inserátu hledali zcela jinde, ba dokonce snad v nejtěsnější Vaší blízkosti, což se Vás musí dotýkati tím bolestněji, poněvadž ze všech věcí na světě kromě nepořádných odběratelů nejvíce nenávidíte všeliký zpusob reklamy.

A co řeknete teprve tomu, sdělím-li Vám, že se vedle oněch inserátu povalují po kavárnách a hostincích i zvláštní lístky, v podobě navštívenek, s týmž důtklivým dotazem po panu Broučkovi?! Že tyto lístky neznámého puvodu bloudí v Praze z ruky do ruky a že valem rozlétly se i po ven-

kově?! Za očitý důkaz přikládám k dopisu svému jednu takovou navštívenku, která zabloudila včera až i do mé literární poustevny.

Musím se Vám přiznati, že mi ten lístek zkazil celou dnešní noc. Dotěrná slova: „Kde je pan Brouček?" pronásledovala mne matenicí divokých snů. Běhal jsem ulicemi, kde tato otázka šklebila se na mne na každém rohu s ohromného plakátu a s nesčetných tabulí, jež nosili mezi davem na žerdích veřejní posluhové. Uchýlil jsem se do kavárny a beru do rukou časopisy. — Muj bože! Úvodní článek „Národních Listů" má tučný nadpis: „Kde pan Brouček?" — saham k německé „Politice" — i tam září v čele první stránky veliké: „Wo ist Herr Brouček?" — Stejně „Hlas Národa", „Česká Politika", „Čech" — zkrátka všechny naše žurnály nechaly boje o vídeňské punktace a sjednotily se ve svorné, důtklivé otázce po panu Broučkovi. Zmámen vybíhám opět na ulici, ale tam vítá mne fantastický povoz, tažený schromlým měsíčním Pegasem a vyfintěný husitskými palcáty, s něhož pan Würfel ve svém známém středověkém kostýmu s luznou Etheréou neunavně metají do hlučících zástupů spoustu modrých, červených, žlutých, zelených listů s nápisem: „Kde je pan Brouček?" Chci uniknouti do postranní ulice, ale v tom slyším Váš hlas, zvoucí mne, abych k dovršení effektu ztrávil několik dní s Olívovými kresbami za sklem vaší výkladní skříně... Zděšen pádím odtud, Vy v patách za mnou a již cítím v týle železnou Vaši ruku... V tu chvíli jsem se na štěstí probudil, pokryt jsa všecek potem smrtelných úzkostí.

Tento hrozný sen jest příčinou mého dopisu. Vím sice, a shora již jsem napsal, že Jste nepřítelem všeliké reklamy stejně rozhodným jako já — ale dbaje přísloví: „Čert nikdy nespí“, obracím se k Vám přec ještě s výslovnou žádostí, abyste i v tomto případě Svým zásadám věren zůstal a kromě prospektu a prostého oznámení v novinách ničeho nepodnikl pro hojnější odbyt našeho díla. A prospekt upravíme tak, aby si nikdo do naší knihy nesliboval více, než podati chceme a můžeme. Vždyť jsem přesvědčen, že stejně jako já nedbáte o hojné rozšíření její, nýbrž o uspokojení čtenářů třeba nečetných. Ba, bude nám příjemněji v takovém užším kroužku vlídných, důvěřivých, shovívavých odběratelu — není-li pravda?

Zároveň osměluji se navrhnouti Vám hned obsah prospektu, v němž bez jakýchkoli vnadidel a bliktrů stručně objasním vznik, směr a program našeho nového díla, ponechávaje sobě širší rozvedení do předmluvy spisu samého.

Hned po vydání druhého cestopisu Broučkova začalo se ozývati přání, aby pan domácí do třetice všeho dobrého brzy opět podnikl nějakou výzkumnou cestu. Dávány také hned rady vzhledem k žádoucímu směru příští výpravy. Jedni na příklad odporučovali některé budoucí století — ale výlety v tomto směru vykonalo již tolik romanopisců, básníků, učenců, politikuv a utopistu, že pozbyl naprosto puvabu originálnosti. Většina hlasu radila, aby se pan domácí tentokrát podíval do pekel. Autor slyšel sám na mnohých stranách lichotivé vyzvání, aby „už se svým panem Broučkem šel ke všem čertům!“ Návrh ten byl dosti svůdný a po

*

některý čas konal pan domácí skutečně vážné přípravy k infernálnímu výletu: radil se s odborníky o pořízení asbestových podešvů a nespalného oděvu, koupil se starý Pekelný žaltář a vyměnil také několik dopisů s p. Alfonsem Šťastným v Padařově. Ale později vzdal se té myšlenky nadobro. Vždyť i cesta do pekel jest příliš vyjetá a hodí se spíše theologům, s nimiž pan Brouček nehodlá konkurrovat.

Stejně zamítal i jiné návrhy četných rádců. Ale jedna myšlenka, pocházející náhodou ode mne, dovedla ho přece upoutati. Vzpomněl jsem si, že věc nejlepší často bývá nejblíže, a napadlo mi, že by snad takový bystrý pozorovatel a trefný posuzovatel, jakým jest pan domácí, našim zvláštním českým interessům nejvíce prospěl výzkumnou cestou po vlasti samé. Ale p. Brouček dlouho mému návrhu odporoval a namítal zejména, že samoten nestačí na úkol tak veliký. Konečně odzbrojil jsem ho nabídkou, že mu tedy opatřím spolupracovníky.

I podařilo se mi získati hned celou řadu znamenitých sil, z nichž uvádím pouze: slovutného učence prof. Vojtěcha Bořivoje Kostlivého, známého cestopisce a novellistu Václava Malinu, duchaplného dra. Dagoberta Špičku, neprávem zapomenutého staršího básníka Jana Vraného a geniální mladé literáty Orlanda Furiosa a Břetislava Boubínského, v jejichžto jménech čtenář asi uhodne básnické pseudonymy.

Čtenářky potěší zajisté zpráva, že získali jsme také citupInou a spanilomyslnou spolupracovnici, sl. Violu Těšínskou.

Tito cestovatelé vzali na sebe úkol, že vyjedou či vyjdou ze svého společného střediska Prahy různými směry, každý do jiné končiny naší vlasti, a že ze svých cest dle možnosti často budou zasílati dopisy s podrobným vylíčením svých příhod a pozorování, kterýžto materiál pak moje nepatrnost jako zvolený redaktor celého díla vhodně uspořádá, po případě zpracuje a k tisku upraví.

K typografické úhlednosti takového díla velmi přispívají vzletné proslovy a jiné veršované práce, na vhodných místech vkusně vetkávané. A poněvadž nyní v Čechách o poety není nouze, získal jsem jich hned několik, částečně shora vyjmenovaných, pro takovou výzdobu naší cestopisné sbírky.

Illustrování díla konečně převzal s obvyklou ochotou Viktor Olíva, z dřívějších cestopisů Broučkových již chvalně známý.

Těšilo by mne, kdybyste použil tohoto návrhu prospektu a doplnil jej pouze obvyklým oznámením lhut vycházení a ceny sešitů.

Ve Vinohradech, dne 11. října 1890.

Svatopluk Čech.

Úvodní kapitola,

trochu dlouhá, ale pro čtenáře nezbytná.

Známo jest, s jakou pochvalou oba neobyčejné výlety Matěje Broučka na měsíc a do patnáctého století byly přijaty čtoucím obecenstvem i slušnou*) částí domácí kritiky.

Hned po vydání druhého jeho cestopisu začalo se ozývati přání, aby pan domácí do třetice všeho dobrého brzy opět podnikl nějakou výzkumnou cestu. Dávány také hned rady vzhledem k žádoucímu směru příští výpravy. Jedni na příklad odporučovali některé budoucí století — ale výlety v tomto směru vykonalo již tolik románopisců, básníků, učenců, politikův a utopistů, že pozbyl naprosto puvabu originálnosti. Většina hlasů radila, aby neohrožený cestovatel tentokrát se podíval do pekel. Autor sám slyšel na mnohých stranách lichotivé vyzvání, aby „už se svým panem Broučkem šel ke všem čertům!“ Návrh ten byl dosti svůdný

*) Slušnou nazývá se — jak známo — kritika taková, která přednosti původního díla nadšeně velebí a slabé jeho stránky pokrývá pláštěm vlastenecké shovívavosti.

a po některý čas konal pan domácí skutečně vážné přípravy k infernálnímu výletu: radil se s odborníky o pořízení asbestových podešvů a nespalného oděvu, koupil si starý Pekelný žaltář a vyměnil také několik dopisů s p. Alfonsem Šťastným v Padařově. Ale později vzdal se té myšlenky nadobro. Vždyť i cesta do pekel jest příliš vyjetá a hodí se spíše theologům, s nimiž p. Brouček nehodlá konkurrovat.

Stejně zamítal i jiné návrhy četných rádců. Ale jedna myšlenka, pocházející náhodou ode mne, dovedla ho přece upoutati. Vzpomněl jsem si, že věc nejlepší bývá časem nejblíže, a napadlo mi, že by snad takový bystrý pozorovatel a trefný posuzovatel, jakým jest pan domácí, našim zvláštním českým interessum nejvíce prospěl výzkumnou cestou po vlasti samé. Ale pan Brouček nechtěl o tom s počátku ani slyšeti. Pěkně prý by se poděkoval, píti všelijaké venkovské břečky, jichž se o letních nedělních výletech nabažil tou měrou, že obmezuje své venkovské partie na vinohradský Kravín.

Ale nedal jsem se počátečním nezdarem odstrašiti a domlouval svému slavnému příteli tak dlouho, až mu zbyla na konec jediná námitka, že samoten nestačí na úkol tak veliký. Vida, že by jinak záměr můj nadobro byl zmařen, spokojil jsem se alespoň částečným jeho provedením a zlomil poslední odpor pana domácího nabídkou, že mu tedy zaopatřím spolupracovníky a že budu spokojen, převezme-li alespoň některou důležitější partii.

Co jsem přijal zprvu toliko z nouze, zaujalo mne brzy rozličnými půvaby.

Rozestřev na stole před sebou obšírnou mapu Čech, začal jsem v duchu nastiňovati obrysy budoucího díla, srkaje při tom černou kávu, jíž mne štědrý pán domu vlídně pohostil — naše konference odbývala se totiž v panické domácnosti Broučkově. Stará hospodyně nesdílela arci jeho vlídnost; naopak — obličej, s jakým přede mne postavila úhledný hrneček s časovým nápisem: „Člověče, nezlob se“, činil příkrou protivu k tomu vyzvání a připomenul mi tvář čarodějnice, podávající své oběti nějaký pekelný lektvar. Pozoruji vůbec již od měsíčního výletu páně Broučkova, že paní Markyta spatřuje ve mně jakéhos Mefista, jenž počestného pána jejího svádí k neblahým výstřednostem.

Přes to byla její káva výtečna a rozševelila brzy příjemně mou fantasii. Na střízlivé mapě začaly se míhati půvabné krajinky, zeleň luk střídala se s šerem lesů a v pozadí modraly se lehké silhuety hor; z pod mého prstu, ležícího uprostřed mapy na černé skvrně, která představovala Prahu, vynořilo se v nejistých obrysech několik lidských figurek a rozcházelo se od toho středu země různými směry, do všech paprsků větrné hvězdy; viděl jsem je kráčeti po silnicích, jeti v železničních vozech a doklepávajících dostavnících, zastavovati v maloměstských hotelích a vesnických hospodách, baviti se pestrou směsí zjevů a příhod, zažívati rozličná dobrodružství; cesty jejich rozbíhaly se od srdce otčiny všemi směry k její obrubě jako vlákna pavučiny, spojovaly se vlákny příčnými a zvolna opřádaly lehounkou sítí celé Čechy...

Pan Brouček svým hřmotným basem rozfoukl vzdušnou přízi. Nahnul se již dříve s druhé strany

nad mapu a trochu neobratně jezdil po ní masitým prstem.

Náhle přimáčkl ho na jeden bod mapy a pravil: „Bodejť že! Tam bych se mohl podívat!“

„Aj, snad jste již vyvolil směr své cesty?“ zněla moje radostná a zvědavá otázka.

„No... myslím, že tohle bude opravdu nejlepší...“ odpovídal váhavě pan domácí a táhl prstem od Prahy k jihozápadu, kdež rázně stanul na kolečku, značícím přední české město v oněch končinách.

„Tedy směrem k Plzni?“

„Myslím si, mám-li už kousnout do toho tvrdého venkovského oříšku, že bude tohle ještě nejmoudřejší.“

„K Plzni. Nu, dobrá. Je to vskutku šťastná volba. Cesta vede téměř nejryzejší českou krajinou, posvěcenou upomínkami z nejdávnějších dob našeho národa a zároveň plnou svérázných puvabu. Plzeň sama je město v každém ohledu vysoce duležité a v okolí možno se ještě pokochati posledními doblesky malebného národního kroje. Jen pozor“ — pohrozil jsem žertovně — „jen pozor, pane domácí, aby se nestalo nějaké neštěstí! Taková pružná, kyprá Plzeňačka s křídloma sněhobílé holubičky za ruměnnou tvářičkou a s širokými, krátkými sukněmi nad jadrným lýtkem v červené punčoše —“

Od kamen, kolem nichž paní Markyta ustavičně cosi kutila, ozvalo se zakašlání tak zvláštní, že jsem bezděky umlkl a tím směrem se zadíval.

Stará hospodyně jevila všechny známky dlouho tlumené vnitřní bouře, kteráž se konečně chystá

k výbuchu. Ale buď zbytek netroufalosti neb sama prudkost rozčilení zavíraly erupci té východ, tak že paní Markyta hodnou chvíli jen po vzduchu lapala, chraptivě odkašlávala a pak jen několikrát: „Inu — inu —“ ze sebe vyrazila, ovšem s přízvukem tak' povážlivým, že i pan Brouček od mapy vzhlédl a své dobrácké oči udiveně na ni vyvalil.

„Co pak, paní Markyto? Co pak vám přeletělo přes nos?“ tázal se starostlivě.

„Inu — mně vlastně do toho nic není — já jsem jenom služebná osoba — ale myslím si, když chce mít někdo zábavu, ať ji hledá mezi sobě rovnými a nepřivádí takové spořádané pány darmo do lidských hub!“

Vyrážela tyto věty dosud s obtíží, kouskovitě a mrskla při tom bodavýma očima několikráte v tu stranu, kde jsem seděl.

„Jaké lidské huby? Kdo koho přivádí do lidských hub?“ tázal se pan Brouček v neblahém tušení a vstav od stolu přistoupil k paní Markytě.

Ta odhodlala se zatím na všechno; řeč její valila se nyní jako uvolněná láva širokým palčivým proudem.

„Inu, co bych to neřekla? Nemá-li někdo kouska svědomí, musím já milostpánovi otevřít oči. Byli jsme živi ve svatém pokoji, měli jsme všude vážnost, a teď po člověku zrovna prstem ukazujou. U kupce, u pekaře, u řezníka — kam se hneš, všude máš měsíc na talíři a všelijaké hloupé ousměšky k tomu. A to s těmi neznabohy na Žižkově byla teprve krásná věc! A ještě se nechat vymalovat v takové maškaře, s cepem na rameně jako nějaký mlatec! To se tak zrovna sluší pro domácího

pána! Jestli si někdo jiný nic nedělá ze světské hanby, měl by alespoň nechat na pokoji slušné a pořádné lidi. — Všude pak abys poslouchal takové řeči! Jako dnes u hokynáře — četl prý v nějaké knize, že by žádný člověk ani pět minut na měsíci nevydržel, poněvadž prý tam není žádný vzduch. Já jsem konečně nerozumná osoba —"

„To jste!" rozkřikl se pan domácí, kterýž byl s rostoucím hněvem jejím slovům naslouchal. „To jste, paní Markyto, — i s tím svým hokynářem. Bodejť hokynář — ten tomu rozumí! Hokynář bude vykládat o měsíci — vždyť je to zrovna k smíchu!"

Pan Brouček udeřil se několikrát do hlavy a začal přecházeti po pokoji tak prudce, že šňůry županu s červenými střapci daleko za ním poletovaly a jeho květované pantofle bouřlivě šustěly a klapaly. —

Zaražená hospodyně hleděla chvíli bez hnutí za ním a pak spustila z tóniny zcela jiné: „No, když tedy milostpán myslí, že jsem pro něho hloupá — — Tolik let jsem mu věrně a poctivě sloužila, opatrovala jsem ho jako velkonoční vajíčko, žili jsme spolu jako dvě zrnka v klásku — až přišel někdo a nahučel milostpánovi jiné věci do hlavy... No, jaká pomoc! Jsem teď hloupá. Musím ustoupit nějaké mladší, ta bude milostpánovi líp rozumět. Stará může sebrat svůj raneček a jít do světa hledat si kousek chleba jinde —" A paní Markyta začala vzlykat do zástěry...

Dobré srdce pana domácího bylo rázem obměkčeno.

Zastavil se před ní a s drsností již pouze líčenou zvolal: „Nesmysly! Kdo pak vám řekl, že

jste hloupá? Vy sama jste povídala, že jste nerozumná, a měsíci věru rozumíte zrovna tolik jako ten váš mudrlantský hokynář. Za to rozumíte jak náleží kuchyni, prádlu a hospodářství. Jsem s vámi — tento — docela spokojen. — Ale jako já se vám nepletu do praní a vaření, neměla byste se také vy starat o moje — o moje cestování a nejméně poslouchat lecjakého hokynáře, který rozumí měsíci jako koza petrželi."

„No, já bych konečně proti tomu — proti tomu cestování nic neměla," pravila hospodyně napolo již udobřena. „Ale když potom milostpána odnesou — ani mi to z úst nechce! — v obecní truhle na policii a když prospí celou noc v sudě — to se přece nesluší pro takového pána a zdraví to také nemůže sloužit!"

„Inu, kdo cestuje, musí něco zkusit. Člověk nesmí myslet jenom na sebe. Kdybych dřepěl ustavičně doma, bylo by to arci pohodlnější; ale co by z toho měla — tento — věda? Co národ, já řku?" Pan Brouček pronesl tato slova hlasem slavnostně povzneseným. „Ostatně — jaká pak neslušnost! Tuhle mi povídal pan officiál „u kohouta", že jeden starý římský jenerál byl zabedněn do sudu a stal se proto přece slavným. A jeden anglický princ dal prý se v sudě pochovat... Princ! No, tak vidíte."

„To je všechno možná. Ale když tedy milostpán na těch svých cestách tolik zkusil, ať si teď někdo jiný vyjede do světa nebo kam libo. Milostpán má svůj dům, má v něm všechno pohodlí, žije tu jako v ráji; k čemu by se trmácel zas do nějaké Trantarie! Jestli tam někoho lákají ty krátké sukně

— fi! — ať si tam jede sám a nesvádí jiné lidi, kteří mají ještě stud v těle a vědí, co se patří a co nepatří na počestné pány v takovém věku."

„Trochu moc řečí, paní Markyto!" rázně opáčil pan Brouček. „Předně nejedu do žádné Trantarie, nýbrž jen do Plzně; ta přece neleží kraj světa. A co se týče těch sukní —" dodal, trochu se zapýřiv — „to jsou zkrátka hlouposti. Podívám se tam jednoduše na návštěvu. Mám v Plzni dobrého známého — vzdáleného příbuzného — Salzmann se jmenuje — abyste to věděla. Zval mě kolikrát. A vubec, jaká pak cesta — ráno si sednu na dráhu a k snídani na vidličku jsem v Plzni."

Ačkoliv jsem dobře tušil, kdo byl onen tajemný „někdo", na něhož paní Markyta za svého kázání vyslala tolik jedovatých šípu, nevmísil jsem se nikterak v domácí spor pana Broučka; ale nyní musel jsem ho přece upozorniti, že by pouhá tříhodinná projížďka do Plzně a nazpět vlastivědě nevalně prospěla. Poukazoval jsem na množství památných vrchu s puvabnými vyhlídkami a staroslavnými hrady, které podél této cesty lákají vnímavého poutníka.

Ale v té věci jsem narazil na tuhý odpor.

„A to myslíte opravdu?" zvolal pan domácí, hledě na mne skoro s ustrnutím. „Pak uctivě děkuju. To se necháme raději doma. Ne, přítelíčku, na vrchy mne nedostanete za celý svět! Ještě kdybych měl takové povětrné nohy jako tenkrát na měsíci —"

„Milostpán je poslední čas trochu špatný na nohy," přiložila polínko hospodyně.

„No — totiž — někdy mne drobátko pokoušejí," potvrdil s obmezením pan Brouček. „Bezpochyby to mám od toho průvanu a trmácení v patnáctém století... Ale kdyby ani toho nebylo — ze zásady na žádný kopec nepolezu. Dříve jsem se ještě někdy vyšplhal na Žižkov, ale teď mívám toho dost, když se jednou za čas dopachtím do Kravína nebo na Vikárku. A to alespoň vím, proč se tam trmácím. Ale abych k vůli nějakým starým zdem nebo dokonce vyhlídkám — — Víte-li pak, že mám vztek, když to slovo jen slyším? — Přijde ti do domu člověk — najal by si byt — místnosti se mu líbí — činže není přemrštěná — A najednou se postaví do okna a spustí: ‚Všechno je hezké — ale vyhlídka, vyhlídka! Holá zeď, střechy, úzká ulice... Škoda, škoda...' Není-li pak to k zlosti? Jako by si ti lidé najímali byt jen proto, aby mohli zevlovat oknem. A kdyby alespoň takový protiva hned řekl: ‚Jdu si najmout vyhlídku', ale to prohlíží napřed hodinu malování, podlahu, kamna, dveře a pak si teprve vzpomene, že nemá v oknech dvacetikrejcarovou panorámu.... Zkrátka a dost: s vyhlídkami a vršky mi dejte svatý pokoj!"

Vida, že jest odpor jeho nezlomný, prohlásil jsem, že tedy hrady a vyhlídky vyloučím z jeho cestovního programu, ale na delším trvání cesty a zastávkách v jednotlivých stanicích že musím přece trvati, poněvadž jest toho nezbytně potřebí ke studiu lidu, kraje atd.

Leč pan domácí nechtěl ani na to přistoupiti. Zbytečně by prý se tím zdražila cesta a na stanicích by musel píti bůh ví jaké patoky; k jídlu by asi také málo kde co kloudného dostal.

Rozumí se, že hospodyně použila i této příležitosti, aby mi dala pocítit osten svého nepřátelství.

„K čemu pak by to bylo!" posilňovala svého pána v odporu. „Milostpán by si ještě na těch venkovských zastávkách pokazil žaludek a musel by snášet všelijaké nepohodlí, spát v cizích peřinách a kdo ví v jakém nepořádku; vždyť známe ty venkovské pokojské a panské!"

Pan domácí se zamyslil a zadíval na chvíli kamsi do vzduchu. Pojednou zvolal mimo vše očekávání: „Vem to nešť! Udělám tedy ty zastávky. Člověk musí pro vědu přinést nějakou oběť. Pravda, že je potřeba, abych trochu okoukl tu venkovskou Sibirii, ať už při tom zakusím nějaké to nepohodlí a svízele s panskými —"

Stiskl jsem vřele jeho ruku a děkoval mu s pohnutím jménem vědy a vlasti. Také pan Brouček byl patrně dojat; zdálo se mi dokonce, že se jeho zraky lehce zarosily.

Když hospodyně učinila ještě poslední pokus s prádlem, které prý není přichystáno, vskočil jí do řeči: „Už toho nechte být, paní Markyto! Vždyť nepojedu zejtra ani pozejtří... času je dost. Ale teď mi doskočte pro pohářík čerstvého od čepu, abychom si po tom dlouhém rokování trochu jazyk ovlažili."

(Jak ctitelům p. Broučka povědomo, libuje si od svého výletu do středověku v některých archaismech. Tato záliba obohatila také jeho domácnost dotčeným „pohárříkem", totiž třílitrovou hliněnou nádobou starožitné façony, nyní tak oblíbené.)

Po odchodu hospodyně s pohářříkem — účastenství na něm odmítl jsem s díky prohlášením, že

pívám teprve na večer — začal jsem se porončeti. Když jsem při tom panu domácímu znovu děkoval a připomenul, že hned začnu hledati vhodné spolupracovníky, klepl se pojednou na čelo a zvolal: „Vida — něco mi napadá. Mám od Hronmic za nájemníka v druhém poschodí jednoho professora — Kostlivý se jmenuje —; vypadá jak náleží učeně a dostal prý zrovna dovolenou na nějaké cesty. Což abyste se k němu podíval?“

„Kostlivý — Kostlivý —“, vzpomínal jsem, ale kdož pak zná všechny naše učence! Spatřoval jsem však v okolnosti, že bydlil v domě pana Broučka a že měl právě dovolenou, slibný pokyn osudu a prohlásil jsem, že hned rady pana domácího uposlechnu.

Vystoupil jsem do druhého patra a stanul přede dveřmi, na nichž byla přilepena navštívenka se jménem „Prof. Vojtěch Bořivoj Kostlivý“ a nad rukojetí zvonítka cedulka s nápisem: „Žádám pánův hostí, aby zvoncem hlomozně netrhali a dveře za sebou polehoučku zavírali.“

Na mé šetrné zazvonění otevřela velice boubelatá panička v pikantním kuchyňském úboru a k mé otázce, je-li pan professor doma, podívala se na hodiny v předpokoji visící a pravila s přívětivým úsměvem: „Schází sic ještě minuta, ale pro minutu nebude snad zle... Prosím, račte!“ A buclatou rukou ukázala vlídně na postranní dveře.

Na mé zaťukání ozvalo se uvnitř hlasité, úsečné: „Vkročtež!“

Když jsem vstoupil, padl hned můj první pohled na dlouhý, hubený obličej mdlé pleti, kterouž vhodně doplňoval velice řídký rámec téměř bezbar-

vých vousů a vlasů. Avšak rysy tváře byly určitě, ba ostře ohraničeny a měly výraz hluboce vážný. Obličej byl nakloněn nad psacím stolem a hleděl blyštivými brejlemi na kapesní hodinky, spočívající v dlouhé, hubené ruce. Vysoké čelo bylo poněkud zakaboněno, a když se přísné oči od hodinek přes brejle na mne obrátily, sklíčila mě upomínka na strašné okamžiky školních let, kdy jsem se časem nepřipraven ocitl před kathedrou nemilosrdného examinátora.

Professor Kostlivý vložil hodinky do stojánku na psacím stole, narovnal své brejle, sňal pomalu plátěné černé rukávce, uvázané v podloktí a chránící při psaní rukávy košile a kabátu, zdvihl se od stolu a popošel mi vážně vstříc. Když se zdvihal, byl jsem až překvapen délkou štíhlého těla, jehož nekonečné nohy se zvolna vysoukaly z pod stolu, kdež bůh ví jak nalezly místo.

Prosil jsem za prominutí, jestliže vyrušuji, a doložil, že mne k této návštěvě povzbudila rada mého příznivce, pana Matěje Broučka.

„S kým jest mi promlouvati?“ otázal se professor suše, upíraje na mne ostrý, zpytavý pohled.

Představil jsem se a připojil prosebný dotaz, může-li mi pan professor věnovati několik okamžiků v důležité pro mne záležitosti.

Přísná tvář učencova vnutila se do záhybů poněkud přívětivějších.

„Jest mi libé, že vás poznávám,“ pravil zdvořile, „ačkoliv toho netajím, že práce moje vědecké nedopřívají, abych sledoval za pokroky vrstevnické krásné neb alespoň krásnou nazývané slovesnosti. Posaďtež se!“

Vyzvání to učinil takovým tónem a provázel takovým pohybem ruky směrem k jedinému volnému sedadlu v pokoji (ostatní byla cele zaujata knihami a papíry), že mne znovu stísnila reminiscence ze školáckých dob, a když professor, usednuv opět na své křeslo u psacího stolu, brejle opatrně snímal a na spoustu papírů před sebou ukládal, bylo mi skutečně, jako bych seděl opět ve škamně, očekávaje trapný okamžik zkoušky.

Kostlivý, pohrávaje si jednou rukou s okuláry a druhou podpíraje svraštěné čelo, upřel na mne v němém očekávání přísné oči. Musel jsem začíti.

Dosti zajíkavě rozvinul jsem před ním plán svého podniknutí.

Za mé řeči trval učenec v pozorném klidu, konaje toliko některé nepatrné pohyby, z nichž mohl jsem leda nejistě hádati na jeho souhlas či nesouhlas: pohrával si s brejlemi, upíral oči tu na mne, tu do stropu, časem stahoval obočí, někdy povzdechl nebo lehce zakašlal a několikrát sotva znatelně kývl nebo zavrtěl hlavou. Posléze chopil se tužky s náramně dlouhou a zaostřenou špičkou — však se pamatujete na ty strašné družky katalogů! — a začal ji křečovitě otáčeti v prstech, jakoby se již nemohl dočkati, aby mi vlepil známku — bezpochyby nevalně příznivou.

Když jsem domluvil, zachoval ještě chvíli trapné mlčení; pak odložil tužku s rázným ťuknutím na stůl, otřel kapesním šátkem brejle, posadil si je opatrně na nos a začal.

„Nepru toho —" Brejle nebyly dosud náležitě průhledny, dal se tedy šátkem znovu do nich, při čemž pokračoval: „Nechci toho příti, že jsem se

dočinil delší dovolené, jíž hodlám užiti ku výzkumné cestě na severovýchod vlasti naší za důležitým vědeckým účelem. Nejsem na vahách poděliti se s vámi o záměr svuj."

Učenec zkoumal chvilku okuláry proti světlu, načež začal vykládati: „Není vás zajisté tajno, příteli milý, jaké půtky, tytýž potržky nedávno povstaly z puvodu našich nejstarších rukopisuv. Filologie, historie, archaeologie, palaeografie, chemie, aesthetika, ba vrchem i mathematika podávaly všelikterakých zbraní oběma zodpořilým stranám, jichž jedna —" Kostlivý dechl na pravé sklo brejlí — „rukopisy bídnými padělky býti pravila a všem v ně věřícím obmezencu dávala, druhá naopak —" professor dechl na levé sklo — „pravosti rukopisův hájila a poděračum venkoncem nevlastenectvím oči vytýkala. Avšak nikoho na obou stranách —" učenec mnul horlivě kapesníkem obě skla — „nikoho nenapadlo, aby ze své studovny zašel k živému temenisku, z něhož bohatý ten pramen dřevnodobé poesie před sedmdesáti lety vyvřel, aby obádali náleziště rukopisuv a vyhledávali dukazův pravosti v nejbližším okolí."

Professor Kostlivý postavil si konečně brejle definitivně na nos a vyslal jimi na mne vítězný pohled.

Z ostatních jeho výkladu podám jen krátkou tresť, neboť obsahovaly věci obecně známé. Známo jest, že dne 16. září 1817 Václav Hanka ve věži děkanského chrámu Královédvorského mezi starými husitskými šípy nalezl dvanácte listu a dva proužky slavného rukopisu. O tom, kam se ostatní část rukopisu poděla, podává zprávu svědectví Jos. Alizara,

*

který za svého mládí od stařičkého již tehdáž kostelníka Vaňury slyšel, že týž jako hoch u jednoho starého kněze viděl tři našemu rukopisu podobné knížky, kteréž prý se po smrti toho kněze do kostelní věže dostaly, kde prý se z nich vyřezávaly listy k ovinování svíček, k zalepování štěrbin na varhanách a k jiným potřebám. On sám, Vaňura, hubil prý později tímto způsobem staré ony rukopisy, až konečně zbytek jediné pozůstalé knížky za almaru mezi šípy byl pohozen a tam nepozorován se zachoval.

O tuto zprávu opřel Kostlivý svůj předůležitý badatelský záměr.

„Jest věru s nemalým podivením," vysvětloval, „že místo komissí lučebnických a jiných nebyla zřízena komissí k místní ohledané varhan, jejichž štěrbiny za svědectvím Vaňurovým — jakož jsem toho prve dotekl — odstřiženými proužky rukopisu byly zalepovány, a k nejbedlivější prohledané veškera chrámu, nenašlo-li by se tam některého z pergamentových odstřižkův, jimiž oltářní svíčky bývaly ovinovány. Uvážíme-li po prvé, že by snad i jediným takovým odstřižkem důkaz pravosti k místu byl doveden; uvážíme-li po druhé, že by snad šťastným nálezem několika takových odstřižkův zpěv o vyhnání Polanův byl doplněn aneb i některý novotný skvost starobylé sbírky vyjeven; uvážíme-li po třetí, že by touto způsobou, neméně pilným a soustavným bádáním ve Dvoře Králové a v okolí snad i něco ze ztracených prvých dvou knih našeho rukopisu —" Při každé větě mnohoslibné periody položil se dlouhý, suchý ukazováček professorův na nos a zabodl pak tuto větu obloukovitým pohybem

do stolu před sebou; ale s třetí větou sraženy jsou zároveň brejle s nosu a Kostlivý, zmaten touto příhodou, ztratil ostatní články důkazového řetězu (jichž bývá dle zkušenosti nejméně sedm), tak že byl nucen přistoupiti hned k závětí: „— uvážíme-li toto všechno, nelze nám zajisté nepodiviti se, že od nalezení rukopisu po sedmdesáte let nikdo ku věci takové důležitosti zřetele svého neobrátil. Ale jsem té naděje, že doposaváde není zmeškáno. Vypravuji se právě na cestu do Dvora Králové, a skrývá-li se tam kdekoliv nějaký zbytek převzácné památky, budiž pod nejhlubšími základy, budiž na nejvyšší makovici města, bylo by mu vězeti v drápech sama Lucifera, aby ho mé vytrvalé a soustavné pátrání venkoncem nevyneslo na světlo boží!“

Při tom zdvihl své okuláry jako ku přísaze vysoko nad hlavu.

Neskrýval jsem před učencem nadšení, jaké ve mně vzbudily jeho výklady. Uvědomil jsem si hned, jaké ohromné ceny může nabýti naše dílo přispěním bádavého professora a s jakým napjetím bude česká veřejnost stopovati jeho výpravu za ztraceným rukopisem. Žádal jsem jej tedy slovy nejúčinnějšími, aby alespoň odpadky své výzkumné cesty, které se mu nebudou hoditi do učené knihy, profanní zkušenosti a příhody své pouti — krátce, smím-li tak říci: hoblovačky své vědecké práce věnoval našemu podniknutí a zároveň učenou svoji výpravu spojil s cestopisnou obhlídkou rozkošného Pojizeří, vzácných půvabů krajiny Hruboskalské a Prachovské jakož vůbec krásného Podkrkonošska.

„Jest mi úzkobiti s časem, vědecké výpravě mé vytýčeným; ale jelikož poprvé podnikání vaše s některé stránky v pravdě mi se zamlouvá; jelikož po druhé —“ Než, ostatní duvody z nedostatku místa zde vynechávám a vylupuji pouze radostné jádro, že professor k mé žádosti skutečně se naklonil, učiniv pouze výhradu: „Avšak nemohu toho zamlčeti, že můj přesný vědecký stil nerad se ověšuje — ba řeknu bez ohrádky: pohrdá cetami a kudrlinkami slohu zábavným řečeného a že byste do mne marně se nadíval šťavnatých líční krajinových, poutavě vypravovaných neb vtipně vymyšlených cestovních příhod, květinatých přirovnání a jinakých básnířských příkras.“

Za těchto slov zahrál po jeho vážné tváři shovívavý úsměv.

Proti této námitce vytasil jsem se s návrhem, že mu tedy přidám na cestu soudruha belletristu. A když se professor povážlivě zakabonil, doložil jsem rychle, že spisovatel, kterého mám na mysli, není žádný zbrklý, všelikými zhoubnými modními výstřednostmi nakažený mladík, nýbrž usedlý již, starší veršovec neškodného domácího směru, načež teprve Kostlivý váhavě svolil.

Přijav blahoskłonně hold mých vřelých díků, propustil mne s laskavým: „Jdětež s bohem!“

Belletrista, kterého jsem vyhlédl prof. Kostlivému za cestovního soudruha, byl můj dobrý známý Jan Vraný, neprávem zapomenutý starší básník. Když jsem se k němu s tím návrhem odebral, jevil sice jakýsi bázlivý ostych před hlubokou učeností budoucího společníka, ale vyhlídka na delší pouť krásnými krajinami překonala všechny obtíže.

Na to začal jsem se ohlížeti po síle, která by doplnila oddíl p. Broučkuv (cestu od Prahy k Plzni) vylíčením všech podél této routy ležících hradu a jiných znamenitostí, které pan domácí pro vzdálenost od železniční trati nebo vyvýšenost pudy zásadně vyloučil ze svého programu. Šťastná náhoda seznámila mě se slečnou Violou Těšínskou, vřelou ctitelkou Broučkových cestopisných děl, kteráž ochotně se uvolila vzíti onen úkol na něžná bedra svá. Pan domácí přijal sice její spolupracovnictví, ale jediné s tou podmínkou, bude-li slečna cestovati alespoň v mílové distanci od něho a zařídí-li svůj cestovní plán tím zpusobem, aby se dráhy jejich v žádném bodu křižovati nemohly. Pro mne galantního člověka bylo ovšem dosti nesnadnou úlohou, upraviti podivínský ten vzkaz pro slečnu Violu tak, aby se s ním smířila.

K tomuto šťastnému čtverlístku přidružily se brzy jiné znamenité síly, z nichž uvádím pouze: známého cestopisce a novellistu Václava Malinu, duchaplného dra. Dagoberta Špičku a geniální mladé literáty Orlanda Furiosa a Břetislava Boubínského, v jejichžto jménech asi čtenář hned uhodne básnické pseudonymy.

Tito cestovatelé vzali na sebe úkol, že vyjedou či vyjdou ze svého společného střediska Prahy rúznými směry, každý (prof. Kostlivý ve společnosti J. Vraného a p. Brouček ve vzdáleném pruvodu sl. Violy Těšínské) do jiné končiny naší vlasti, a že budou ze svých cest dle možnosti často zasílati dopisy s podrobným vylíčením svých příhod a pozorování, kterýžto materiál pak pisatel těchto řádku

jakožto zvolený redaktor celého díla vhodně uspořádá, po případě zpracuje a k tisku upraví.

K typografické úpravě takovéhoto díla velmi přispívají vzletné proslovy i jiné veršované práce, na vhodných místech vkusně vetkávané. A poněvadž nyní v Čechách o poety není nouze, získal jsem jich hned několik pro básnickou výzdobu naší cestopisné sbírky, jak z hořejšího seznamu jmen již patrno.

Illustrování díla konečně převzal s obvyklou ochotou Viktor Olíva, z dřívějších cestopisů Broučkových již chvalně známý.

Původně bylo ustanoveno, že vydáme první sešit svého díla hned, jakmile dojdou první dopisy cestovatelů, a že v něm budeme nepřetržitě v určitých, krátkých lhůtách pokračovati tím způsobem, aby čtenářstvo jako v nějakých cestopisných novinách mohlo stopovati téměř současně dráhy našich spolupracovníků. Viděli jsme již v duchu, kterak do vlasti naší vrátí se doby války francouzsko-německé a rusko-turecké a v každé třetí domácnosti rozhostí se veliká mapa Čech, na níž nedočkavě se chvějící prsty zabodávati budou špendlíky s různobarevnými vlajkami na označení postupu jednotlivých našich bohatýrů.

Nepříznivé okolnosti zmařily bohužel náš záměr a pošinuly vydávání až do zimy, kdy naši cestovatelé po svých letních toulkách dávno již odpočívají.

Ale poněvadž soudím, že i pouhá illuse současnosti vzbuditi může ve čtenáři alespoň část onoho živého interessu, s jakým jsem svého času já sám referáty a bulletiny svých spolupracovníků, dle ujed-

nání z cest mi zasílané, dychtivě očekával a pročítal, setrval jsem co do úpravy díla při původním programu a podávám tuto materiál přes léto nastřádaný zcela v té formě, jako bychom teprve měli jaro a jakoby naši turisté svou výpravu právě začínali.

K závěrku osvětlím ještě několika slovy směr a povahu našeho díla, které snad nejlépe budou vyznačeny negativně tím, uvedu-li, pro koho tato publikace určena není.

Nevydáváme ji

1. pro kritiky. Hany nežádá si snad nikdo na světě a chvály za našich časů hrubě se nedočkáš. Ta tam je zlatá doba české kritiky! Vzpomínám s tesknou rozkoší oněch minulých drahých dnů, kdy náležela ještě četba literárních posudků k věcem pro literáta nejpříjemnějším; vzpomínám si, v jakém blahém očekávání jsme po vydané knize zacházeli do kavárny a s jakým labužnictvím jsme si tam znovu a znovu pochutnávali na těch „vzácných perlách nevyrovnané čistoty a krásy“, na těch „zlatým dlátem z čaroskvoucích jitřních oblaků vytesaných vidinách“ a jiných stylistických pochoutkách, jimiž nás kritikové v rozmanitých novinách o závod častovali. Někdy ovšem jsme zakabonili čelo, když si referent dovolil pojmenovati naši báseň jen tak „perlou“, bez „nevyrovnané čistoty a krásy“ — avšak takové ostré kritiky bývaly vzácností. Kritikové chovali se k nám tehdáž pokorně a poníženě až hrůza. Jestliže se někdy odvážili tu a tam něco nám vytknouti, přidávali jistě tisíceré omluvy, jako: „Neubírajíce ničeho z úchvatné krásy tohoto arcidíla, dovolujeme si jen pronésti skromný

náhled, že by snad atd.“ nebo „Vysoce vážený autor nám odpustí, že si troufáme projeviti své osobní, snad omylné zdání, že by tato překrásná líceň ještě získala, kdyby atd.“ nebo: „Daleko budiž nás, abychom chtěli raditi takovému nepřekonanému velmistrovi formy, ale vznášíme k němu jen skromný dotaz, nebyla-li by čarovná harmonie jeho rythmů ještě zvýšena tím, kdyby atd.“

Není divu, že jsme při takové kritice trochu zpyšněli. Ale naše pýcha je krutě potrestána. Můj Bože, jak se list obrátil! Kdo se chce teď státi slaveným kritikem, musí především ozdobiti svůj pas několika spisovatelskými skalpy. A to je nesmírně snadné. Není k tomu potřebí žádného věcného rozboru na základě pilných studií — ó nikoli! Stačí, aby zkrátka buršikósně prohodil, že se mu „fňukání“ toho neb onoho básníka „už přejídá“ nebo že by naši současní spisovatelé literatuře posloužili nejlépe, kdyby se každý „oběsil na nejbližší vrbě“. Takový výrok není arci pranic těžký, ale kdo jej dal do tisku, stává se již slovutným kritikem. Vyšlapuje si po ulici jako člověk, který provedl veliký čin a na jehož brvách visí život a smrt bližních. A potkáme-li my ubozí literáti takového velmožného pána, smekáme již z daleka co nejpokorněji a vznášíme k němu bázlivě oči s němou prosbou: „Pardonnuj mě!“ Ano: „pardonnuj!“ — neboť více pro nás takový pán učiniti nemůže, nežli že nás milostivě „nechá běžet“. Podrží-li si nás jenom na chvilku pod svým kritickým nožem, potom již — dobrou noc! Rozumí se, že nás opravdově a vážně nerozbírá, neboť takový duševní velikán nemuže přece o nás obmezených hlupáčcích mluviti

jinak, než s útrpným úsměvem, s lehkou ironií, s postranným mrkáním na čtenáře, kterého baví na útraty naší božské naivnosti. To pochopuji úplně; ale myslím si, že by snad páni kritikové přece mohli vůči nám ubožákům trochu krotiti svůj duchaplný vtip. Vždyť našinec při vší své obmezenosti přece někdy postihne a bolestně ucítí takový geniální úsměšek. A pak si myslím, že by se k nám mohli chovati přece trochu zdvořileji. Místo perel a drahého kamení sypou se na nás teď leckdy zcela sprosté poličky a štulce. Což divu, že člověk, který je zvyklý lepšímu zacházení, raději se chrání přijíti kritikům na oči s nějakou novou, samostatnou knihou — jako na příklad já, který se již takořka obmezuji na pouhé redigování a stylisování Broučkových a jiných cizích prací.

Prosím čtenáře, aby mi odpustil tento dlouhý sermon ve prospěch kollegu spisovatelu, a ke kritikum volám ještě jednou: Milost, milost, pánové! Čím hojněji vás buh obdařil dumyslem, vzděláním a vtipem, tím soustrastněji máte se skláněti k naší duševní chudobě. A považte: jestliže vystřílíte a rozplašíte nadobro spisovatelstvo svého revíru, na kom pak budete osvědčovati svuj žíhavý sarkasm a sršící, oslňující esprit?

2. p r o l i t e r á t y. Právě jsem se jich sice kollegiálně ujal, však za čtenáře si jich nežádám. Jsouť skorem horší resonéři než kritikové. Štěstí ještě, že většinou nečítají ničeho, co sami nenapsali. A druhé štěstí, že si úsudky své neříkají do očí. Prosím vás tedy, milí přátelé spisovatelé, abyste ve svých kroužcích a konventiklech tímto mým dílem se neobírali. Vím, velmi dobře vím všechno, co byste

mi tam vytýkali. Zejména vím, že jsem osudně prohloupil, sebrav si za spolupracovníky všelijaké Vrané a Maliny, Orlandy a Boubínské — mohl jsem dojíti k vám, poprosit vás pěkně a snad byste se byli naklonili propůjčiti mému podniknutí svá osvědčená péra. Takhle ovšem jest moje dílo literárně úplně bezcenné.

Omlouvám se jediné tím, že jsem skutečně na seriosní uměleckou práci nepomýšlel a že jsem si proto ani netroufal požádati vás o přispění k dílu, kteréž nehodlá se bráti v zářivých stopách některého velikého zahraničného vzoru, aniž vůbec nésti se některým z nejmodernějších, právě veškerou cizinou hýbajících a tudíž i českého spisovatelstva jediné důstojných směrů.

3. pro učence a přátele vědy. Archaeolog a historik marně by tu hledali zevrubný popis každé zříceniny s dlouhými řadami letopočtů a jmen držitelů; kdo žádá poučení takového, má Sedláčkovy „Hrady a zámky české". Geolog darmo by se těšil na zajímavé zlomy vrstev a botanik na radostnou zvěst, že tam a tam roste Campanula bononiensis nebo Struthiopteris germanica. Jestliže snad některý spolupracovník takových věcí mimochodem se dotkne, učiní tak jen ze zvláštní ochoty a bez praejudice ostatním. Soustavný vědecký výzkum Čech ponecháváme společnostem k tomu povolaným a z veřejných prostředků dotovaným.

4. pro cestující z povolání a rozkoše. Kdo chceš znáti rozličné ústavy, průmyslové závody, stavební a jiné památnosti, hostince a cestovní příležitosti, vděčné vyhlídky a výlety té které krajiny, kup sobě Řivnáčova „Průvodce po království Če-

ském.“ A kdo touží po zevrubnějším vylíčení a znázornění krajů českých, tomu poslouží monumentální Ottovy „Čechy“.

5. pro politiky. O politickou četbu jest u nás v Čechách více než s dostatek postaráno a také politické cestování dosti se tu pěstuje, zejména v době voleb. Naše dílo nehodlá tedy nositi dříví do lesa. Ale s druhé strany je za našich časů těžko politice naprosto se vyhnouti a dosti nesnadno nalézti společnost Čechů bez politických differencí, ač doznati dlužno, že poslední dobou následkem vídeňských punktací nastal v té věci potěšitelný obrat. I v kruhu mých spolupracovníků jsou zastoupeny ruzné politické náhledy a kdo by tedy nesnesl tu a tam trochu mladočeského boucharonství nebo staročeského šosáctví, zůstaň si raději při svém samospasitelném jednobarevném žurnálu.

6. pro maloměstské předáky a lokální patrioty. První by zde marně hledali výčet svých rozmanitých zásluh a druzí by nám vytkli asi nejednu hříšným mlčením pominutou kašnu a střelnici, nebo i leckterou nesprávnost. Proto radím, aby každý čtenář raději přeskočil ta místa naší knihy, která se dotknou jeho domova a známého okolí. Moji cestovatelé nemají vůbec času ani chuti, aby důkladně studovali místní poměry — ostatně, kdyby se za tím účelem doptávali u každého jednotlivého obyvatele na ostatní a snesli ty referáty na hromadu, objevilo by se zajisté, že dotyčné město jest hotová Sodoma a Gomorrha, v níž leda každý ten zpravodaj pokládá sebe za jediného spravedlivého. Místní rozmíšky a klepy nehodláme však pod-

porovati; kvetouť po našem venkově tak již dost utěšeně.

7. pro milovníky zdravého, jadrného, bránicí otřásajícího humoru. Upozorňujeme důtklivě, že naše kniha bude z nemalé části zcela vážná a vzbudí asi místy jen rozmarný (ne-li soustrastný) úsměv.

8. pro útlou a dospělejší mládež, kruhy rodinné a nezkažený národ. Moji cestovatelé jsou sice daleci nemravných úmyslův, ale nezáří také tou liliovou řízou andělské nevinnosti, do jakéž by u nás různí strážcové cnosti nejraději veškeré spisovatelstvo oblékli. Abychom tedy předešli obvyklé výtky s této strany, prohlašujeme hned z předu, že dílo naše není určeno ani pro školní dítky, ani pro dívčí ústavy, ani k večerní četbě v rodinném kruhu (pro kruhy rodinné mohou u nás skutečně psáti jen andělé!), ani pro náš ryzí, nezkažený lid, žijící pod omšenými krovy tichých, mně bohužel neznámých vísek křišťálově čistou, rajsky líbeznou selanku, kterou bychom za žádný svět nechtěli otráviti nějakými moderními jedy.

9. pro pedanty vůbec. Jako činívají všichni nepořádní lidé, spílám pedantů každému, kdo jen poněkud přísněji dbá náležitého pořádku. A takové čtenáře netroufám si pozvati k odbírání našeho díla. Obávám se, že by odsoudili již samu neurčitost jeho a přílišnou volnost v uspořádání; nebudeť kniha naše ani pouhou sbírkou cestopisů, ani románem, vůbec žádným přesně ohraničeným, jednolitým útvarem slovesným, nýbrž volnou, pestrou míchaninou prósy a veršů, zábavné i nezábavné látky, bez určitého skladu a ladu, bez jednotného plánu a pevného

programu. Kromě toho musím se přiznati, že cestovní úkol mých spolupracovníků není dosud úplně proveden a že vzhledem na vrtkavost osudů a povah lidských nemohu nikterak ručiti, že bude vůbec ukončen, což ostatně příliš nevadí při takové volné cestopisné mosaice, kterou možno bez podstatné škody uzavříti kdekoli.

Čtenářové musí se tudíž naší knize v slepém odhodlání svěřiti jako proudu, nesoucímu je k neznámým břehům.

A jen takové důvěřivé, vlídné, shovívavé čtenáře zvu, aby laskavě duchem provázeli mé cestující hrdiny.

Na Král. Vinohradech, dne 1. listopadu 1890.

Svatopluk Čech.

Společná cesta prof. Vojtěcha Bořivoje Kostlivého a Jana Vraného.

1.

Z Prahy do Čakovic.

Byl krásný jarní den r. 1890, kdy professor Kostlivý o sedmé hodině ranní ubíral se k nádražní budově dráhy císaře Františka Josefa. Na plecích mu visel důkladný a téměř k puknutí nabobtnalý cestovní vak a také štíhlé tělo učencovo mělo dnes dosti kypré tvary, což způsobily bohatě nadité kapsy dlouhého jarního svrchníku, kterýž byl majiteli skoro nepohodlným; neboť s bezoblačné, překrásně modré oblohy hřálo jarní slunko bezmála již letním ohněm. Na rameně nesl objemný, pečlivě složený plaid, a službu holi konal mu tlustý dole řádně okovaný deštník.

Valná většina křovin a stromů v městském parku byla již oděna v listí úplně rozvinuté, ale mladistvě jemné jako první jinošské chmýří. Na některých však listy teprve se dobývaly z pupenců jako zelení motýlkové z kukly; na jasanech visely

sbalené ještě chomáčky listové. Srdce plesalo při pohledu na tu čerstvou, mladou zeleň, z níž po různu zářily čistě bílé, zlaté, červené květy, jednotlivě, v ružičkách nebo hroznech. Také miniaturní březový háj třepetal již drobným, lesklým lupením a temná zeleň jehličnatých stromku byla na špičkách větví jako pokropena jasně zelenými tečkami nových puku. Ze záhonu smály se ruznobarevné tulipány.

Kostlivý vskutku okříval tím lahodným obrazem vesny, jenž v tuto ranní dobu nebyl ještě oživen svou obyčejnou stafáží. Ještě tu neseděly na zaplacených křeslech nekonečnou řadou židovské a sem tam i křesťanské paničky, štěbetající německy nebo čtoucí německé romány; přezrálé bonny nevykládaly tu ještě zvučnou němčinou (zda-li jste si již povšimli zvláštního úkazu, že německé obyvatelstvo pražské vůbec hovoří nápadně hlasitě?) andílkům v červených sametových karkulkách puvaby slavného rybníku s umělým vodopádem; neprocházeli se tu Herrmanové podezřele zahnutých nosu, ani Thusneldy s berounským přízvukem; ba, v tu dobu časného jara nebyla dosud ani oživena zajímavá opičí klec, kolem níž uslyšíš v pražském městském sadě ještě nejspíše trochu češtiny.

Častokrát, pohlížeje tu na pitvorné posunky a skoky opičí, snažil jsem se rozřešiti záhadu, proč v městě, které dle statistických výkazu chová tak malou část obyvatelstva německého, němčina přece tak hlučně se rozléhá a někde i převládá na místech veřejných. Leccos ovšem v té příčině vysvětluje okolnost, že hlavní podporou pražského němectví jsou židé, kteří spíše než prostí křesťané mohou si

dopřávati procházek, projížděk a zábav na lepších veřejných místech. Ale toť přece jen částečné vysvětlení. Což jsou Čechové převahou tichošlápkové nebo misanthropové, plížící se jen stínem postranních ulic, či jsou snad zarytí nemluvové nebo se ostýchají veřejně hovořiti nahlas? A zvláště české dámy — kde pro boha jsou? Je skoro vzácností, uslyšeti na ulici, v tramwayovém voze, v obchodech české zvuky z úst elegantněji ošacené slečny nebo paní. Což jsou Češky vesměs puritánkami, odpůrkyněmi všeliké marné ozdoby toaletní? Či snad české dámy dokonce mluví na veřejnosti jen německy? Často jsem takto rozvažoval před onou klecí, ale opice v ní směšně rejdící záhad těchto mi ovšem nevysvětlily.

Věčná němčina v pražských ulicích znechutila mi konečně naši stověžatou matičku tou měrou, že jsem si umyslil přestěhovati se někam na venkov, kde bych mohl pozapomenouti na výbojné cizáctví, které na nás po staletí tak usilovně dotírá. Ale ó běda! — nechť jsem putoval na východ či na západ, k jihu či k severu, všude pronásledoval neodbytný cizí hlahol můj sluch a v nejzapadlejší Lhotě našel se vždy alespoň nějaký soudní sluha na odpočinku, který si liboval v úřadní řeči a k vůli němuž i ostatní vesnická honorace občas lámala němčinu, jak uměla. Konečně ustal jsem od marného hledání, a ryzí, němčinou neprohlodaná česká krajina vznáší se před mým toužebným vnitřním zrakem jak ono nedostižné báječné Dorado, k jehož vyhledání španělští dobyvatelé nadarmo podnikávali dobrodružné výpravy. Ale přece nevzdal jsem se poslední jiskry naděje a proto vložil jsem všem

svým spolupracovníkům na srdce, aby se na svých cestách také pilně ohlíželi, není-li snad přece někde v Čechách ukryt nějaký koutek, kde možno ztráviti alespoň některý den bez němčiny.

Než vraťme se k učenému cestovateli. V rozlehlém vestibulu nádražním očekával professora již cestovní jeho soudruh. Rozličné okolnosti způsobily, že se mohli osobně shledati teprve zde, před samým odjezdem. A tu bylo s podivením, že Vraný ihned, na první pohled, Kostlivého určitě poznal.

Sotva že professor do vestibulu vstoupil, chvátal mu vstříc člověk prostřední postavy, asi čtyřicetiletý, obličeje tu a tam již vráskami lehce zbrázděného, kadeřavých vlasů a hustých, temnohnědých vousů, někde již stříbrnou nitkou protkaných. Tento muž, belletrista mnou za učencova poetického průvodce vybraný, pospíšil mu tedy hned v ústrety s otázkou: „Mám čest s panem professorem Kostlivým —?“

„Tím se býti přiznávám,“ odpověděl učenec. „A ve vás správně snad se dohaduji pana Jana Vraného?“

„Ano, týž, kterého příznivá náhoda na nějaký čas učinila nehodným stínem vaší slovutnosti,“ odpověděl Vraný vesele.

Kostlivý podal mu shovívavě ruku, ale změřil ho trochu udiveným pohledem. Belletrista neměl totiž ani cestovního vaku ani svrchníku; stál tu pouze v jarním kabátku, s lehkou holí v ruce, jakoby byl uchystán toliko na krátkou procházku za bránu. Vraný porozuměl onomu pohledu a vysvětlil učenci, že zásadně zamítá všelikou přítěž a že volí raději několikrát zmoknouti a mrznouti, než by

se vláčel a opatroval s nepohodlným deštníkem a svrchníkem. Potřebné čisté prádlo bude si cestou raději kupovati a špinavé poštou domů posílati, než by se obtížil nenáviděným zavazadlem; chce zkrátka cestovati volně a lehce jako pták. Kartáček na vlasy s hřebenem a denník s tužkou jsou celou jeho cestovní výzbrojí.

Professor začal vrtěti hlavou, ale v tom s leknutím ucítil, že zůstal státi v průvanu, kterým vzdušné prostory tohoto nádraží nad jiné jsou požehnány. Rychle odtáhl tedy soudruha k pokladně Severní dráhy, kdež si koupili lístek třetí třídy do Mladé Boleslavi a Kostlivý k tomu ještě tlustou knihu železničních jízdních řádů, kterou musil nésti pod paží, poněvadž v jeho kapsách nebylo již ani nejmenšího místa.

„Nedomnívejtež se, že pro láci jediné volím třetí třídu," poznamenal učenec. „Spíše tak činím chtěje obcovati zdravému jádru našeho národa, ryzímu prostému lidu."

Poněvadž se našim cestovatelům nechtělo do dusné čekárny třetí třídy, procházeli se dlouhou chodbou před ní. Kostlivý naznačoval hlavní body budoucí pouti a s důrazem prohlašoval, že od Mladé Boleslavi všecku ostatní cestu vykonají pěšky; rozehříval se patrným nadšením, mluvě o krásách přírodních, čistém vzduchu, stycích s nezkaženými vesničany a svižné, volné chůzi přes hory a doly, čímž po letech opět jednou tělo své znamenitě osvěží a ducha potěší.

Proud utěšených jeho řečí přerušil Vraný upozorněním, že jest čekárna již prázdna a tedy čas, aby vstoupili do vlaku. Prošli rychle čekárnou ke

kolejím a vstoupili do kupé, v jehož šesti oddělených byla bohužel všechna místa při oknech již obsazena a zbývala jen dvě místa při chodbičce, středem vozu procházející. Ale jedva že se tam usadili naproti sobě, vyskočil professor jako hadem uštknut, a zvolav: „Deštník jsem někde zapomněl!" pospíchal z vozu.

V nejvyšší čas, když vlak již již chystal se k odjezdu, vrátil se s deštníkem šťastně u pokladny nalezeným a klesl všecek udýchán na sedadlo.

Sevřel deštník mezi kolenoma, položil plaid a knihu jízdních řádu na klín a začal si utírati pot s obličeje. Avšak pojednou opět sebou trhl a požádal tlustého pantátu, sedícího vedle při okně: „Zavřemež si —," dávaje zároveň vztažením ruky na srozuměnou, že po případě sám tento výkon obstará.

„Vždyť je horko jako v červenci," namítl oslovený.

„Ale pruvan jest vezdy škodliv a já jsem všecek opocen," naléhal Kostlivý již netrpělivě.

„No, tedy s pánem bohem —" váhavě povoloval tlustý dobrák; „ale je věru škoda toho čerstvého vzduchu — a nefouká ani nejmenší větříček —"

Leč pohled Kostlivého nabyl již takové přísnosti, že soused bezděky, s povzdechem okno uzavřel.

Professor sňal upokojen klobouk a otíral si dále šátkem zpocené skráně; avšak seznal brzy, že se upokojil před časem.

Vztáhl ruku směrem k druhému a třetímu oddělení po téže straně vozu a požádal důtklivě: „Prosím pánuv, aby pozavírali i ostatních oken po této straně; vrchem dosti, jsou-li zotvírána po straně jedné."

„A bodejť! Budem se k vůli někomu smažit!“ odsekl z druhého oddělení za ostatní nějaký řezník v červenomodře kostkované bavlněné kazajce, v pokrvácené zástěře, se silnou, nenatřenou, spíše klacku podobnou holí, jíž byl na hořejším konci provlečen usmolený řemínek. Masitý, hrubý obličej pokrývalo strniště prošedivělých vousů, a zkřivený koutek širokých úst svíral křečovitě nemotornou dýmku se strakatým vyobrazením koupajících se, na štěstí málo svůdných ženštin na umouněné porculánové hlavičce.

„Kdo se bojí vzduchu, ať zůstane doma nebo ať cestuje pod skleněným šturcem,“ dodal jakýs křivonosý mužík z třetího oddělení a byl odměněn sympathickým úsměvem ostatních, kteří byli patrně vesměs na straně vzduchomilů.

Bledý obličej professora Kostlivého pokryl se ruměncem nevole.

„Jest mi venkoncem politovati nízké úrovně vašeho vzdělání,“ pokáral nejapného vtipálka, „projevující se již ve škaredých germanismech, jimiž przniti rodnou svoji mluvu sobě za porok nekladete.“

„A to bych si vyprosil,“ ohradil se nyní mužík stejně rozčilen, pokládaje snad ty „škaredé germanismy“ za úštěpek na svůj křivý nos. „Urážet se nenechám od nikoho — nejmíň od nějakého potrhlého Poláka, rozumíme?“

„I škoda řečí! Nezavřem' — a basta!“ rozhodl řezník a na dotvrzenou udeřil holí tak rázně do podlahy, že professor téměř se ulekl a chystanou odvetu za „potrhlého Poláka“ (co chtěl kři-

vonosý odpůrce s tím Polákem, bylo mu zhola nepochopitelno) bezděky spolkl.

V tom zaznělo ve dveřích: „Lístky, pánové! Fahrkarten, meine Herren!“ a professor vytáhl maně tobolku, aby z ní vyňal jízdní lístek. Zároveň však uznal za vhodné, k vyřízení průvanové záležitosti dovolati se úřední autority. Vstal proto a důrazně oslovil konduktéra: „Prosím, pane provoditeli vlaku, abyste poučil těchto pánův —“ titul ten pronesl s nádechem ironickým — „že vedle ustanovení jízdného řádu, žádá-li toho jediný cestující, jest pozavírati všech oken po té straně, odkud vítr věje.“

Učenec připravil se totiž s obvyklou důkladností na cestu také prostudováním paragrafů železničního jízdního řádu.

Konduktér utkvěl zkoumavým zrakem na professorovi, vyšetřil zběžným pohledem na okna situaci a pravil, usmívaje se: „Ovšem, ovšem... Ale dnes není přece o větru ani potuchy. Vzduch se ani nehýbá a horko je jako v červenci — Fahrkarten, meine Herren! Lístky, pánové!“

(Dle mých zkušeností ustálila se na železnicích v českém kraji následující praxe: V třetí třídě vymahá průvodčí vlaku lístky obojím zemským jazykem; v druhé o ně prosí německy a jen v tom případě, uslyší-li český hovor a je-li právě v dobré míře, zamumlá polohlasně také cosi českého; do první třídy mé zkušenosti nesahají. Že v německém území Čech konduktéři přestávají na oslovení německém, rozumí se samo sebou.)

Professor byl by zajisté opravil nesprávný konduktérský výklad železničního řádu, ale jiná věc za-

ujala náhle jeho myšlenky. Prsty, hmatající ve zvláštní přihrádce tobolky po jízdním lístku, nenahmátly totiž ničeho. Prohledal ostatní příhrádky, sáhl do pravé, do levé kapsy u vesty -- se stejným neúspěchem. Sňal rychle klobouk a podíval se za stuhu — lístku tam nebylo. Hmatal marně v kapsách kalhot, kabátu i svrchníku. V líci jeho zračilo se již vážné znepokojení. Pohleděl na sedadlo i podlahu, prozkoumal znova stuhu klobouku a vyšetřil zběžně i jeho vnitřek, hledal opět v tobolce, vestě, kalhotách, kabátu — —

Zatím průvodčí vlaku vztahoval k němu již ruku.

Ale Kostlivý pokračoval s rostoucí úzkostlivostí ve svém hledání, vraceje se znovu a znovu — jak bývá — k tobolce, klobouku a kapsám, jejichž obsah přece již do nejmenší podrobnosti na jisto postavil.

„Snad v botě, v botě, vašnosti!" upozorňoval řezník s pokryteckým účastenstvím.

„Jestli ho ten průvan neodnes' oknem," mstil se křivonoska v pozadí.

Ale professor, zaujat svou starostí, neslyšel těch sarkastických poznámek, ani tlumeného smíchu obecenstva, jež zimničné jeho konání stopovalo se zjevnou škodolibostí.

Konduktéra omrzelo čekání.

„Kam jedete, pane?" otázal se.

„Do Mladé Boleslavě," zahučel professor, třepaje deštníkem a protřásaje plaid.

„No, — podívám se zatím dál a potom se tu znova zastavím; nebude-li pak lístek ještě nalezen,

musíte arci zaplatit po druhé a k tomu padesát krejcarů příplatku.“

„Roztodivno, kam se poděl!“ bručel Kostlivý a spočinul na soudruhovi pohledem tázavým a — jak se tomuto zdálo — zároveň vyčítavým, ačkoliv náš básník byl sobě vědom leda té jediné viny, že nejevil účastenství dosti vřelého s trapnými rozpaky učencovými. Avšak i tato vina byla omluvitelna. Seděláť vedle něho při okně, naproti onomu tlustému, dobrosrdečnému občanu, mladičká dívka, bezpochyby jeho dcera, která brzy upoutala živou pozornost básníkovu. Po prvním zběžném pohledu odbyl ji sice v duchu triviálním, ale úsečně výrazným slovem: žabka! Než zlomyslný vrtoch přírody utvořil nás muže tak, že nám ženské tváře ani po čtyřicetiletém, ba třeba i delším pozorování úplně nezevšednějí a že někdy nepohrdneme ani studiem směšně mladého exempláře. I Vraný zahleděl se po chvíli bedlivěji do své sousedky. Konstatoval především filigránsky útlý, nezvláště vysoký, ale přece jaksi vzletně do výšky tíhnoucí vzrůst, ku kterémuž dojmu také silně přispívalo mladicky svižné, nenuceně přímé držení obdélné hlavy, na níž jemný černý vlas živého lesku vyčesán byl vzadu nad štíhlým, čistě bílým týlem vzhuru pod klobouček smělého moderního tvaru. Dále shledal Vraný, že i podlouhlý její obličej zasluhuje povšimnutí; ba, po chvilce vzdal něžnému profilu vedle sebe všechnu čest. Táhlá linie útlého, rovného nosu byla bezvadně krásná; svěží ústa měla ušlechtilý tvar; brada mohla býti poněkud menší, ale přece slušela dobře k celku, ba dodávala mu přídechu pikantní rázovitosti. Pojednou všiml si obočí. Můj bože! To není oby-

čejné černé dívčí obočí — toť skutečná vzácnost. Jaký to s geniální lehkostí načrtnutý, tenký, velkolepě rozklenutý oblouk, hodný nejkrásnějšího ideálu východních pěvců! (Čtenář měj na paměti, že Vraný jest básníkem starší školy.)

Čím déle náš spisovatel na sousedku pohlížel, tím více divil se, že naň učinila při prvním shlédnutí tak malý dojem. Snad spočívalo vysvětlení právě v tom, že byla tak mladičká a filigránská. Vzpomněl si na kvítek, kolem něhož kráčíme nevšímavě a jehož krásu oceňujeme teprve, když se bedlivěji do něho zahledíme. Ani její oděv nevyzýval k pozornosti. Zmínil jsem se sice o smělém tvaru jejího kloboučku, ale tím byla vinna jen panující právě móda; ostatně byl šat její sice moderně městský, ale dosti jednoduchý a skromný. A přece vzbuzoval nyní i ten živou, zálibnou pozornost Vraného až dolů po něžnou botku, na níž mu neušla ani řada ozdobných knoflíčků.

Pravil si v duchu, že to jistě vesnická slečinka, dcera tohoto tlustého, dobráckého občana naproti, v němž tušil nějakého pana otce ze mlýna nebo zámožného rolníka. Bezpochyby teprve loni dokončila své vzdělání v některém pražském ústavu a byla se opět jednou s otcem podívat na Prahu. Nabyla potřebné míry městského brusu, ale nepozbyla zdravé venkovské svěžesti. Při tom zdá se napolo ještě děckem; ale v držení těla i hlavy, ve způsobech a celém zjevu má zároveň jakýsi tah důstojné velké dámy, což v působivém kontrastu roztomile sluší té mladičké, útlounké postavě. Dáma v dětské miniatuře! A jak čistou, svěží má pleť! Ano, všechno

na ní je hezké — rozhodoval se náš pozorovatel — a nechť řekne kdokoli co chce, mně se líbí, jak se mi dávno žádný zjev ženský nelíbil.

A stalo se ještě něco jiného. Upjaté jeho pozorování mělo známý účinek. Sousedka obrátila k němu celý obličej a zpod oněch směle rozklenutých černých oblouků upřely se na něho dvě zářivé černé oči. Jen okamžik na něm spočinuly a zaletěly pak mimo něj dále, oknem do krajiny; ale v jejich rozkošném temnu zamihly se mu všechny ty radostné, veselé třpyty a lesky, jakými se obráží svět v takovém polodětském oku, hledícím ještě do světa prismatem duhových, čarovných tuch a nadějí.

Ó, věčně nenapravitelné přírody! Jaké šašky tropívá si ještě ze starých, usedlých lidí! Veršovec zapomněl na první nitky babího léta ve svých kadeřích i na hlubokou propast, dělící životní jeho jeseň od toho jedva rozpuklého jarního květu, a s celou směšností zamilovaného stáří hltal pohyby její ručky a hlavinky, když nyní tlumila smích, k němuž ji ponoukaly rozpaky vážného professora.

Z bláhového opojení vytrhlo konečně Vraného nepřímé oslovení učencovo. Uznal teď za nutné, projeviti mu alespoň radou své účastenství, a prohodil, co mu právě napadlo: „Snad za kloboukem?"

„Ale — vždyť jste přece viděl, že jsem klobouk obádal nejméně desetkráte!" odtrumfl professor ještě více podrážděn neplatného rádce, snímaje přes to po jedenácté klobouk a hmataje za jeho stuhou. „Ale někde jest dozajista. Třeba jen zachovati chladné krve" — napomínal sám sebe — „a jíti před se s rozvahou a systematicky. Dosud hledal jsem překotně a bez soustavy. Vyprazdňujmež po

pořádku kapsář za kapsářem a zjisťujmež zevrubně jejich obsah."

Jal se vytahovati obsah kapes a klásti jej kus po kuse na sedadlo. Řadu zahájily kapsy spodků, z nichž vyňal tobolku, velký klíč domovní a menší klíč od bytu, papírovou kabelku s perským práškem, uzavřený zavrtávací kalamář, dřevěný hřib s jehlami a nitěmi, gumu a pečetítko s pečetním voskem. Věci, obsažené ve vestě, totiž kapesní nůž, hodinky s klíčkem, kartáček na vlasy, klíček od vaku, závitek slepovacích proužků a lupu (na zkoumání starých rukopisů), vybral pouze hrstí a zase zastrčil. Za to přibyly z obou vnitřních a jedné zevnější kapsy kabátu, pak z jeho šosů ke hromádce na sedadle následující předměty: důkladný zápisník s tužkou, dalekohled s připevněným kompasem, hřeben, klubko špakátu, krabička s chininovými kapsulemi, pouzdro na brejle, kladívko na nerosty, Rukopis Královdvorský, dva páry rukaviček, nůžky, kapesní šátek, ploská cestovní sklenice, mýdlo ve staniolovém obalu, násadka na péra a škatulka ocelových per, sloupek a škatulka sirek. Povstalou pak tím hromadu zvětšilo pět kapes jarního svrchníku tlustým „Řivnáčovým průvodcem po království Českém", velikou mapou Čech a několika mapami generálního štábu, pohodlnou cestovní čepicí, párem elegantních pantoflí, houbou lufou, obálkou s visitkami, kartáčkem na zuby a velikým papírovým balíkem, kterýž se při vytahování otevřel a v němž se objevila kupa sněhobílé bavlnky na zacpávání uší.

Netroufám si zkoušeti trpělivost čtenářovu enumerací předmětů, jež professor na to ještě i z ces-

tovního vaku jako z nevyčerpatelné kouzelné torby na světlo vynášel a z nichž každý vítán byl s rostoucí stále, tu zdvořile tlumenou, tu bezohledně zvučnou veselostí žasnoucího diváctva.

Zatím zastavil vlak ve Vysočanech. Kostlivý urychlil svou práci, ale přece nebyl s obsahem vaku hotov, když vagon opět se rozjel a konduktér do kupé se vrátil.

„Hned! Hned!“ zvolal učenec a vyhazoval poslední věci z vaku. Lístku mezi nimi nebylo. Začal přehazovati ještě nelad na sedadle nakupený; ale bavlna, rozdělavši se zatím úplně, zachytila se na rozličné předměty, a když tyto sem tam přemetával, táhla se za nimi jako pejř v bílých chumáčích a vločkách na všechny strany. Kolem professora vypadalo to brzy jako v pazderně. Když pak do toho i prášek na hmyz žlutavým oblakem se rozletěl, hodil Kostlivý jakous pilku, kterou právě v ruce držel, zlostně na hromadu a zvolal: „Ej! raději zaplatím znovu. Avšak — poslyšte — na příští stanici přestěhuji se do druhé třídy.“

Přeletěl při tom veselou společnost v kupé pohledem hlubokého opovržení.

„Do druhé třídy — jak je libo —“ pravil méně familiárním tónem konduktér a přitlumil také posměšný výraz obličeje. „Přinesu hned lístek a v Satalicích račte přestoupit. Budeme tam za chvilku a stojíme tam jen minutu. Račte si tedy pospíšit — s tímhle —“

„— vánočním bazarem,“ doplnil křivonosý mužík.

Kostlivý zachoval důstojný klid a řekl jen Vranému: „Přikyvuji přece Horácovi pravícímu: Odi

profanum vulgus et arceo. Aniž hodlám vydati zdraví svého v šanc tomuto průvanu. Přestoupíte-liž se mnou?"

Vraný odpověděl zdvořilým, ale rozhodným záporem.

Učenec začal stěhovati chaos na sedadle nazpět do kapes a vaku. Ale nebyl ani s polovicí té práce hotov, když parostroj opět zapískl a konduktér s novým lístkem ve dveřích se objevil, volaje: „Zčerstva tedy přestoupit! Jsme v Satalicích."

Professor jal se házeti v zimničném chvatu všechno ostatní ledabylo do vaku, ale při tom roztrhla se zase obálka s navštívenkami a déšť lesklých bílých lístků rozletěl se po podlaze. Nemohl ovšem drahocenné lístky zůstaviti na pospasy smíšené společnosti třetí třídy, aby snad některý ten honák neb olejkář pomocí jich neprovedl osudné qui pro quo, a proto zahájil šílenou honbu za visitkami.

Konduktér s mrzutým smíchem spráskl ruce nad hlavou a zvolav: „No, tohle tady čekat nemůžem. Přestoupíte tedy až v Čakovicích!" vyrazil opět ze dveří. Za okamžik uháněl vlak znovu dále.

Pomocí belletristy a sousedů — i řezník zdvihl a před odevzdáním tiše přeslabikoval jednu navštívenku — podařilo se professorovi sebrati rozprchlé lístky a pak i sirky, které následovaly špatného jich příkladu. Také bavlněná chumelenice byla jakž takž opanována a právě i ostatní věci konečně ve vaku umístěny, když lokomotiva opětně zapískla. Kostlivý, dav soudruhovi prozatím s bohem a přelétnuv ostatní společnost jen krátkým zdrcujícím pohledem, chvátal se svými zavazadly ke dveřím.

„Sláva bohu!“ vítal ho konduktér právě vstupující. „Teď jen honem! — Čakovice! Čakowitz! Jedna minuta!“ volal již dole a professor řítil se za ním, nepoděkovav ani řezníkovi za zdvořilé: „Poroučím se, pane professor Kostlivec! Šťastnou cestu!“

Na schůdkách připamatoval si, že zapomněl v kupé knihu jízdních řádů; ale nebyl by se tam vrátil ani pro cennější předmět. — —

Nehoda s lístkem a sousedka Vraného zavinily, že oba naši cestující propásli naprosto pozorování krajiny až do Čakovic, která však na štěstí náleží k nejméně malebným vlasti naší.

2.

Čína v Čechách.

Jakkoli sluší litovati nemilých zkušeností prof. Kostlivého s obecenstvem třetí třídy, jsme jim přece k díkům zavázáni, že mu zjednaly hned na začátku cesty zajímavé dobrodružství.

Když totiž vstoupil či spíše konduktérem byl vstrčen do kupé druhé třídy, upustil tam samým překvapením deštník a hleděl chvilku v němém úžasu na své nové spolucestující.

Seděli tu čtyři lidé, z nichž jeden neposkytoval nic zvláštního, ale tím více za to ostatní. Jeden z těchto, nejbližší u professora, měl černé sametové spodky, žlutou sukni a zelenou jakous plandu; na hlavě nesl nízký, okrouhlý kašket beze štítku, pod nímž vzadu splýval dlouhý cop, černý jak uhel; ze

snědého, širokého, bezvouského obličeje pokukovala dosti joviálně černá, šikmo proti sobě ležící očka. Druzí dva měli podobné obličeje a na sobě stejnou strakatinu.

Prof. Kostlivý byl ovšem v ethnografii dosti sběhlý, že tušil ihned v zajímavém trojlístku syny „nebeské říše"; ale nechtělo mu živou mocí do hlavy, jakým divem ten kus Číny spadl tak z čista jasna sem do železničního vozu mezi Čakovicemi a Měšicemi. Snad budou i čtenáři v udivení kroutiti hlavou a některý — neboť i mezi čtenáři bývají špatní lidé — snad si dokonce pomyslí, že za těmi exotickými hosty vězí nějaká libůstka mistra Olívy.

Ujišťuji však, že náš illustrátor je v té příčině zcela bez viny a že jsem ani já tu strakatou trojici necitoval z daleké Asie ze záliby v bizarních cizokrajných zjevech nebo abych jí zpestřil chudou poněkud routu mezi Čakovicemi a Mladou Boleslaví.

Co se konečně týče prof. Kostlivého, jest on mužem příliš vážným a fantasie příliš dobře vychované, než aby si vymýšlel takové žerty na ošálení čtenářův, nehledě ani k tomu, že náleží k úhlavním odpůrcům všelikých cizokrajných motivu v naší literatuře.

Zkrátka, oni tři synové „říše středu" jsou pravé čínské zboží od špiček svých poctivých copů až po zobáky svých nefalšovaných čínských trepek. Ostatně, následkem velkolepé činnosti Staňkova importérského závodu, není u nás skutečná Čína již takovou vzácností jako dříve, kdy jsme ji znávali jen z imitovaných čínských maleb na míšeňském porculánu. Ba, redaktor tohoto díla měl sám rok před tím, dne 4. května 1889, příležitost prohléd

nouti si docela z blízka tři skutečné a živoucí Číňany, neboť jel do Mladé Boleslavi týmž vlakem, v němž toho dne císařští čínští státní sekretáři z Pekingu, pánové Li a Čengi, v průvodu sekretáře čínského vyslanectva ve Vídni, p. Liena, podnikli výlet z Prahy do Josefova Dolu ku prohlídce tamější továrny, o čemž každému čtenáři volno z tehdejších časopiseckých zpráv se přesvědčiti.

Když se professor ze svého překvapení probral, pocítil živou touhu, vykořistiti dle možnosti neobyčejné toto setkání.

Obrátil se tedy na čtvrtého, evropsky oděného člena společnosti se zdvořilou německou (mohl bych říci: francouzskou, ale čtenář by se skepticky usmál) otázkou: „Tito pánové jsou zajisté Číňané?"

„Ovšem," odpověděl oslovený týmž jazykem, ale dodal česky: „Slyšel jsem však průvodčího vlaku mluviti s Vámi česky a proto dovolíte krajanu, aby s Vámi též hovořil svojí mateřštinou, kteréž užívá zde tím raději, poněvadž se do vlasti právě na krátký čas vrátil po mnohaletém pobytu v daleké cizině."

„Aj, přicházíte-li také z Číny?"

„Z Číny nikoli, nýbrž se strany zcela opáčné, ze San Franciska v Kalifornii, kamž jsem byl před léty osudem zavát. Ve styku s tamější čínskou kolonií rozmnožil jsem svůj dosti bohatý linguistický repertoir také troškou čínštiny a náhoda seznámila mě s těmito copatými pány, kteří v San Francisku učinili první zastávku na své cestě přes Severní Ameriku do Evropy, již podnikají z rozkazu čínské vlády za účelem prozkoumání rozličných našich politických, vojenských, vědeckých a průmyslových za-

řízení. Jsa povahy málo usedlé, přijal jsem ochotně jejich nabídnutí, abych je provázel jako tlumočník na té cestě kolem světa. Poskytnuta mi tak alespoň možnost, podívati se opět jednou do vlasti. Oninpo dva jsou vyšší státní úředníci a tento zde, pan Tai —" tlumočník mrkl po joviálním sousedu Kostlivého — „zaujímá jaksi místo tajemníka a zapisovatele výpravy. Je to vynikající čínský literát."

„Ó z té duše přál bych sobě, srozuměti se s těmito Asijci a dověděti se dojmův, jaké Čechy vůbec a Praha zvlášť do nich učinily."

Milerád nabízím Vám své tlumočnické služby. Tento způsob hovoru je sice trochu nepohodlný, ale z nouze Vám přece vyhoví. Především Vás představím."

„Jsem professor Kostlivý z Prahy."

Tlumočník promluvil k pestrým svým společníkům několik čínských slov a ukázal na professora, který se Číňanům zdvořile uklonil. Tito spojili ruce na prsou a poklonili se na vzájem jemu, tvářice se při tom velmi vážně a slaďoučkým hlasem cosi šeptajíce.

„Děkují Vám, že jste paprskem svého obličeje ozářil své mladší, pošetilé bratry, jak stereotypní zdvořilou frází čínskou sami sebe titulují," vysvětloval tlumočník. „Ostatně, lež té zdvořilé skromnosti není horší, nežli naše evropské zahazování se za sluhu každému, kdo nás poctí svou známostí."

Professor zapředl na to prostřednictvím zámořského krajana delší konversaci s Číňany, jejichž otázky a odpovědi podáváme pouze v tom stručném, všech květnatých floskulí čínské zdvořilosti zbaveném způsobu, jak je tlumočník překládal. Vlastně

vedl Kostlivý rozmluvu jen s Taiem, který jakožto literární zpravodaj výpravy jevil se mu nejdůležitějším. Oba mandarinové jen mlčky přikyvovali, nikoli nepodobni v tom svým pohyblivým porculánovým kollegům na našich skříních, a vplétali leda tu a tam kratičkou poznámku, nehodnou hrubě zaznamenání.

Prof. Kostlivý: Jak Praha vám se líbí, pánové?

Tai: Neveliké město, ale pěkné. Má mnoho zajímavých starých pagod. V novější její výstavnosti není arci nic zvláštního; zdálo se mi, jako by sem byly přeneseny — jen leda s malými proměnami a ve skrovnějších rozměrech — tytéž budovy a řady domů, které jsme viděli v jiných, velikých městech západních. Ostatně snad vás neurazím, řeknu-li upřímně, že se mi evropské stavitelství valně nezamlouvá. Naše štíhlé mnohopatrové věže, naše vyhnuté střechy i s těmi dračími ozdobami, jimž se smějete, líbí se mi více, než vaše ohromné kamenné kostky, polepené římsami a přiklopené střízlivými polokoulemi nebo jehlanci. Zajímavější jsou jen vaše starší stavby; kdyby těch Praha neměla, nestála by hrubě za podívanou.

Prof. Kostlivý: Vkus je rozličný a každému své nejlepší. Naši cestopiscové na oplátku nepochlebují vašim městům, vypisujíce jejich ulice úzké, dusné, neúpravné a nečisté.

Tai: Ani v Praze neužili jsme mnoho vůně, a jsou-li zde ulice úpravnější a širší, mají za to dvory málo příjemnosti a půvabu. Vaše stavení jsou okázalá pouze na venek, vyfintěná a nalíčená jen pro uliční dav. My však pokládáme ulice toliko za ve-

řejné cesty, tržiště nebo bazáry a nezdobíme své domy pro cizí, nýbrž pro sebe; kdo chce poznati naše ozdobné stavby, musí vejíti do zátiší našich dvorů. A vždy také najde zahradu nebo alespoň zahrádku; v každém obydlí je alespoň koutek, kde možno okřáti pohledem na trochu zeleně, květů a jasné vody. V Praze však je málo zahrad; navštívili jsme jeden rozsáhlý čtverec domů, kde bylo množství dlážděných dvorů, ale ni jediného stébla trávy.

Prof. Kostlivý: Avšak četl jsem kdesi, že vaše sady mívají málo stromův a stínu.

Tai: A což vy zřizujete své sady pro stín? V Praze jsem toho nepozoroval. Ostatně úprava vašich veřejných zahrad líbí se mi dosti. Zvláště ty dlouhé řady ozdobných sedadel s nápisy. Pak ty snivé kiosky, poloskryté v zeleni. Také ty všelijak sestavené omšené kameny a strusky, ty záhony v podobě mis a košíků, ty podivné hříčky z různobarevného netřesku, ty rybníčky, ostrůvky a vodopády. V té příčině mohou se vaši sadaři směle měřiti se svými kollegy v jiných evropských městech. Mile mne překvapily zejména na cementových stěnách městského rybníku ty vytesané ryby, žáby a želvy. Ale přece by vaši zahradníci měli ještě chodit k našim do učení. Zdaž některý z nich dostihl té čínské finessy, aby vypěstoval na příklad v květinovém hrnci jedli úplně vzrostlou, ale pouze na píď vysokou, nebo aby otvoru branky zahradní dal podobu břichaté čajové konvice s přimalovaným na zdi uchem, víčkem a hrdlem, na níž ozdobné malování jest nahrazeno zelení a pestrostí skutečných keřů a květin, prosvítajících tím koncovitým otvorem z nitra sadu?

P r o f. K o s t l i v ý: Jest mi potěchou, že Praha alespoň do některé míry vám se zamluvila.

T a i: Víte-li, že jednou věcí připamatovala mi náš Peking?

P r o f. K o s t l i v ý: Aj?!

T a i: Myslím tou, že v ní také žijí národové dvojí národnosti.

P r o f. K o s t l i v ý: Jedna ovšem toliko skrovným poměrně počtem.

T a i: Neněmecká?

P r o f. K o s t l i v ý: Ó nikoliv, nikoliv! Právě německá činí toliko malý zlomek obyvatelstva.

T a i: Opravdu? A mně se zdálo, že tomu naopak. Arci mohl jsem se snadno mýliti. Neumím německy a soudil jsem jen podle sluchu. Ale slyšte, tuto Váš krajan pravil nám, že oba národové, v Čechách žijící, ustavičně se hašteří a sváří?

P r o f. K o s t l i v ý: Přebudiž bohu žel, že nemohu nepřisvědčiti.

T a i: Divím se velmi, že vaše vláda nečiní tomu konec. U nás v Číně užíváme proti takovým třenicím jednoduchých prostředků. V Pekingu na příklad jsou prostě Mandžuové od Číňanů odděleni vysokou, tlustou zdí s pevnými, železnými branami, jimiž po případě možno zameziti všeliký styk mezi oběma národy.

P r o f. K o s t l i v ý: I naše vláda pomýšlí již na podobné opatření, hodlajíc tolikéž odděliti Čechy a Němce v této zemi takovou ochrannou zdí —

T a i: Ajhle, vaše vláda jest tedy moudrá!

P r o f. K o s t l i v ý: Jedno že tato zeď není vystavěna z kamenův a cihel, nébrž z rozličných zá-

konův, jimiž češtině vstup bude zahrazen do části německé —

Tai: — a němčině do části české —

Prof. Kostlivý: To nikoliv. Němčině brány té zdi zůstanou otevřeny.

Tai: Jak že? Ale mandarinové v české části budou přece Čechové?

Prof. Kostlivý: Mohou býti ovšem původu českého, ale mezi sebou v úřadě nesmějí mluviti ani psáti jinak než německy.

Tai: Toť nerovnost!

Prof. Kostlivý: Některou měrou v pravdě nerovnost. Avšak Čechové za to budou moci před Němci se holedbati, že jsou snášelivější a spravedlivější, šetříce aspoň ve své části úplné rovnoprávnosti, arci pokud jí vzhledem k nám samým není na příč jednota státní správy —

Tai: Co jest to?

Professor dle možnosti objasnil záhadný pojem; ale tlumočník snažil se marně učiniti tuto definici Číňanům srozumitelnou.

Z rozpaků vytrhlo je krátké stanutí vlaku v Měšicích, kde Číňané, jako na všech stanicích, vyhlédali zvědavě oknem, dokud nevyjeli opět do volné krajiny. Za to professor byl úplně ztracen pro všechny zjevy domácí, kolem nichž jej parní oř unášel.

Marně zamihla jsi se na levo v dálce, ty bledá, modravá silhueto posvátného Řipu, nadarmo problesklo Labe v širokém, žírném údolí a zakývla od severu šedivá, rázovitá věž starobylého chrámu mělnického — professor meškal daleko, daleko odtud: viděl štíhlé, mnohopatrové věže, rozpínající nad každým patrem fantastickou střechu s vyhnu-

tými cípy, na nichž blyštivé zvonce klátily se větrem; viděl těsné ulice cizotvárných domků, hemžící se copatými postavami v pestrých oděvech; viděl podivné lodi s žebrovatými, různobarevnými plachtami, podobnými dračím křídlům; viděl stěny komnatek, polepené prouhami papíru se zlatými klikyháky, lakované stolky a strakaté porculánové šálky, kvetoucí trpasličí stromy v hrncích a skleněné poklopy, sloužící za klece cvrčkům; viděl ženy se zlatými lotosy v černých vlasech a s liliputánskýma nožkama na vysokých špalících...

Z hebounké, pestroskvělé příze, do které střízlivá obraznost učencova na chvíli se zamotala, vyprostil jej nyní zase Tai, otázav se ho skrze tlumočníka: „Znáte francouzské spisy našeho rodáka Čeng-ki-tonga?"

Prof. Kostlivý: Poznal jsem tresť některých jeho děl z výňatkův a stručných úvah v našich časopisech. Zdají mi se býti četivem dosti zajímavým.

Tai: Sám nečetl jsem těchto knih, neznaje francouzsky; ale slyším, že statečně bojují proti rozličným předsudkům a nechutným báchorkám, které neznalí nebo lživí cestopisci o nás Číňanech po světě rozšířili. Vím, že našinec v očích mnohého z vás je dosud pitvorné monstrum, které se živí krysami a vyhazuje své novorozené dítko bez milosrdenství na ulici; že považujete dosud naše ženy za ubohé otrokyně, kterým zmrzačujeme nohy, aby nemohly učiniti kroku ze svého čalounového vězení; a že i ti Evropané, kteří přestali věřiti těmto a podobným povídačkám, rádi si představují Číňana jako vrchol bizarnosti a směšnosti. Poněkud to arci

omlouvá veliká rozdílnost vašeho a našeho životního názoru a vkusu, alespoň nynějšího. Vy se smějete našim copům, ačkoliv ještě dědové vaši, jak jsme poznali v evropských obrazárnách na obrazích z těch dob, s touto ozdobou hlavy důstojně si vykračovali a dosud prý leckdo i ve vaší Praze nosí dlouhý cop, ovšem dle možnosti ukrytý, jak nám alespoň jeden Pražan vypravoval —

Prof. Kostlivý: Ó zvrhlosti nevyrovnané, kteráž nehrozí se takovými šerednými klevetami hyzditi před cizinci rodné město! Tuším, z jakých kruhův vyšel padouch, kterýž vypravoval vám tuto ošemetnou báji o pražských copech, a činím díky osudu, že mohu zabrániti, aby taková lež nevplížila se do vašich cestovních zápiskův. Věztež, pánové, že po copu, kromě na hlavách ženských, není v celé naší stověžaté Praze ani nejmenší potuchy!

Tai: Rozhorlení Vaše právě dokazuje, že ani Vy nejste prost oněch evropských předsudků, o nichž jsem prve mluvil. Což by bylo nějakou hanbou, kdybych ve svém čínském cestopise vypravoval, že si Praha dosud zachovala starý, počestný cop? A tak jest i s jinými věcmi. Vy vtipkujete o škrobené a malicherné prý obřadnosti našich společenských styků, a sami nevycházíte z poklon, nucených úsměvů a titěrných zdvořilůstek, ba máte prý celé zákonníky o barvě rukaviček a držení malíčku při pití kávy. Vám zdá se komickým náš způsob jedení pomocí dvou hůlek, kdežto my zase s těží se zdržujeme smíchu, hledíce na vaše nejapné zápolení s nožem a vidličkou. Vy se smějete střihu a barvám našich oděvů, netušíce, jak směšny jsou naopak nám ty vysoké černé roury na vašich hlavách, ty podivné —

P r o f. K o s t l i v ý: Ony černé roury nezamlouvají se ani pravému českému vkusu.

T a i: Promiňte mé upřímnosti, soudím-li, že Čechové nemají vkusu žádného.

P r o f. K o s t l i v ý: Co že pravíte?

T a i: Totiž, myslím, žádného v l a s t n í h o vkusu. Když jsme dleli v Paříži, byla nám tam směšna zvláštní úprava mužských vousů a podivná forma ženských pokrývek hlavy. A hle! za několik dní po našem příjezdu do Prahy vyskytly se tu pojednou tytéž komické vousy a tytéž pitvorné ženské klobouky. Když jsme se tomu divili, vysvětlil nám tuto váš krajan, že úpravu svého zevnějšku vždycky měníte podle pařížského vkusu. Ale nedosti na tom. Kdykoliv jsme se tlumočnickým jeho prostřednictvím ptali některého Čecha, proč zde děláte to neb ono tak a ne jinak, vždycky odpovídal: ‚Ale vždyť to dělají právě tak v Paříži nebo v Londýně,‘ a na otázku, proč to neb ono zde není zavedeno, byla jista odpověď: ‚Ale vždyť toho nemají ani v Německu, ani ve Francii, aniž kde jinde.‘ Z toho soudím, že se vám líbí z krátka všechno, co se líbí Francouzům, Angličanům nebo Němcům, a že se vám nelíbí nic, co nemá odporučenky oněch jiných národů. My Číňané máme svuj vlastní čínský vkus a řídíme se jím, nedbajíce, co tomu neb onomu řeknou národové jiní; vy však patrně žádného vlastního vkusu nemáte, nýbrž úzkostlivě se jen ohlížíte, co dělají jiní, abyste to dělali také. Nasvědčují tomu nejen vaše oděvy, nýbrž i okrasy vašich domů, vaše nářadí a náčiní do nejmenších podrobností, váš celý způsob života — všechno viděli jsme téměř na vlas stejné v jiných západních zemích. A domnívám se,

že ani s vaším uměním vůbec, s vaší literaturou není jinak. I tu asi pouze čekáte, kde co nového se v cizině navrhne nebo vytvoří, abyste to hned do Čech zavedli a dle možnosti věrně napodobili.

Prof. Kostlivý: Žel, že jest mi přitakati v některém směru vašim náhledům. Ovšemť bych nechválil, aby náš národ obevřel se proti sousedům nějakou čín — nějakou neprostupnou zdí, neboť jako údu velikého ústrojenstva vzdělaných národův evropských jest mu stále býti účastnu všeosvětového ruchu, nemá-li v úzkoprsé uzavřenosti a sobělibosti zakrněti a ztrnouti jako — jako — jako na příklad vyhynulý národ Azteků. Ale sám toužím do upřílišené záliby krajanův svých ve všem cizím bez výběru. Omlouvá nás arci dlouhověké škodlivé vlévání cizoty, jíž jsme byli násilím podrobeni a kteráž usilovala, vyzouti nás venkoncem z národní naší samobytnosti. Teprve před několika desítiletími jsme procitli k novému životu a již přece i v umění i písemnictví čacky začínáme pěstovati svůj osobitý znak i ráz.

Tai: Lituji, že jsme pro neznalost řeči a krátkost času toho zvláštního rázu poznati nemohli. Ve výkladních skříních pražských obchodníků marně jsme se ohlíželi po českých zvláštnostech. Za to mile se nás dotklo množství čínských uměleckých předmětů, arci namnoze a mnohdy nejapně napodobených, které po příkladě jiných západních měst i zde vábí k sobě hojně milovníků a obdivovatelů; zdá se, že navzdor oněm předsudkům proti nám čínské umění vítězně si klestí cestu do Evropy. Myslím, že byste vůbec od nás mnoho prospěšného mohli přijmouti, ku příkladu hned: písmo.

Prof. Kostlivý (s úsměvem): Písmo? Bez přikrytí vyznávám, že právě v té příčině nejméně bych se dohádal nějakých prospěchův.

Tai: Hleďte, projeli jsme Severní Amerikou i větší částí Evropy a na té cestě poznali jsme mnoho tak zvaných vzdělaných národů, totiž vzdělaných v užším smyslu vašem, jenž mimo evropskou žádné jiné vzdělanosti neuznává. A co jsme shledali? Všude skoro týž způsob staveb, oděvu, nábytku a nástrojů, prací a zábav — zkrátka celého života. A pravili nám, že čím více vzdělanost pokračuje, tím více ještě rozdíly mezi národy mizejí. Jest rozdílů těch již nyní tak málo, že věru nechápu, proč k vůli nim národové evropští ustavičně se hašteří a krvavé boje mezi sebou svádějí.

Prof. Kostlivý: Zapomínáte různosti jazyka, kterýž právě jest vlastní duší národnosti.

Tai: Řeč — pouhý hlahol, pouhý šat myšlenek a citu že jest duší národa? Aj, toť bychom my Číňané mohli říci, že naše duše vězí ve štětci a černidle, jimiž malujeme na papír značky svých slov.

Prof. Kostlivý: Ó v tom s Vámi nesnáším se naprosto. Řeč jest živé ústrojí národa, sloučené tytýž se samou jeho podstatou, aniž ji lze postaviti na roveň s mrtvou literou.

Tai: U vás možná že litera je mrtva, u nás nikoli. Vaše písmena vyznačuje pouze bezvýznamnou hlásku, naše značka celé slovo, či spíše úplnou představu a myšlenku. A právě tím by prospělo přijetí našeho písma evropským národům. Pak by slova u každého z nich měla sice různý zvuk, ale značky slov by byly u všech stejné, všem srozumitelné. Přes ruznost jazyků měli byste jedinou písemní

řeč, která by zajisté duševní sjednocení vaše dokonala a hlavní příčinu různic mezi vámi odstranila.

Prof. Kostlivý: Ale kolika let úmorné námahy bylo by potřebí, nežli by naše mládež jen ohromné učivo vašeho písma obsáhla?

Tai: Vždyť slyším, že vaše mládež mnohá léta trudně učiti se musí jazykům národů dávno vyhynulých, jazykům, jimiž na světě již nikdo nemluví ani nepíše. Oč by tu bylo užitečnější, naučiti se písmu, jež by vás sblížilo s největším národem živým a před vámi rozevřelo ohromný, báječný poklad jeho literatury, za několik tisíciletí nastřádaný a stále se rozmnožující?

Poznámka tlumočníkova: Pozorujete, že přílišná skromnost není národní čínskou vlastností. Avšak ve věci samé nemáme vždycky práva k pohrdlivým úsměškům. Čteme-li na příklad, co Čeng-Ki-Tong píše o čínském písmě, zdá se nám, že čínský spisovatel věnuje dobrou polovičku své práce na pečlivé a úhledné malování oněch klikyháků a že snad někdy obětuje raději myšlenku, jen aby mohl své písmo vyšperkovati nějakým zajímavým střapečkem nebo háčkem. Ale rcete, není něco podobného i v našich literaturách? Nespokojuje se tu mnohý spisovatel i čtenář pouhou úhledně vypulérovanou skořápkou bez myšlenkového jádra? Průběhem času vytvořila se tu spousta obrazů, obratů a frází ustálených jak ony typy čínského písma, a literát může prostě přestávati na jich vhodném vybírání, oprašování, leštění a kombinování. Což na tom, že setřen s nich dávno všechen pel skutečného života, že spisovatel při svém „operleném smaragdovém koberci“ myslí mnohem spíše na klenotnický

krám a všechno jiné, nežli na skutečnou louku, právě jako snad leckterý čínský písemník ani ve snách si nevzpomene na skutečnou horu, když pozorně a zálibně štětcem vytahuje ty tři kolmé čáry, které ji značí v čínském písmě!

Professor zatím přemítal, jak by Číňany nejlépe poučil o nesmírné důležitosti latiny a řečtiny, ale v tom, bezděky vyhlédnuv oknem do předu, s udivením zvolal: „Ajta, Mladá Boleslav!“

Za hovoru s Číňanem, arci obtížným tlumočením každé řeči velmi zdržovaného, dospěl mimo nadání téměř již cíle své jízdy.

3.

Z Mladé Boleslavi do Sobotky.

I krajina od Čakovic do Mladé Boleslavi přeletěla kolem našich cestujících bez povšimnutí. Professoru Kostlivému, Čínou zcela zaujatému, se nedivím; ale že Vranému celá tato část rodného kraje propadla se v černých očích mladistvé sousedky, nelze nikterak omluviti. Zmýlil jsem se v tomto domněle usedlém, akademicky důstojném veršovci, vybrav ho za učencova tovaryše. Avšak pozdě bycha honit!

Pravda, mnoho na té cestě až k Jizeře neztratili; ale je tam přece mezi Byšicemi a Vruticí jedno údolíčko, které přeletem rád zachytíš v paměti. Jako líbezná selanka zamihnou se v okně vlaku ty svěží lučiny s hustými, malebnými skupinami olší a vrb, jimiž probleskuje pěknými oklikami Klo-

kočský potůček, ty šedé chalupy v bujném stromoví a v pozadí na kopcích borové a modřínové lesíky. A v tuto dobu byly nad to břehy potoka pozlaceny kvetoucím blatouchem a stromy ovocné posněženy májovou nádherou!

Arci, když pak starý Košátecký zámeček, na okamžik jen vyhlédnuv z hustého stromoví svou romantickou branou se zvětralými znaky, jako chvilkový přelud za námi zanikne, zívá opět jednotvárná krajina s obou stran, kterou později oživí jen lehké modravé stíny dvojhlavého Bezděze a jiných hor na vzdáleném obzoru.

Ale teď — jako švihnutím kouzelného proutku změnil se obraz: Na pravici hluboko pod vámi probleskla Jizera z kyprých luk mezi lesnatými stráněmi — překvapeným zrakem lačně se vpíjíte v nenadálé krásy. Nevlídně shlíží na pravo do švarného veselého údolí holé, pusté zbořeniště Starého Stránova, v jehož skrovné kamenné kostře zahnízdila se chudobná vesnická obydlí; ale na levo za krásným příčným údolím, plným ovocného i lesního stromoví, trčí malebně statná věž Nového Stránova s ozubeným cimbuřím. Kdo máš smysl pro takové věci, nespokoj se pouhým pohledem, nýbrž učiň zde zastávku a projdi se pěknou cestou vzhůru k tomu zpustlému hnízdu rokoka. Již z dola pobavíš se pohledem na postranní otevřené loggie, na ty vzdušné oblouky, pnoucí se ve dvou řadách nad sebou od věže k zadnímu křídlu a shora ozdobené kamennými vázami a jinými okrasami v copovém slohu; zalíbí se ti také rozlehlý hospodářský dvůr, zastíněný mohutnými, košatými lipami, do něhož vcházíš starobylým, širokým průjezdem jako do nějaké pev-

nosti; vhodně naladí tě můstek s dvěma polokruhovými výstupky uprostřed a s kamenným, prolamovaným zábradlím, jenž vede přes příkop, proměněný v zelené sady, do vnitra zámečku; a jestliže práce zedníků, kteří to zpustlé panské sídlo poslední dobou opravují a částečně znova staví, ještě ti dovolí přístup k zadnímu křídlu s nepravidelnými komnatkami, jejichž vybledlé malování představuje rokokové dámy v oděvu antických bohyň a jejich kavalíry, přestrojené za římské rytíře s chocholy různobarvého peří na přílbách, nebo podivné krajiny, kde nemožné zelené stromy kvetou ohromnými červenými růžemi: tu zajisté uprostřed té sešlé barokové nádhery zamihnou se ti v duchu pestře oděné postavy v pudrovaných příčeskách a parukách, které asi v tom útulném panském hnízdečku slavily mnohý veselý, hedbávím šustící a francouzskými bonmoty kořeněný kvas...

A Vraný všiml si na stanici Stránovské pouze ozdobné jehlice, která otočením hlavy v hustých černých vlasech se uvolnila a již bílé, útlé prsty graciosně vpravily nazpět do patřičných mezí.

Professor Kostlivý pak vyhledl oknem teprve, když odjížděli ke stanici Boleslavské.

Krajan tlumočník zalétal již dříve pohledem do údolí Jizerského a zvolal teď: „Rozkošná krajinka! Čechy jsou přece krásné!“ Po té vyložil se z okna, aby mohl pohodlněji obhlednouti půvabné okolí.

„A nevábí-li Vás otčina, abyste zanechaje toulek zůstal již na půdě rodné?“ otázal se professor, sbíraje svá zavazadla.

„Nenahýbat se tak daleko!“ ozval se německy z venčí konduktérův hlas.

„No, no, jste příliš starostliv," opáčil americký krajan. „A proč mne oslovujete německy?"

„Což pak mohu vědět, že pán je Čech?" omlouval se mrzutě konduktér. „A v druhé třídě umí přec každý německy."

„Ah tak!" přisvědčil ironicky Amerikán. „A Němce by české oslovení darmo podráždilo, není-li pravda?"

„Musím Vás, pane, znova napomenout, abyste se nevyhýbal z okna. Je to zakázáno. Můžete si to přečíst uvnitř vozu," zahučel konduktér, vzdaluje se.

„Toť věru něžná starost o cestující," posmíval se tlumočník, odstoupiv od okna. „A kde pak je tu napsáno to otcovské napomenutí?"

Professor ukázal na dosti nápadný nápis u okna — arci pouze německý.

„Ale to je zase jen pro Němce," zlobil se zámořský krajan. „Čechům patrně správa dráhy s radostí dovoluje, aby si po libosti sráželi hlavy. — Ne, milý pane, tohle věčné bodání německými jehlami a honění pod německé caudinské jho málo mne láká k trvalému návratu do Čech. Stal jsem se v Americe choleričtějším a při každém kroku mi tady kypí žluč. Myslil jsem, bůh ví jaké pokroky jste učinili za ta léta, že najdu Prahu ryze českou a saň germanisace v Čechách již již dokonávající — zatím však vidím, že vám cpou němčinu na všech stranách jako dříve a že se chutě němčíte sami. Ba, je snad hůře nežli v době, kdy jsem Čechy opouštěl. Čeština zmizela zatím i s těch bankovek a státovek, jimiž platíte do Vídně, až se ohýbáte; není snad kousku úředního papíru, na kterém by vám nedemonstrovali aspoň svrchovanou povýšenost

šenost němčiny; ve vesnicích, kde nebylo dříve o němčině ani slechu, zřídily se německé školy a naplňují se českými dítkami; neobligátní prý němčina vnucuje se na českých školách s obzvláštní horlivostí, ba jsou prý čeští paedagogové, kteří nemají na tom ještě dosti a odporučují národu heslo: Chtějí-li tě zmrzačiti, zmrzač se raději sám!... Ne, milý pane, mám-li již poslouchati ustavičně cizí řeč, podrobím se tomu raději v daleké cizině, kde to není alespoň řeč našich odvěkých nepřátel!"

„Pozíráte na věci tyto brýlemi příliš černými," namítal professor. „Není lze neuznati, že přes to přese vše učinili jsme utěšených pokrokuv mnohými směry —"

Stanutí vlaku a volání konduktérovo: „Jungbunzlau! Mladá-Boleslav!" přervalo bohužel obranu prof. Kostlivého, s nímž si kromě toho plaid zahrál na schovávanou, až konečně po drahné chvíli vytažen byl z úkrytu pod sedadlem. Obávaje se proto zmeškání, rozloučil se učenec jen rychlým stiskem ruky s americkým krajanem a Číňany.

Vraný stál již na perronu a pozoroval neodvratně jedno okno třetí třídy, z něhož vyhlédal dobrosrdečný široký obličej staršího muže vedle hezké tvářinky dívčí.

Kostlivý odbyl v čekárně důkladnou revisi svých zavazadel a pak teprve vyšel opět na perron, kde zástup lidí zvědavě a z části posměšně zevloval na člověka v podivném pestrém oděvu s širokým hnědým obličejem a s černým copem v týlu, hledícího z okna druhé třídy a s žoviálním úsměvem odfukujícího dým cigarety.

V tom právě vlak po pětiminutové zastávce hnul se k odjezdu a professor zamávl kloboukem zdvořilý pozdrav, na nějž odjíždějící Číňan přátelským posuňkem poděkoval. Zároveň mávl také Vraný kloboukem k jinému vozu, z něhož mu bodrý staroch potřepáním ruky a hezká dívčina lehkým úklonem hlavy dík svůj vzdali. Brzy zmizely v dáli poslední kotouče dýmu z uletlého parostroje.

„Okusil jsem, příteli, dobrodružství zajímavého velmi," začal učenec, sejmuv brejle a šina je do pouzdra; ale brejle vzdorovaly jeho úsilí a když pátraje po závadě pouzdrem zatřepal, vypadl z něho pohřešovaný jízdní lístek.

„Nastojte, kde ho konec!" zvolal učenec v nevrlém úžasu. „Nadivno mi velice, jakž mohl zablouditi do této schrány — Ach, již vzpomínám: Chtělť jsem u železničné pokladny uschovati svých očních skel, avšak nedojípkou natkl jsem je opětně na nos a místo nich ukryl jsem do pouzdra jízdní lístek. Nyní arci pozdě by bylo achkati a božekati. Ostatek — nelituju nikolivěk onoho přehmatu, neboť za dvojnásobné to jízdné dostalo se mi společnosti, za kterou bych rád učinil záplatu ještě mnohem větší."

A Kostlivý vypravoval cestou od nádraží k městu horlivě o svém čínském dobrodružství soudruhovi, který však nenaslouchal s náležitou pozorností, stále posud se ohlížeje směrem, kde rozplývaly se poslední zbytky dýmu z uletlého vlaku.

Takto kráčeli ke skalnatému ostrohu, na němž malebně se vypíná dávný Boleslavský hrad se starobylou hradbou. Romantický jeho dojem rušily

jenom novověké vojenské spodky, vyvěšené tu a tam z hradních oken.

Příkrými pošmournými uličkami a schody vystoupili vzhůru do města, kde je hôtel „Vysoký" zvábil do svého nitra.

Tam upoutal pozornost jejich jeden stůl, nad nímž zářil nápis „Stůl Pravdy". Stěna za stolem byla ozdobena obrazy Havlíčka, Žižky a Husa, slovanskou trikolorou, rudobílými kokardami a dvěma fotografiemi členů vlastenecké společnosti, která se tu patrně scházívá.

Z diskretnosti neptali se naši cestovatelé po účelech této společnosti, ale jsou-li stanovy její jen poněkud v souhlasu s tou trojicí obrazů na stěně a s barvami přitknutých stuh, nelze ničeho proti ní namítati. Jest u nás sice namnoze modou mluviti s ironickým úsměvem o národním „fangličkářství" a směšném „spolkaření", ale pošklebek takový jest oprávněn toliko vůči některým výstřelkům, nikoli vůči věci samé. Lid není hromadou střízlivých filosofů, na které by dovedly působiti pouhé, holé idey bez vnějšího, jeho oku i citu se zamlouvajícího roucha, bez význačných emblemu a okras. Právě to t. zv. „fangličkářství" vykonalo u nás znamenitý kus vlastenecké práce. A co se spolků týče — ovšem, ubíjí-li spolek dlouhé hodiny vášnivými debatami o spolkovém pečetítku, trhá-li celé město ve dva nepřátelské tábory pro volbu Petra nebo Pavla za předsedu a pokládá-li za nejvyšší svůj ideál pořízení skvostného praporu — hoj! na to s lučavkou satiry; ale spolky samy vyplývají prostě z povahy lidské, byly dávno před námi a budou snad věčně. Jen mají-li kloudný účel.

*

Co se týče záhadného mladoboleslavského „Stolu Pravdy", budí svým názvem dosti vážné myšlenky, zároveň však pochybnost, sluší-li název ten bráti v doslovném znění. Neboť, řekněte sami: Jest možno, aby se třeba jen u jediného stolu na světě scházela společnost, která by mezi sebou mluvila a projevovala jedině a upřímně všecko to, co každý člen v pravdě myslí a cítí? Domnívám se, že takový stůl náleží právě tak do říše bájí jak onen kouzelný stolek, který šťastného majitele svého na pouhý povel: „Prostři se!" zásoboval bezplatně vším, co jen hrdlo ráčilo.

Naši cestovatelé nepátrali však po tajemství „Stolu Pravdy", nýbrž pojídali paprikáš a zapíjeli jej pivem. Prof. Kostlivý vedle toho pilně zkoumal na rozložených mapách cestu od Boleslavi k Sobotce, nejbližšímu cíli jejich pouti. Učenec práhl již tou měrou po vnadách pěšího cestování čirou venkovskou krajinou a po stycích s ryzími vesničany, kteří arci nemají pranic společného s onou zlopověstnou společností ve třetí třídě, — že usneseno, aby Mladou Boleslav prohlédli teprve na zpáteční cestě. Lituju, že z té příčiny prozatím z památného města, jehož krásu slaví i naše píseň národní, nemohu čtenáři podati nic než ony vojenské spodky na bývalém hradě a tajemný „Stůl Pravdy" ve jmenovaném hôtelu.

Naši poutníci opustili tedy po krátké zastávce Mladou Boleslav a dali se po silnici k Sobotce.

Kostlivý byl radostně rozjařen. Přehodiv svrchník přes ruku a složený plaid přes rameno, vykračoval si pružně jako mladík, ba chvílemi máchal i vesele deštníkem. „Ó, toho lahodného vzduchu!

Té jeho čistoty a svěžesti nevyrovnané!“ volal přes tu chvíli a lakotně vdechoval velebený plyn hlubokými doušky. Zároveň neustával nadšeně vychvalovati půvabnost krajiny, kteréžto nadšení dlužno arci připsati na vrub dnešní vznětlivé náladě učencově, jakož i okolnosti, že již dlouho neviděl širého venkovského obzoru.

Ve skutečnosti krajina tato není sice zlá, ale k dithyrambům přece nevyzývá. Za poutníky ovšem poskytovaly dosti malebný obraz mohutné staré věže Mladé Boleslavi, pak stranou podivná Putna, tato kulatá, bleskem rozčísnutá, hrozivě nachýlená věž dávného sídla Michalovicu, a v dáli velebný Bezděz s věžatou zříceninou na vyšší homoli; ale před poutníky nebylo krás příliš hustě naseto. Po levici za holou, nudnou krajinou vidíš lesnaté pahrbky Babu a Dědka, dále za nimi příkře spadající táhlou stěnu Mužského a špičatý vršek, vystupující jako roh z jeho plochého hřbetu; po pravici táhne se od Mladé Boleslavi daleko na východ nevysoké, vlnité návrší Chlomek, s řídkým a nízkým lesem listnatým, z něhož tu a tam vyzírají rozptýlená stavení. Takový je s obou stran rámec táhlé, jednotvárné roviny, pokryté jen prostými vzorky rolí, jejichž středem běží silnice s malými dosud kaštany, které neposkytují žádného stínu a v této časné době roku teprve se začínaly odívati pučící zelení. Několika vesničkami a dvěma větrnými mlýny je docelen obraz, jehož nejzajímavější stafáží je v pozadí silhueta Trosek, bledě, avšak ostře nad východním obzorem se rýsující. Prazvláštní, fantastický, cizotvárný dojem činí zde v té skromné domácí krajině ony dvě družné, špičaté

skály, vypadající s této strany jako dva zuby obrovské pily, nebo jakoby tam v dáli byl ukryt ohromný koráb, vypínající nad obzor na dvou šikmo stojících stožárech dvě tříhranné latinské plachty.

Jména vrchů v této krajině bezděky vyzývají k bádavému přemýšlení. Dědek, Mužský, Bába, Panna — odkud se tu vzala celá ta kamenná rodina? Pochází z pradávných dob, kdy dětinský ještě člověk žil v důvěrném spojení s přírodou a v této skupině vrchů skutečně spatřoval patriarchální rodinu tajemných, oduševnělých bytostí? Či shledala živá obraznost lidu v jednom tom vrchu podobu děda a dala pak i nejbližším vrchům jména k této představě se hodící? Či názvosloví to ukrývá v sobě sledy dávného kultu pohanského, upomínajíc na jiné české vrchy týchž nebo podobných jmen: Děda, Babku, Velbabku atd.? Jsem přesvědčen, že badavý duch prof. Kostlivého zastavil se při těchto záhadách a že časem vědu naši obohatí důkladným jich rozřešením, kteréž arci vymyká se z rámce našeho neučeného díla.

Prozatím nezabýval se professor ethymologií, nýbrž vnímal jen s rozkoší vzdálené a blízké krásy okolí. Pravil jsem, že krajina tato neoplývá zrovna půvaby; ale slunný májový den kouzlil do ní vděky, po kterých byste tam v jinou dobu marně pátrali. Listnatý porost táhlých vršin po levici byl oděn mladičkým, čerstvým lupením a dával jim vzezření vlnitého pásu z nejkrásnějších, smavě zářících smaragdů. Touž líbeznou zelení usmívaly se pruhy vzešlého již osení mezi černými líchami rolí teprve zoraných. I modravé a zašedlé stíny vzdálených hor zdály se krásnějšími, svěžejšími než jindy. Všechno

lesklo se dětinsky vesele v májovém slunci, dostupujícím právě nejvyššího bodu bezoblačné lazurové klenby. V čistém vzduchu jubilovali o závod skřivani; leckterého bylo viděti, an se vznáší výše níže nad zeleným osením, třepotaje kmitavě křídloma, chvílemi na jednom místě trvaje, chvílemi trochu se povznášeje a zase klesaje, pak opět vysoko vzlétaje, jakoby po neviditelných strunách vířivými trylky výše a výše stoupal k nebesům.

„Stojte!" zvolal prof. Kostlivý po chvíli. „Ó vizte spanilou tuto pampelišku, Leontodon taraxacum! A vedle třpytí se bělejší sněhu Bellis perennis — a tuto ajta! i zlatá Primula veris — kterakou namátkou prvosenka zabloudila sem, daleko stinného lesa?"

S nadšením upozorňoval na každé bílé, žluté, modré očko, zářící v zeleném lemu silnice.

„Pomáhej Pán Bůh!" pozdravoval teď zase prostosrdečné oráče na blízkém poli, kterýž s váhavým „Dejž to Pánbůh!" trochu udiveně na professora vzhlédl a ještě hodnou chvíli zrakem ho provázel.

O kus dále moduloval případně své pozdravení v „Pozdrav Pánbůh!" — neboť obstárlý vesničan zvolal tam již: „Padla!" a vypřáhnuv se ženou volka a kravku z pluhu, oddal se polednímu odpočinku. Žena podojila kravku, muž dal zvířatům píci a oba usednuvše pak na pluh, pustili se do frugalního oběda, černého chleba s mlékem.

Vraný jen stěží dovedl odtrhnouti professora od bukolického výjevu. Týž stále se obracel, pohlížeje znovu a znovu na vábné skupení. „Ó té božské patriarchální prostoty!" ulevoval svým citům. „Ó což

závidím těmto utěšeným prostolidínům pravých, čistých rozkoší vesnického života! Po čacké, blahoplodné práci na zděděné roli domácí, za libých skřivánčích zpěvanek, stolem učinivše pluh, zasedají k daru vlastního políčka, chlebu sice režnému, ale oč chutnějšímu velmožských hodokvasův, a táž kravěnka, kteráž jako dověrná druha pomáhala jim pilně robotícím, uháší nyní žízeň jejich lahodným zdrojem svého žírného vemene! Z toho srdce přisvědčuji slovům básnířovým: Beatus ille, qui procul negotiis paterna rura bobus exercet suis. — Mluvtež, možno-li nad tuto pomysliti sobě zámluvnější látky pro vázanou tvorbu slovesnou?!"

Při tom upřel na Vraného výmluvný pohled, tlumočící pevnou naději, že básník ihned papíru a tužky se uchopí a svého Pegasa k letu pobídne.

Na štěstí pro veršovce ozval se v tom za nimi hlasitý hovor. Přicházeloť od města rychlými kroky několik rolníků, živě spolu hovořících a rukama rozkládajících. Z některých až sem doznívajících slov bylo možno souditi, že přicházejí od nějakého stání.

Prof. Kostlivý vytáhl rychle denník s tužkou a nenápadně naslouchal. Avšak venkované, přišedše blíže, ustali v rozprávce, minuli mlčky cizí pány a teprve kousek dále začali opět hovořiti.

Následkem toho zaslechl professor toliko následující slova jednoho, kteráž svědomitě vepsal do svého denníku: „... Takový slovo mi řek, a jak krásně, takový slovo sem od něho ještě neuslyšel a snad jak živ neuslyším..."

„Hodlám věnovati pozor i řeči prostého lidu," vysvětloval Kostlivý, schovávaje zase svůj zápisník s hubenou kořistí. „Po prvé to poněkud přispěje

některým materiálem k domácí dialektologii a po druhé lze tudy obohatiti řeč písemnou ryzími, jadrnými rčeními prostolidovými. Vizte, kterak zvláštní myšlenková síla a prostolepost i v těchto několika slovech vyráží na povrch! Znamenejte jen to silné ‚a jak krásně‘, tu lepou synekdochu ‚takové slovo‘, ten účinný řečnický obrat ‚a jakživ neuslyším‘! Jest v pravdě s podivením, odkud berou se v lidu takové trefné a spanilé trópy, jichž by lze bylo užiti za vzory při školních výkladech nauky slohové. Jak bude teprve, až podaří se našemu úsilí vštěpiti v ústa prostého národu místo trivialních kazimluvův a zkomolenin správné tvary ‚takové slovo‘ a „řekl“, tytýž přesné vazby jako zde ‚takového slova jsem neuslyšel‘!“

„Nevím, nevím, nestane-li se opak toho,“ mínil Vraný. „Soudím, že nelze řeč za živa balsamovati na tisíciletí. Každý živý jazyk mění a rozvíjí se ustavičně dle svých vlastních, vnitřních zákonů a to v ústech samého lidu, nikoli na katedrách a ve studovnách učených pánu. Ani jazyk písemný, ač nemá-li právě ztrnouti v seschlou, nehybnou mumii, nemůže se uzavírati tomu živému proudění a dříve či později podléhá bezděky vlivu řeči obecné. Snad není daleka doba, kdy nejen definitivně budem psát bez titěrných „ti“ a nemotorných „me“, ale kdy také naše nedotknutelné „ý“ ustoupí lidovému „ej“ a stane se archaismem, jakým vlastně již —“

V tom náš filologický nihilista umlkl. Zpozorovalť, že ho Kostlivý neposlouchá. A to bylo skutečné štěstí; neboť jinak byl by professor dozajista celou ostatní cestu až do Sobotky vyplnil káráním a napravováním prostořekého nedouka.

Učenec stál sice za řeči Vraného bez pohnutí na jednom místě, ale nevnímal pošetilých jeho výkladů, nýbrž byl cele zaujat bujarým, mladým stromem třešňovým vedle silnice, na který pohlížel jako v blahém vytržení. Strom tento měl dosud jen řídké, čerstvě zelené listy, ale byl všecek obalen květem jako okrouhlými hustými obláčky ze samých liliově bílých, nádherně zářících kalichů, kolem nichž poletovaly bzučící včely.

„Ó pozřete na tu nevyslovitelnou lepotu! Obyčejná řeč jest chuda, aby —"

Vraný, obávaje se, že by si professor opětně mohl vzpomenouti na jeho zpěvný dar, přerušil ho raději upozorněním na vzdálenější krásy. Byli totiž zatím dostoupili místa silnice, s něhož se otvírala na sever a východ široká vyhlídka. V dáli na severu modral se velebný Ještěd, blíže k východu táhl se hřbet Mužského s lesnatými Hruboskalskými vrchy, před nimiž na kuželovitém pahorku bělal se Vyskeřský kostelík. Jižněji trčely nad obzor divotvárné Trosky a panorama to malebně uzavíraly jiné ještě vrchy a lesy.

„Ach ano, božské pochutnání lačnému zraku!" souhlasil Kostlivý, převěšuje tlustý cestovní vak s levého boku na pravý a svrchník s pravého lokte na levý. „Dávno již tomu, co nedostalo se mi takových vzácných požitkův a rozkoš tohoto dne potrvá navždy v mé paměti. Jak mile sobě tuší mysl, jak libují sobě nohy, zbaveny ústrkův kostrbatého dláždění, v chůzi po měkkém prachu silnice, jako peřím se ubírajíce! A všemu tělu jest blaze v té světelné koupeli jarního vzduchu, jehož teplotu libý větérku

van příjemně uměrňuje. Ó věčně chtěl bych takto putovati! A z dáli kývají nám požitky ještě větší: ó což tužba moje nedočkavě zapolétá k oněm mnohoslibným modrým horám a hvozdům", dodal, utíraje si objemným kapesníkem šíji, tváře a skráně, jež navzdor „libému větérku" perlily se hojným potem, což asi působila jägerianská spodní obálka a bohatá náplň četných kapes, jíž byl professor Kostlivý se všech stran obalen jako pečený holub nádivkou.

Brzy na to došli první vesnice, Židnovsi. Kostlivý zbožně zahleděl se tu na jednu starou chalupu s prkenným štítem v průčelí a s pavlačí po straně, kde výběžek doškové střechy spočíval na dřevěných sloupcích.

Uleviv svému pohnutí Šolcovým veršem:

„Chaloupky naše, buďtež požehnány!" vytáhl zápisník a začal načrtávati obrysy baráčku, vykládaje při tom soudruhovi, jak veledůležité pro vlastenský národopis je studium těchto staročeských stavení. Když pak, dokončiv náčrtek jedné, začal nastiňovati jinou chalupu a vesnická mládež počala se nakupovati kolem záhadného kreslíře, dal mu Vraný šetrně na uváženou, že nemohou vykresliti všechny vesnice po cestě a že ostatně chalupy v dědinách dále od města budou zajisté ještě ryzejší, i navrh, aby se podívali do protější hospody.

Učenec liknavě zastrčil zápisník a vešel za Vraným do předsíňky hostince, nad jehož vchodem se pyšnil nápis „Občanský klub". Z předsíně vešli na pravo otevřenými dveřmi do veliké vzdušné světnice, která sloužívala zajisté nejen politickým, nýbrž i tanečním rejdům. Professorovi se nápis onen hrubě

nelíbil. „Hleďte, kterak ponenáhlu béř za své prosťo-milá ryzosť našeho venkova! Klub v Židnovsi! Jindy chodili v bázni boží po prostu do hromady, nyníčko vidí se jim navštěvovati klub. Není dosti nechutného opičení se měšťákův po cizáckých nemravech — i v tiché dědiny vniká tento ohyzdný nešvar."

Vraný mínil, že na jménu hrubě nezáleží a že by nebylo ani žádným neštěstím, jestliže občané Židnovští ve svém klubu skutečně pěstují politiku. Ideálem jeho že není nikterak bývalý sedlák, ryzejší sice krojem a způsoby života, ale trčící za to v duševní obmezenosti i zatemnělosti a hrbící se v otrocké poníženosti před každým panským drábem.

Kostlivý chystal se k odvetě, ale v tom objevila se ve dveřích statná žena s pozdravem: „Pěkně vítám! Pivo?"

„Tak jest, panímámo — pozdrav Pán Bůh!" odpověděl professor. „Předem přinestež nám po sklenici chmeloviny. Strádámeť žízní."

Žena hleděla ještě chvilku jaksi nechápavě na cizího pána a sama si pak potvrdivši: „Pivo. Hned!" zmizela v předsíni.

Kostlivý uzavřel pečlivě všechna okna jizby a podrobil zařízení její kritickému rozboru. Bylo prajednoduché. Jen lavice u stěny a stůl se židlemi. V oknech pelargonie a fuchsie, místo nichž by byl raději viděl bazalky a jiné ryzímu českému lidu oblíbenější květiny. Na stěnách viselo několik tuctových obrazů, které rozhodně odsoudil: zimní krajina, švýcarská krajina a jezdkyně v rokokovém oděvu.

Trpkými slovy upozornil Vraného na ničemnou tuto volbu a mínil, že by mu tisíckráte byli milejší Ježíšek a sv. Jan Křtitel jako kučeravá děcka na obláčcích z růží, jak visívají proti sobě v ryzečeských vesnických jizbách.

Vraný prohodil, jemu že by se zas více líbil Žižka s Husem nebo jiný vlastenecký obraz a k tomu diplom Ústřední Matice školské.

V tom vešla žena s pivem a belletrista chopil se sklenice. Ale professor Kostlivý, přiskočiv k němu, zadržel prudce jeho ruku.

„Pro bůh, ustaňte!" zvolal. „Chcete-li předčasnou smrtí zaplatiti svou nerozvážlivosť? Již tím jste pochybil, že jste hned usedl v této stinné prostoře. Měl jste vcházeje upnouti alespoň kabát — vizte mne obleknuvšího před vstupem i svrchník! — a procházeti se chvíli, jako činím já, abyste ponenáhlu ochladl. A nyní, skráně maje dosud potem obroněny, chcete-li zavražditi sebe douškem studeného nápoje? — Především třeba nám něčeho požiti. Panímámo, lze-li u vás dosíci čeho k obědu?"

„To nemohu posloužit. Pro koho bysme tady v Židnovsi chystali obědy?!" — „Máme jen chleba s máslem — jestli by pánové chtěli — nebo syrečky — —"

„Ej, budiž! Jakkolivěk bych sobě byl dopřál celistvého oběda. Vzduch venkovský tráví očitě. Požil jsem z jitra na čtitrobu několika řízkův uzené kýty vedle nádobky čaje a v Boleslavi Mladé před polednem papričného masa a přece jsem doposud neskrovné chuti. Tož tedy, milá druho, přinestež chléb — máte zajisté černý?"

„Ó ne!“ ohradila se žena. „Máme pekařský, dobrý,*) z Boleslavi.“

„Lidé, lidé, jací že jste! Již pohrdají i samouhněteným živným a zdravým božím darem domácím a kupují vyrobenin městských z ledajaké nešvarné směsi uhatlaných! Raději vezmu sobě některou z těchto housek slaných.“ A professor vybral si kmínovou housku z drátěného košíčku na stole.

„Máme také uzenice —“ oznámila váhavě žena.

„Uzenice? Snad že uzenky?“

„I párky ne. Uzenice, buřty. Uzenky nám právě dojeď sobotecký Vaňura s Karáskem.“

Kostlivému pojednou nápadně se oživily oči.

„Kterak že se zove ten člověk?“ zvolal.

Žena tázavě naň pohlédla.

„Jak že se jmenuje ten muž, kterýž vám dojedl těch uzenek?“ opakoval Kostlivý.

„No — Karásek —“

„Ale ten druhý — ten druhý?“ naléhal professor již netrpělivě.

„Vaňura. Je krejčí, ze Sobotky.“

Zraky Kostlivého se jiskřily.

„A nepřistěhoval-li se do Sobotky odjinud?“ tázal se dychtivě. „Nepochází-li ze Dvora Králové?“

„To asi ne. Jako malá holčice vídala jsem i jeho tatíka — byl taky usedlý v Sobotce.“

---

*) Paní hostinská v Židnovsi jistě řekla, „pekařskej, dobrej,“ ale Vraný buď z ostychu před professorem Kostlivým nebo z vlastní chabé polovičatosti netroufal si ve svém cestopisném referátě zachovati pravdu do posledních konsekvencí, ač se nahoře tvářil jako hotový filologický sansculotte. Takových neškodných revolucionářů má naše doba v každém oboru množství úžasné.

„Avšak jest přece možná, že alespoň ten přistěhoval se tam ze Dvora Králové!?“

„Inu, možná to je. Ale neslyšela jsem nic o tom. Pán bezpochyby zná nějaké Vaňurovic z toho Královédo Dvora?“ dodala s ženskou zvědavostí.

„Z Králové Dvora, milá druho, nikoliv Králového,“ opravil ji učenec. „Genitivus possessivus, panímámo — Dvůr, který náležíval králové české. — Pravda, že jest mi dobře znám jeden Královédvorský Vaňura — nikoliv sice osobně, neboť zemřel bez pochybování drahnou dobu před mým narozením, ale z historie nalezení našeho slavného rukopisu, ve kteréž jest osobou převelmi důležitou, ba, mým přičiněním nabyti může jména nesmrtelného jakožto svědek pravosti téhož rukopisu nevyvratitelný. Za kterouž příčinou ovšem rád bych zvěděl, je-li zdejší Vaňura některakým potomkem aneb jiným příbuzným onoho památného soujmenovce.“

„Jdete-li pánové, do Sobotky, můžete ho snadno dohonit. Zastaví se jistě cestou ještě v některé hospodě. Jede se soboteckým Karáskem, který měl v Boleslavi nějaké řízení. Mají fasuňkový vůz a šimla s fuksou. Ten Vaňura je malý, starý, ale zachovalý, s červeným nosem —“

„Dobrá. Tož chutě dojděte pro ty uzenice, abychom pojedíce jich raději znova vykročili na cestu. Nejsem sice těchto uzenářských výrobkuv přítelem obzvláštním, ale to mi se líbí, že jich nazýváte slovem tak lepě a ryze česky vytvořeným.“

Při tom zapsal si do denníku slovo „uzenice“ a přidal do závorek: „srovnej: tlačenice, beranice, harfenice atd.“

Kostlivý neměl v hostinci již stání. Když byly

uzenice snědeny, dopil a zaplatil. Jediné, co tu ještě shledal pozoruhodného, byla malá, roztomilá myška, jež bez ostychu po rozsáhlé místnosti pobíhala a patrně žila v idyllickém příměří s jednookou kočkou, k hostům či vlastně k jejich uzenicím se lísající, která ji arci snadno mohla ignorovati, zamhouřila-li jedno oko. Professor usoudil z toho, že na blaženém venkově zvířata žijí ještě v důvěrnějších stycích s člověkem a že jsou i mezi sebou prostosrdečnější.

Také pouť k nejbližší vesnici, Sukoradům, vykonána bez pamětihodných příhod. Své cestovní příslušenství umístil prof. Kostlivý vhodněji tím způsobem, že cestovní vak s pravého boku přestěhoval opět na levý, plaidem malebně drapoval svá záda a svrchník zavěsil vzadu na okovanou špičku deštníku, který nesl na pravém rameni. Šátek potem již prosáklý nahradil čerstvým a utíral si jím pilně obličej a šíji. Šlo se mu takto výborně; shledal toliko, že hornina, jíž použito k vyštěrkování silnice, za Židnovsí měla větší hutnost a ostřejší lom, pak že mu obuvník navzdor důtklivému příkazu neučinil boty náležitě volné. Ale tato věc nekalila jeho výtečnou náladu, rozjařenou nyní ještě nenadálým objevem první stopy, slibující, že povede ho již odtud bezpečně k samému cíli výpravy. Pokládal za omen nejpříznivější, že náhodou tak zvláštní na samém začátku pouti vyhouplo se před ním jméno, do něhož právě skládal největší naděje ve zdar velikého svého podniknutí, i vyhlédal proto dychtivě po voze s běloušem a hnědkou. Ale silnice před nimi byla prázdna. Vaňura bezpochyby dostihl již Sukorad.

Přes to nezamířil professor, když vesnice došli, hned k hostinci, nýbrž věnoval se především opět studiu českých chalup. Prohlásil rozhodně k soudruhovi, že nehodlá propustiti ani jediné dědiny bez náležitého ohlédnutí, poněvadž každý, na první pohled i nepatrný detail muže se státi duležitým příspěvkem k domácímu národopisu.

Naskytl se mu hned znamenitý příklad. Všiml si, že v prkenném štítě jedné chalupy jsou proříznuty dva otvory v podobě kalichu, nalezl stejnou ozdobu i na štítech vedlejších a vzpomněl si, že také v Židnovsi spatřil tyto kalichovité výkrojky. Upozornil na ně Vraného a pravil v radostném vzrušení: „Hleďtež u příkladu, jaký drahocenný poznatek vzchází mi z těchto kalichovatých štítových pruřezkuv! Nejsou-liž patrnými svědomími a stopami dřevního, husitského věrovyznání našich předkuv? Biřicové protireformace povalili soch mistra Husi, vyhladili na zvonech jeho jméno, rozbili na chrámích kamenné kalichy a snažili se vyrvati všech sleduv bývalé víry z paměti národu — avšak tyhle drobné kalichy na chudých štítech vesnických ušly slídivých jejich zrakuv a podnes svědčí starému věroučení, kdy bez pochybnosti obyvatelé těchhle chat dávno již nevědí, čímže byli pradědové jejich.“

Zahlédl také malý výstupek střechy před špičkou jednoho štítu a poznamenav, že na spodní ploše toho výstupku bývají starožitné nápisy, přistoupil těsně před chalupu a zadíval se bádavě vzhuru, ale strážný pes, tuše v tom konání buh ví jaký podezřelý úmysl, vyrazil zuřivě štěkaje ze stavení a dorážel na professora s hrozivě vyceněnými tesáky tak prudce, že Kostlivý všecek poděšen dal

se na rychlý ústup, a když i hafani z jiných stavení s nepřátelským štěkotem sbíhati se začali, téměř úprkem se uchýlil do blízkého hostince.

Prudce rozčilen, utíraje si s čela pot uhřátím a snad i úzkostí hojně vytrysklý, ve spravedlivém rozhořčení stěžoval si Vranému do chatrné péče zákonodárství o veřejnou bezpečnost. „Hrozno jest pomysliti, že zdraví nébrž i život klidného poutníka doslovně ve psí jsou vydány zlé vůli ledajaké šelmy ničemné. Dávno již měl býti sněmem uhlasován zákon, že netoliko v městě, ale tytýž i po venkově nikdo nesmí chovati psův bez náhubkův, leda řetězem bezpečně upoutaných. Kdož mi za to, zachce-li se takovému surovému netvorovi mého lýtka“ — Vraný s úsměvem pohlédl na tak zvaná lýtka štíhlého soudruha — „a odpykám-li toho bolestným poraněním ne-li dokonce vzteklinou, kteréžto příšerné nemoci prý ani Pasteur v Paříži bezpečně neumí čeliti?!“

Teprve po chvíli upokojil se tou měrou, že začal prohlížeti hostinskou jizbu, která se mu dosti zamlouvala podlahou s části prkennou a s části cihlouvou, hnědě natřenými trámy ve stropě a obrazem sv. Anny na stěně, k němuž arci tvořila pendant trochu podivný podobizna dra. Julia Grégra. Zároveň vzpomněl si také na stíhaného Vaňuru.

„Rci medle, pacholíku,“ oslovil hocha, přinášejícího dvě sklenice piva, Vraným u hostinské objednané, „jel-li tudy sobotecký Vaňura?“

Hoch zevloval na professora s otevřenými ústy.

„Aj, vidno: Mlád a hlup jsi ještě, synku. Nuže, popros své paní mateře —“

„Má — mateře —“ opakoval v udivení hoch.

„Abys poprosil panímámy —“

„Jaké panímámy?“

„Své matinky, nechápavče! Nerozumíš-li česky?“

„Mé maminky? Ale vždyť já mám přece jen jednu maminku!“ zvolal hoch s širokým úsměvem.

„O tom tvého poučení nepotřebuji!“ zvolal professor již podrážděn; ale hned si připomenul: „Aha, již dohaduji se, odkud tvá nechápavost. Tyť, nešťastníče, zajisté nevíš, že sloveso prositi dle početných dokladů ze starých dobrých spisovateluv táhne za sebou genitiv, že tudíž správněji jest říkati ‚prosím matky své‘ nežli ‚prosím matku svou‘... Avšak snad tento stařec dá nám zprávu, o kterouž jde.“

Dodatek týkal se starého jakéhos výměnkáře, který právě s uctivým pozdravem vešel a v koutě usedl.

„Nemůžete-li s námi sděliti, dobrý starče,“ otázal se ho Kostlivý, „jel-li vaší dědinou sobotecký Vaňura?“

„Vaňura?“ odtušil venkovan, mrkaje udiveně na professora dobráckýma očima. „A ovšem že jel, před malou pul hodinkou se soboteckým Karáskem — Měli šimla a fuksu.“

„Díky, dobrý muži — a povězte mi, nejste-li vy zde evangelíci?“

„Evandělíci?“ opáčil staroch s větším ještě udivením a vytrhl i ze zubu krátkou dřevěnou dýmku, která se před tím zdála srostlá s koutkem jeho úst. „Kdež pak evandělíci! Katolíci jsme. V Sukoradech nejsou žádní evandělíci a nikdy tu žádný nebyl. Já tu jsem — asisponi — počkejme — no, asisponi třicet let —“

*

„Posečkejte maličko!" zarazil tok jeho řeči professor, jiskře očima a vynímaje denník. „Jak že jste to řekl? — Asisponi?"

Venkovan neporozuměl a proto ujišťoval: „Dobrých třicet roků! — Asisponi —"

„Dobrá! Nyní slyšel jsem to zcela zřetelně," pochvaloval professor a v radostném spěchu črtal do denníku následující zápisku: „Asisponi = aspoň. (Perla!!)"

„Snad jsem něco špatně řek'?" tázal se nesměle staroch a škrabal se rozpačitě v šedivém strništi na dvojité bradě.

„Nikoliv! Správné slovo jste řekl — a j a k k r á s n ě!" (Professor těžil tu již z prosté řeči venkovanů, které před Židnovsí potkali; abychom ukázali čtenářům jeho horlivost, budeme v jeho řečech tyto výpůjčky z pochycených lidových rčení vyznačovati proloženým písmem.)

Staroch byl sice touto vřelou, ač sotva náležitě pochopenou chválou trochu upokojen, ale pošilhával přece podezřivě po denníku neznámého pána a po chvilce pronesl: „Pánové jsou snad od úřadu?"

„Omýlená! Proč se toho domníváte?"

„Já myslím — že si zapisujou — a že se ptali po těch evandělících —"

„Nejsme úřadníci — jsme z Prahy, příteli."

„Â z Prahy! To je jiná!" zvolal venkovan a kýval s úsměvem hlavou, jako by nyní všechno úplně bylo vysvětleno.

„Tak jest, z Prahy, a cestujeme za vědeckými účely. Po evangelících tázal jsem se proto, poněvadž

mi v oči padly kalichovité výřezky ve štítech vašich chalup."

„A to — to je jen tak — oni to u nás tesaři jinak neumějí udělat, než jako po staru, víme. Ale evandělíci tady nikdy žádní nebyli."

Kostlivý poznamenal tiše k belletristovi: „Nepravil-liž jsem, že již nevědí o víře předku svých? Ale pravosť mého náhledu světle dokazují jeho slova, že to tesaři dělají po staru!" A obrátil se zase k venkovanu: „Vy snad nenávidíte evangelíkův?"

„I to to! Proč pak bych je — tentoc — nenáviděl? Znám evandělíky odjinud a je s nimi dobré vyjítí. Víra jako víra. Jsme všickni lidé."

„Výborně, zlatý muži!" pochválil ho nadšeně professor. „Jsem radostně překvapen, ba uchvácen vznešeností ušlechtilých zásad, které tu v neúhledné slupce podáváte."

„Slyšel-li jste?" dodal šeptem k soudruhovi. „Hle, jaké netušené poklady hluboké moudrosti skrývají se pod slaměnými krovy našich vísek! Není-liž tento mudřec v haleně větší leckterého vyhlášeného filosofa z povolání? Věřte mi, že se hluboce klaním snášelivosti a ryzí lidskosti, povívající z prostých slov tohoto vesnického myslivína."

„Mudřec v haleně" vypil zatím sklenku perlovky, kterou mu hostinská přinesla, a stával se čím dále hovornějším.

„Dobrý člověk je v každé víře dobrý," filosofoval dále, „a zlého také víra nenapraví. Ať řekne kněz takovému nerudovi, aby byl hodný, nic to nebude platno —"

„Posečkejte chviličku!" vskočil mu opět do řeči Kostlivý. „Nerudovi jste řekl, tak-li?" A načrtnuv

spěšně do denníku novou kořist, projevil starochovi svůj obdiv: „Vyť nevěda samé perly mluvíte, utěšený člověče!“

Staroch byl patrně potěšen tímto pochlebenstvím a nechtěje perlami svými skrbliti, po chvilce pokračoval: „Jeden můj přátelský, když se napije — ten říká, že není žádný Pánbůh, že je to všecko příroda, že máme my chudáci už na zemi peklo a bohatí lidé nebe. Ale já si myslím, že někdo musel přec to všecko stvořit — pánové odpustějí, že jsem tak prostořeký — já co na srdci, to na jazyku — řeknu i špatné každému v oči, ale po straně nic...“

Professor si zapsal „v oči“ a zapisoval pilně dále vše pozoruhodné z řeči starochovy, která se perlila z jeho rtů tím štědřeji, čím častěji perlovka svlažovala jeho rty. Když pak venkovan, přešed od filosofie k hospodářství, naříkal na špatnou úrodu slovy: „Zasejeme zlato a sklidíme — to bych před těma pánama nikdy ani neřek co —“ tu zapsal si Kostlivý ještě: „před těma pánama (duál!)“ a pravil tiše Vranému: „Ocenil-li jste náležitě vzácný esthétický jemnocit tohoto člověka a tu znamenitou řečnickou zámlčku?!“

Vraný sice přisvědčil, ale mínil, že bude třeba pomýšleti na další cestu.

Kostlivý rozloučil se s vesnickým libomudrcem velmi nerad významným hlubokým pohledem a vřelým, dlouhým stiskem ruky, slíbiv, že jej na zpáteční cestě ještě jednou k delší besedě vyhledá.

Venku však rozjaření Kostlivého rázem minulo. Přiměl Vraného, aby se drželi v přiměřené vzdálenosti od vesnických baráčků s obou stran, kráčel těsně při něm, přecházel tu na pravou, tu na levou

jeho stranu a byl nápadně zamlklý. Spisovatel darmo jej upozorňoval, kterak se mu zdá, že ony vykrojené kalichy ve štítech mají nahoře malý polokruhovitý výstupek jako vyčnívající hostii a že nad průčelím jednoho zděného domku jest i kamenný takový kalich s hostií, marně ukazoval mu na vyřezávané lišty štítů, na kuželovité ozdoby jejich vrcholků a jiné zvláštnosti — professor jako hluch vrhal jen tu na pravo, tu na levo plaché, úzkostlivé pohledy na vrata a prahy chalup a při tom držel okovanou špičku svého deštníku šikmo před sebou nebo si jí poklepával vzadu po místech, kde lidé obyčejně mívají lýtka.

Teprve za vsí oddechl si z hluboka a nabyl opět své míry, že se rozehřál i k poetickému výroku, kterak „z poza obzoru svodněji a svodněji povyhlédají černavé hvozdy." Ale přes to se dřívější hovornost jeho nevracela; z pevně sevřených jeho rtů dobýval se jen čas od času povzdech: „Ō těchhle obuvníkův!"

Vak i plaid přestěhoval několikrát se strany na stranu a na svrchník i deštník vyzrál důmyslným zařízením takto: Zavěsil kličku svrchníku na zahnuté držátko deštníku a umístil je na rameně tak, že vzájemně svou tíží držely se v rovnováze a popřály rukám jeho odpočinku. Ale povzdech: „Ō těchhle obuvníkův!" opakoval se častěji, až pak professor u jedné švestky s řídkými chumáčky nerozvitého ještě listí a bělavými paličkami květových puků, nevěnovav jí ku podivu žádné pozornosti, kroky své zastavil a bez okolku zasednuv celý kopec zlatých pampelišek na okraji silnice, těsné boty i s punčochami vyzul. Zavěsil boty ke svrchníku na deštník

a nějakou chvíli kráčel bos se zřejmým ulehčením, ale brzy vyklouzlo mu ze rtů bolestné „Ou!“ i usedl zase, aby ohledal svou patu, do níž se zaryl nějaký ostrý kamének. Vytáhl své kladívko na nerosty a prozkoumav složení blízké silniční hromádky, vyslovil se — obouvaje si znovu boty — velmi ostře o silničních orgánech, volících jako naschvál za štět právě horniny největší hutnosti a nejostřejšího lomu.

Třetí vesnice, Martinovice, leží sice od Sukorad téměř jen co by kamenem dohodil, takže štěkot psů zřetelně z ní bylo slyšeti; ale našim poutníkům protáhla se cesta velice; neboť professor prohlásil, že bývají také vesnické stodoly a zahrady vděčnými předměty studia, a navrhl, aby za tím účelem Martinovice zadem, kolem humen obešli. Mešká-li tam Vaňura, mohou naň počkati na silnici za vsí a v nejhorším případě vyhledají ho večer nebo zítra v Sobotce samé. — Odbočili tedy kus před dědinou na levo od silnice a dali se po mezích zadem kolem vesnice. Nebyla to cesta pohodlná, a professor nemálo se horšil na lakotu rolníků, přiorávajících úzké meze s obou stran do krajní možnosti. Pro nepravidelnost polí musili kromě toho učiniti zatáčku tak dalekou, že nebylo z té vzdálenosti o studiu zajímavých stodol a zahrad hrubě řeči. Pot stékal Kostlivému již ručejemi s čela a když konečně připadl na šťastnou myšlenku, rozepnouti nad sebou deštník na ochranu proti žhavým paprskům slunečním, nevěděl si zase rady s plaidem a svrchníkem; nejvíce však týraly ho výrobky nesvědomitého ševce, kteréž se mu staly pravými španělskými botami středověkých mučíren.

Konečně, když se doklopotili za Martinovicemi

opět k silnici, která tu probíhá pěkným lesem, rozestřel professor beze slova svůj plaid po mladém, svěžím mechu ve stínu borovic, upravil k tomu z vaku a svrchníku podušku a sprostiv se svých španělských škorní, jak dlouhý („a široký" se při něm dobře nehodí), vrhl sebou na improvisované lože. Milé uvolnění zmučených nohou, pohova po svízelné pouti, příjemný chládek a poesie lesní brzy osvědčily zázračnou moc. Kostlivý začal se zálibně rozhlížeti vůkol a brzy rozvázala se i znova jeho zamlklá ústa.

Liboval si hlasitě, jak příjemno jest odpočívati na sametovém koberci, v čerstvém, libě páchnoucím dechu a lahodném chladu lesním, pohlížeti při tom na chvějící se temnozelená mračna jehličí nad sebou, jimiž prozařuje modro nebes, a naslouchati jemnému, snivému jejich šumění. Upozornil také Vraného na krásnou modř velikých hluchých fial, na sněžnou běl čerstvých sasanek a na ruzné půvabné barvy jiného jarního kvítí, jež náhle objevoval těsně u své hlavy na všech stranách, jakoby právě teprv jeho přítomnost byla vyloudila z půdy jejich spanilé, zvědavé hlavinky. „Líto mi v pravdě," dodal, „že opominul jsem přibrati na cestu i botanické pouzdro."

Vraný, opřen zády o kmen borovice, díval se také na zářivě bílé hvězdy sasanek, účinně se odrážející od čerstvé zeleni listu cípatě rozstříhaných a tvořící hustá souhvězdí kolem nízkého doubí, jež pokrývaly dosud skroucené, suché, hnědožluté lupeny od minulého podzimku; ale duch jeho zalétal bezděky k jinému jarnímu květu... Mocí dávno

nepocítěnou vlála mu srdcem divná rozkoš i tesknota májová...

Professor upozornil ho posléze, že by mohl zastávky použiti k tomu, aby stručně zapsal zkušenosti dosavadní pouti. Vraný s povzdechem usedl a vyňav několik lístků papíru i tužku, dal se do psaní.

Kostlivý zatím, vyhledav mezi cestovními zásobami mýdlo a kelímek jakési masti, mydlil důkladně vnitřek svých bot a natíral své ztýrané nohy léčivým tukem, jehož blahodějný účinek zřejmě se obrážel ve výrazu jeho tváře. Při tom napomínal chvílemi Vraného, aby nezapomněl na ten neb onen důležitý moment cesty.

Konečně byl poeta se svou prací hotov a povstal s návrhem, aby kráčeli dále; ale Kostlivý prohlásil, že uzrál v něm úmysl jiný. Již prý poněkud užil a bohdá ještě užije půvabů pěšího cestování; avšak pro dnešek nehodlá dále trmáceti své nohy v těsné obuvi a počká, až tudy pojede vůz Karásků s Vaňurou nebo jiný povoz, který by ho svezl ostatní kus cesty do Sobotky. Tam si koupí boty jiné a zítra za rozbřesku ranního budou s osvěženými silami vesele pokračovati v rozkošné pouti.

Vraný souhlasil, vyhradiv si jen, že on sám dokoná cestu do Sobotky pěšky. Professor po některých námitkách svolil.

Právě ukončili svou poradu, když se na silnici ozvalo hrčení a brzy na to směrem od Martinovic se objevil povoz, tažený běloušem a hnědkou, jistě tedy vůz Karásků s Vaňurou, kteří patrně v Martinovicích učinili delší zastávku.

Kostlivý při tom pohledu ožívl jako zázrakem. Hbitě sebral svá zavazadla, obul i nešťastné boty a netrpělivě čekal na příjezd vozu. Očekával jej stoje na pokraji silnice, s deštníkem významně pozdviženým, a zvolal na dojíždějící: „Staňtež, dobří lidé!“ tak důtklivě, že bezděky rázem zastavili.

V jednom z obou mužů na voze uhádl professor ihned Vaňuru. Zadíval se téměř s pietou na majitele jména tak významného. Krejčí byl obstárlý, ale velice čilý mužík, s trvalou červení v hubeném obličeji a zvláště na dlouhém, rovném nose, který skoro přečníval táhlá ústa. Za smíchu protahovala se ještě dále k uším a nos nakláněl se ještě hlouběji přes ně; zároveň pak tvořily se s obou stran od chřípí ke koutkům úst a od těch ku bradě dvě hluboké obloukovité rýhy, že celá tvář poněkud upomínala na známou karrikaturu londýnského „Punche“. Byl oholen až na dva krátké prošedivělé proužky licousu od uší do půle dásní a neustále mžoural šibalsky očima.

Professor Kostlivý obrátil se k němu s dotazem: „Správně-li Vás panem Vaňurou ze Sobotky býti pokládám?“

Oslovený přestal mžourati očima a začal je zvolna rozšiřovati, až posléze skoro k neuvěření zveličeny utkvěly na neznámém pánovi; ale hned smrštily se zase, zamrkaly vesele a mužík odpověděl: „Necestuju inkognito, vašnosti, a proto hrdě vyznávám, že jsem Sobotčan, jehož jméno jest Bartoloměj Vaňura. A s kým jest mi přáno —?“

„Professor Kostlivý z Prahy.“

„Ah, vzácná čest!“ zaševeliI Vaňura jako v ucti-

vém pohnutí a smeknuv hluboce, poklonil se s přepjatou zdvořilostí.

Hned první jeho slova, tak nezvyklá v ústech obyčejného venkovského řemeslníka, byla důkazem, že pod neúhlednou jeho slupkou vězí něco zvláštního. Mluvil a tvářil se, jakoby parodoval mluvu a mimiku malého jeviště. Celým konáním svým nehodil se vůbec do šablony počestného krejčíka; byl bys ho spíše vřadil asi tak do prostřed mezi sestárlého kočujícího herce a vysloužilého lokaje.

„A čím mohu posloužiti vašnostem?“ otázal se.

„Hlavní svoji záležitost vyjevím Vám později. Nyní předem činím dotaz a prosbu: jste-li náchylni, ovšem za slušnou záplatu, svézti mne do Sobotky?“

Krejčí zadíval se na professora s větší ještě bedlivostí a mžoural očima čím dále silněji.

„Jsem, vašnosti, sám cizopasníkem tohoto prostého, ale dobrého člověka; nicméně troufám si jeho jménem ujistit, že Vás sveze rád i bez záplaty, ačkoliv by jí tuhle vážený jeho loket potřeboval.“

Mrštil při tom palcem po svém sousedovi, dosti ošuměle vypadajícím občanu, který jen přihlouple se usmíval a hlavou kýval.

„Ale neračte z toho lokte souditi, že je pan Karásek nějaký nuzák,“ pokračoval Vaňura. „Byl v Boleslavi jen za jakousi bramborovou záležitostí a takové návštěvy neodbývají se u nás na venkově v salonní toaletě. — Nuže, rrračte!“ Ceremonielním pohybem ukázal professorovi na pytle zemčat, narovnané za nimi na voze.

Náležel patrně k rozšířenému druhu šprýmařů, kteří se považují za rozené šašky ostatních, ale

svými vtipy mnoho si hlavu nelámají; berou je bez výběru, jak se jim právě namanou. Jsou to namnoze banálnosti, jimž samým by se nikdo neusmál; komika spočívá jen ve způsobu, tonu řeči, posuncích, s jakými je tito lidé udávají. Někdo může vypravovat nejveselejší anekdoty, aniž vyloudí na rtech posluchačů nejslabší úsměv; jiný dovede rozpoutati hlučnou veselost ledajakou hluchou triviálností. —

Oba moji cestující se tedy prozatím rozloučili, umluvivše si s pomocí Vaňurovou hostinec v Sobotce, kde se zase shledají, a professor vlezl do vozu.

Když Karásek mlasknutím a planým švihnutím své koníky přiměl k dalšímu poklusu, obrátil se Vaňura starostlivě k učenci: „Sedí se vašnostem dobře na zemčatech? Jestli tam vzadu ctěné pedály nemají místa, jen je račte bez okolků prostrčiti tuhle mezi námi.“

„Díky! Mně nenedostává se potřebného místa.“

„No, jen když se ne—ne—ne - “ Vaňura se na hodnou chvíli zakuckal a pak uhodil na vlastní jádro své interpellace: „Ale — smím-li se tázat, pane professore, jaká tedy záležitost obrátila vašnostin mračnopozor na moji nepatrnost?“

Žertovným tónem těchto slov zřejmě prokmitalo ješitné očekávání dojmu, jakým asi překvapí učence homérovský obraz v ústech prostého venkovského krejčíka.

Ale professor odpověděl jen vážně: „Hnedle s Vámi všechno sdělím; než dovolte mi předkem několik otázek.“

„Jsem všecek ucho, vašnosti!“ A jako na dů-

kaz prodloužil Vaňura směrem k učenci své ucho roztaženou dlaní.

„Nepochodíte-li Vy či rod Váš ze Dvora Králové?"

„Z Králové Dvora? — Nikdy!" odvětil Vaňura emfaticky. „Či — hm počkejme! A ovšem že rodokmen můj poněkud souvisí s Králové Dvorem a to skrze jednu obstarožnou tetu, kterou jsem však bohudíky ve svém životě viděl před třicíti lety ponejprv a naposled."

„Tudyž máte opravdu příbuzné ve Dvoře Králové!?" zvolal Kostlivý s rozjiskřeným okem. „Ó dobrý muži, nesnadno jest Vám tušiti, jak radosten jsem zprávou Vaší! Ale pověztež medle, z jakého důvodu činíte díky bohu, že jste viděl svou paní tetu jakživ jedinkráte?"

„Poněvadž a jelikož, vašnosti, dotčená moje tetinka již tehdáž na vous se podobala Šekšpýrově čarodějnici Stentorské a za třicet let jí asi krásy nepřibylo."

„A čím jest, čím zabývá se táž Vaše příbuzná?"

„Čím se zabývá, určitě říci nemohu; ale neukřivdím jí asi, řeknu-li, že se účastnívá za krásných měsíčních nocí závodů na košťatech a za dne svým dvojsečným jazykem přemílá celou slavnou obec Královédvorskou. Ale jinak jest počestnou vdovou po mém vlastním strýci s otcovy strany, kterýž byl svého řemesla — račte odpustiti — švec, či spíše příštipkář, či ještě spíše vyrábitel krpcí a trepek, vulgo pantoflí a bačkor."

„A kostelníkem nebyl žádný Váš příbuzný?"

„Ne, pokud vím, služebníkem chrámovým nebyl žádný náš — Saprlot! V mé staré lebce míhá

se cosi jako pavučinka nějakého zdání — I bodejť že! — Mám již, vašnosti, paměť jako staré síto — Inu, když má člověk hlavu pořád obtěžkánu starostmi jako Sisyfus tím svým balvanem —"

„Dovoltež, Sisyfos nenosil svého balvanu na hlavě, nébrž válel jej do vrchu."

„I nosil nebo válel, to je čert jako ďábel, vašnosti. — Ale co pak jsem chtěl vlastně říci? — Aha, už si vzpomínám. Stran toho kostelníka. Tedy za oněch dnů mladosti radostné, když mi bylo dopřáno spatřiti tváří v tvář svoji nezapomenutelnou tetinku, vyprávěla mi také cosi o jakémsi kostelníku Vaňurovi, vlastně o jeho vdově, kterou prý jako vzdálenou přátelskou v methusalemském jejím stáří k sobě vzali z příbuzenské a křesťanské lásky, či srozumitelněji řečeno: v naději, že po ní zdědí nějakou schovanou punčochu stříbrňáků. Ale nahrábli toho, vašnosti, nahrábli jako hráběmi bez kolíčků. Všeho všudy prý několik děravých plachetek a nějaké staré lejstro —"

„Lejstro?" vykřikl professor a vztáhl proti krejčímu chvějící se ruce.

Vaňura nepozoroval jeho hnutí; ve smíchu nad nezdařeným dědictvím kýval prudce hlavou a opakoval: „Ano, lejstro, vašnosti. Nějaké staré říkání, vlastně jen kus říkání, neboť předek a zadek byl prý odtržen. Toť se rozumí, že moji drazí příbuzní přemodlili ty modlitbičky s kraje do kraje, vlastně zobraceli list za listem, neukrývá-li se za některým přece nějaký papírový andělíček. — Ale, ó běda, pusto a prázdno bylo nad vodami!"

„A co učinili Vaši příbuzní s dotčenou knížkou?" vyrazil ze sebe professor dychtivě.

„Co s ní dělali? No, toť se rozumí, že si ji nedali na památku vázat do sametu a zlata. Strýc prý jí upotřeboval k výrobě podešvů do svých krpcí a škorní, pantoflů a bačkor... Měla prý silný papír —“

„Silný papír — pergamen!“ zvolal Kostlivý zoufale a zalomiv rukama, bědoval: „Takového tedy osudu dostalo se nejdrahocennější památce našich předkův! Nepřebrané poklady dřevní poesie surově rozšlapány v ničemných trepkách nevážnými nohami nevědomých potomkův!“

Krejčí vyvalil naň oči, nemoha nikterak pochopiti souvislost jeho nářku se směšnou pozůstalostí staré kostelnice. Položil si ukazováček na červený nos a vzhlížeje zpytavě k učenci, kolébal hlavou se strany na stranu.

Kostlivý vyrušil ho z přemítání slovy: „Zdá mi se, příteli, že jste dosáhl vyššího školního učlověčení, nežli jakého se po výtce dostává lidem povolání Vašeho. Asisponi tak soudím z řečí Vašich, ač zamlčeti ovšem nelze, že v citátech svých dopouštíte se ledakterých, až i hrubých pokléskův, zaměňuje u příkladu čarodějnici Endorskou se Stentorským hlasem... Avšak položme toho za hřbet. Přese vše soudím, jakož jsem toho již dotekl, že nepostrádáte jakéhosi stupně vzdělanosti.“

„To si myslím také, vašnosti! Vždyť se musím pochlubiti, že jsem dokonce absolvoval první latinskou školu a že bych byl bezpochyby absolvoval všech osm, kdybych nebyl hned v první propadl načisto. A potom jsem se oddal studium života, ovšem toho s rukávy, neboť jsem se stal u svého nebožtíka otce adeptem svobodného umění krejčířského,

Ale jinam, výše nesly se mé touhy. Upláchl jsem z domu otcovského do náručí kočující Thalie a klidil jsem bobkové věnce po všech téměř končinách koruny svatováclavské. Ale když se moje sláva jednou neopatrně přiblížila krajině Sobotecké, objevil se nenadále muj dobrý otec jako duch z propadliště na prknech znamenajících svět, strhl se mne rytířský háv a počastoval mne několika políčky, o nichž nebylo v mé roli ani nejmenší zmínky. Tak jsem hamižně zaměnil meč a přilbici zase prosaickým náprstkem a jehlou. Ale po dvou letech vydal jsem se znovu na bludnou pouť za hvězdou umění a nucené pausy své dramatické činnosti vyplňoval jsem i různými profanními výkony, jež vašnostem nejlépe dosvědčí mnohostrannost mého nadání: nějaký čas mydlil jsem nevinné oběti krvežíznivého holiče, jednou byl jsem famulusem a somnambulem cestujícího professora vyšší magie, měsíc zastával jsem také úřad lokaje, v kterémžto oboru jsem již na jevišti klidíval své nejskvělejší vavříny, ba musím se vašnostem přiznati, že jsem klesl v jedné chvíli až na polykače nožů a hořící smůly. A teprve když mně i tato smula došla, vrátil jsem se v „chodeckém plášti, samý cár“ kajícně k rodnému práhu. Ale přes to byl bych asi po třetí zkusil svá orlí křídla, kdyby mne ach! jedna Sobotecká krasavice růžovými a trnovými pouty hymnickými nebyla navždy připoutala k té venkovské nudě a krejčovské misericordii, v níž génius muj opelichal a sešel nadobro.“

Jak viděti, bylo koření té žertovné řeči velmi laciné a vyčichlé; ale směšné pathos a stále se střídající přepjaté posuňky, jimiž při každé větě při-

měřený výraz pýchy, hněvu, lítosti neb radosti podle známých i neznámých ochotnických neb kočovnických vzorů parodoval, působily tak neodolatelně, že ani vážná tvář prof. Kostlivého tu a tam úsměvu se neubránila.

„Ale nastojte," dodal krejčí po krátkém oddechu, „mimo nadání podal jsem vašnostem svou celou životní tragikomedii a zatím dosud nemám ani zdáníčka, co mi vlastně pan professor chce."

Ale nedověděl se toho ani teď. Kostlivý obrátil se k němu toliko s otázkou: „Znáte-liž rukopis královédvorský?"

„Ale, ale, vašnosti, jakž bych neznal náš slavný rukopis? ‚Z črna lesa vystupuje skála'... ‚Bivoj zařve jarým túrem'... ‚Ha, ty naše slunce, Vyšehrade tvrd'... ‚Hospodine, pomiluj ny'... ‚Vybijme se, napijme se'... Jakž bych, vašnosti, neznal náš drahocenný rukopis!!"

„Vidí mi se ovšem, že Vaše znalost není ven a ven přesná, ale pomiňmež toho. Nuže, vězte, že část onoho dřevnodobého skvostu bezpochyby, anobrž jistě vzala za své vandalstvím Vašeho — Leč zachovejme chladné krve! Vedle svědectví Jos. Alizara z r. 1863 svrchuřečený kostelník Vaňura vypravoval mu r. 1826, že rukopis v kostelní věži nevědomky vytrháváním listův k ovinování svíček a jiným takovým potřebám kostelním ničil, až prý konečně zbytek rukopisu dostal se mezi husitské šípy za skříň, kdež jej Hanka našel. Nezdá mi se tudíž podobným ku pravdě, že by týž kostelník ještě jinou částku rukopisu u sebe, ve svém bytě byl choval, a že by tudíž ony Vaším strýcem do podešvův trepek barbarsky vpěchované domnělé modlitbičky

byly totožny s útržkem či útonkem naší památky. Proti tomu lze však zase namítnouti, že snadně kostelníkova choť neb dítky mohly bez jeho vědomí před objevením rukopisu některou částku téhož z kostela domu k jakýmkoliv účelům zanésti, kdež pak namátkou třeba do nějaké truhly zabloudivše, až do smrti vdovy kostelníkovy nepovšimnuty se dochovaly. Totožnosti přisvědčuje zejména silná látka oněch domnělých modlitbiček, očitě pergamen, dobře za výplň podešvův se hodící! — A tak-li tomu, není přese vše poslední naděje ztracena: Kdož ví, neuniknul-li přece asisponi některý lístek záhuby, kteréhož dopíditi se buďsi u Vaší paní tety, buďsi tytýž v některé staré obuvi mému úsilí snad bude dopřáno!"

„Vašnosť zabrala se do jakýchsi hamletovských monologu, jichž smysl je pro mne zastřen pythickou rouškou," ozval se Vaňura. „A hle! my jsme zatím v Obrubci, kdež navrhuju krátkou siestu v hostinci, poněvadž se mi žízně nikdy nenedostává."

„Budiž!" svolil professor. „Dostane se Vám tamo ode mne žádoucího vysvětlení a zároveň svolíte, pánové, abych jakožto skrovnou odvetu za službu mně poskytnutou vzal na se záplatu vašich útrat."

Když později Vraný Obrubcem se ubíral, spatřil tam před hostincem prázdný vuz s běloušem a hnědkou. — —

Až sem sahá cestopisný materiál, který mi byl následujícího dne prof. Kostlivým ze Sobotky zaslán s tímto dopisem:

*

Mnou náležitě ctěný pane redaktore!

Zápisky pana Vraného (příloha I.) poučí Vás o dojmech a příhodách naší společné cesty až do lesa za Martinovici; nemaje času ani chuti, abych tyto zápisky prohlédl a po stránce jazykové popravil, smítám se sebe v té příčině všelikou odpovědnosť. —

Z těchto zápiskův a z mého dodatku (příloha II.) srozumíte dáleji, jaká šťastná náhoda hned na začátku cesty svedla mne s jedním soboteckým jmenovcem a vzdáleným příbuzným onoho v historii naší rukopisné památky proslulého královédvorského kostelníka Vaňury, a kterak již první naše rozmluva před Obrubcem nadhodila mi přeslibnou niť, jíž veden bohdá z temného bludiště pochyb nezvratnou pravdu vynesu na světlo boží.

Naše jízda do Sobotky protáhla se měrou netušenou, neboť netoliko v Obrubci, nébrž i v následujících dvou vesnicích před Sobotkou obmeškali jsme se z míry dlouho: v Hořením Bousově za účelem pokrmení a napojení koní a v Oseku nevím již z jaké příčiny. Ale nelituji toho nikoliv; neboť jednak dána mi tudy příležitosť, záplatou útrat za nápoje i pokrmy odměniti se dobrým těm lidem za prokázanou sobě službu, jednak dopřáno mi v besedách s vesničany, v hostincích shromážděnými, nahlédnouti tytýž hlouběji v ducha i mravy našeho lidu. Konečně poštěstilo se mi za té jízdy přichýliti dotčeného již Vaňuru k tomu, aby stal se — ovšem na můj náklad — účastníkem mé rukopisné výpravy, z čehož sobě vzhledem k jeho pří-

buzenským královédvorským vztahům a z jiných příčin tuším užitkův neskrovných.

Původem vypsaných průtahův dojeli jsme Sobotky teprve pozdě nocí a když jsem v průvodu Vaňurově vstoupil do smluveného hostince, shledal jsem tam pana Vraného s hostinským již úplně osamotnělého a s netrpělivostí mne čekajícího. Byl jsem přemožen cestovními svízeli tou měrou, že mentinou ani nevím, co jsme ještě mluvili a konali; jediné pamatuji, že jsem představil panu Vranému našeho budoucího spolucestovatele a že Vaňura za telecí pečení, která prý jest jeho krmí nejoblíbenější a kterou jsem mu proto na své útraty předložiti kázal, hlučně se veselil vyhlídkou na společnou naši pouť a hledání ztracených rukopisův. Vraný vytasil se však s návrhem, abych jej tu v Pojizeří zůstavil a s Vaňurou sám druhý dáleji ke Dvoru Králové putoval, čemuž jsem odpíral ze mnohých důvodův, aniž umím pověděti, jaký byl konec čilého rokování našeho.

Ale když jsem se dnes po desáté hodině v naší společné hostinské ložnici probudil, shledal jsem lože Vraného prázdno a na křesle u mé postele vedle zápiskův (příloha I.) lístek jeho rukou psaný (příloha III.), z kteréhož lístku snadně si vyběřete, že týž pan Vraný z mé společnosti ošemetně se vyzul.

Nechci té věci klásti na dlouhá povřísla a jen krátce vyznávám, že taková nešetrnosť nemálo mě domrzela. Byl bych snad nyníčko v chobotu, kdyby nebylo šťastné náhody, která mi již napřed zjednala průvodce jiného. Vaňura jest sice muž letory poněkud z míry živé a vzdělání nedosti vytříbeného

ale jinak mi se povahami svými, zvláště snadností v obcování prostému lidu, neméně uctivou ke mně příchylností a dětinskou takměř důvěrou ve zdar mého podnikání dosti zamlouvá.

Následkem nezvyklých námah včerejších vstal jsem v míře nedobré; pociťuji netoliko bolesť hlavy, nébrž i nechutenství jakési a mdlobu těla povšechnou. Proto přestal jsem na stručném zaznamenání mé rozpravy s Vaňurou před Obrubcem (příloha II.); krajinu od této dědiny až do Sobotky snad pan Vraný Vám vypíše.

Dnes ohlédnu se jediné Sobotkou a dopřeju si žádoucího odpočinku; zítra však vydám se za pomoci boží se svým novým průvodcem, který již před hodinou u mne se přihlásil, s občerstvenými silami pěšky před se do Turnova, odkud hodlám zaměřiti již přímo železnou drahou do Dvora Králové.

Rozličné překážky a svízele hromadí se na samém začátku mé pouti,*) ale nedovedou odchýliti mne od vzneseného cíle. Per aspera ad astra!

S tím se Vám uctivě poručena činím.
S přílohami I., II. a III.

Prof. Vojtěch Bořivoj Kostlivý.

---

*) I metla nás učenců, zapomnětlivosť všedních věcí, již poněkud se mne dotekla: pozorujiť právě, že má zavazadla ulehčila se nejen o knihu železničných jízdných řádův, nébrž i o kladívko na nerosty, kteréž jsem očitě zůstavil u prozkoumané silničné hromádky před Martinovici.

Lístek Vraného, k dopisu tomuto přiložený, zněl takto:

Slovutný pane!

Rád bych sice dále těžil z poučné Vaší společnosti, zejména z poetických Vašich rad a pokynů, ale pojizerská víla kouzlem neodolatelným vábí mne již do svých zelených dolů a modravých lesů, kdež mi bude nejlépe samotnému.

Odpusťte, že nemoha dosáhnouti souhlasu Vašeho, opouštím Vás tajně jako zloděj, používaje pevného ranního spánku Vašnostina.

Přeje Vám plného zdaru na mnohoslibné pouti

Váš nehodný

Jan Vraný.

Přiznávám se, že mne tato dvě psaní málo potěšila. Sliboval jsem si tolik do sdružení přísné vědy a hravé poesie, že jsou mi špatnou náhradou za jich rozloučení hluché vtipy a nechutné šašky nového pruvodce učencova, který nedovede rozesmáti nikoho, i kdyby nám v Čechách nyní bylo vubec do smíchu. Kdybych byl chtěl v těchto vážných časech žertovati, sám bych se byl ohlédl po nějakém spolupracovníku se skutečným humorem, s tím pravým, zdravým humorem, který je ještě vzácnější než pravá, zdravá opravdovost bez bombastu a sentimentálnosti. Nebyl bych vzal za vděk lecjakým — sit venia verbo — tatrmanem, jichž je u nás skorem více než věčných kazatelu a všeho napravovatelu. Ale co činit? Zaručil jsem svým spolupracovníkum úplnou volnost; musím tedy hověti

každému jejich vrtochu a trpělivě čekati, co se z něho vyklube.

Jsem vůbec nespokojen s prvním referátem svých cestovatelů, o němž lze právem říci: Multa, sed non multum. Vidím, že není v něm vylíčeno vlastně pranic více než kratičký ten kousek cesty z Mladé Boleslavi do Obrubce, tedy sotva na práh slavného „českého ráje".

Mohu zprávu jejich doplniti jen ještě několika drobty. Za tři dni došel mne totiž dopis od Vraného s chatrnou omluvou zrady na profesorovi spáchané a s několika veršovanými listy z cestovního denníku. Podávám je v oddílu následujícím, ač dobře vím, že čtenářstvu našemu, sbírkami veršů se všech stran zasypávanému, nehrubě se zavděčím.

A den později dodala mi pošta přeobjemný balík, z něhož se vyklobal ohromný plaid, jakýs denník a pak dopis jednoho turnovského hostinského, v němž mi oznamoval, že v jeho hostinci ony věci zapomněl nějaký vysoký, hubený pán, který v průvodu malého člověka s červeným nosem předevčírem pozdě večer u něho se ubytoval a dnes ráno na dráhu odejel. Opomenuli zapsati se do knihy cizinců a proto posílá prý zapomenuté dva předměty na zdař bůh na mou adresu, kterou našel na první stránce přiloženého denníku.

Rukopis a obsah denníku potvrdily mé tušení, že náleží professoru Kostlivému. Našel jsem tam filologické zápisky, které již v předcházejícím vypsání cesty až do Obrubce jsou vetkány, pak několik dalších poznámek, týkajících se jízdy od Obrubce k Sobotce, které však mlhu, nad touto

druhou polovinou cesty se vznášející, jen skrovně rozptylují.

Podávám je zcela tak, jak byly professorem chvatně, v pestrém neladu do denníku načrtány:

„Obrubec — očitě, že les vůkol obrubán. Po pravici pozůstatek boru ohrazuje obzor, po levici v dálce viděti vrchol Mužského, kterousi šedivou věž beze střechy (oč že Valečov!), Ještěd a jiné hory. Trosek v předu neviděti. Za Obrubcem nudná jízda do vrchu. Nahoře po levici prvá dědinka s ryzími podkrkonošskými chatami: štíty široké, s obou stran daleko vyčnívající nade spodek průčelí, kterýž jest vodorovně pruhován — jinak trámy natřeny a jinak výplně mezi nimi, tu černě a bíle, tam červeně a bíle, onde žlutě a zeleně a jinde jinak a jinak. „Bani! bani!" volají v této krajině na housátka. Vyhlídka dále s vrchu: široká kotlina s rozptýlenými dědinami, na pravo oblouk rozmanitých hvozdnatých chlumuv, na levo v dáli Vyskeř s bílým kostelíkem a jiné vrchy, před námi za kotlinou na lesnatém pahorku daleko vidomé znamení Sobotky, starý lovecký zámek Humprecht, prý od Humprechta Černína za vzorem kterési turecké věže zbudovaný. Cesta pochyluje se k Hořenímu Bousovu. Opět militké pruhované chaty, leč — přebohužel! — i novotné štíty v nechutné způsobě švýcarské. ‚Kanouník' = kanovník. ‚Ve mlejně.' (Lid nevědomky dbá libozvuku a někteří nedoukové chtějí mocí mermo nevyslovitelným drsnostem: v mlýně, v stínu a t. p.!). ‚K víčerou' = k večeru."

Poslední tři zápisky jsou patrně filologickým výtěžkem z hovoru vesničanu v Bousovském hostinci. Za nimi následují v denníku ještě nějaké za-

modrchané klikyháky, které jsem však nedovedl rozluštiti ani lupou. Bylo-li příčinou té nezřetelnosti nastalé již večerní šero či drkotání vozu či radostné rozčilení učencovo nad nějakým důležitým objevem, neumím pověděti.

Tím tedy prozatím končí můj chudý material. Nezbývá než trpělivě čekati, až mi professor zašle z Králové Dvora, kam zajisté již dorazil, vypsání své další cesty ze Sobotky do Turnova a snad již i nějakou zprávu o svém pátrání po slavném rukopise. Pak pošlu také za ním nešťastný plaid, jehož asi bolestně již postrádá.

Předběžné návěští M. Broučka.

Doufáme, že všichni páni pedantové povšimli si odstavce předmluvy, kterým jsme je před odbíráním tohoto díla varovali; není nám tedy třeba omlouvati se široce, proč v oddílu pana Broučka od puvodního programu poněkud se uchylujeme.

Hned po naší lonské konferenci začal sice pan domácí konati vážné přípravy k cestě do Plzně a zatím co jeho hospodyně pilně prala, žehlila, šila a spravovala, navštěvoval horlivě rozličná místa, která mají s Plzní stálé spojení a kde mohl tudíž čerpati z nejlepších pramenu užitečné informace. Oba prováděli svůj úkol s takovou dukladností, že za oněch příprav z nenadání minula vesna a nastalo léto. Letní doba je však nejméně příhodna k cestování, neboť neprší-li, svítí slunce a smažení se na letním slunci není žádnou příjemností, zejmena pro tělnatého pána a na venkově, kde tě může nejkrásnější žízeň přepadnouti zrovna někde uprostřed širých polí nebo lesu. Z té příčiny odložena výprava na mírnější a lahodnější počátek jeseně. První dni září ustanoveny definitivně za čas odjezdu.

Zatím pokračoval náš cestovatel neunavně ve svých přípravných plzeňských studiích a paní Markyta doplňovala obezřele cestovní jeho výbavu. Konečně zmírnila se letní vedra, po jiřinkách astry rozvily své snivě zářící květy, již i slunečnice točily po slunci nádherné, zlatě otřásněné terče a blížil se den, kdy pan Brouček hodlal doputovati na Smíchovské nádraží a zamířiti odtud k dalekému západu. O cestě na Smíchov činíme zvláštní zmínku proto, poněvadž není v našem případě výkonem tak snadným, jak by se zdálo; pan domácí musí ji totiž vykonati pěšky a to ještě oklikou přes kamenný most.

Tramwaye neužívá pan Brouček ze zásady. Jest rozhodným odpůrcem cizokrajného podniku, jehož správa nemá ani tolik slušnosti, aby uvážila, že každý člověk neumí se súžiti na objem matematické čáry. Kromě toho: Jednou, vraceje se z výletu na „vikárku“, zapomněl výminkou na své zásady a maje toho večera zvláště špatné nohy, stěží jen vydrápal se na stupátko tramwayového vozu; avšak nestoudný konduktor vyloučil ho z jízdy na základě nevím jakého paragrafu svých instrukcí — jeho, pražského měšťana a majitele třípatrového domu! Faktum! Již osobní čest nedovoluje mu od té chvíle, aby kdy více užil toho ničemného dopravního prostředku. A poněvadž drožka je přepychem, jakého sobě majitel domu za nynějších zlých časů dopřáti nemůže, nezbývá našemu cestovateli než vzíti na pomoc své vlastní, bohužel poslední dobou trochu neochotné nohy.

K oné zacházce pak nutí ho zásadný odpor proti mostnému. Pokládá přímo za hanebné vydí-

řání, že pražští měšťané ke všem krvavým přirážkám mají ještě platiti zvláštní, třeba sebe skrovnější poplatek, aby se dostali přes vodu z jedné části města do druhé, a přísahal si, že od něho žádný mostní výběrčí ani jediného krejcaru neuvidí. Proto ignoruje všechny přechody vltavské kromě staroslavného mostu Karlova a žehná vděčně památce laskavého „otce vlasti", který pojistil pozdním potomkům alespoň jednu cestu, jíž se mohou dostati bez mrzkého obolu na druhý břeh. —

Všechno bylo tedy přichystáno a nezbývalo než vykročiti pravou nohou na velikou cestu. Avšak netušená děsná pohroma, která v tu dobu stihla naši vlast, zhatila i panu domácímu všechny dalekosáhlé záměry a naděje. Onen potměšilý živel, k němuž pociťoval vždy nejrozhodnější antipatii, jako na odvetu rázem zmařil výpravu tak horlivě a pečlivě chystanou.

Ještě tkví v živé paměti nás všech ta hrozná katastrofa. Bylo by hříchem, abychom zamlčeli divy občanských cností, které pan Brouček zcela neokázale a nezištně konal v těchto osudných dnech. Nedbaje bláta v ulicích ani deště, padajícího nepřetržitě s mračných nebes na zasmušilé město, nedbaje ani neslýchané tlačenice zvědavců, kterou se mu bylo prodírati, byl od úsvitu do noci na nohou, stále přední na všech ohrožených místech, pozoroval napjatě řádění rozlícené Vltavy, měřil bedlivě každou čárku, o kterou stoupala, upozorňoval na každé hrozící nebezpečí, radil, varoval, těšil, pobádal, vytýkal bezohledně všechny chyby a všeliká opominutí, jichž se dopustily kompetentní orgány svou lehkomyslností a liknavostí, povzbu-

zoval a poučoval lidi ke službě převozní vyslané, ba nechybělo mnoho, že by se byl sám nabídl za přenášeče bázlivého slabšího pohlaví do pomocných člunů. Pro samé starosti o zájmy obecné v tu dobu skoro ani nezavadil o svuj vlastní dům, kterýž arci na štěstí stojí v té části Starého města, kam bohdá nikdy žádná povodeň nedosáhne.

A konečně musil na vlastní oči spatřiti, jak bortí a řítí se nárazem divokých vln starožitný klénot Prahy, věkopamátný Karlův most! Když viděl zející žalostný průlom v té hrdé stavbě, po níž tolikrát velební panovníci ve skvoucím průvodu ubírali se do věrného města nebo čeští bohatýři v zářící zbroji táhli do vítězného boje a po níž on, pan Brouček sám, tolikráte v růžové náladě vracel se domů z útulné „vikárky“; když pohřešil dvě nejkrásnější z těch posvátných soch, které vlídným pohledem tak často provázívaly noční jeho pouť: tu zarosily se jeho zraky přehlubokým pohnutím.

S troskami těch oblouků, pilířů a soch byl na dně Vltavy pohřben i veliký jeho záměr.

Ano, výprava jeho byla tou katastrofou zmařena na dlouho, ne-li na vždy — neboť pan Brouček důvodně pochyboval, že za svého živobytí dočká se nějakého obecného usnesení v té příčině, neřku-li skutečného obnovení jediné s uvedeného zásadního stanoviska pro něho přístupné komunikace mezi oběma břehy vltavskými. (Koncese, jíž osobám nemajetným výminečně se dovoloval bezplatný přechod po železném mostě, nebyla mu ovšem nic platna; neboť tou měrou si přece pražský domácí pán zadati nemůže, aby se vydával za žebráka a

doprošoval se milostí u lecjakého mostního výběrčího, který je placen z jeho vlastní kapsy.)

Převozu parníkem příčila se nepřekonatelná nechuť pana domácího k vodě a všemu, co s ní souvisí, a proti návrhu, aby přejel na Smíchov dráhou spojovací z nádraží cís. Františka Josefa, stál zase dlouhý tunel vinohradský, neboť o podzemních cestách nechce pan Brouček po svém posledním známém dobrodružství ani slyšeti. Ostatně zatvrdil se ve své zásadě tou měrou, že zkrátka prohlásil: „A to všechno stojí peníze, holečku! Já mám však jakožto pražský příslušník a poplatník svaté právo žádati, aby mi obec poskytla možnost, dostati se zadarmo na druhou stranu! Tady sedím a nehnu se dříve, dokud nevykoná městská správa svou povinnost!“

Takto stala se mu pojednou celá zavltavská strana Čech i s cílem obmýšlené cesty, Plzní, končinou zhola nedostižnou. A než jsme k tomuto neutěšenému výsledku porad svých dospěli, ustoupil mimo to krátký úsměv babího léta chmurám pokročilého podzimku a nastalé drsnější počasí zmařilo výpravu pro ten rok naprosto.

A letos?

Mimo vše nadání bylo opětné bezplatné spojení Starého města s Malou stranou pomocí prozatímního dřevěného mostu s báječnou rychlostí nejen usneseno, nýbrž i provedeno a náš spolupracovník mohl by se konečně bez překážky vydati na svou cestu, kdyby — — Každý vlastenecký čtenář uhodne snadno, proč je čirou nemožností, aby letos pan Brouček Prahu opustil.

Nemusel bych ani pronésti to slovo, které nám bzučí stále kolem uší, září s každého rohu, naplňuje noviny, zatlačuje vše ostatní a prosycuje letos veškeren český vzduch.

Na obzoru našem objevilo se něco z brusu nového a národ chopil se toho s obvyklým zanícením pro každou novotu, v němž se jeví dobrá, ale částečně i slabá stránka jeho povahy. Přilne snadno k něčemu s náhlým nadšením, které zachvacuje všechny jako nakažlivá horečka, šíří se rychle po kraji jako stepní požár, ale nejednou stejně rychle uhasíná a mizí beze stopy. Byl čas, kdy celé Čechy o překot oblékaly se do čamar, poděbradek nebo přemyslovek, a teď pohlížíme ve svých cylindrech a fracích leda se shovívavým úsměvem na poslední, vystřízlivělé zbytky kroje, pod nímž kdysi naše prsa tak hrdě se vypínala a zraky nadšeně zářily. Jednou hřměla celá koruna česká deklarací a fundamentálkami; zdálo se, že bouři tu nezažehná nic na světě než toliko splnění našich spravedlivých požadavků — a hle! z nenadání přešla sama sebou a fundamentálními články zabývají se leda moli a političtí historikové. A tak bývá v malých i velkých věcech. Kolik takových záchvatů vystřídalo se již za naší paměti! Pêle — mêle beru z té pestré spousty některé, vážné i malicherné, jak mi právě napadají. Měli jsme dobu besed, dobu demonstrac, dobu polského horování, dobu ruských mluvnic, dobu táborů, dobu divadelních vlaků, dobu poèešťování desítek, dobu pamětních listů atd. atd.

Nyní máme výstavu. Je to věc odjinud již dávno známá, ale u nás nová. A věc rozhodně dobrá.

Představiti cizině s pravým českým znakem výsledky české práce, které dosud namnoze pod cizími etiketami obíhaly světem, přehlednouti jednou své vlastní výrobní síly, potěšiti se z jejich rozvoje a vzpružiti se zároveň k pokrokům novým — toť myšlenka zasluhující úplně toho zápalu, s jakým jsme se jí uchopili. Jest si jen přáti, aby nadšení to vodilo do Prahy nepřetržité valné proudy hostí ze všech konců vlasti a potrvalo až do konce výstavního díla.

Nuže, v době, kdy každý uvědomělý Čech pospíchá k městu Libušinu a také širá cizina vysílá sem své zástupce — v době té měl by jediný pan Brouček dělati výstavní stávku jako naši nevraživí krajané němečtí? Toho bohdá nebude. Byla by také pošetilost, toulati se za výzkumy po kraji v čase, kdy celý venkov bude se stěhovati do naší stověžaté matky měst.

Již před otevřením výstavy zašel si pan domácí několikrát k výstavišti a prohlížel z venčí onu každým dnem se rozmnožující a zvolna ve třpytný háv pozlacených kopulí, barevného skla a různého malování se odívající pestrou směs přerozmanitých budov a budovek, která prý ho poněkud upomíná na známé jeho čtenářům měsíční město. Zvláště vzdal své uznání originalní myšlence, znázorniti obrovskou homolí cukru denní spotřebu té látky v Čechách, ačkoliv by se mu ještě více bylo zamlouvalo podobné znázornění denního výkonu českých hrdel. Takový nebetyčný skleněný pohár byl by nad to znamenitě vyhověl zálibě moderní architektury v té pruhledné hmotě a mohl výškou svojí

snadno zahanbit i slavnou Eiffelovu věž výstavy pařížské.

Do výstavy samé pan Brouček příliš nechvátá. Čeká moudře, až se přežene bouře prvního nadšení, která nedopřává kritickému pozorovateli, klidně a chladně prozírati k jádru věcí.

Z toho důvodu nesúčastnil se ani slavnosti zahajovací a se skeptickým úsměvem naslouchal ve svatodušních dnech blouznivým zprávám rukavičkáře Klapzuby a jiných známých, kteří do večerní besedy ke „kohoutovi" přicházeli přímo z výstavy rozjařeni, pobláceni nebo zaprášeni, torturou v přeplněné tramwayi napolo rozmačkáni a zaškrceni.

Ostatně v době, kdy tyto řádky píšeme, nejsou posud ani dva nejdůležitější body výstavního programu provedeny: světelný vodotrysk nemetá ještě do vzduchu kouzelnou hru svých duhových paprsků a balón „Kyselka" nevznáší dosud smělé větroplavce a slávu Mattoniho do výsostí nebeských. A právě o tento posléze jmenovaný předmět výstavy zajímá se náš bývalý měsíční cestovatel nejvíce.

Pan Brouček chválí pořadatelstvo, že těmito a několika jinými částmi programu vyhovělo i rozumnějším návštěvovatelům, kteří nehodlají zabíjeti čas zevlováním na všelijaké nezajímavé stroje, výrobky, plodiny, sochy, obrazy a podobné věci, kteréž se vystavují z prožluklé povinnosti jen proto, že se o výstavě přece něco vystaviti musí. Za to v příčině vstupného —

„Ah, pan domácí chtěl by nepochybně, aby se

naopak ještě vypláceła prémie navštěvovatelum výstavy, jako při onom koncertě na měsíci?" pomyslí si asi čtenářové.

Chyba lávky! Pan Brouček byl by ustanovil vstupné vyšší, mnohem vyšší, nejméně čtyřnásobné a to ještě bez obmezení dobročinnosti, neboť při věci takového národního významu nehleděl by nikdo na nějaký ten zlatý. Jest přesvědčen, že mluví tím z duše všem navštěvovatelům výstavy; jeho osobně se arci otázka vstupného netýká, poněvadž bude míti jakožto referent „Pestrých cest" volnou vstupenku.

Jeho cesty po výstavišti budou se přesně hoditi v rámec našeho díla, neboť v ruchu výstavním budou se tohoto léta jako v pestrém kaleidoskopu obrážeti všechny směry a zjevy českého života. Čiperný redaktor a nakladatel musí kromě toho vždy číhati, aby lapil za tepla to, co právě širokou veřejnost nejvíce zajímá, po příkladu těch pánu skladatelů, kteří zvěst o nějakém novém vynálezu nebo sensační léčbě ihned vítají Edisonovou polkou nebo Kneippovým valčíkem.

Ovšem vyskytnou se i lidé, kterým nebude právě tato časovost po chuti. Budou mluviti o mělkosti, vypočtené pouze na chytání obecenstva a bezprávně ujímající místa pracím hlubšího jádra a skutečné ceny. Ale pan Brouček je vysoko povznešen nad takové předsudky a také redaktor se přiznává, že s pokročilým věkem hodil přes palubu leckterou tak zvanou ryze uměleckou aspiraci a že se již ani příliš nerozčiluje, způsobí-li světu literárnímu srdečnou radost nějakým nepodařeným dílem, těše

*

se biblickým, že i nejspravedlivější hřeší denně sedmkrát.

Tím zakončujeme díl první a voláme jmenem Broučkovým k jeho přátelům: Na shledanou mezi divy českého průmyslu a umění!

M. Brouček na výstavě.

I.

(O dopravních prostředcích na výstavu. — Omluva redakce. — Co našemu výstavnímu cestopisu konečně mimo vše nadání přece pomohlo na světlo boží. — Spiknutí „u kohouta“ — Přípravy na cestu. — Kritika na lanové dráze. — Dráha elektrická.)

V neděli dne 13. září 1891 vstoupil pan Brouček do vozu lanové dráhy, vedoucí na Letnou, a náhoda učinila jej sousedem půvabné dámy, která v průvodu dvou pánů jela také na výstavu — —

Čtenářstvo chytá redaktora za ruku. Oho! Tak lacino se tam nedostaneš! Především pověz, jaký pak je to způsob: My čekáme den ode dne, týden za týdnem, celé měsíce na slíbený výstavní referát a ty sedíš zatím se svým panem Broučkem někde na vikárce, vypravíš ho konečně za čtyři měsíce (!!) šťastně na výstavu a přicházíš nám se svým výstavním pruvodcem milostivě — dnes, když už je dávno po všem. Jindy si libuješ v sáhodlouhých předmluvách a teď najednou chceš vpadnouti jen tak beze všeho in medias res. Takhle nám neuklouzneš. Napřed se zodpovídej — můžeš-li!

Již vidím, že mi nezbývá, než kousnouti do toho kyselého jablka.

Pravda, je po výstavě. Jako pestroskvělá bublina rozpraskl se půvabný obraz, kterým jsme se tam v Královské oboře kochali od jara do jeseně. Ze smavé výstavní nádhery zbyla jen smutná kostra, vlastně jen zbytky kostry: prázdný průmyslový palác, prázdné budovy umělecké a retrospektivní výstavy, část prázdných pavilónů, která snad půjde za rozebranými a odklizenými již soudruhy, než se tyto řádky dostanou do rukou čtenářstva; ostatek je ohava zpuštění: rozrýpaná půda, zpustošené trávníky, rum, škaredá směs trámů a latí, bedny, cáry čalounů, odházené zátky a střepy... Osiřelo staré, krásné stromořadí, kam letos přestěhovalo se korso městské, kde šuměly a jásaly nesčetné davy, když ve vzduchu uprostřed té dvojí řady mohutných, rozložitých kaštanů magicky zasvitla šerem dlouhá šňůra elektrických světel, když koruna svatováclavská v pestrém lesku svých drahých kamenů zaplála na vysokém temeni průmyslového paláce a světelný vodotrysk otevřel svuj báječný, obrovský květ z měnících se stříbrných, zlatých, rubínových, smaragdových, safírových plamenů; teď tam jen podzimní vítr prohání spustlou alejí poslední žluté listy... Všechna krása, všechna sláva polní tráva!

Ale přes to soudíme, že náš výstavní spis není opozdilý. Nebylo naprosto potřebí, aby pan Brouček svým příkladem vybízel a svým líčením navnaďoval obecenstvo k návštěvě výstavy; každý z našich čtenářů navštívil ji z vlastního popudu a který ucítil potřebu vysvětlujícího nebo zábavného průvodce, měl jich spoustu na vybranou v knihách i časo-

písech. Co tu bylo důkladných výstavních zpráv a vtipem sršících causerií, co výstavních obrázků, klepů, potulek, lelků, bonmotů, anekdot, ba i básní! V tom směru nemusel a nad to ani nechtěl pan domácí konkurovat. Nemá bohudíky potřebí, aby pro mrzký novinářský honorář a lepší ztrávení snídaně nebo oběda ledajakých abonentů musel se rozčilovati vlasteneckým nadšením, každý den vymysliti alespoň jeden uvážení hodný návrh nebo sehnati vezmi kde vezmi obligátní nešvar, který zasluhuje nejostřejšího pokárání, slídit po novinkách a sbírat klepy, přetvařovati se duchaplným a nutit se do vtipu, s kterým pan Brouček ze zásady nemá co činiti. Chová proti vtipům, jimiž se obyčejně všelijaká žebrota otírá o slušné lidi, hluboce zakořeněnou antipatii a zdržuje se jich sám dle možnosti.

On vyšel si na výstavu pěkně pohodlně jen pro svou vlastní zkušenost a zábavu jako zámožný, neodvislý soukromník, jemuž není pranic po výstavním výboru, po těch či oněch novinách, po té či oné politické straně a konečně ani po čtenářstvu, skládajícím se u nás bez toho po většině z ledajakých pochybných existencí, které žijí z ruky do úst a kromě nějaké té knihy nemají, co by si na nich domácí vzal. A nikomu navzájem není nic po tom, kdy se pan Brouček za své peníze na výstavu vypravil, co tam dělal nebo nedělal, viděl nebo neviděl, a čeho si tam ze své kapsy dopřál. On nikomu také nevtírá své soukromé úsudky, nevnucuje nikomu své dílo, neprosí se o žádnou chválu a vyprošuje si každé k čení nosu. Kdo bude sklamán, ať přičte vinu sám sobě: proč kupoval zajíce v pytli!

Ostatně komu se nebude líbiti text, může se potěšit illustracemi a komu by ani ty nevyhověly, dej si knihu vázat do skvostných desek, které máme ve všech barvách lacino na skladě, a pošli ji někomu za vánoční nebo novoroční dárek.

Pan Brouček tedy vydává toto dílo hlavně jen pro své vlastní potěšení, ač nebrání nikomu, kdo by ho chtěl na jeho výstavních toulkách v duchu provázeti. Výstava je sice ve skutečnosti ta tam, ale v myslích našich trvá dosud v celé své třpytné nádheře a bude tam zářiti ještě dlouho. Každý z nás dosud alespoň jednou ob den přivře v toužebném snění na chvilku oči a znovu ocituje se uprostřed toho nezapomenutelného obrazu: vidí živě a zřetelně tu okouzlující směs malebných budov a budovek, divy nahromaděné v nich, svěží trávníky a rozkošné květinové záhony kolem, pestré proudy zástupů na písčitých cestách a stezkách, omamující ruch a shon, radostné rozjaření na tisícerých lících — všechny podrobnosti té skvostné scenerie, zářící oslnivě za dne a nabývající přímo pohádkového kouzla v čarovných efektech večerního osvětlení. A mnohý zajisté i po vší té letošní záplavě výstavních referátů, psaných většinou nesvědomitými novinářskými zpravodaji nebo přepjatými a nezkušenými mladíky, rád si tam ještě jednou zajde po boku pořádného, usedlého člověka, který nemá jen tuhle, ale také tuhle. —

Tolik prozatím na výtku čtenářstva. A poněvadž padlo zároveň slovo o přílišném spěchu in medias res, pošineme tedy bez ostychu začátek své historie ještě trochu nazad a vylíčíme také sběh

věcí, jímž náš cestovatel do vozu lanové dráhy se dostal.

Proč nepoužil tramwaye, vědí čtenářové již z prvního dílu naší knihy. Ostatně, tramway v době výstavy! Ó, vy spolutrpitelé, kteří jste se nemohli vydati na milost a nemilost výstavní hrabivosti našich drožkářů a fiakristů, zajisté vás brní ještě ve všech kloubech při vzpomínce na ty rozkošné jízdy, které vás makavě přesvědčovaly, že licha jest nauka o neprostupnosti těles. Závistivě pohlíželi jste na sudy slanečků před kupeckými krámy, kolem nichž vás unášel ten dopravní lis, nesoucí na sedadlech, mezi nimi, vpředu, vzadu, na stupátkách, na každém řemenu a každé skobě divoce promíchanou směs mužů, žen a dětí ve všech možných i nemožných posicích; ba, i zvenčí po obou stranách visely chomáče a hrozny akrobatů, chytajících se křečovitě kde kterého výstupku a pokládajících za štěstí, jestliže mohli alespoň špičkou jedné nohy balansovati na okraji vozu. Byl to vhodný dopravní prostředek do očistce, nikoli na výstavu.

A jaké výjevy se odehrávaly — takhle za krásné neděle nebo některé lákavé slavnosti výstavní — na Josefském náměstí, když onen tramwayový moloch vychrlil svůj zpola upečený a zpola udušený obsah do tlačenice nedočkavců, kteří již jako hladoví dravci na kořist číhali na nový vagon, do něhož se zde muselo přestupovati — neboť na správě tramwaye nemohl přece nikdo žádati, aby zařídila přímé spojení s výstavou, z níž měla jen škodu!

Když očekávaný vagon přijel, mohl si divák živě představiti hrůzné výjevy z potopy, kdy chumle zoufalců rvaly se o poslední, z hltavých vod vyční-

vající vrcholek skalní. A filosof mohl tu pozorovati, jak hravě rozvazují se všechny řády civilisace a vítězí vrozené zvířecí pudy člověka. Vždyť víte, jak jsme tu všichni s bezohlednou surovostí pracovali lokty a podpatky, holemi a deštníky, kterak nejlépe vychovaní pánové sráželi krásnou pleť barbarsky se stupátka a nejslušnější dámy usedaly bez okolků na klín komukoli. Humanita, slušnost, zdvořilost, mrav, stud — všechno kleslo zdeptáno v té šílené vřavě. Lidský egoism objevoval se tu v čiré divošské nahotě.

A což teprve z večera před výstavištěm! „Pekelný" Breughel musel by mi půjčiti svůj štětec, abych zachytil jen stín toho, co se dělo na tamější zastávce tramwayové pod milosrdným křídlem soumraku. Vozkové a průvodčí tramwaye, utýraní celodenní lopotou v přeplněných vagonech, dopřávali si na noc trochu osvěžující zábavy a vplétali v infernální ten rej i živly groteskní komiky: ujížděli bez zastávky kolem nedočkavého obecenstva, které se za nimi muselo úprkem honiti až bůh ví kam do Stromovky, vypřahovali s olympickým klidem koně z naplněného právě vagonu, vyháněli pasažéry z jednoho vozu a nepouštěli je do druhého... Policejní strážníci, kteří stávali s uznání hodnou precisností v těchto místech, mohli by nejlépe vypravovati o zajímavých scénách, které tu měli příležitost skoro den co den tiše pozorovati pro ukrácení dlouhých hodin mrzuté služby.

Nejšťastnější byli ještě ti výstavní hosté, jimž se podařilo vyšplhati se na střechu některého z těch několika starožitných, rachotivých omnibusů a dostavníků, které výstavní spekulace vytáhla bůh ví

z jakých zapomenutých kolen a vetešnických brlohu. Mohli tu s povýšeného stanoviska rozjímati o pokrocích moderního dopravnictví...

Po této bezděčné odbočce k choulostivé kapitole výstavních kommunikačních prostředku dostáváme se ku slíbenému začátku. V uvedenou již neděli dne 13. září 1891 vstal Brouček o trochu dříve než obyčejně a přistoupiv rovnou k oknu, jaksi se zaradoval. Ale hned nato zahučel nevrle: „I vždyť je to jen mlha. Zvedne se a bude hezky. — Letošní rok je obrácen na ruby: V letě jsme mrzli a mokli, a podzimek máme jednu krásu," doložil s povzdechem.

Když hospodyně přišla s kávou, velmi se podivila, že je milostpán již úplně oblečen a to pečlivěji než jindy.

„Kam pak dnes tak časně, milostpane?" ulevila ženské zvědavosti.

„Na výstavu," odsekl pan Brouček tak ledabylo, jakoby věc ani nestála za řeč.

Hospodyně však sepjala ruce nad hlavou: „Na výstavu?!"

„Co pak spínáte ruce? Jakoby to bylo bůh ví co! Dost smutné, že vám dosud také nenapadlo, podívat se tam. Či snad myslíte, že to ti pánové vystavujou jen pro sebe? Každý uvědomělý Čech, který má špetku tento, pospíchá na výstavu, aby se tam potěšil z rozvoje naší — no, naší tento. Přijíždějí lidé až z Polska, z Ameriky, z Moravy a bůh ví odkud, a našinec by měl tak málo národního tento, aby zůstal doma, když má výstavu zrovna před nosem?"

Čtenáři dřívějších publikací Broučkových už vědí, že pan domácí oním mnohovýznamným „tento" vyjadřuje obyčejně všechny věci, povznešené nad pravidelný obor jeho myšlenek. Vskutku také byla jeho filippika pouhou parafrásí slov, která poslední dobou často „u kohouta" slýchal a proti nimž sám ještě do včerejška vedl tuhou opposici.

Nemůžeme tu již zamlčeti, že by výstavní náš plán bezmála se byl rozplynul v páru, což zavinilo několik příčin, které čtenář doleji pozná a z nichž alespoň jednu hned uvádíme: výkonný výbor výstavní dopustil se té beztaktnosti, že při rozdělování volných vstupenek našeho referenta mimo vše nadání naprosto ignoroval. Panu domácímu nešlo o několik těch šestáčků, ale poněvadž výkonný výbor volné vstupenky rozdával plnými hrstěmi každému na potkání, byl urážlivý úmysl onoho pominutí příliš na jevě. Prvotní nadšení Broučkovo pro výstavu chladlo víc a více každým dnem marného čekání, že výbor zapomnětlivost svou napraví, a proměnilo se konečně v rozhodnou antipatii. Nechtěl již o výstavě ani slyšeti. Arci bylo provedení té negativní vůle pranesnadné, neboť neslyšeti o výstavě mohl letos v Čechách jen hluchý člověk. Při prvním kroku na ulici slyšel jsi o ní, holič nedovedl tě bez výstavního žvástu ani namydliti, trafikantka ti předložila s doutníky nejnovější výstavní novinku, v každém krámě dávalo se nádavkem tucet výstavních anekdot, na železnici místo obvyklého „odkud?" a „kam?" znělo jen „z výstavy?" nebo „na výstavu?" a mnohý venkovský honorační kroužek prý dokonce pro výstavu i na karty zapomněl. Ba i povětrnost si letos odpoči-

nula, neboť kde se dva lidé sešli, spustili hned o výstavě.

A kdo by se byl uzavřel ve svém pokoji, tomu podstrčila alespoň roznašečka novin pod rohožku celou spoustu výstavní četby. Kdykoliv pan Brouček svůj časopis (jehož jméno z rozličných důvodů zamlčíme) otevřel, mrštil jím zlostně na stůl a několikrát hrozil již zcela opravdově, že se předplatí na „Bohemii“ nebo „Tagblatt“.

Domnívaje se, že alespoň tiché Hradčany zůstaly tím výstavním mořem ušetřeny, zavítal po delší přestávce k veliké radosti pana Würfla opět na vikárku. Ale byl i tam šeredně zklamán. „No, už jsem myslil, že pana domácího před koncem výstavy neuvidíme!“ uvítal ho pan Würfel a výstava bzučela mu i v tom posvátném zátiší ustavičně kolem uší, jako neodbytná moucha. I denní společnost u kamen míchala ji do špádů. Náš spolupracovník poznal, že by si leda musil znovu vylétnouti na měsíc, aby jí unikl.

Odevzdal se tedy s resignací svému osudu a vrátil se na své místo pod obraz Husův „u kohouta“, ač byl některý večer před tím, po prudké potyčce s ostatními denními hosty, slavně přísahal, že ho tam nikdo více neuvidí. Rozumí se, že ona rozmíška vznikla také pro výstavu. Věčný rýpal Klapzuba rád ho totiž dráždil tímto nenáviděným thematem a v onen večer způsobilo jeho zlomyslné popichování úplnou roztržku. Když se pan Brouček po několikadenní passivní oposici trochu rozpačitě opět „u kohouta“ objevil, položeny mu ovšem zlaté mosty a slaveno smíření. O výstavě mluveno sice dále i v následujících dnech, ale rukavičkář Klapzuba se

mírnil a pan domácí stavěl se při takových příležitostech, jakoby neslyšel.

Potichu však zosnováno proti němu spiknutí, které způsobilo v jeho názorech rázem netušený obrat a pomohlo našemu výstavnímu reefrátu, nad nímž jsme v duchu již udělali kříž, šťastně na světlo boží.

Spiknutí to umluveno v sobotu dne 12. září mezi denními hosty „u kohouta“ před příchodem pana Broučka a důvěra v jeho zdar byla tak silná, že k návrhu pana officiála uspořádána ihned krejcarová sbírka na zakoupení nedělní výstavní vstupenky pro pana domácího. Následkem úcty, jaké náš spolupracovník nejen u svých užších soustolovníků, nýbrž u všech hostí této místnosti požívá, sebrán rázem potřebný obnos, k němuž přispěl i kuchyňský personál vdoviným grošem, a sklepnice doskočila hned pro vstupenku do vedlejší trafiky.

Sotva že pan officiál vstupenku prozatím uschoval, objevil se ve dveřích pan Brouček, pověsil svou „přilbu“ s „klokem“ na obvyklý hřebík, stiskl po řadě pravici všem účastníkům svého stolového kruhu, potřepal přívětivě rukou i ke vzdálenějším stolům a usednuv na své místo, poručil si z jídelního lístku jazyk s polskou „šalší“. Mluveno pak o všeličem, arci také o výstavě, ale rozhodný útok odložili spiklenci na dobu, kdy pan Brouček po sedmém „pohářiku“ začal jeviti poněkud jařejší náladu.

Hlučný spor o nějaký valát přivábil ho na chvíli k tarokářům do zadního kouta a když se vracel ke svému stolu, zvolal pan officiál, na oko horlivě a s vážnou tváří, jakoby pokračoval v začatém sporu,

k rukavičkáři: „Ne, opravdu se mýlíte, pane Klapzubo! Vím to jistě: dvaašedesát tisíc litrů.“

„A já vím určitě, že přes sedmdesát tisíc,“ tvrdil Klapzuba.

„Ani pomyšlení! Přesně dva a šedesát.“

„Možná, že dva — o to se nepřu — ale v desítkách jste se zmýlil. Sedmdesát, pravím já.“

Slibnost sporného předmětu svedla našeho spolupracovníka k otázce: „Jaké litry, pánové?“

„No, litry. Vína nebo piva, to je zcela jedno. Mluvíme o tom sudu na sedmdesát tisíc litrů,“ vysvětloval Klapzuba.

„O jakém sudu? Bezpochyby nějaké žerty, pánové? Kdež by se vzal sud na sedmdesát tisíc litrů!“

„Pan Klapzuba arci trochu nadsazuje, jako obyčejně; tolik řečený sud opravdu nepojme, nýbrž jen dvaašedesát tisíc litrů, jak jsem povídal,“ opravil pan officiál.

„Ani šedesát tisíc litrů nepojme žádný sud na světě!“ odbyl i jeho se vší rozhodností pan Brouček. „Toť by byl sud jako celý dům. Považte jen, kde by se vzaly takové dužiny? Nesmysl. Prosím vás, pánové, kdo pak vám pověsil na nos ten obrovský humbug? Snad jste to četli v nějakém americkém časopise, ne?“

„Ale, ale, pane domácí, což jste opravdu nic neslyšel o titanském sudu na výstavě?“ zvolal v líčeném úžasu Klapzuba.

„Na výstavě? Jděte už k ďasu s celou výstavou! Aha — zase začínáte? Nemáte bezpochyby dost těch ustavičných chvalozpěvů na krásu výstavy, že si

ještě vymýšlíte takové báchory pro děti a snad ke všemu myslíte, že jim uvěřím?!“

Opozdilý host, který zaslechl jen poslední řeči obou stran a nebyl do spiknutí zasvěcen, byl by málem pokazil všechno.

Upozornil totiž pana domácího: „Ale ovšem že je takový sud na výstavě. Můžete si to přečísti v novinách.“

Na štěstí u Broučka nepochodil. „V novinách! Pak to ovšem musí být pravda! Prosím vás, člověče, odkud pak jste? Ať to stojí třeba stokrát v novinách, já povídám, že je to nesmysl a punktum! Rád bych viděl povoz a potah, kterým by takový sud dopravili na výstavu! Jen považte, co to je: dvaašedesát tisíc litrů...“ A pan domácí zadíval se rozjiskřeným zrakem snivě do vzduchu, jakoby tam viděl celý ten oceán zlatého moku a smetanové pěny.

„Vsaďte se tedy,“ zvolal Klapzuba, dávaje svému hlasu a vzezření výraz vítězného přesvědčení, že se pan Brouček sázky neodváží.

„S radostí! Oč chcete.“

„O soudek plzeňského.“

„Platí.“ A Broučkova ruka tleskla zvučně do nastavené pravice Klapzubovy.

Hned na to však důrazně připomenul: „Ale toť se ví, že musím ten sud vidět — na vlastní oči vidět —“

„To můžete, kdy chcete. Vždyť je proto na výstavě, aby se naň každý mohl podívat.“

„Ááá, takhle s vámi nehraju! Na výstavu vám nepůjdu.“

„Ale jak pak vás máme jinak přesvědčit? Kdyby šlo na příklad o výstavní medovinu, mohli bychom

vám přinésti kalíšek nebo třeba celou láhev, ale sud na dvaašedesát tisíc litru — já zůstávám arci při svém, že jímá více než sedmdesát tisíc, ale když jste přijal sázku i na ten menší počet, zustaňme tedy při něm — takový sud nemůžeme přec dovalit z výstavy k vám.“

Brouček neodpověděl na tuto námitku, nýbrž otázal se živě: „Co to mluvíte zas o medovině? Jaká medovina?“

„Můj bože, ani o té nevíte?! O medovině v hospodářském pavilóně!“

„Bude to asi čistá medovina!“

„Ó nikoli, výborná medovina podle staročeského receptu, na které jsem si sám několikrát znamenitě pochutnal,“ ujišťoval officiál. „Vidíte, pane domácí, co máte ze své výstavní stávky! Od svého výletu do patnáctého století ustavičně blouzníte o medovině jak o koruně a perle všech nápojů a když vám ji výstava přičaruje v náš střízlivý věk, ani o tom nezvíte.“

Náš spolupracovník upřel na oba podzíravě oči, začal si tiše pohvizdovat a bubnoval prsty po stole. „Ó nejsem dnešní, pánové! Jestli myslíte, že vám na ten med jako medvěd vlezu do pasti, mýlíte se velice. Beztoho jste i ten obrovský sud na mne nastražili jen proto, abyste mě dostali na výstavu a pak se mi ještě pro mou lehkověrnost notně vysmáli. Známe se!“

Officiál tvářil se uraženým. „Což nás pokládáte všechny za děti, pane domácí, abychom tropili takové nejapné šprýmy?“ pravil vážně. „Vždyť jsme s panem Klapzubou začali tu sudovou debattu sami mezi sebou, když jste tamhle u tarokáře kibicoval,

a zvěděli jsme o vaší pozdější přítomnosti teprve, když jste se do našeho sporu sám z vlastního popudu vmíchal. A řekněte mi, co pak budeme míti z vaší výstavní pouti, abychom tak o ni stáli a k vůli ní vymýšleli nějaké lži! Myslíte, že by pan Klapzuba obětoval soudek plzeňského jen pro to potěšení, aby vás uviděl na výstavě? Nepůjdete-li tam, nám tím pranic neuděláte a výstavy také neubude; bude to jen vaše vlastní škoda."

„Pánové, už toho nechme!" navrhoval s drážďivým klidem rukavičkář. „Pan domácí zkrátka ustupuje od své přenáhlené sázky a činí dobře. Vždyť při lepší rozvaze a je-li jen trochu obeznámen s řemeslem bednářským, musí uznati, že sud takových rozměrů není žádným zázrakem a že —"

„Nesmysl je!" vskočil mu Brouček rázně do řeči. „A vašeho poučení o sudech nepotřebuju dokonce; v těch znám se lépe než vy v rukavičkách. Ale ostatně — abyste snad nemysleli, že se vytáčím z té sázky — — Ne, přece nemohu. Nemohu strčit urážlivé jednání těch pánů od výstavy klidně do kapsy a ještě jim donášet vstupné!"

„Ó není-li jiné překážky —! Hleďte, sama náhoda vás tam chce míti. Právě před vaším příchodem ukazoval nám pan officiál výstavní vstupenku, kterou dnes na ulici našel."

„Ano, zde jest," potvrdil officiál, vyjímaje z tobolky vstupenku z krejcarové sbírky zakoupenou. „Nedělní vstupenka, s couponem, zcela neporušená. Já jí nepotřebuju, poněvadž jsem si včera znovu koupil celý blok. Učinil jsem tedy pánům návrh, abychom ji vylicitovali na nějaký národní účel; ale hlasy o tom účelu se rozcházely a bez vás nechtěli

jsme se definitivně rozhodnout. Vida, málem bych na to byl zapomněl. (Avšak teď není potřebí žádné další debatty. Jsem jist souhlasem všech pánu a vy sám, pane domácí,) přes všeru svoji skromnost musíte uznati, že nemuže tato vstupenka národu lépe prospěti, než stane-li se klíčem, který vám otevře bránu výstavní a naší literatuře vyhlídku na nový drahocenný skvost."

„A kdyby nešlo ani o ten — o ten skvost —" kul rukavičkář žhavé železo — „vždyť by byla pravá hanba, abyste se na výstavu nepodíval! Každý Čech, který má jen špetku národní uvědomělosti, pospíšil již dávno, aby se potěšil z netušeného rozvoje naší umělecké a výrobní síly, putovali sem valem našinci z království, z Moravy, Slezska i z ciziny, až z daleké Ameriky, byli tu zástupci všech bratrských národu slovanských, přijíždějí houfně i cizinci — a vy, jenž máte na výstavu jen několik kroků, choval byste tak málo vlasteneckého citu, že byste se v té věci připojil k našim odvěkým, úhlavním nepřátelům, kteří i vuči nevinné výstavě ukázali nám svou starou, známou tvář, plnou posupné zloby a jizlivého záští?!"

„A považte, jak se to hodí!" dodal k té ukázce Klapzubova politického krasořečnictví věcnější pan officiál. „Zítra bude na výstavě dočesná. Z Rakovnicka a Lounska přijedou chmelaři a rolníci na vozích, ověnčených chmelem, šuhajové v národním kroji ponesou chmelové tyče, švarné dívky s chmelovými věnci na hlavách budou tančit a zpívat, celá výstava bude tonout v samém chmelu, jásotu a veselí. V takový slavný den tam přec nesmíte chybět."

*

Náš spolupracovník skládal ještě chvilku zamyšlen vstupenku, po které byl již za řeči Klapzubovy bezděky vztáhl ruku, a pak ji náhle zastrčil do kapsy s rozhodným: „I tedy s pánem bohem!"

Hlučný potlesk zazněl celou místností a kdyby pan domácí byl jen o trochu lehčí, jistě by ho byli nosili na ramenou. Sám čtenářstvu již známý hotovitel klerik Vyskočil, který se po přečtení Broučkova „Výletu do 15. století" přestěhoval k jinému stolu, přišel si s bývalým husitou přiťuknout.

Převrat v názorech Broučkových byl tak rozhodný, že se ještě téhož večera pro výstavu opět rozehřál. Prohlásil, že tam nepůjde jen za příčinou sporného sudu, nýbrž i z prožluklé vlastenecké povinnosti vůči tak důležitému národnímu dílu. Ovšem hned také doložil, že ze svých dosavadních spravedlivých výtek ničeho neodvolává a že se nedá zaslepiti žádným povrchním třpytem, nýbrž neúprosně hleděti bude k jádru věcí.

Na konec umluvil stolový kruh zevrubněji podmínky sázky. Poněvadž náš referent oznámil, že se vydá na cestu hned z rána a že hodlá důkladné prohlídce výstavy věnovati bez vyrušení celý den, ujednali si s ním officiál a Klapzuba dostaveníčko přesně o půl šesté hodiny večer u sporného sudu, kdež se zjistí výsledek sázky a kdež oba prve jmenovaní zároveň urovnají svou soukromou differenci několika tisíc litrů. Návrh, aby hned toho dne po návratu dotčených tří pánů z výstavy slavena byla na útraty poražené strany společná pitka, narazil na odpor pana Broučka, jenž si umínil vytrvati na výstavišti až do výstražného signálu zlopověstného dunidla a s tajeplnou tváří zamítal všeliký závazek

i pro následující hodiny noční. Ustanoveno tedy, aby vyhraný, pokud se týče prohraný soudek — kterýžto poněkud abstraktní pojem vyměřen určitěji — vyprázdněn byl teprve v pondělí večer a to na vikárce, kamž se dostaví za tím účelem celý přátelský kroužek Broučkova stolu, k němuž se i krejčí Vyskočil pro tento zvláštní, významný případ — ovšem s výhradou svého náboženského přesvědčení — z vlastního popudu opětně přidal.

Hospodyně, která o večerních příbězích „u kohouta" ničeho nevěděla, měla ovšem nazejtří, v neděli ráno příčinu, sprásknouti ruce nad hlavou, když uslyšela, že milostpán z čista jasna podnikne výlet — a to hned celodenní — na výstavu. Ale chlebodárce nepopřál jí dlouhé audience, nýbrž hartusil, aby mu rychle pomohla při posledních přípravách na cestu. Když jí podával k vyprášení svrchní kabát, byl překvapen promaštěným papírovým balíkem, vyčuhujícím z jeho vnitřní kapsy: zvědavě jej otevřel a spatřil celou krásnou čtvrt pečené husy; po delším přemýšlení se upamatoval, že si včera před svým odchodem od „kohouta", slyše o drahotě na výstavišti, koupil pro dnešní potřebu toto malé vademecum. Nyní byl ten užitečný cestovní zákusek jako nalezen a náš spolupracovník, strkaje balík opět do kapsy, pochválil se za včerejší prozíravost.

Následkem nezvykle časného přivstání octnul se dnes již po deváté hodině na ulici.

Na Staroměstském náměstí potkal jednoho známého, který se pozastavil nad jeho neobyčejně svižným krokem.

„Kam tak z ostra, pane domácí?“ volal mu vstříc.

„Na výstavu, příteli, na výstavu!“ odvětil nedbale náš cestovatel, jakoby se to rozumělo samo sebou, a kráčel bez zastávky dále, dávaje celým vzezřením na srozuměnou, že nemá času nazbyt.

Nedoslechl již ani druhé otázky, kterou přítel za ním poslal: „Ale kudy pak tady na výstavu?“

Dotaz ten byl arci oprávněn. Lakota otčímů města, kteří se neostýchali postavit i na dřevěný, z nouze ledabylo sbitý most z Františku na Letnou své omrzelé výběrčí, přinutila zásadného odpůrce mostného k daleké oklice přes Karlův most na Malou Stranu a odtud cestou po úpatí Letné k Holešovické silnici.

Podrobností té pouti pomíjíme a přidružujeme se k panu Broučkovi teprve opět za občanskou plovárnou, na cestě pod Letnou. Kdo uváží délku jeho okliky a pamatuje se, jak důkladně hřálo slunce toho dne, podiví se zajisté, že náš poutník již o půl dvanácté měl Malou Stranu za sebou. Arci otíral již horlivě šátkem zpocené čelo a chůze jeho ztratila valnou část oné svižnosti, jíž se známý na Staroměstském náměstí obdivoval.

Když dospěl k restauraci pod Letnou, zabloudil plachým pohledem v loudivý stín jejích stromů, ale podívav se na hodinky, zmužile kráčel mimo. Nebude tu od místa, připomenouti nevěřícímu čtenáři slavné muže, kteří v dobách rozhodných pro svůj veliký cíl úplně zapomínali na spánek, pokrm a všechny potřeby hmotné.

Ale svůdnému pokynu blízké lanové dráhy na Letnou přece neodolal. Byla mu sympatická již jako

konkurentka nenáviděné tramwaye a další putování Holešovickou silnicí slibovalo tak málo rozkoše, že se odhodlal, zkrátit si cestu pomocí nových kommunikačních prostředků přes Letnou ke Stromovce.

A tak dostal se tedy do vagónu lanové dráhy po bok oné půvabné dámy, která naše vypravování slibně zahájila. Avšak nečekej nikdo, že bude následovati nějaké milostné dobrodružství: nahodilé setkání s touto dámou a jejími průvodci přineslo panu Broučkovi málo příjemnosti — spíše na opak.

Když se totiž vagón rozjel do vrchu, prohodila jeho sličná sousedka: „Můj bože, kdyby se tak přetrhlo lano, kam bychom asi letěli?"

„Možná, že až někam pod Vltavu, jako neblahé paměti pan Brouček," odpověděl jeden z obou pánů ji provázejících, otíraje s úsměvem svůj elegantní skřipec, jímž uměl velmi efektně šermovati.

Tato zmínka zapředla ho v literární rozhovor s druhým pánem, který se honosil krásným vousem, vybíhajícím po francouzsku v úhlednou špičku. Rozumí se, že jejich kritika neoplývala úctou k pisateli těchto řádků, neboť takoví pánové s francouzskými vousy a skřipci bývají z pravidla duchaplně zlomyslni.

Přeskočíme začátek toho rozhovoru až k místu, které se dotýkalo bezprostředně našeho hrdiny.

„Ubohý autor! Zajisté netušil, když svého Broučka poprvé vesele pouštěl do větrných oblastí, že mu ta potměšilá stvůra jednou nadobro zláme vaz."

„Inu, co chceš, příteli? Svůj konec má všechno na světě — i spisovatelský vzlet a vtip."

„Ale to je právě nejhorší, že se zdá, jakoby jeho nešťastný Brouček neměl míti žádného konce! První jeho výlet mohl svým groteskním nápadem toho onoho pobaviti, i druhý ještě jakž takž sneslo naivnější čtenářstvo a kdyby byl autor svého hrdinu pohřbil v onom Würflově sudu, z něhož se celé to opus zrodilo, mohli jsme nad ním shovívavě máchnouti rukou: Requiescat in pace! Ale chtět z toho ždibce banální myšlenky vysoukati ještě bůh ví kolik svazků — toť již přílišné!“

„Jak jsem pravil. Když fantasie ochabuje a tvořivosti ubývá, chytají se literární invalidi z nouze každé plevy nápadu a piplají se s ní, dokud vůbec možno. A nejhorší je, že to musí odpykati obecenstvo. Jedny přivábí jméno autorovo, mající dobrý zvuk z dřívějších časů, jiné polapí nakladatel obrázkovým vnadidlem nebo skvostnými deskami a buben reklamy vykoná ostatek. A na konec válí se v našich domácnostech ledajaká smeť, zatím co díla skutečné ceny marně čekají na odběratelstvo. Měl by se věru zříditi nějaký chorobinec pro sešlé literáty, kde by měli z milosrdenství slušné zaopatření a nemuseli obtěžovati obecenstvo; aby nejedli svůj chléb zcela zadarmo, mohli by se přidržovati k lepení obálek nebo jiné užitečné práci.“

„Máš dobrý nápad! K vůli eufemismu mohl by se ten ústav nazvati třeba akademií nebo tak nějak. A místo lepením obálek mohli by se tam zaměstnávati volbami a schůzemi. Ale žerty stranou! Pohlížím na onu věc ještě s jiného stanoviska. Pozbývá-li spisovatel obraznosti a vynalezavosti, měl by alespoň bedlivější prací a pilnějším studiem nahrazovati, pokud to vůbec možno, své ne-

dostatky. Měl by důkladně studovati skutečný život a věnovati největší píli přesnému jeho zobrazení. Ale pohodlnější jest ovšem, místo líčení skutečných, živých lidí z krve a masa vzíti prostě takovou opotřebovanou papírovou patronu, jakou jest na příklad pan Brouček, a přetříti ji ledabylo řemeslnickým štětcem."

Nedomluvil, poněvadž právě vagón dokonal svou krátkou dráhu, stanuv u čekárny před restaurací na Letné. Pasažéři vystoupili a brali se k čekárně dráhy elektrické. Brouček vystoupil také a kráčel za ostatními tak spěšně, jak dovolovaly jeho nohy, nápadně zrudlý v obličeji, se zřejmými známkami rozčilení.

Když před tím pán v kupé ponejprv tak z nenadání pronesl jeho jmeno, škubl sebou zarděv se a napjal sluch. Když pak ho druhý pán poctil titulem „potměšilé stvůry, která zlámala autorovi vaz." trhl sebou ještě prudčeji a vytřeštil na mluvícího oči, a když konečně týž pán ho pojmenoval „opotřebovanou papírovou patronou", vztáhl již energicky ruku a formuloval v duchu slova slavného protestu, ale než vulkán, pracující v jeho nitru, dospěl k výbuchu, stanul již vagón a páni s dámou opustili svižně kupé.

Dostihl jich teprve v čekárně elektrické dráhy. Zamířil přímo k nim a hlasem, jehož chvění prozrazovalo vnitřní rozruch, oslovil je bez okolku: „Dovolte, pánové — jsem Brouček — Matěj Brouček, pražský měšťan a majitel domu."

Jeden z pánu upustil překvapením elegantní skřipec, jímž byl právě v rozhovoru s dámou šermoval, a druhý, chytiv se za dlouhou špičku francouz-

ského vousu, vypoulil široce oči na pana domácího. I dáma pohlížela ustrnule na člověka, který se z čista jasna tak neobvyklým způsobem představil.

Pan Brouček — jak známo — bývá poněkud stísněn ve společnosti dam a proto zavinila as jen upřená pozornost krasavice, že pokračoval dosti nesouvisle: „Všechno má své meze — Jsme konečně každý, jak nás Pánbůh stvořil — ale nestvůru bych si přece pěkně vyprosil a potměšilou teprv — a malířem pokojů taky nejsem, abych přetíral štětkou nějaké patróny, ačkoliv bych se za poctivé řemeslo nikdy nestyděl — Rozumíme?"

Pánové probrali se zatím z prvního překvapení a zvolali téměř současně: „Jak že? Vskutku? Pan Brouček? Skutečný, živý pan Brouček?"

„No, snad ne papírový, jak jste mě před chvilkou poctili. Snad mi nebudete ještě teď upírat, že jsem z krve a masa?"

„Toto poslední by vám ovšem mohl jen slepec upříti!" přiznal pán s francouzským vousem, jehož tvář se již rozšířila k veselému úsměvu.

„Hleďme pan Brouček tedy skutečně žije a není pouhým výplodem zvetšelé spisovatelské fantasie a Würflova piva, jak jsme se domnívali," dodal druhý, nasadiv si opět skřipec a pohlížeje jím zvědavě na měsíčního cestovatele. „I ovšem. Vždyť vás již poznávám, pane domácí. Alespoň mistr Olíva vzal svou figurku ze skutečnosti. Hned jak jste vstoupil k nám do vagónu, napadla mi vaše podobnost s Olívovým Broučkem a proto připletla se mi na jazyk ona zmínka o nešťastném Čechově díle."

„S Čechem si dělejte, co chcete," prohlásil pan Brouček, již poněkud uchlácholen. „Nejsem s ním

také spokojen. Pořád míchá do mých cestopisů svou vlastní drahocennou osobičku a vykládá své zpozdilé rozumy, které nás docela zbytečně stojí haldy drahého papíru. Věru, kdyby páni professoři nevynalézali každý rok novou správnou češtinu, že potom člověk ze starších škol ani neví, umí-li ještě česky nebo ne — kdyby toho nebylo, psal bych si své cestopisy raději sám. Ale to všechno nedává nikomu práva, aby mne veřejně ostouzel a urážel.“

„Ale vždyť slyšíte, pane domácí, že se naše výtky nevztahovaly na vaši ctěnou osobu, nýbrž výhradně na spisovatele, který nedovedl z tak znamenitého prototypu udělati více nežli šablonovitou karrikaturu. Vždyť jsme ani nevěděli, že jste vubec na světě a blahořečíme nyní upřímně náhodě, která nám zjednala potěšení a čest vaší známosti.“

A muž se skřipcem vztáhl k panu Broučkovi přívětivě pravici, kterou tento — ač poněkud váhavě — již bez hněvu přijal.

A když i dáma líbezným hlasem dodala: „Opravdu mne velice těší, že jsem vás poznala, pane domácí,“ a když mu při tom s okouzlujícím úsměvem podávala útlou ruku v hebké rukavičce: tu pan Brouček, hluboce uzardělý, odměnil se jí poklonou tak široce vykrouženou, že by byl jistě pozpátky upadl do jakési prohlubně, zející, nevím za jakým účelem, mezi kolejemi právě uprostřed čekárny, kdyby ho nebyl pán s francouzským vousem včas zachytil.

Pozoruhodné jest ostatně, že se panu Broučkovi podobné nehody přihazují pravidlem ve společnosti damské. Snad i to jest jednou z příčin, pro které se styku s dámami dle možnosti vyhýbá — rozuměj

arci s dámami v užším smyslu, nikoli s krásnou pletí vůbec.

Zatím přijel od Stromovky vagón a naplnil se pasažéry. Pan Brouček přisedl již na dobro usmířen k novým známým. Tajemná síla elektrická, s níž dosud málo se zabýval, připřáhla rázem nového ctitele ku svému triumfálnímu vozu; náš spolupracovník litoval, že příjemná jízda po elektrické dráze trvala jen tak směšně krátce.

Neunáší tě tu supající železný drak, chrlící dešť jisker a mračna smrdutého dýmu, nýbrž letíš jako pod čistým, etherickým křídlem neviditelné nadzemské bytosti. Zároveň děkuješ bohu, že nemusíš pohlížeti na ubohé koně, napínající zoufale všechny svaly pod ranami neuprosného biče, kterýžto pohled již sám o sobě stačí, aby citlivému člověku navždy znechutil jízdu po tramwayi.

„Zajisté jedete také do výstavy?“ otázal se po chvíli pán se skřipcem.

„I ovšem.“

„Býváte tam asi denním hostem, pane domácí, není-li pravda?“

„No — totiž — Ale co bych lhal — Přiznám se vám bez mučení: Jedu tam dnes ponejprv.“

„Jak že? Poprve? Opravdu? Ale toť není ani možné. Zajisté jen žertujete. Teprve v druhém milionu! A zatím trápili a trápí se dosud nesčetní vaši ctitelé na skřipci netrpělivého očekávání, kdy je konečně obdarujete slíbeným výstavním referátem!“

„Řeknu vám bez obalu: Nechybělo mnoho, že bych byl výstavu vůbec nechal výstavou.“

„Co že?!“

„Inu, upřímně, sliboval jsem si od výstavy zcela něco jiného. Toť bylo před ní povyku v novinách, že cizinci zaplaví celou Prahu a že snad Pražanům nezbyde než utábořit se v barácích někde před městem. A tu mi ďas napískal: Matěji, jářku, mohl bys přinésti také nějakou oběť. Mám prázdný pokoj po jednom malíři, pěkný pokoj, světlý, důkladně provětraný — nájemník se žádný nehlásil — Zkrátka, snesl jsem tam s půdy trochu hamparátí, které jsem za lepších časů našeho zákonodárství zabavil všelijaké holotě pro nezaplacenou činži, a hajdy k ubytovacímu komitétu s nabídkou, že přenechám pokoj za tři zlaté denně — to je přece pakatel pro cizince! S těžkým srdcem složil jsem dvě zlatky zápisného — s chutí bych si napoličkoval, když na ně vzpomenu — a čekám na cizince. Věřte mi nebo ne — i několik trichtýřů na řeči jsem si koupil a louskal každé ráno všelijaké „voulez vous“ a „good morning“ — kde to teď udám, ví sám Pánbůh! Celé dni jsem se díval z okna, brzo-li se před mým domem objeví nějaký kostkovaný Angličan nebo něco podobného s poukázkou ubytovacího komitétu. A víte-li, pánové, kolik cizinců se mi přihlásilo do dneška?“

V tónu, jakým byla tato otázka pronesena, spočívala již zdrcující odpověď.

„Zkrátka vyhodil jsem ty dvě zlatky oknem,“ pokračoval pan Brouček ve své obžalobě. „Kdybych je byl věnoval na Matici nebo na Černohorce, přišlo by to alespoň do novin a mohl jsem si k tomu ještě dát vytisknout nějaké pěkné heslo, třeba: ‚Síla lví, vzlet sokolí‘ nebo něco takového. A tak po nich

ani kohout nezakokrhá. A co máme my domácí vůbec z výstavy? A co pražští hostinští? A ço — —"

Ostatní výtky Broučkovy byly uťaty stanutím vagónu před vchodem do Stromovky.

Náš zpravodaj se obával, aby mu snad noví známí nenabídli průvod po výstavišti, neboť intence, s jakými přicházel na výstavu, činily mu nepohodlným každý průvod vůbec, neřku-li průvod, v němž by byl zastoupen i živel damský.

Proto ztratil se pan Brouček rychle v zástupu, nedav jim ani s bohem.

II.

(Celkový pohled na výstaviště. — Turnyket. — První dojmy. — Reklama pro dra Zátku. — Lichotivé uvítání. — Zběžná obhlídka výstavy retrospektivní.)

Za ruchu výstavního nebylo žádnou vzácností, že vídal jsi ulice a cesty vedoucí k výstavišti nápadně oživeny i v dobách, kdy za obyčejných poměrů bývají pusty. Tak i nyní. Ač teprve nedávno odzvonilo poledne, putovalo již dosti lidí na výstavu a na terase za vchodem Stromovky stál hlouček vnímavějších, prodlévaje na chvíli před krásným pohledem, který se odtud naskytuje. K nim přidružil se pan Brouček, vyčkávaje, až nebezpeční páni s dámou značnější kus předejdou. —

Jak často krajinný obraz, který jsme vídali od maličkosti bezpočtukráte, teprve v pozdějším věku objevuje nám své pravé vděky! Kolikrát pisatel těchto řádků jako studentík pohlížel bez účastenství

na to půvabné zákoutí před branou města! Ovšem tehdáž málo co blízkého a přítomného dovedlo okouzliti ducha, jemuž svižná fantasie třpytnými barvami malovala kdes v tajemné, daleké dáli obrazy, proti nimž bylo tak nechutně střízlivé všecko, co zrak spatřoval ve skutečnosti okolní. Byly to doby, kdy první veršované pokusy unášely nás buď v končiny úplně neznámého zeměpisného položení, neb alespoň na břehy Quadalquiviru ne-li ještě dále, a kdy naše poesie, opak báječného Antéa, rázem v nic se rozplynula, dotkla-li se jen lemem vzdušného roucha známé hroudy domácí. Přešla mnohá leta, nežli ta Praha, jejíž staré budovy nejednou budívaly ve mně nudu neb dokonce odpor, odhalila přede mnou svoji celou velebnou krásu a nežli jsem poznal, že Čechy vubec chovají v sobě stokrát více půvabů, nežli jim přiznává cizina a nežli z části tušíme my sami.

Jak roztomilá je i ta podívaná s terassy Královské obory! Ten rozlehlý, krásný sad se svými staletými stromy, za ním třpytný pás Vltavy a v pozadí starý Trojský zámek, zpola uschovaný v zeleni, vinohrady, rozptýlené bílé domky mezi stromy, rolemi a nad skalnatými srázy rozmanitě prohýbaného návrší, jež na západě širou dolinu obepíná dalekým malebným obloukem. A do toho rozkošného rámce vetkal nám letošní rok ještě to pestrolesklé pohádkové město, které vzniklo jako švihnutím kouzelného proutku a jako přelud snad brzy opět zanikne nadobro. Však nikoli. Kdyby s posledním pavilónem snad i ten hrdý průmyslový palác zmizel s povrchu země, přec ještě po mnohých letech pamětník toho krásného obrazu, stoje v za-

myšlení zde na té zelené terasse, zahlédne tam dole třpytné, vzdušné jeho obrysy...

Ačkoliv pan Brouček, jak čtenáři právě poznali, posud zcela nepřemohl svou důvodnou trpkost proti podniku výstavnímu, byl přece nový obrat v jeho smýšlení tak pronikavý, že i na něho působil obraz výstaviště neztenčeným dojmem. Nemohl odolati, aby sám sobě v duchu nevzdal příslušnou část pochvaly za skvělé národní dílo. Při pohledu na pestré výstavní město, jehož nenáhlý vzrůst sice svého času stopoval, ale jež teprve nyní se mu objevilo v celé své oslňující nádheře, vzedmula se pýchou jeho prsa a s čelem hrdě vztyčeným sestupoval po široké sadové cestě dolů ku hlavnímu vchodu výstaviště. Když potkal společnost německy hovořících cizinců, změřil je s vysoka pohledem, který pravil: „Hleďte, jací jsme chlapíci! Žloutnete asi závistí nad tím, co vykonaly náš talent, naše píle, naše nadšení.“ A při slovech v duchu pronesených: „náš talent, naše píle a t. d.“ klepal si pan domácí pyšně na prsa.

A když zaslechl úryvek z rozhovoru té německé společnosti: „Inu, zapříti nelze — hezké to je,“ přijal uznání to s radostným uspokojením a vytáhnuv tobolku, přidal si jako zvláštní vlasteneckou prémii celý zlatý do přihrádky, kamž byl doma oddělil dosti pěkný obnos, určený na dnešní výstavní útratu. Třeba doznati, že pan Brouček v tomto ohledu nikdy neskrblívá.

Hle! Tu již rozpíná se nádherně před ním vysoký pestrý oblouk hlavního výstavního vchodu jako triumfální brána, zvoucí jej k vítěznému vjezdu.

Ku pokladně hrnulo se již dosti lidí, však Brouček vytáhl hrdě svou vstupenku a zamířil k otevřenému postrannímu vchodu. Tam jej odkázali k tourniquetu ve hlavní bráně.

„Turnyket!“ bručel si cestou. „Zase nějaká nová hloupost, která se nemůže říci po česku. Fontaine lumineuse, balon captif — toť aby každému navštěvovateli ke vstupence přidali francouzský slovník!“

Milý dojem učinily na pana domácího zelené haluzky chmelové, kterými si výstavní zřízenci u vchodu na poctu dnešní dočesné ozdobili kabáty; ale jeho nechuť proti tourniquetu okázala se do jisté míry oprávněnou. Nevěděl kudy kam a zatočil se mezi pohyblivými přehradami tak nešťastně, že dostal jimi štulec ze předu i ze zadu a málem by si byl přelomil deštník.

Octnuv se na druhé straně, zahučel: „Měli sem už raději postavit hrazdu, aby se hosté vhupovali na výstavu sokolským přemetem! Ale jen když se to jmenuje turnyket!“

Čtenář poznává, že pan Brouček dosud vězí v zastaralém purismu. V novější době právem opět vítězí náhled, že jsou cizí slova vzdělané řeči právě tak potřebna jako zámořské koření našim pokrmům. Poskytují netoliko nejvhodnější prostředek, aby se našinec zablýskl svým vyšším vzděláním a jemnějším brusem, nýbrž sama řeč nabývá jimi teprve náležité moderní říznosti a elegance. Bez nich nelze si na příklad ani mysliti duchaplné causerie; pokuste se přečeštiti hned její název — Tlach? Žvást? — A co by si bez nich počala novější věda? Pozorujte jen, jak opět pilně špikují mladí učenci své spisy cizími slovy a jak vděčně chápají se každé

novinky v tomto oboru! Malý příklad. Před nedávnem, kde se vzalo, tu se vzalo, vyskytlo se pojednou u nás slovo „folkloristika“. A dnes čtete již hezké to slovo nezbytně v každé druhé učené neb učeně se tvářící publikaci, jakoby bylo jakousi zednářskou formulí, podle níž se poznávají pěstitelé pravé přísné vědy, kráčející s duchem času. —

Nemilé zkušenosti při vstupu byly rázem zahlazeny prvním dojmem uvnitř výstaviště. Náš referent rád vyznává, že byl obrazem hlavního výstavního prostranství v pravdě oslněn. Ten ohromný dlouhý čtverec vhloubeného trávníku uprostřed, který asi v leckterém příteli kulečníku vzbudil laskominy na olbřímskou partii karambolu, úhledné pestré arabesky a obrazce, vetkané kvítím do obruby toho živého zeleného sukna, malebné kulisy různotvárných budov s obou stran, vyfintěných tu sgrafitem, onde malbami, tam sochami a v pozadí za kovovou sochou bohatýra, na bujném oři hrdě vztyčeného, ta strmá, vzdušná kupole mohutného průmyslového paláce, k tomu ty nezvyklé vysoké žerdě pro elektrické žárovky a ty nesčetné prapory a praporečky, odevšad povívající — vše to, oživeno pestrými skupinami svátečně oděných i naladěných zástupů, hemžících se po širokých písčitých cestách rozsáhlého toho jeviště, a prozlaceno smavou září sluneční, tvořilo okouzlující scenerii, plnou zajímavých tvarů, barev, jasu a radostného ruchu.

Myslím, že každý z nás alespoň poprve vzrušen byl tím zvláštním, pro našince tak novým divadlem. Již obě nejbližší budovy podobaly se úvodu do říše divů. Střízlivá administrace v idyllickém letohrádku s balkonem a fantastickou vížkou a naproti dokonce

pošta — ano skutečná c. k. pošta, k tomu ještě s policejní inspekcí, v bohatém rouše sgrafitových ornamentu a ve slohu, hodícím se spíše pro hnízdečko nějakého blouznivého snílka!

Náš poutník neměl však času, oddávati se dojmům půvabného prospektu. Delší procházka na palčivém slunci soustředila jeho myšlenky na jediný pocit, který nyní již velitelsky domáhal se ukojení. Otíraje si operlené čelo šátkem, rozhledl se pátravě po nejbližším okolí, ale mrzutě ukončil bezvýslednou přehlídku pavillonem dr. Zátky — sodovou vodou arci žádný rozumný člověk žízeň nehasí.

Uznal proto za dobré, vzíti na pomoc některý z tiskopisů, které veřejní posluhové horlivě vstupujícím na výstaviště nabízeli. Koupil si plán výstavy a dal se navnadit i hlavním katalogem, čehož ale hned potom litoval, neboť shledal, že nižádná lidská kapsa není na rozměry jeho zařízena a že jej tedy musí nésti pod paží. Zato Průvodce Ottova, Vilímkova, Hynkova — a jak se dále jmenovaly — rozhodně zamítl; o průvodu nechtěl dnes ani slyšeti.

Rozestřel objemný plán před sebou a jezdil po něm prstem, hledaje nejbližší cestu k některé z těch výstavních znamenitostí, o které mu nyní především šlo. Ale ze studia svého byl vyrušen nenadálým oslovením. Vzhlédnuv, div neupustil překvapením plán.

Před ním stáli dva pánové v bezvadné salonní černi, s rukavičkami a bílými kravatami. Toť by o sobě nebylo nic obzvláštního, neboť jednou z našich vymožeností jest, že se u nás v poslední době bílé kravaty rozmohly měrou netušenou; ale oba

pánové měli zároveň jakési úřadně slavnostní vzezření, jinými slovy: vypadali právě tak, jak z pravidla vypadají členové každého nezábavného komitétu. A z uctivé schýlenosti jednoho usoudil k tomu náš referent, že je druhý sám hrabě Zedwitz, předseda výkonného výstavního výboru. V domněnce té byl utvrzen korunkou, kterou zpozoroval na knoflíku jeho manšety.

Neumím definovati pocit, který nás tísní a zároveň blaží u přítomnosti osoby, obklopené nimbem jakéhokoliv erbu; vím jen, že i leckterému zarytému demokratovi bezděky páteř se nakřivuje, oči se zamlžují a slova sladce zmírají v uctivém šepotu. Nikomu nebude proto divno, že pan Brouček ve zmatku nad nenadálou ctí z uvítací řeči, kterou ho pán s korunovanou manšetou poctil, pochytil jen „veliké dílo", „utěšený rozkvět", „netušený rozvoj", „vyšší přízeň" a p. a že na poděkování zamumlal něco, z čeho bylo slyšeti jen polozřetelná slova „excellencí", „jasnosti" a „mou nepatrnou osobu". A podnes neví ani, jestli tou excellencí a jasností neprohloupil, neboť následkem skrovného styku našeho měšťanstva s aristokracií je v titulaturách šlechtických čirým laikem.

Ostatně, my Čechové a titule! Do nedávna zela tu v naší národní společnosti nejcitelnější mezera. Valné většině starých vlastenců se o titulech ani nesnilo a já sám pamatuju doby, kdy se zdálo holou nemožností, aby na některého vynikajícího našince skanul nějaký onačejší titul kromě „vůdce", „předáka", „výtečníka", „národovce", nebo podobného pochybného vyznamenání, pro které vám ani žádný sklepník v hostinci nepomohl do svrchníku. Od té

doby jsme ovšem značně pokročili. Nyní stane se ti snadno, že v nějaké schůzi vlastenců pojednou uslyšíš „pane vládní rado“ zde a „pane tajný rado“ tam a že ti začnou jiní radové lítati kolem uší, až se v tobě samým respektem zatají dech. A jistě byli bychom pokračovali dále, snad mohli se z nás během času státi samí vládní a tajní radové, kdyby — Avšak nechám omrzelé politiky.

Domnělý či skutečný pan hrabě odmítl Broučkovu poznámku o nepatrné osobě blahosklonným úsměvem :„Jste příliš skromný, pane. Můžeme si pokládati za obzvláštní čest, že k nám zavítal také slavný cestovatel do měsíce a do —“

V krátké pomlčce, kterou tu vznešený řečník učinil, pomyslil si náš referent: Odkud mne zná? Také z Olívových obrázků? Ale jak se mu naše kniha mohla dostat do ruky? Pan Brouček sice věděl, že jsou již skutečně někteří čeští šlechticové, kteří umějí dobře česky, ale že by také čítali české knihy, nešlo mu přece jen do hlavy. Onť neměl dosud ani tušení, že jsou u nás aristokratické kruhy, které dychtivě kupují všechny české spisy, nejen dobré, ale i chatrnější, vědouce dobře, že literatura malého národa potřebuje vlídné shovívavosti a všestranné podpory. Proto byl by s elegantní postavy před sebou bez rozpaku strhnul hraběcí gloriolu, kdyby mu nebyla právě opět zasvítila do očí zlatá korunka na manšetovém knoflíku.

„— do měsíce a do — ano — do patnáctého století,“ doložil pán.

Broučkovi probleskla teď hlavou myšlénka, že uhodl příčinu řečníkova krátkého uváznutí. Zapýřil se a zašeptal nesměle: „Excellencí — snad ráčí

věděti — že — že to s mým jednodenním husitstvím —“

„Ó, ano, vím, vím,“ přisvědčoval onen, usmívaje se shovívavě. „A přílišných sympatií k němu asi nemáte. — Ale — vida — naše retrospektivní výstava!“ doložil, obrácen ke druhému pánovi. „Ta bude asi našeho hosta nejvíce zajímati. Ty starožitné zbraně, knihy, skvosty a jiné vzácné relikvie středověku!“

Druhý pán se mlčky poklonil.

„Upřímně lituji, že vám nemohu sám nabídnouti svůj průvod,“ pokračoval první. „Ale přečetné práce — zvláště nyní, kdy se kvapem blíží nejvýznamnější den výstavy — nutí mne zříci se takového potěšení a přenechati vás laskavé péči tohoto pána. Nuže, zatím poroučím se vám, pane Broučku, a přeju si, aby vás naše krásná výstava v ničem nesklamala.“

Pan Brouček ucítil na okamžik ve své ruce jemnou rukavičku a neví ani, kam se potom jeho excellence poděla; neboť svrchní polovice jeho těla octla se na hodnou chvíli v takové poloze, že mohl viděti jen špičky svých bot.

Hůře jest, že s naprostou jistotou ani nemůže říci, zdali mluvil skutečně s panem hrabětem. Jest o tom arci pro sebe přesvědčen, ale přísahati by přece nechtěl. I ten manšetový knoflík je pouhým indiciem, nikoli přesným důkazem: náš přítel vlastně ani neví, kolik špiček má hraběcí koruna, a na manšetovém knoflíku může se každý obchodní cestující pasovat na rytíře. Jest tedy přese vše možná, že pan Brouček namáhal svou páteř nadarmo, čehož by velmi želel, neboť výstavní výbor zasloužil si jinak

nejméně, aby ledajakým jeho členům vysekával zbytečné poklony.

Proto také, když kouzlo urozené blízkosti minulo, zamžoural dosti nevlídně po druhém pánovi a jen váhavě následoval jeho vedení.

„Nuže podíváme se přede vším do retrospektivy," pravil ochotný cicerone. „Či snad máme začíti protější výstavou uměleckou, kdež se presentuje velmi čestně naše malířství a sochařství?"

Pan Brouček odmítl rozhodně druhý návrh. Ač není nepřítelem pěkných obrazů, což dokazují známý „Západ slunce v zálivu neapolském" a „Spící odaliska" v jeho ložnici, nemůže přece utlumiti svou nechuť k cechu malířskému, začež ať se tento poděkuje jednomu nehodnému svému členu. A kromě toho přejedl se náš cestovatel všelikého umění již důkladně na měsíci.

Ale ani do výstavy retrospektivní nebral se příliš radostně. Starožitné zbraně zůstavily v něm málo utěšené vzpomínky a celý středověk (vyjímaje leda medovinu a spanilou Kunku) ztratil pro něho všechnu přitažlivost. A vůbec, jestli výkonný výbor výstavní myslí, že těmi uvítacími oracemi svou chybu napravil, jest na velikém omylu: volná vstupenka byla by bývala panu domácímu stokrát milejší, než (jinak bez urážky a s náležitým respektem) celý pan hrabě Zedwitz i s tím nežádaným průvodem, který mu poslali na krk. Kdyby byl ten nevolaný průvodce alespoň člověk, s nímž by se mohlo rozumně pojednat, ale co s takovým škrobeným patronem ve fraku a rukavičkách!

S povzdechem vstoupil pan Brouček po jeho boku do dlouhého stavení na pravo.

U vchodu zadrželo jej něco, co se v prvním okamžiku na vlas podobalo milostnému dobrodružství. Spatřil těsně před sebou roztomilou dívčí tvář, důvěrně k němu nahnutou, jakoby mu chtěla pošeptati vyznání lásky. Úmyslu tomu nasvědčoval i pohled krásných, nyvých očí, který vpíjel se do něho s takovou svůdnou něhou, že náš panic stydlivě sklopil zraky. Tu teprve si povšiml, že slečna drží v natažené ruce vějíř červenomodrých papírových proužků.

„Smím vám nabídnouti výstavní los, pane? Prosím, račte mi odkoupiti jeden!" šveholila tak sladce a s úsměvem tak okouzlujícím, že pan Brouček navzdor svému sklamání neodolal a povědomé přihrádce své tobolky o zlatník ulehčil. Máš po přilepšení! řekl si trpce v duchu.

Siréna odměnila se mu novým zamilovaným pohledem a tvrdila, že na koupený los zcela jistě připadne hlavní výhra 100.000 zlatých.

Pan domácí, ukládaje pečlivě do tobolky drahocenný papír, přijal její ujišťování se zjevnou skepsí. Ale konečně vzdechl si pro útěchu: „Kdož ví —!" a s resignací odevzdal se opět průvodci, který ho již netrpělivě pobízel k pokladům, vyloženým vůkol v zasklených skříních.

Byl to jakýsi Vševěd. Vodě jej od skříně ke skříni, vysvětloval mu s velikou znalostí jejich praehistorický obsah. Poučoval jej o skrčených kostrách, ukazoval mu primitivní nástroje z kostí, kamenné palstafy, bronzové fibule, střepy popelnic a jiné rozmanité nádobí a náčiní praobyvatelů české země. Byly to věci velmi zajímavé, ale pan Brouček přece raději studoval po očku zařízení místnosti.

Vzdává praktičnosti jeho všechnu chválu. Stály zde vitriny nejen při stěnách, ale také řadami napříč uprostřed síně, tak že tu mezi nimi povstávaly postranní uličky, dobře kryté výškou těchto skříní, kde nahoře byly sestaveny na odiv obrovské kancionály s fošnovými deskami v uměle ozdobené kůži a jiné úctyhodné výrobky dávného knihařství.

Dospěli k rohu jedné příční skříně a pruvodce zasvěcoval ho v rozvoj domácího mincovnictví, který tu byl velmi názorně představen úplnou sbírkou starých českých mincí v chronologickém pořádku. Úslužný vykladatel, nachýliv se nad zasklenou přihrádku, ukázal mu nejprve řádek praehistorických zlatých penízku s podivnými znaky, vypravoval dějiny jejich nálezu, přešel k nejstarším mincím českých panovníků, upozorňoval, kterak se více a více zdokonalovaly, až nastal zase hluboký úpadek v tak zvaných brakteatech. Ale když pozdvihl od skříně hlavu, aby z tváře svého posluchače vyčetl soustrast s těmito nemotornými prohloubenými plíšky, spatřil vedle sebe místo boubelatého obličeje Broučkova vráščitou, hrbolatou tvář nějaké venkovské babičky, která se ochotnému vykladači odměňovala výmluvným kroucením šedivé hlavy, malebně zahalené květovaným, na babku vázaným šátkem.

Pan Brouček byl se za numismatické přednášky polehounku odtahoval za roh skříně a použiv okamžiku, kdy pruvodce v obdivu nad skvělou dobou českých grošu na posluchače zcela zapomněl, vklouznul do zadní příční uličky a prošel jí spěšně na druhou stranu síně, načež podél stěny hustými skupinami návštěvníku hbitě se proplétal ku předu.

Když se po chvilce ohledl na zad, zpozoroval, že pán s bílou kravatou již pátravě vykukuje za rohem druhé skříně po téže straně. Čiperně proběhl tedy zase nejbližší poboční uličkou, mezi skvostnými staročeskými kancionály, na stranu opačnou a v rychlém obratu zamířil již přímo do ústřední síně pavilónu. Tam přeletl jen plachým pohledem obrněné rytíře, středověké samostříly, štíty, sudlice, řemdihy a palcáty, které beztoho znal dostatečně ze svého výletu do patnáctého století, a chvatně prošel i druhým křídlem budovy k východu, kde negalantním máchnutím ruky odehnal rozkošnou blondýnku, která tu opět s okouzlujícím úsměvem a pohledem nabízela výstavní losy.

Venku se ani nezastavil, nýbrž pro větší bezpečnost zahnul hned stranou do zákoutí za budovou retrospektivní výstavy. Tam teprve, před pavilónem plynáren, popřál si krátkého oddechu. Stíraje pot s čela, ohlížel se nazpět k východu retrospektivy, mezi níž a Průmyslovým palácem celé prostranství již se hemžilo valnými zástupy a proudy návštěvníků, jichž pestrost zvyšovalo i několik rudých hanáckých koženek a skupina živě zbarvených polských konfederatek. Ale náhle sebou trhnul; zdálоť se mu, že zahlédl v té živé mosaice bílou kravatu, nad níž dvě bystré oči slídivě kroužily vůkol. Bez rozmýšlení se obrátil, proběhl pavilónem plynáren a kvapně uchýlil se do nejbližšího útulku, který se mu naskytoval: za dřevěnou a plátěnou ohradu American-baru.

Kritický výsledek svého — arci poněkud zběžného studia retrospektivní výstavy shrnuje náš referent v povzdechu: Samý missál, samý ornát, sa-

má monstrance! Takové věci patří do chrámu Páně a nikoli na výstavu, kam člověk nepřicházel, aby se naladil k pobožnosti, nýbrž s docela, docela jinými úmysly!

Konečně uznává pan Brouček za vhodné, napraviti své opomenutí: poroučí se totiž dodatečně na tomto místě svému neznámému průvodci a děkuje mu zdvořile za ochotu, arci nevítanou. Vzdává i slavnému výkonnému výboru svůj povinný dík za lichotivé uvítání, jakého se nedostalo ani leckteré mnohohlavé deputaci z dalekých krajů; ba připojuje — spláceje zlé dobrým — i svou gratulaci k pochvalným projevům českého obecenstva a vyznamenáním s hůry, kterých si jeho členové horlivou, obětavou, svízelnou činností svou v plné míře zasloužili — jen že si přidávali zbůhdarma i starostí a prací zbytečných, jako právě v tomto případě.

III.

(American bar. — Česká chalupa. — Páně Broučkův výlet do mladosti. — Konopištská hospoda.)

V American-baru klesl Brouček na nejbližší sedadlo, odložil na stůl obtížný hlavní katalog a začal znovu kapesním šátkem na čele, tvářích a šíji pracovati tak horlivě, že pozbyl na chvilku zraku i sluchu pro své okolí. Když konečně ze strakaté, již provlhlé tkaniny se probral a zamlženým ještě zrakem před sebe pohlédl, trhnul sebou v leknutí a vypoulil široce na podivný černý obličej, který k němu v hluboké pokloně zdvihal bělmo ve-

likých očí z pod ebenového čela, vroubeného hustými kudrnami jako černou ovčí vlnou, zatím co temná ruka kladla před něho nějaký list. Pan domácí není ovšem takovým ignorantem v zeměpisu, aby si byl záhy neuvědomil, že nemá před sebou rohatého s pekelným úpisem, nýbrž pouhého černocha, kterého podnikaví majitelé baru získali za číšníka a zároveň za vnadidlo své amerikánské výstavní udice. Přes to odplivl si rázně po svém leknutí a zamručel: Má to Pánbůh všelijakou čeládku na světě!

Z podaného mu lístku seznal, že zbloudil. Ale jaká už pomoc! Žízeň jeho vzrostla retrospektivním studiem do té míry, že se odhodlal zkusiti slepě některý z těch amerických ledových nápojů, které ho jinak valně nevábily svými neznámými názvy, ač tu mezi anglickými vtroušena byla i některá česká jména, nalíčená svůdně na srdce vlastenecké.

„České kvítko?" poradil číšník, ukazuje černým prstem na jednu takovou položku lístku.

„Kýho výra, vy umíte také česky?" otázal se překvapen pan domácí.

„Yes, etwas česky," pochlubil se černoch, svítě v laškovném úsměvu skvoucím bělem zdravých zubů mezi tlustými, vyhrnutými rty.

Panu Broučkovi prolétlo myslí: Hleďme, to černé chlapisko zabloudilo k nám bůh ví z kterého konce světa jenom na těch několik výstavních měsíců a přece osvojilo si alespoň tolik češtiny, že by mu mohl záviděti nejeden vysoce postavený státní úředník, který v Čechách uprostřed nás prožil celý věk. Arci, mezi sklepníkem a státním úředníkem je rozdíl a jaký! Sklepník, ať bílý nebo černý, je tu

pro nás a musí se za naše peníze s námi dorozumět; páni úřadníci však slouží pouze státu a my poplatníci existujeme jen proto, aby mohli bráti náležité služné a měli co psát. Píšou-li japansky nebo čínsky, po tom je nám právě tak málo, jako rozumějí-li našim žádostem a stížnostem či dávají-li si je překládat některým zametačem kanceláře. Vždyť nemůžeme přece žádat, aby ku příkladu každý Němec, který se chce státi úředníkem v Čechách nebo pro Čechy, musil se naučiti bezcenné češtině, které nemůže potřebovati nikde než leda jen ve svém úřadě!

Pan domácí pochválil kývnutím hlavy černochovu snaživost, ale navržené „české kvítko" odmítnul rázným máchnutím ruky, poněvadž mu tento název připomínal známou měsíční rosu v kalichu květinovém.

Více zamlouval se mu název následujícího nápoje „Bivoj", ale když pošinul palec o položku níže, zvolal již bez rozmyšlení: „Toť se rozumí, že ‚palcát'!"

Černoch schválil volbu radostnou poklonou a letěl pro objednaný nápoj.

Pan Brouček prohlédl si nyní zařízení American-baru. Přeneslo jej vskutku do jiného světa. Volně shlížela shury modrá obloha do ohraženého prostoru, v jehož středu se vypínal vzdušný stánek z bambusových tyčí, s podivnou baňatou střechou, krytou vkusně skupenými suchými listy palmovými; mezi stoly, rozestavenými vůkol ve stínu několika stromu, trčely vysoké žerdě, s nichž vlály vedle hvězdnaté zástavy Unie i jiné strakaté prapory s prapodivnými znaky, imponujíce i patrným ctihodným stářím a stopami mnohých bouří, jimiž se na výstavu

naši šťastně probily; ohrada kolem prostoru pak byla vyzdobena tu a tam indiánskými tomahavky, štíty a kopími, ba i nějakými šklebivými fetiši, jichž vlasy a vousy představovala třáseň suchých palmových listů.

Na krytém podium po jedné straně baru zasedla právě družina hudebníků, kteří zvláštním rázem snědých obličejů a neobyčejným střihem bílých, pestrými okrasami prošívaných oděvů rovněž se hlásili jako hosté z daleké ciziny. Z rozmluvy u vedlejšího stolu dověděl se pan Brouček, že jsou to Rumuni, kteří dříve bývali hlavním magnetem a rozjařujícím ohniskem šumné výstavní vinárny Gallyho a později se sem přestěhovali.

Odvolal v duchu jednu křivdu, kterou výstavě činil. Nedostatkem cizinců patrně netrpěla. Hle, půl světa je zastoupeno již na této skrovné prostoře: Amerika jej hostí, Afrika mu posluhuje a hudbu k tomu obstarává Evropa nejstrakatější kapelou, jakou mohla sehnati. Se všech stran zeměkoule slétlo se tažné ptactvo, přivábeno zářivým majákem naší výstavy.

Myšlenka o ptactvu připomenula mu viaticum, které cestou k výstavišti rozličnými koupěmi ještě rozhojnil. Odbyl si ovšem anticipando již na Malé Straně jakýsi malý oběd, ale bude dobře, požije-li aspoň nějakého sousta před studeným nápojem. Věnoval k tomu účelu známou nám čtvrtku husy.

Když papírový její obal na stole rozestíral, zpozoroval na hladké kamenné jeho desce nějakou čmáraninu. Obíraje husí nohu, přečetl si následující tužkou načrtané řádky:

RUMUNSKÁ ZPĚVAČKA.

(Příteli Břetislavu Boubínskému.)

Mrak, blesk, noc, den, žár, uhel, peklo, nebe,
sen hvězdy, vzešlé temnem nad jezero,
checht, hašiš, epopej a romanzero,
chřtán věčné hydry, která vesmír střebe:

To všechno šílí, chlemtá, pálí, zebe,
z tvých očí mystických, ó jihu dcero,
že jako nad propastí páví pero
muj zpilý duch se zmítá kolem tebe.

Spleen mračný v duši, muk i slastí stero,
rád v závrati bych navždy pohřbil sebe
v noc oka tvého, snědá bajadero,

Ty seslaný mi s nebe černý chlebe,
mé v temný mramor psané desatero,
v mé rakve eben z turmalinu hřebe!

Orlando Furioso.

Dost hezká básnička! — posuzoval pan Brouček, vnikaje svým kapesním nožem v nepodajné pletivo husích svalu. — Skoro jako znělka slečny Etherey! Jen bych rád věděl, není-li ten Orlando Furioso nějaký uhlíř?

(Po známém obyčeji spisovatelu čítá pan Brouček toliko své vlastní cestopisy a neměl proto ani tušení o existenci Břetislava Boubínského a Orlanda Furiosa, obou vynikajících spolupracovníku naší cestopisné sbírky, s nimiž se tu tak nenadále na výstavě setkáváme.)

Musí to být přece hezké — pokračoval pan domácí ve svém rozboru básně a husy — když si může

člověk časem zabásnit. Mně samotnému bývá někdy tak nějak, jakobych měl zapomenout na všechny přirážky a vylítnout si někam do modra mezi skřivánky. Ovšem, našinec si toho nemůže dopřát. Ale takovému básnickému větroplachu je hej! Nemusí se starat o nájemníky, o plyn a vodu, o zbořená kamna a prohnilé podlahy; když mu napadne, sedne si někam do chládku, vytáhne papír s tužkou a zazpívá si jako slavíček. Arci, zcela bez přemýšlení to přece nejde. Je vidět, že také básnictví za naší doby ustavičně pokračuje jako všechno ostatní. Vzpomínám si dosud na veršíky z naší staré čítanky:

Nenaříkej v své chudosti,
jak bys jen své vady zřel,
že ti Tvůrce v nemilosti
statků zemských odepřel —

„—osti", „—osti", „zřel", „přel" — a hrálo to jen což. Ale teď, ty můj bože! Jako tady: „nebe", „střebe", „zebe", „tebe" — s tím by mohl být už každý vrchem spokojen; ale toto! Dostaneš nádavkem ještě tři takové krásné rýmy a dostal bys jich bezpochyby plný tucet, kdyby neplatilo také o rýmovnících: „Kde nic není, ani čert nebere". A ku podivu jest, co všechno musí nynější básník do těch několika mizerných řádků vecpat. Člověk se ani nevyzná ve všech těch turmalinech, propastech, nocích a mracích — jen tolik se mi zdá, že za všemi těmi temnotami vězí nějaká černooká cikánka. Ah, ovšem! Alespoň nápis té zmotaniny je srozumitelný jak se patří. Jistě že najdu tamhle na podium tu rumunskou zpěvačku, do které se

ten chlapík zahleděl a jíž tu hned na stole zanechal veršované vyznání lásky.

Prohledl si pozorněji hudebníky. Nejdříve mu padl do oka hubený čahoun pro zvláštní dechový nástroj, jakési z delších a kratších primitivních píšťal sestavené varhánky, jejichž spojenými otvory jako na zkoušku sem tam smýkal po širokých ústech; dále zaletěl jeho zrak přes několik jiných originálních hlav ku pěkné tváři mladého muže s temnými, zádumčivými zraky, nad nimiž rozpínala se nápadně veliká, nad kořenem nosu téměř srostlá, jako havraní křídlo černá obočí a za tímto pěkným upírem — — Pan Brouček si tiše zahvízdnul a zakýval hlavou: Ahá! Ano, tam v pozadí vyhlédaly ze snědého ženského obličeje dvě veliké černé oči, které i jeho samotného na chvíli pomátly.

Ale v tom zaujala jiná, důležitější věc jeho pozornost. Černoch přinášel mu objednaný „palcát“. Dosti nepřívětivě zadíval se do číše zarůžovělé tekutiny, v níž hustě plavaly kousky ledu. A co je tohle? podivil se vysoké, tenké rource, čouhající z obsahu číše. Vytáhl ji — Nějaký rákos nebo stéblo jakési neobyčejně tlusté slámy — Ale co s tím? — Snad přece nebude — jako za chlapeckých let, když leže na břiše u potoka, se stéblem slámy v ústech — —

Rozpačitě rozhlédl se kolem i zdálo se mu, že zachytil na několika stranách pohledy, stopující napjatě jeho konání. Oho! Zároveň si připomenul, že tu sedí před tváří tří dílů světa a proto, nedbaje své žízně, klidně postavil opět záhadnou slamku do číše a bubnoval jako v myšlenkách všemi prsty

po stole, pilně však při tom pošilhávaje po vedlejších stolech, kde trčely také takové rourky ze sklenic jiných hostů.

Konečně nahnul se jeden ku svému stéblu... Ó země volnosti, Ameriko, proslavená svými překotnými pokroky, svou vychytralostí a praktičností, jak hluboko jsi klesla té chvíle v očích Broučkových! Co netroufal si dříve ani domysliti, tu to máme! Srkají své bryndy slamkou jako hrající si malé děti. Krásný pokrok! Čistá civilisace! A s tím svým znamenitým vynálezem neostýchají se přijíti k nám na výstavu — snad aby nás dokonce poučili, jak máme prakticky pít! Po čertech praktické! A pan domácí představoval si s potupným úsměškem, jak dlouho by trvalo, než by takovou slamkou vytahal svou obvyklou večerní míru.

Ale konečně pomyslel si, že s vlky nutno výti. S pošklebkem sarkastickým na tváři vzal rourku elegantně mezi dva prsty, nachýlil k ní ústa a vtáhl první lok. Pak pozvedl hlavu, obrátil oči k nebesům a pohyboval chvíli jazykem v pootevřených ústech ... Brrr! A tu sladkou limonádu opovažují se pojmenovat palcátem! Žižka by se nad tím v hrobě obrátil. Takovým palcátem by neporazil ani vrabce. Proti tomuhle jsou ještě pány všechny ty neškodné palcáty, kterými se tak rádi ohánějí všelijací básníci a političtí řečníci. Krásný začátek! Pan Brouček si řekl, že má s husitstvím rozhodné neštěstí. Byl by splakal nad svou žízní — nepamatoval již dávno takovou jako právě dnes!

Ale státi tu břečku ovšem nenechá. Vždyť za ni musí zaplatit nekřesťanský peníz. S obličejem temným jako noc srkal tedy dále, tahal bez pře-

tržení plnou silou, aby raději už byl hotov. Při tom neubránil se uzardění pomýšleje, jaký obraz asi poskytuje, sedě tu nad sklenicí se slamkou v ústech jako kluče, které si dělá třpytné koule z mydlinek.

Když posléze z „palcátu" nezbylo na dně nic než trocha ledu, řízek citrónu (!) a zelený list nějaké bylinky (!!), odhodil pan Brouček s opovržením rourku na zem a položil melancholicky hlavu do dlaně.

Pojednou škubnul sebou, jakoby jím byla projela elektrická jiskra. Svérázná hudba rumunská spustila tak ohnivě a svižně, že jej rázem strhla do svého jarého, bouřlivého proudu. Tvář se mu rozjasnila, oči zajiskřily, hlava kývala do taktu, prsty bubnovaly průvod po stole a také nohy začaly pošlapovat, jakoby k tomu obstarávaly pedály.

A teď předstoupila zpěvačka, jejíž svudně zaokrouhlené tvary tím účinněji vynikaly v bílém, ruznobarvými arabeskami protkaném národním šatě rumunském. Její zpěv jakoby vytryskoval z hlubin vášnivé touhy, kteráž zdála se také zachvívati celou postavou a sálati z velikých černých očí, plných jižního žáru. Pan Brouček již úplně pochopil temné hlubiny Orlandovy básně. A ty nyjící oči jakoby se upíraly právě na něho. Ohledl se za sebe; ale ne — on, skutečně on sám je vyvoleným terčem toho loudivého pohledu. Pocítil zvláštní tíseň, přivřel oči, ale rusalčí kouzlo vnikalo sluchem neodolatelně do jeho duše...

Na štěstí pro střízlivost našeho referátu — a tuto střízlivost (v přeneseném smyslu) zvolil sobě

*

pan Brouček oproti věčnému jednotvárnému nadšení ostatních referentů za vůdčí hvězdu své výstavní pouti — na štěstí tedy zdvihl se jeden z Rumunů a s talířem v ruce začal koledovati po hostech. Pan domácí hbitě polapil černocha, kmitnuvšího se právě kolem, zaplatil svůj řád, sebral hlavní katalog a vzdálil se z American-baru tak rychle, že ve svém chvatu div neporazil jakéhos vousatého vrátného nebo hérolta s ohromnou červenobílou šerpou a červeným baretem, kterého podnikatelé baru, nemajíce dosti na černochovi, nastražili u druhého vchodu své výstavní pasti.

Venku zdvihl si náš referent pěkný, čerstvý vrcholík chmelu s bohatými šištičkami, někým zde utrousený, a vetkl si jej do dírky kabátu, aby tím významným, krásným emblemem také přispěl k oslavě dnešního velikého dne. —

Pan Brouček, rozhlednuv se po skupině budovek za American barem, div nespráskl ruce nad hlavou. Nechtěl skoro uvěřiti svým očím. Spatřil totiž před sebou polodřevěné, slamou kryté stavení, za které by se v pokročilejších českých krajinách styděl i nejposlednější baráčník. Stěny z hrubých trámů, mezi nimiž se táhly prouhy obílené hlíny; prkenný štít, na špici s okrouhlým výstupkem doškové střechy; sprostá vrata s šindelovou tříškou; před nimi stejně primitivní studna s okovem; vzadu předpotopní dřevěná pavlač — zkrátka, zcela sprostá selská chalupa, jaké bohudíky straší už jen v zanedbaných odlehlých koutech našeho venkova, o které slušný cestující nezavadí. A tady to postaví na výstavu, zrovna před oči cizincům! A ještě si napíšou švabachem na štít, že ta ostuda

„vyzdvižena jest s pomocí Pána boha všemohoucího a nákladem výkonného výboru výstavního leta Páně 1891 dne 15. Aprilis.“ Ještě kdyby byli napsali prvního aprile!

A když pan domácí dále pozoroval máji se strakatými fábory u vrat, sprosté slunečnice v zahrádce před okny, ohražené obyčejným plotem, naivní řezby na trámech a křiklavé květy na malovaných dřevěných okenicích, tu zbarvil již ohnivý ruměnec studu jeho líce. Hanbil se za národ před cizinci a byl by snad vůči onomu americkému vousáči s baretem se sebe svalil všelikou zodpovědnost za tento výstavní skandál, kdyby mu v tom nebylo přišlo na paměť, že již dříve sem tam ledacos zaslechl o české chalupě na výstavě. Ale tato připomínka nedovedla ho zcela udobřiti. Smířil se tehdáž jen po mnohém vrtění hlavy s podivnou myšlenkou pořadatelů výstavy, ale takhle si přece její provedení ani v nejhorších obavách nepředstavoval. Když tady už chtěli mít selské stavení, proč se neohledli někde v okolí Prahy; byli by tu našli dost pořádných kamenných a cihlových domků, za které by se alespoň našinec nemusel hanbit. A jestliže mermomocí chtěli míti dřevěnou chalupu, mohli ji přece trochu vyonačit nějakým švýcarským štítem. Co pak jsou platny všecky odborné školy, když se vkus našeho venkova na samé výstavě zase kazí takovým ničemným haraburdím!

S nechutí vešel pan Brouček na dvůr chalupy. Trpce usmál se nad obílenými špalky — jež měly bezpochyby představovati ouly — v chudobné zelnici, ohražené hrubými kládami, zakýval ironicky hlavou před neobarveným dřevěným holubníkem

a přiklopil si dlaní ucho, nehrubě potěšené drsnými zvuky dud, jimiž stařec v opentlené vydrovce, kožénkách a pestrém staroselském úboru, sedě v koutě dvora, častoval návštěvníky chatrče, kteří za to házeli měďáky do plechové misky vedle něho.

Ale v tu chvíli právě dudák ustal a drže v rukou nějaký lístek, prohlížel zkoumavě jeho líc i rub.

„Á — z partesů, z partesů?“ otázal se ho posměšně pan domácí.

„I jeden pán mi to hodil do misky — už jsem se lekl, že je to padesátka, ale zdá se, že si ze mne tou čmáranicí udělal jen dobrý den,“ odpověděl mrzutě dudák.

„Ukažte!“

Pan Brouček vzal mu papír z ruky a přečetl tyto řádky:

DUDY V ČESKÉ CHALUPĚ.

(Příteli Orlandu Furiosovi.)

Ó dudy, vaší notou švarnou, tklivou
mne blaží dědů ryzí zpěvánky,
v ní boží obilíčko šumí nivou
a rodný blankyt jásá skřivánky,
v ní plesně zvoní srp, až srdce skáče,
a libě vrčí hudba vřetene,
pod rukou panímány do krajáče
proud mléka zurčí z kravky vemene —
vám zasvěcuji vroucně zpěv svůj chudý,
ó dudy, dudy, zlaté naše dudy!

Ó zlíbat chtěl bych, zlíbat tisíckráte
ty vaše píšťaly a starý měch,
v němž poklady snů rodných ukrýváte,
jímž doušky mateří vlá zdravý dech;

tam švitoří střech českých vlaštověnky,
tam plesá ryzí píseň šuhaje
a žežulkami teskní děvulenky,
když srdéčkem jim láska zahraje —
Ó kudy jdu, jen po vás toužím všudy,
vy naše švarné, čacké, zlaté dudy!

Ó dále, věčně s drahou rodnou nivou
nechť líbezné se snoubí zkázky dud,
nechť vylévají písní sladce tklivou
náš pravý, ryzí, český ples a trud!
Dál, čacké dudy, huďte měchem čarným
tu libou, zlatou domověnky báj,
nám srdce rozjařte svým zvukem švarným,
leč vrahů poděste jím zpupnou láj —
Ach, vydudejte s naší otné půdy
mor cizácký, ó dudy, dudy, dudy!

Břetislav Boubínský.

„Za vaši muziku je toho až dost," poznamenal pan domácí, vraceje dudákovi poetické zpropitné.

S obavami vešel do chalupy. A shledal skutečně, že je vnitřek důstojným sokem zevnějšku. Byl tu sklad všelijaké selské veteše, nad jakou by se útrpně zasmál již i nejstarší venkovský dědeček.

Pan Brouček byl za svých pacholetských let jednou na posvícení v dědině, od Prahy dosti vzdálené. Jeden jeho příbuzný býval tam mlynářem, ještě „panem otcem" starého rázu. Živě představuje si dosud lesklou, skrovnými jen šedinami ověnčenou lysinu a vráščité, začervenalé tváře toho vážného, ale srdečného „Staročecha" a pěkný, měkce zaokrouhlený, přívětivý obličej tetin, pod hladce přičesaným, lehce prošedivělým vlasem, zahaleným v hedvábný, na babku uvázaný šátek. Z posvícen-

ského výletu k těmto příbuzným zachoval si pan Brouček sice leckterou příjemnou vzpomínku, ale zároveň se pamatuje, s jakým pohrdáním již tehdáž jako hoch pohlížel na sprostné, starosvětské zařízení jejich domácnosti.

Vzpomíná na to jako dnes. Vůz zastavil na dvoře před nízkým stavením, z něhož vzácným pražským hostům vyběhli vstříc všichni domácí. Nastalo srdečné vítání a objímání, za něhož jen malý Brouček poněkud váhavě se měl k sestřeničkám, oděným po sprostu ve kvítkované sukně, v černé kacabajky s úzkými rukávy a s varhánky v zadu a v pestré šátky s dlouhými třásněmi, uvázané křížem přes prsa, na nichž se třpytil dukátek, zavěšený na hrdle. Přiznává se, že navzdor všemu tomu jedna z oněch sestřenic svěžím ruměncem hezounkých tvářiček a sladkým ohněm jasných oček vznítila v jeho chlapeckém srdci první nejasnou předtuchu milostných pocitů.

Hosté vešli do síně, kde již na dlouhých prknech spousty koláčů vábivě se usmívaly a čichu lahodily příjemné vůně pečení z bublající a syčící kuchyně. Na levo bylo viděti do mlýnice, jejíž klapavá a frčivá hudba chlapci tak se líbila, a jejíž vzduch byl nasycen jemným bílým práškem, který se rozletoval téměř po celém stavení, dodávaje lehkým pudrovým přídechem zejmena vlasům oné sestřenice zvláštního pikantního půvabu; na pravo vcházelo se do světnice, která byla upravena většinou ještě po starém, sprostém vkusu a jejíž leckteré příslušenství připamatovala panu Broučkovi ta veteš ve výstavní chalupě.

U dveří visela ještě cínová kropenka jako tuto; na levo od nich byla nemotorná pec s lávkou dokola; na pravo almárka a police s podobnými talíři, mísami, sklenicemi a lžícemi jako zde; na téže straně v zadním rohu prostý nenatřený stůl s lavicí a hrubými židlicemi; nad ním na stěně dřevěný, stářím již začernalý krucifix a rozličné obrazy svatých, namnoze stejné ceny jako ty, které zde v imitované výstavní chalupě urážejí jeho vkus, vytříbený odaliskami a neapolskými západy slunce. A týž dřevěný truhlík na sul, jako zde, visel tam u dveří vedoucích do zadní světničky; domácí mohli si tu mimochodem osoliti chléb nebo zemčata, kdežto arci pro hosty stála dřevěná, číškovitá slánka na stole vedle nakrojeného pecnu. Ostatek světnice vyplňovaly jednoduché, vysoko nastlané postele a pomalované truhly; v almárce, vhloubené do stěny, ležela vedle jiných pokladů prastará bible v odraných kožených deskách, jejíž dřevoryty malého Broučka nemálo zajímaly, ač by dnes již stěží obstály před jeho zjemnělým esthetickým soudem.

Jinak ovšem pohlížel již tehdáž pražský hoch s útrpností a pohrdáním na to prostodušné, staromodní okolí, s nímž ho smířily jen chutné koláče všeho druhu, dopolední potulky s bratranci a sestřenkami rozsáhlou zahradou s dozrávajícími švestkami a zejmena nekonečná posvícenská hostina. Ty pestře květované hliněné talíře a mísy, nakupené ve výstavní chalupě, oživují v panu Broučkovi představu oněch hus, kachen, kuřat, selat a jiných mas pečených i s různými omáčkami, které se tehdáž v podobných nádobách před veselou posvícenskou společností střídaly bez ustání až do pozdní noci,

že panu domácímu posud sliny se sbíhají v ústech a zraky se rozjiskřují blaženou vzpomínkou. Za to nebudí v něm valně příjemných reminiscencí ty červeně a modře pruhované peřiny, pod jichž důkladnou vrstvou se pak až do rána dusil v nepokojném spánku.

Dávno minulé zlaté časy dětství! Pan Brouček zalétá k nim s tichým steskem a leckdy zarosí se oči jeho hlubokým pohnutím, když si vzpomene, jakým rozkošným kořením mu tehdy svěží chlapecká chuť kořenila nejedno prosté jídlo. Ach, ten božský žaludek mládí již se mu nevrátí nikdy!

Na vzdor těmto sladkobolným upomínkám musel však i vnitřní stránku výstavní chalupy rozhodně odsouditi. I onen ku starým zvykům lnoucí „pan otec“ byl by se asi usmíval a lysou hlavou vrtěl nad rozličným tím hamparátím a haraburdím, nad těmi neomaleně vyšívanými koutnicemi a pokrývkami, nad těmi podivnými držadly na louče a železnými křesadly, za které by se již tehdáž byli styděli a které do naší doby elektrického světla teprve se hodí jako pěst na oko. Náš referent vůbec nechápe, k čemu zde všechen ten brak vystavili a jak to mohou ještě vychvalovat, ba i básně na to skládat. Či snad chtějí dokonce, aby naši venkované zase jedli ze dřevěných talířů, svítili loučemi a nosili beranice s fábory, koženky, holubičky, strakaté kordulky a celou tu předpotopní parádu, v níž strašily dřevěné figuriny ve výstavní chalupě! A cizincové si ke všemu snad pomyslili, že je náš venkov skutečně dosud tak hanebně pozadu, jak to viděli zde.

Jestliže však pořadatelé chtěli jenom na odstrašenou znázorniti, jak vypadával za stara náš selský příbytek, měli to dle náhledu Broučkova zřejmě na chalupě samé vyznačiti a vystavěti vedle ukázku nynějšího rolnického obydlí českého. Mohli si vzíti za vzor nějakou zámožnější venkovskou domácnost, jak jich je dosti v našich vesnicích, a zaříditi v pěkném zmenšeném vydání pražského činžovního domu nebo ve vkusné švýcarské ville hezké pokoje s moderním nábytkem a s figurinami skoro bezvadně poměstsku oděných majitelů; ženské by seděly u piana nebo studovaly modní časopisy, zatím co hlava rodiny by se probírala v dopisech berního úřadu nebo ve výtahu z knih pozemkových — tyto listiny by se arci musely umístiti tak, aby do nich návštěvovatelé nemohli nahlédnouti.

Procházka „českou chalupou" našeho referenta tedy málo potěšila. Vrtěl hlavou nad kraslicemi s dětinskými kresbami, ulevil si ironickým „Ajajaj!" před zavěšeným na nitce „svatým duchem", vyrobeným z prázdného vejce, pozlátka a pestrých papírových křídel, a sepjal dokonce ruce nad malovanou kolébkou, v níž leželo dřevěné nemluvně v pestré karkulce a peřince, za hračku majíc loutku, která byla udělána z cumlu, ovázaného strakatým hadříkem a opatřeného místo rukou papírovými proužky. Usmál se také ukázkám naivního staroselského vyšívání, pomýšleje, jak ubohým býval vkus lidu, zdobícího se těmi směšnými srdéčky, trojlístky, tulipány a ptáčky.

Hned za chalupou padlo mu do oka jiné podobné stavení s velikým chvojovým věncem a nápisem „Konopištská hospoda" na dřevěném štítě.

Tomu již odpustil spíše starosvětské vzezření a chvojový onen věnec působil naň dokonce zvláštním sympatickým kouzlem. Pan Brouček je přítelem těch starých dobrých věnců, které alespoň v plechovém napodobení až do nedávna tak hojně se vyskytovaly v ulicích pražských. V té věci nesouhlasí nikterak s moderním proudem, který smítá ty prosté výmluvné emblemy a přetvořuje sousedské hospůdky s útulnými šerými kouty v elegantní restauranty, v nichž se skoro bojíš usednouti na vzácný povlak skvostných pohovek a odhoditi nať řetkviček na lesklou parketovou podlahu, v nichž se všechno třpytí nádherou, kterou si musí host draze zaplatiti, a kde si netroufáš naparáděného sklepníka, majícího vzezření místodržitelského rady, vypeskovati za špatné pivo, které ti jako z milosti přinese.

Bylo záhodno paralysovati nešťastný „palcát“ sklenicí řádného nápoje. Pan Brouček usedl tedy na selskou židlici za jeden z prostých stolů, rozestavených před hospodou ve stínu akátů.

Obsloužil ho číšník ve spodkách po kolena a krátkém zeleném kabátci, vyfintěný pestrými fábory.

„Bezpochyby jste se nakazili sousedstvím?“ prohodil uštěpačně pan domácí, mrsknuv okem a palcem po „české chalupě“, v jejíchž oknech bylo viděti strakaté figuriny starodávných sedláků a selek.

Číšník pokrčil jen ramenoma a odešel pro pivo jinému hostu, který si právě přisedl k témuž stolu. Byl to elegantně oděný pán, kterého pan Brouček v duchu vřadil mezi cizince. Měl vousy upravené à la Gontran nebo Gaston z Journalu Amu-

sant, nesmírně vysoký cylindr, nápadně těsný kabát s karafiátem v knoflíkové dírce a žluté střevíce; v ruce držel hůl ztloušťí zákeřnického kyje.

K nemalému překvapení pana domácího oslovil jej bezvadnou češtinou. Bylť zaslechl žert se sklepníkem a tázal se ostře: „Vám se snad naše česká chalupa dokonce nelíbí?"

„A vám se bezpochyby líbí?" opáčil pan Brouček tónem, projevujícím, že nevěří v opravdovost dotazu.

„Zda-li se mi líbí! Bývám u vytržení, kdykoli stanu před tímto ryzím klénotem naší výstavy."

„Čistý klénot!" zasmál se potupně náš referent. „Takový dřevěný a doškový barák, který by se hodil leda do nějakého zapomenutého hnízda, kde dávají lišky dobrou noc, ale nikdy na výstavu."

„Právě sem se hodí výborně. V tomto quodlibetu cizích slohů je to zvuk našinský, původní a samorostlý. A nenáleží bohudíky dosud zcela minulosti. Ještě nacházíme dosti takových roztomilých stavení po českém venkově. Ve vaší krajině bezpochyby již nadobro ustoupily nevkusným výtvorům nynějších venkovských stavitelů a mistrů zednických?"

Pan Brouček pohlédl ostře na šviháka a pravil s důrazem: „Jsem pražský měšťan a majitel domu."

„Ah, odpusťte,... Tedy Pražan a pan domácí. Již pochopuji, že máte více smyslu pro výnosné činžovní domy, nežli pro starobylé chalupy. A bezpochyby nelíbí se vám také ani za mák ony ukázky lidového umění, národní ornamenty, vyšívání, kroje?"

„Mluvme si upřímně, pane. Snad mi nechcete namluvit, že sám shledáváte nějaké umění v těch kolečkách, srdíčkách a jiných hloupostech, které ledajaká stará bába na plachetce vyšila nebo některá selská holčice kudlou na pomlázce vyškrabala? Můžeme být rádi, že se nyní továrny vkusnými vzorky samy starají o to, aby náš venkov nebyl vzdělanému člověku pro posměch. A co se týče selských koženek a kokrhelů —“

„Prosím, než vynesete svůj soud, prohlédněte si laskavě tamhle tu skupinu,“ vskočil mu do řeči švihák, ukazuje stranou.

Šla kolem společnost mladíků a dívek v národních krojích. Byly to švarné venkovské postavy a třeba že bylo na jejich úboru znáti, že je pouze příležitostným (a nikoli veskrze přesným) nápodobením národního kroje z různých českých a moravských krajin, pořízeným toliko ku dnešní slavnosti dočesné, slušely jim přece výborně ty krátké koženky, různobarevné kamizoly a opentlené vydrovky, zvláště pak dívky vypadaly roztomile ve zlatých čepečkách a bělostných holubinkách, v pestrých, zlatem prošívaných živůtkách a napouchlých sněžných rukávech, s vlajícími různobarvými fábory kolem do kola. Všechny měly chmelové kytičky na ňadrech nebo i chmelový věnec v kadeřích.

Pan Brouček sledoval mlčky pohledem barvitou skupinu, až poslední fábor zmizel za českou chalupou, a přiznal pak s okem snivě přihmouřeným: „Je-li ženská k světu podobna, sluší jí všecko. Ostatně, kdyby se místo vleček měly zavésti takové krátké sukně, hlasoval bych pro to sám oběma

rukama. Ale jinak — — A pak, co je všechno platno! Naši venkované obléknou se vám snad jednou za rok, k nějaké slavnosti do tak zvaného národního kroje, jako se lidé převlékají k vystoupení na ochotnickém divadle nebo do maškarního plesu, ale to snad sám do opravdy nemyslíte, že by se kdy vrátili k brslenkám a holubinkám svých pradědečků a prababiček, k těm strakatým pentlím a vyšívaným tulipánům, za kterými by se i v Praze každý s posměchem ohlédl, neřku-li ve Vídni a jinde v cizině!“

Švihák usmíval se ironicky. „Ah, ovšem, o to jde hlavně, aby se nám nevysmáli domácí a cizí šosáci. Proto pryč se vší malebnou barvitostí a svěží původností! Proto činí dobře naši vesničané, že odívají se nemotornými karrikaturami nevkusných městských obleku. Věru krásný je pohled na takového venkovského šuhaje, kterýž v úpravě svého zevnějšku obírá si za ideál nějakého pobudu z páté čtvrti pražské.

„Inu, že by se náš venkovský lid krásně strojil, nechci také tvrdit. Vždyť nemají na venkově žádných Mottlu. Ale dělají alespoň co mohou, aby vypadali podle nynějšího světa. Já se také neoblékám podle nejnovějšího žurnálu, ale proto přece bych spíše všem svým nájemníkum odpustil činži, než bych si vyšel na ulici ve svatebním fraku svého nebožtíka otce. Jaký kroj, tak se stroj! praví staré dobré přísloví.“

„Ano, jaký kroj, tak se stroj!“ opakoval onen s dřívější trpkou ironií. „Neřiď se tím, co sám uznáváš za dobré, ale dělej prostě to, co dělají jiní. Tato moudrá zásada vyhubí poznenáhla kde

jaký svěží a pestrý květ původnosti a promění na konec svět v jednotvárnou a jednobarevnou poušť, v níž uniformované člověčenstvo zhyne nudou. Snad někdo namítne, že šat je věcí malichernou. Ale s tím nesouhlasím na prosto. Dle mého přesvědčení zevnější úprava souvisí těsněji s vnitřní podstatou člověka, nežli se obecně myslí. A každou měrou soudím, že nemůže býti lhostejno, uráží-li a kazí-li se krasocit celých národů nevkusnými nápady některého krejčího nebo modního tatrmana, podle nichž se ve slepém opičení obléká celý svět."

„Ale dovolte, pane, vám právě sluší takové výklady nejméně," namítl ostře pan domácí a změřil šviháka výmluvným pohledem od hlavy k patě: „Když se vám tak velice protiví nynější moderní šat, proč pak vy si místo cylindru nepostavíte na hlavu opentlenou vydrovici a místo pantalonů neobléknete koženky?"

Švihák na chvilku v rozpacích se zarazil. „Ah, to je něco zcela jiného," začal se pak hájiti. „Mluvili jsme o venkovském kroji, který se pro nás měšťáky arci nehodí... Města neměla u nás nikdy zvláštního národního kroje... Přiznávám ovšem, že se mi nelíbí ten šat, do něhož mne nutí společenské postavení a tyranie vševládné módy, proti níž byl by bohužel bláhovým odboj jednotlivce —"

„Odpusťte, pane, nechci vás urazit, ale připadá mi to, jakoby kazatel, který pro tloušťku sotva dovede vystoupit na kazatelnu, začal hřímat proti nestřídmosti. Vy sám jednáte si o překot, kde jakou novou módu některý krejčí nebo tatrman — podle vašich slov — za hranicemi vymyslí, a venkovanům chcete vyčítat, že se nedrží starého kroje nebo do-

konce že se k němu nevrací! Dobře povídal onehdy pan rada, že i to sbírání a vychvalování starých selských truhel a malovaných žbánu není nic než pouhá bláhová móda, která k nám přišla z ciziny; až se jí tam nabaží, hodí i našinci ty barevné střepy zpátky na smetiště, odkud je zvedli. — Má úcta!"

Ukončiv takto vítězně šrutku s obhájcem české chalupy, zaplatil pan Brouček svůj řád a ubíral se dále. —

Redaktor tohoto díla popřál sice náhledům svého spolupracovníka volného průchodu, ale nerad by, aby čtenáři mlčení jeho vykládali za souhlas. Pochybuje sice také, že kdy znova oživne národní kroj, ale jemu jest ho upřímně líto. On nezávidí cestovateli budoucí doby, který od Gibraltaru až po Archangelsk nespatří jiného kabátu, nežli jaký bude míti sám na sobě. Mluvte si co chcete: mně líbí se rozmanitost nejen v duchovém životě, ale i v zevnějším zjevu lidské společnosti. Mnohotvárnost a mnohobarvost — toť jaro, mládí, život; chudoba tvaru a barev — toť zima, stáří, smrt. Je-li správna tato theorie, stárne člověčenstvo valem: Jako blížící se zima stírá s chudnoucí krajiny barvu za barvou, až konečně splyne všechno v jednotvárnou běl nebo šeď, tak zaniká všechna samorostlost a rozmanitost kroju, obydlí, obyčeju a život celého vzdělaného lidstva vpravuje se pozvolna v jedinou nudnou šablónu. Či to jen stav přechodní, či po té zimě rozkvete nová bujará, pestrá vesna?

Jsou snad některé zjevy našeho života již známkami toho příštího jara? Máme snad jako první jeho fialky vítati ty malebné hasičské přilby, jichž veselým třpytem se usmívá širý český kraj? Tu

švarnou úpravu našich statečných vysloužilců? A stát sám — zda nezželelo se mu chudosti a nudnosti našeho moderního šatu, že ji začíná o překot zpestřovati smělými tvary klobouků, bohatým zlatým třepením, výložkami všech barev a bohatýrskými kordy? Nevím, kdo vymýšlí a schvaluje tyto rozmanité uniformy, ale podle neobyčejné jejich vkusnosti soudím, že je k tomu zřízena zvláštní komisse státních esthetiků. Již upravila vláda podle svého vkusu zevnějšek všeho, co s ní jakkoli souvisí, i lze doufati, že postará se časem i o nás ostatní.

Ale možno také, že i tento všeobecný erární kroj budoucnosti zůstane pouhým snem jako jiná proroctví o příštím věku. S jistotou mnohem větší lze bohužel předpovídati, 1) že národní kroj dříve či později zanikne i v těch krajinách moravských, kde dosud jako na vzdory našemu blaseovanému, nervósnímu věku kvete veselými barvami polních květů; 2) že za to v četných museích a sbírkách soukromých nakupí se spousty pestrých živůtků a šátků s národním vyšíváním, k nimž bude zbožně putovati snad ještě totéž pokolení, které je odložilo; 3) že budou o jejich svérázné kráse blouzniti a nevkus moderních oděvů kárati esthetikové v oblecích, hodících se nejlépe za doklad jejich tvrzení; a konečně 4) že naši potomci nebudou jiní nežli my, kteříž nejen nosíme šaty, jichž nevkusnosti se smějeme, nýbrž zachováváme úzkostlivě i jiné formy, jež jsme dávno prohlásili za titěrné a zpozdilé a řídíme se v životě společenskými řády, jež na řečništích a v knihách zatracujeme jako liché a ničemné.

IV.

(Turecká kavárna. — Železný dům. — Vystěhovalecké myšlenky pana domácího. — Pavilóny Gottwaldův a Jaroměřského. — Květena. — Pavilóny Hospodářové a Hauptův. — Pomník Dobrovského. — Ovoce. — Pavilón papírnický. — Pavilón města Prahy. — Pavilón záložen. — Viktorinova vinárna a restaurace Smíchovského akciového pivovaru.)

Hned za Konopišťskou hospodou zastavil Broučkovy kroky stan z rudé látky, okrášlené zlatými půlměsíci a hvězdami, jíž byla ověšena také ohrada, uzavírající volný prostor po obou stranách stanu. Nápis „Turecká kavárna" ohlašoval nový kus cizího světa, přenesený sem z dalekého Východu. Pan domácí není sice básníkem, ale mívá přece chvíle, kdy operutěný oř fantasie unáší jej v končiny, plné pohádkového třpytu, a zejmena čarovný orient bývá zhusta předmětem jeho poetických snů. Positivních vědomostí o něm nabyl hlavně z malovaných štítu trafik a z rozličných obrazů ve způsobu známé „Spící odalisky", kterou si pořídil do své ložnice. Leckdy ocituje se v duchu na kyprém, květovaném koberci, se skříženými nohami, s řasnatým turbanem na hlavě a s dlouhým čibukem v ústech, v čaroskvoucí komnatě s vyhlídkou na purpurové vlny Bosporu a les liliově bílých minaretu, obklopen zástupem půvabných Fatim a Zoraid, které jej dílem ovívají obrovskými vějíři ze pštrosích per, dílem ho baví graciósním východním tancem, zvoníce při každém pohybu zlatými ozdobami svých kotníků a čelenkami ze třpytných penízků, od nichž dlouhé mušelínové závoje malebně vlají kolem ztepilých postav. Ale samo sebou se rozumí, že všechno děje se v největší počestnosti.

*

Toto východní kouzlo oválo jej nyní z rudého stanu a poněvadž kromě toho uznal, že nebude na škodu, vyrovnati spor živlů tak různorodých, jakým byly palcát a Konopišťské, číškou silné černé kávy, odhodlaně pozvedl oponu vchodu. V ohraženém, shora nepokrytém prostoru, do něhož vstoupil, stály titěrně malé stolky a stoličky neobvyklého tvaru, postřené strakatými koberci. Poněvadž se rozpakoval svěřiti své tělo takové dětské hříčce, uchýlil se raději do vnitra stanu, z jehož pozadí mu kynula pružná orientálská pohovka. Ale když, usedaje na ni, výstavní katalog neopatrně položil na filigránský stul, překotil se tento pod nezvyklým břemenem a přikvapivší odaliska měla dosti práce, nežli vše opět do pořádku uvedla.

Ano, odaliska, skutečná odaliska, krojem i celým zjevem podobná východní krasavici jeho ložnice, přichvěla se, aby obsloužila pana domácího; nechyběl jí ani třpytný penízkový očelek s vlajícím závojem.

Broučkova básnivá obraznost rozehrála se co nejpříjemněji. Jeho východní sen byl téměř vyplněn. Seděl tu — ne sice s podloženými nohami, neboť takovou posici mohl si jen ve snu dovoliti, ale přece na pestrém orientálském divanu, obklopen divným východním nářadím, srkaje rozohňující mokku z něžné nádobky, kterou před něho postavily vysoko obnažené, liliové ruce úslužné Fatimy, a snivě odfukuje vonný dým bohatě ozdobeného čibuku, který mu k jeho žádosti ochotně přinesla a vlastní rukou zažehla. Jaká poesie po škaredé próse té sprosté chalupy tam venku! Proč nám bylo souzeno naro-

diti se v tom nechutném, střízlivém českém kraji bez palem, faty morgany, mešit a harému!

Skoro tak povzdechl si pan Brouček, když zabloudil okem k postrannímu východu stanu. Tam zela citelná mezera v čarovné přízni východního přeludu. Místo purpurových vln Bosporu a sněhobílých minaretu viděl tu v pozadí učouzené komíny Holešovických továren a blíže střízlivou ohradu výstaviště, sestrojenou z železných tyčí, po nichž se z venčí drápala vzhuru otrhaná mládež, zevlující zvědavě na divy turecké kavárny a šklebící se mu neuctivě přímo do očí. Raději přimhouřil zraky a tkal dále puvabné vidiny z cypřiší, ruží, vodotrysku a sličných otrokyň...

Po chvíli zpozoroval, že mu čibuk vyhasl. Sáhnul po fidibusu, ležícím na stolku, ale když jej chtěl zapáliti na plaménku svérázného východního kahánce, padlo mu do očí písmo v záhybech složeného papíru. Rozestřel fidibus a přečetl na něm následující řádky:

HURISKA TURECKÉ KAVÁRNY.

(Příteli Břetislavu Boubínskému.)

Jak Iblis tmí se v číšce žhavotoká
mokka,
Tvých lící perlou září ze hluboka
mokka.
Má v temnu brv Tvých vítězného soka
mokka,
a v žárnosti jen stín je tvého oka
mokka.
Mne unáší jak peruť ptáka Roka
mokka

v dál, kde se pod palmami loká
mokka.
Tam se mnou leť, ó huri štíhloboká,
mokka!
Chci kštici Tvé být věčně za otroka,
mokka!
Tam posvětí mne Tvého na proroka
mokka
a ghaselů mých tryskne medosloká
mokka!

Orlando Furioso.

„I toť se pytel roztrhl s básněmi!“ zahučel pan Brouček a zapálil si ghaselou čibuk.

Pak zabral se myšlenkami znovu do východu a rozumoval: „Kdyby ani nebylo palem a jiných věcí, už ten klid! Každý takový Turek hoví si na svém koberci a kouří svou dýmku tak spokojeně, jakoby... (Oka — mokka — mokka — Eh, hloupost!...) jakoby mu nebylo prapranic po ničem, co se děje za čtyřmi cípy jeho koberce. Tam v těch končinách patrně člověk člověku ještě dává pokoj. Někde jsem sice četl, že jsou také Staroturci a Mladoturci, ale nedovedu si ani představiti rvačku takových dvou živých strakatých žoků. Za to u nás! Člověk tu nemusí ani strkat prsty do politiky, aby poznal, jak si umíme navzájem oslazovat život... (Mokka — oka — sloka — Zpropadená rýmovačka!)... Jako já ku příkladu. Měl jsem ještě trochu pokoje, pokud mi zlý duch nenapískal, abych se proslavil; ale teď —! Na každý krok a každou sklenici aby si člověk dal pozor a ještě aby poslouchal každou chvíli všelijaké narážky a pošklebky, jako nedávno na lanové dráze. Ďas mi byl tu slávu dlužen! Věru, že bych nejraději sebral svých pět šve-

stek... (Sloka — oka — Teď toho mám právě dost!)“

Stává se někdy, že nám uvízne v hlavě nějaká věc, které se živou mocí nemůžeme zbaviti: jméno, na které si nemůžeme vzpomenouti, hádanka, kterou marně snažíme se rozřešiti, nápěv, který nám bzučí tvrdošíjně v uchu, nebo něco podobného. Tak usadil se v mozku Broučkově Orlandův ghasel a mlel tam bez ustání své „mokka“ — „oka“ — „sloka“, napínaje proti vůli důvtip jeho, aby přimyslil ještě nějaké pěkné slovo do rýmu.

Chtěje se sprostiti dotěrné představy, odložil prudce čibuk a kývl na odalisku. Z obavy, aby se snad rozmluvou s ní neoloupil o krásnou illusi, podal jí jen mlčky zlatník, ukázav na vyprázdněnou číšku a na čibuk.

Odaliska dodala mu drobné, a pan Brouček, položiv po musulmansku dlaň na čelo, opustil tureckou kavárnu.

Nedaleko odtud upoutal jej domek z vlnitého plechu. Zkoumal s interesem odborníka jeho zařízení a byl některými jeho přednostmi zaujat v té míře, že začal opravdově uvažovati, nebylo-li by výhodné, aby si místo svého kamenného domu pořídil železný. Ten by snad přece vzdoroval nájemníkum, že by nemohli svévolně otloukati kde jaký roh a bořiti stěny zatloukáním bezúčelných skob a hřebů; služky by se pak mohly šplíchati ve vodě celý den jako mořské panny, bez obavy, že poteče dolejším nájemníkům za krk; i hmyzu by se tu snad konečně člověk zbavil a kdyby pana domácího omrzely magistrátní sekatury, naložil by svuj barák zkrátka na železnici a přestěhoval by

se s ním třeba — inu, třeba do Cařihradu, nebo ještě dále.

Nutno doznati, že magistrát nebyl jediným původem kočovnické touhy, která při pohledu na železný dum tak náhle v panu Broučkovi vznikla a odtud často se obnovuje. Čtenář povšiml si asi již v turecké kavárně černých jeho myšlenek o slávě; tyto myšlenky nevymizely mu bohužel z hlavy zároveň s rozčilující mokkou, z níž se tehdáž zrodily. Mnohdy od té chvíle, sedě večer za svou sklenicí skloní pojednou hlavu melancholicky do dlaně a zahloubá se v teskné rozjímání. Vůbec pozorovati lze na něm v poslední době nápadné změny. To již není ten bodrý, klidný, tělesným i duševním zdravím kypící pan Brouček, který se představil čtenářstvu v našem prvním cestopise. Jeho humor ztrpknul a zhořknul; v jeho chování jeví se časem nervosní neklid a chorobná nedůtklivost. Někdy mívá výraz úzkostlivé nejistoty, jakoby se obával, že ho může zastihnouti odkudsi nenadálá pohroma.

Často činívám si trpké výčitky, proč jsem pana domácího z milého hostinského zátiší vytáhl na forum veřejnosti. Vždyť jsem přece znal z blízkých příkladů až příliš dobře temný rub slávy.

I pan Brouček zakouší již trnů, jimiž bývá propleten každý vavřínový věnec. Z počátku lahodilo mu, když jméno své čítal s lichotivými epithety v časopisech a při každém kroku se potkával s důkazy obecné pozornosti a přízně; ale z nenáhla začalo mu býti nevolno na čestném podiu veřejnosti. Omrzelo jej, čísti a viděti sebe ustavičně ve výkladních skříních knihkupců, v inserátech, prospektech, na plakátech, ba i na dopisních papírech; poptávky

večerních spolubesedníků po měsíci a středověku, které mu dříve pochlebovaly, budí v něm nyní nevrlost a podezření; pochvalné zmínky o svých cestopisech přijímá s nedůvěrou a leckdy zdá se mu, jakoby postřehoval na rtu takových chvalořečníků jakýsi podivný úsměv; každý šepot u vedlejšího stolu začíná jej rozčilovat, neboť domnívá se, že tam zaslécha svoje jméno v průvodu škodolibého šuškání a chichotání — zkrátka, pan Brouček roznemohl se tou zvláštní chorobou, která dříve či později navštěvuje všechny lidi proslavené. Nejvíce však ho mrzí, že vyskytují se v časopisech, knihách, ba i na jevištích všelijací Lži-Broučkové, kteří se přiživují z jeho popularnosti nebo dokonce různými nejapnými šprýmy si ho dobírají.

Ondy, dověděv se zase o podobném plagiátu, přiběhl ke mně všecek rozčilen a žádal, abych napsal proti tomu rázné ohražení.

„Ale nechte je, pane domácí," chlácholil jsem ho. „Považte, že je dosti spisovatelů, kteří žijí výhradně z toho, co někdo jiný napíše. Napíše-li něco dobrého, hned jsou tu jedni, aby napsali podle jeho receptu ještě něco lepšího; napíše-li něco slabého, vrhají se na to jiní, jako lační vlci na kořist, aby se na útraty ubohého autora pochlubili svou vtipnou ironií a žíhavým sarkasmem. Kdybyste znal gaudium, jaké taková veselá poprava českého literáta působí popravčím i obecenstvu, odpustil byste i této druhé sortě, kdyby si vás jednou vypůjčila k takové kratochvíli."

„Co je mi po tom, jak se baví mezi sebou literáti," zvolal rozkvašený pan domácí. „Já žádným spisovatelem nejsem a nemuže mi býti lho-

stejno, když se mi kladou do úst nesmysly, které jsem nikdy nemluvil, a vypravují se o mně věci, o kterých se mi nikdy ani nezdálo!“

„Radím vám upřímně: nevšímejte si toho. V Čechách musí člověk zvyknouti ledačemu.“

„Děkuju pěkně. A vůbec —“ pan Brouček vztyčil prudce hlavu a pohlédl mi pronikavě do očí — „mám toho všeho již dost! Chci míti konečně svatý pokoj. Víte, co udělám? Složím jednoho rána své věci a řeknu těm krásným českým poměrům: Poroučím se pěkně!“

Z pochopitelných důvodů ulekl jsem se této hrozby nemálo.

Ó pokoji! Ó klide dlouhý a hluboký! Práhnu sám po tobě jako spálená vedrem bylina po rosné noci a přiznávám se, že také nejednou toužebně snívám o daleké dálce, nejraději takhle o nějaké ztracené výspě korálové v Tichém oceánu; ale bohužel nemám křídel, abych odletěl na ten blažený ostrov svých snů. Musím zůstati pěkně doma — a co bych si tu, probůh, počal bez pana Broučka!

Napjal jsem tedy všechny síly, abych jej odvrátil od neblahého úmyslu. Tentokrát se mi to sice podařilo; ale kdož ví, jak bude dále?

Upozorňuji proto všechny své pány kolegy, že my s panem Broučkem sami toho dosti o sobě napíšeme a žádné výpomoci nepotřebujeme, i prosím je snažně, aby již z ohledů humánních pana domácího žádnými pomluvami nebo úšklebky nedrážďili ani nešetrnými narážkami nebo beztaktními poznámkami (jako na příklad o „všelijakých literárních škvárech“ a „bohopusté reklamě“) život mu neztrpčovali. Beztoho schází v poslední době vůčihledě

a musím ho důtklivě napomínati, aby šetřil svého drahocenného zdraví. A což kdyby konečně skutkem učinil svou hrozbu a z Čech navždy se vystěhoval? Myslím, že by ani naší veřejnosti nebylo lhostejno, kdyby pan Brouček tak předčasně zmizel s českého obzoru.

Avšak vraťme se na výstavu, kde v železném přenosném domě poprvé vznikly tyto vystěhovalecké myšlenky.

Na konec řekl si opatrný pan Brouček, že se na tu věc ještě vyspí, a vyhlížel si prozatím v blízkých pavilónech Jaroměřského a Gottwaldově železný nábytek, jaký by se nejlépe hodil do takového plechového příbytku.

Pan domácí není přílišným ctitelem květin a pokládá umělé jich pěstění za přepych, slušící jen tomu, kdo může vyhazovati peníze oknem. Zazlívá pořadatelstvu výstavy, že se zachovalo tak otčimsky k zelinám užitečným. Ten obrovský zelený čtverec na předním prostranství výstaviště nebyl sice špatný, ale jak imposantně by byl teprve vypadal na tomto místě ohromný záhon zelných hlávek, kapusty, mrkve a jiné pěkně skupené zeleniny, která by kromě toho nebyla poskytla jen pastvu očím jako pouhý trávník. A zdálo-li se jim snad, že by neslušelo jízdnému králi Jiříkovi, aby vztahoval velitelskou ruku nad šikem zelných hlávek, měli kuchyňské květeně vykázat jiné dustojné místo a nikoliv obmezit ji jako z milosti na několik směšně malých záhonů v zastrčeném cípu výstaviště. A co tam bylo? Ani pořádná kytka karfiólu, který je panu Broučkovi nejmilejší ze všeho kvítí.

Ale přes to vše neodolal zcela kouzlu spanilých růží, mečíků, pelargonií, heliotropů, begonií a jiných ozdobných květin, které tuto část výstaviště měnily v líbezný sad.

Volně prošel smavým, vonným prostorem až k pavilónu Hospodářové, kde vzdal tiché díky nebesům, že může s pokojnou myslí pohlížeti na nejskvostnější a nejmodernější dámské oděvy. Našeho panice zajímal skorem více přebohatý výběr jiřinek v záhonu před tímto pavilónem, nesoucí na odiv nesčetné krásné květy všech možných barev a barevných odstínů.

Na sedačce u té jiřinkové skupiny odpočinul si na chvilku. Hledě před sebe k zemi, zpozoroval, že tu něco do písku načrtáno. „Na mou věru — zase verše!“ zvolal s nevolí, a jakž takž rozluštil pískový zápis.

VÝSTAVNÍ JIŘINKY.

(Příteli Orlandu Furiosovi.)

Ó dudy milé, dosud zlatým ptencem
váš libý hlahol semo zalétá,
kde půvabů mě cizokrajných věncem
rod mnohobarvých jiřin oplétá —
Ó nad ves čarolesk té pyšné chásky,
rouch skvostně cifrovaných, cizích jmen,
mně dražší stokrát prosté sedmikrásky,
náš ryzí český heřmánek a rmen,
a jak mé srdce roztesknčné stůně
po stráních rodných, nikdo nevěří,
kde ambrové své dýchá libovůně
douška mateří!

Jak sličná je ta naše fialinka,
jež ukrývá se cudně v travěnku,

jak milostná je také dětelinka,
kdy čmel jí hude lásky píseňku,
jak i ten bodlák způsoby má bodré
a šuhajík ten švarný, vlčí mák,
když s galánečkou charpou v kytli modré
nám v žítku božím tančí rejdovák,
a v zeměžluči, bedrníku, vřese
jak sladko snít, když zazní na buku,
až zrak se rosí, hruď se blahem třese:
Ku ku ku!

Břetislav Boubínský.

Pan Brouček shrnul svuj posudek v lakonické: „Blázni byli, kordy měli!“ a bral se dále.

Nedaleký pavilón Hauptův svůdně ho vyzýval, aby okusil tekutého granátu mělnického nebo jasné „labské perly“, ale náš referent, maje na mysli četné důležité úkoly dnešního dne, mužně odolal nástraze a dal se nazpět mezi rozkošné záhony ruží, míře k zadnímu oddělení pavilónu zahradnického.

Uprostřed růžového onoho sadu zdvihalo se na podstavci poprsí Dobrovského. Jak známo, referoval svého času pan Brouček s posměškem o pomníkové horečce na měsíci a nebýval nikdy přítelem takových sochařských oslav, ale v poslední době změnil svůj názor úplně a schvaluje rozhodně budování důstojných pomníku slaveným cestovatelům a jiným opravdu vynikajícím lidem. Bádal tedy, čím si neznámý onen muž zasloužil takového vyznamenání na výstavě, ale z podpisu nevyčetl nic kloudného; jen při slově „slavistik“ (sic!) jaksi potměšile si zahvízdnul.

V zadní části zahradnického pavilónu byla právě výstava ovoce. Pan Brouček nepožívá sice již dávno sladkých darů Pomony, ale zachoval si k ní přece platonickou lásku, kochaje se rád alespoň pohledem

na boubelatá, uzardělá jablka, půvabné tvary zlatových hrušek a líbezný modravý nebo zarůžovělý nádech různobarevných sliv, které v něm budí truchlosladké upomínky na nejvzácnější požitky dávného mládí. Dopřál si proto krátké procházky lákavou kollekcí a prodlel zamilovaně zrakem na leckteré libě zažloutlé královně máslovek a leckterém obrovském, purpurově žíhaném „caři Alexandru“, kteréžto jméno bylo mezi vystavenými jablky tak nápadně hojně zastoupeno, že důvtipný pan domácí povážlivě zakroutil hlavou.

Téměř ještě více líbilo se mu zahradnické oddělení venku pod širým nebem, kde upraven byl miniaturní rozkošný sad z vybraných zákrslíků, jejichž větve se skláněly tíží hojných, nádherných plodů. Na okamžik mihla se mu hlavou myšlenka, že by s pavlače jeho domu byl mnohem pěknější pohled na takovou smavě bující, třeba jen trpasličí zahrádku, nežli na křižující se provazy s rozmanitým prádlem, vlajícím jako plachtoví korábu nad špinavým dlážděním dvorku, věčného jeviště ženských sporů a šarvátek. Arci zaplašil hned máchnutím ruky dobrodružný nápad.

Povšiml si na konec ještě s pochvalným uznáním hrušňových a jabloňových zákrslíků, jež umění zahradnické rozvedlo v živé ploty nebo na špalírech natáhlo a propletlo v nezvyklé podoby, a podivil se, když uviděl na jedné takové sadařské hříčce zároveň zralé ovoce i právě rozpuklé čerstvé květy.

V končině za oddělením zahradnickým zahleděl se na vysokou, ze železných tyčí vzdušně sestrojenou pyramidu, na jejímž vrcholku se otáčelo lehké,

z pohyblivých tenkých desek sestavené kolo. Nápis na pyramidě nevysvětlil mu ničeho o jejím účelu a také na výstavním plánu nalezl pod malým vyobrazením té konstrukce pouhé jméno „Kunz“.

„I pravda — k čemu pak jinému se s tebou plahočím!“ vzpomněl si na výstavní katalog a začal s kraje převraceti jeho listy. Poněvadž mu obsah byl příliš dlouhý, dal se hned do dílu prvního a přeletaje spěšně zrakem nápisy jednotlivých kapitol mumlal tu a tam pro sebe: „Horopis — vodstvo — podnebí — stav obyvatelstva — ruch dopravní — peněžnictví — protektor — výkonný výbor — výbory skupinové — věcné roztřídění do skupin — orientační úvody — aha, teď pozor! — polní hospodářství — hm, podle hospodářství ta věž nevypadá — dále! — lesnictví — kůže — štětiny — výrobky ze dřeva — živnosti čalounické — oděvnictví — hornictví — hasičství — inženýrství a stavitelství — Hola, tady to bude! Jen že tu máme zase haldu zvláštních rubrik: osvětlování plynem, elektrotechnika, stavby pozemní, stavby silničné a železnicové, stavby mostu a železných konstrukcí — Sláva!“

Pan Brouček dočetl se v tomto oddílu poučných zpráv o starodávném Juditině mostu v Praze, o středověkých mostech v Písku a Roudnici, o všelijakých novějších mostech, viaduktech, střechách, elevatorech, ale železnou pyramidu s větrným kolem hledal tu nadarmo. Arci přelétl teprve čtvrtinu katalogu, ale měl na té práci vrchem dosti a kromě toho bolela ho již ruka, v níž katalog držel.

Strčil jej tedy raději opět pod paždí a zeptal

se mimojdoucího občana: „Nevíte snad, přítelíčku, co tohleto představuje?“

„To je Kunzův větrný motor na vodovody.“

„Děkuju.“

Pan domácí spokojiv se po tomto výkladu pravděpodobnou domněnkou, že má před sebou nový nějaký pokus zásobování Prahy pitnou vodou, usmál se trpce a přehlednuv na rychlo z venčí několik sousedních pavilónků s nezajímavým kamennickým, terracottovým a podobným zbožím, opustil tuto skupinu, v níž byly hodny referátu pouze dvě posady se zlatými bažanty, vodojem se zlatými rybkami a veliké kamenné hřiby.

Zahýbaje k paláci průmyslovému, stanul před podivnou budovou na pravo. Vypínala se na vyvýšené trávníkové terase a tvarem svým připomínala mu obrácený truhlík na vápno. Neměla oken a stěny její byly s hůry dolů pestře pomalovány prapodivnými lidskými figurkami, zvířaty, rostlinami, a různými klikyháky, jakými asi náš referent za školáckých let při nudných výkladech pana učitele zdobíval pod lavicí svou početní tabulku. Brzy rozluštily ovšem záhadu jejich vzdělanému panu Broučkovi dva štíhlé obelisky u vchodu budovy trčící a dole u schodů dvě egyptské sfingy. S pevným přesvědčením, že najde uvnitř mumie a jiné zajímavosti z říše faraonů, vystoupil nahoru, ale litoval toho upřímně: našel tam jen samý papír, sice nepopsaný, ale přece jen pranezajímavý papír.

Avšak nechť cokoli soudí náš referent, přiznati třeba, že právě výrobku tomu náleží v našem věku místo nejpřednější. Vždyť možno říci, že valná část

nynějších lidí tráví svůj život více na papíře než ve skutečnosti. Sotva že se naučíme žvatlati, již cpou nám do ruky slabikář a valnou většinu svého dětského i jinošského věku nudíme a mučíme se, skrčeni ve škamně, všelijakými čítankami a písánkami. A jak mnohý z nás i po těch několik hodin, které mu vybývaly denně k oddechu od aoristů a logarithmů, toulal se zase jen po papíře, potištěném básněmi a romány, nebo sám zásoboval podobnými papírovými výrobky redakční koše. A když vystupujeme ze škol do tak zvaného praktického života, co nás tu očekává? Jeden vrátí se ihned zase do školy jako učitel, nebo profesor a moří žáky téměř celý den papírovým učivem, sebe pak ostatní čas přípravou, opravováním úkolův a vyplňováním všelijakých zpráv a formulářů, o jichž stálou zásobu se starají řiditelé, inspektoři a jiné vyšší úřady pro umělé rozmnožování papíru; druhý zahrabe se do brlohu zaprášených soudních akt, z něhož vyleze teprve s bílou hlavou, aby se mohl ještě několik let v poklidu věnovati svým hemerroidám a jiným podobným příjemnostem; třetí ztráví celý život psaním cifer a přepočítáváním bankovek, které jsou jinak papírem ještě nejkloudnějším; čtvrtý zabývá se od rána do noci reky svých románů nebo novel, kteří zůstávají papírovými, i kdyby je vyřezával z nejhrubší naturalistické lepenky atd. atd. O významu novinářského papíru nechci se ani široce rozepisovati. A vezměme papír dopisní: Na něm zůstáváme věrně oddanými přáteli lidem, jimž se na ulici dávno vyhýbáme, on někdy jediný zachovává pouto lásky synovské nebo bratrské, na něm často milenci odbývají si všecko své milostné

blouznění — Ó rcete po všem tom, nežijeme-li opravdu život papírový?!

Jistě podivil se asi každý navštěvovatel papírnického pavilónu, že výroba té předůležité látky spočívá téměř výhradně v rukou nečeských. Vždyť papír právě pro nás má význam neobyčejný. Papírem — literaturou — probudili jsme se k životu národnímu; papírem — různými peticemi, protesty, memorandy a deklaracemi — domáhali jsme se svých práv politických a na papíře vedli jsme dosud hlavně svou houževnatou, neoblomnou opposici proti vládám vídeňským; na papíře dosáhli jsme národní rovnoprávnosti, a kus roztrženého papíru jest největší naší vymožeností státoprávní. A netoliko význam, i spotřeba papíru jest u nás ohromná. Jaké spousty stráví ho na příklad naše věčné veřejné i soukromé sváry, a co papíru, někdy nejlepších druhů, shltá do roka i naše krásné písemnictví — vzpomeňme si jenom na zuřící dosud epidemii pamětních listů! A hadrů máme v Čechách také víc než dosti — proč nechopí se tedy české ruce tohoto důležitého a výnosného odvětví průmyslového?

Jsem jist, že by zejména mladí lyrikové všemi silami obětovně podporovali rozkvět českých papíren. A jak chutě by se pak teprve rozpřádaly takové reflexe, do jaké jsem se tu zase dostal! Ale takto raději ušetřím papíru a podívám se s panem Broučkem dále.

Opustiv pavilón papírnický, vytáhl náš poutník plán výstaviště, aby se zase trochu orientoval.

Ve skupině pavilónů na pravo nejvíce vynikala statná a bohatě ozdobená budova v pozadí, v níž pan Brouček podle plánu s nemalou nevolí konsta-

toval pavilón města Prahy. Umínil si, pravda, v patnáctém století a tuším také již na měsíci, že bude shovívavějším k obecní zprávě, ale její ustavičné chyby a převrácenosti nutí jej stále k novým a novým výtkám. Tak i zde. „Rád bych věděl, co tam vystavují?“ tázal se sama sebe a představil si v duchu — začínaje od nějakého vodojemu až k nějakým procesním aktům — dlouhou řadu věcí, které zamlčím, aby snad v někom nevznikla domněnka, že se pan Brouček dal mezi klubisty. „A jak si to vyšperkovali,“ zlobil se dále. „Našinec lituje peněz, musí-li si jednou obílit dum, když to magistrátu napadne, a tady si pánové z našich kapes vystaví zcela bezúčelnou kolosální stavbu, malovanou a pozlacenou se všech stran jako archa úmluvy! Jakoby česali na radnici zlato s kouzelného osla z pohádky a ne s nás ubohých, již do krve odraných poplatníků!“

Rozumí se, že neměl chuti rozjitřiti se ještě více zevrubnější prohlídkou městského pavilónu. Také bližší pavilón Živnostenské banky a záložen odbyl jen poznámkou: „Kdyby raději platili slušnější úrok!“ a prodlel konečně zrakem na obou nejbližších stavbách, před zadním vchodem do pravého křídla Prumyslového paláce.

Na pravo třpytil se veselými barvami útulný pavilón Viktorinuv, pozývaje našeho poutníka na pohár vlastenské mělničiny; ale pochodil stejně jako před tím vinárna Hauptova. Lepší vyhlídky měla méně ozdobná restaurace Smíchovského akciového pivovaru po levici a pan Brouček zamířil již v tuto stranu; ale pojednou se zarazil.

Zahlédl totiž nedaleko od ní před Průmyslovým palácem procházející se vysokou, štíhlou postavu se světlými licousy, ve třpytném, švarném stejnokroji úřednickém, v níž poznal jistou vysoce postavenou osobnost. Na výstavu jíti a tuto postavu nespatřiti, bylo téměř uměním. Obyčejně spatřil jsi ji několikrát na místech nejrůznějších, tu na plzeňském u Petzolda klidně (ač možno-li při ní slova toho užíti) si pochutnávající, tu v t. zv. Panské ulici se skupinou kavalírů živě gestikulující, tu v balónové ohradě vzestup „Viktora Huga" blyštivým sklíčkem napjatě stopující, a výstavní referát bez této postavy nebyl by ani úplným.

Přes to mohl by někdo redaktora podezřívati, že setkání Broučkovo s onou vysokou (ve dvojím smyslu) osobností (vhodný pendant k někdejšímu setkání pana domácího s Žižkou!) nastrojil z pohnutek velmi průzračných.

Na obranu musí redaktor, ač nerad, dotknouti se svých poměrů soukromých. Je to sice neobvyklé v díle tak vážném, ale redaktor nedbá hrubě obvyklostí. Ostatně ubezpečuje, že nevede ho při tom ani stín ješitnosti, což asi čtenář sám uzná po přečtení následujících řádků. Komu však se nechutí všechny osobní projevy a potyčky, nechť přeskočí laskavě tři odstavce.

Nuže, autor marně by zapíral, poněvadž to bylo svého času v časopisech uveřejněno, že již před mnohými lety dosáhl jednoho ze státních stipendií, každoročně pro umělce veřejně vypisovaných, kterýchž před ním užil Hájek s jinými a po něm řada nejčastěji jmenovaných českých spisovatelů. Tato stipendia neplynou sice z kapes ministerstva,

nýbrž z kapes poplatnictva, zejména také českého, a nejsou určena pro zakupování politického přesvědčení, nýbrž pro podporu uměleckých snah všech rakouských národu, tudíž i českého; ale autor spatřoval v udělení toho stipendia obzvláštní milost vládní a odsloužil se řadou spisů (od „Lešetínského kováře“ až po „Jitřní písně“), veskrze prosáklých odporným servilismem a byzantinismem. Zároveň v nezřízené ctižádosti a ziskuchtivosti pracoval neunavně zimničnou písemní i osobní agitací, intrikami, kamarádskou reklamou, obcházením si kritiků i uměleckých porot, plazením se před bohatými mecenáši, antišambrováním u mocných pánu — zkrátka všemi prostředky o dosažení ruzných vyznamenání, hodností, titulu a sinekur. Za tím účelem dopravil také překlady některých svých spisů podloudně do ciziny, kterých pak doma chytře „užil za reklamu“, jak trefně praví časopis doleji uvedený. Za jeden takový překlad dostalo se nedávno překladateli od ministra vyučování jakési podpory, čímž byl autor tím radostněji překvapen, poněvadž v té věci sám pražádného kroku neučinil a teprve z novin o všem se dověděl. S nadějně toužícím zrakem a loyálně zkřivenou páteří vzhlížel nyní k těm vyšším oblastem, odkud mohou skanouti mnohé drahocenné výhody a pocty, ba ve smělých snech již se luzně kmitalo před ním cosi jako řád „pro litteris et artibus“ ...

Avšak pojednou zhatily se všechny smělé naděje. Jeden časopis, vycházející v Praze na obranu českých menšin v území uzavřeném, a nutící k obranám české spisovatele v území otevřeném — časopis tento vylíčil autora ve své zprávě o ministerském

onom aktu výslovně i mezi řádky v celé té podlosti, k níž se shora skroušeně přiznáváme, dodávajíce však, že náš dotčený článek úplně napravil. Ano, autor prohlašuje slavně, že jest po onom článku opět upřímným vlastencem, že jest rozhodným nepřítelem nynějšího systému vládního, že neprodá své přesvědčení za jidášský peníz ani za nějaké vyznamenání shůry, které se mu arci nenabízí a po tomto prohlášení stěží nabídne, že netouží vůbec po žádných poctách a hodnostech, nýbrž chová již toliko jediné přání: aby měl svatý pokoj a pak — aby obecenstvo zamhuřovalo milosrdně oko nad jeho pozdními plody, které nepíše z mrzké ctižádosti, čehož snad nejpádnějším dokladem jest toto dílo. —

Naše prohlášení podobá se arci nechutné osobní polemice, ale kde zůstane český čtenář za našich časů takovou polemikou ušetřen? Najdete ji pomalu již i v každé novelle a básni, arci obratně poukrytou a zaobalenou. My podáváme ji zde upřímně a bez obalu a konečně můžete ji přijmouti také jako poučný kus autobiografie českého literáta. —

Pan Brouček není ovšem téhož smýšlení, jaké projevil redaktor na konci svého prohlášení; jemu by dokonce nebylo proti mysli nějaké makavé, blyštivé vyznamenání, kterého si svými cestopisy dávno zasloužil. Ale přese všecku svoji loyalnost netoužil v této chvíli po styku s onou vzácnou osobností. Slyšel, že vysoký tento pán pilně se zabývá českou literaturou, a obával se, že by mu dokonce snad mohl nabídnouti svůj vznešený průvod po výstavišti. Tato pocta by mu sice byla velmi lichotila, avšak příčila se naprosto jeho výstavním záměrům, pročež

nechal restauraci Smíchovského pivovaru na levici a zamířil rovně do pravého křídla Průmyslového paláce.

V.

(Divy Průmyslového paláce. — Pod korunou Svatováclavskou.)

Čtenáři asi očekávají, že jim náš referent v jasném a soustavném přehledu načrtne hlavní rysy utěšeného a skvělého obrazu, jímž kvetoucí náš průmysl oslňoval návštěvníky ústředního paláce. Ale tentokrát budou čtenáři zklamáni, poněvadž sám pan Brouček v paláci tom jedva se poohlédnul a Bohu děkoval, když byl opět na čerstvém vzduchu.

Vždyť se pamatujete, jak bývalo v tom hlavním ohnisku výstavy za dnů nedělních a slavnostních! Když se pan domácí zácpou u vchodu dostal do vnitř, zatřepetala se mu před očima, jako bílá holubice, útlá dívčí ruka s hrstí výstavních losů, ale již v okamžiku příštím zmizela za ním v návalu nového obecenstva, který jej zanesl daleko ku předu. Od té chvíle neví ani dobře, co se s ním dělo. Byl strkán na pravo, byl smýkán na levo, jedna vlna vrhala jej ku předu, druhá na zad — zkrátka, přestal být pánem své vůle a stal se hříčkou mnohohlavého davu, který v úžasné tlačenici a zmateném šumu proudil všemi směry v uličkách mezi nesčetnými vitrinami.

Za takových poměrů nemohlo býti ovšem ani řeči o soustavném přehledu. Jako vrak bez plachet a kormidla, zmítaný sem tam zvulí bouřlivých vln,

potácel se bez plánu a cíle divy Průmyslového paláce a za té svízelné, bohudíky nepříliš dlouhé odysseje neprobral se ani z omámení, které se ho zmocnilo uprostřed toho divého ruchu a shonu, uprostřed té ohromné pestré a lesklé spousty nejrůznějších tovarů. Byl skoro jako v Jiříkově vidění.

Z počátku chtěl zachytiti vůdčí nit v tom labyrintu. Chopil se hlavního katalogu a začal jej znovu studovati, tentokrát od zadu. Zpřevracel nesčíslné listy inserátů a našel konečně před nimi abecední seznam vystavovatelů s číslicemi, dle nichž mohl v knize vyhledati pořadné číslo vystaveného předmětu a příslušnou skupinu. Učinil zkoušku s nejbližší výstavní skříní, ale než si mohl uvědomiti, jak obtížna a zdlouhava by byla taková práce orientační, vyrazil mu proud návštěvníků, valící se kolem, papírový ten balvan z ruky a pan Brouček zachránil jen s těží drahocennou pomůcku.

Následkem všeho toho přestává náš referent na skrovném výběru jen několika málo předmětů a skupin, k nimž jej ten onen proud obecenstva náhodou dostrkal a při nichž neproniknutelnou tlačenicí byl donucen nějakou chvíli se pozdržeti. I z těch zaznamenává jen takové, které se mu jevily hodnými zvláštní pozornosti. Ostatně, kdyby podal referát sebe důkladnější, jistě by mu vyčetl každý druhý čtenář nějakou věc, které si měl ještě povšimnouti, a kdyby chtěl uspokojiti všechny vystavovatele, musel by napsati pouze o Průmyslovém paláci knihu tlustší, než byl sám hlavní katalog. Nemůže se ani přidržeti jakéhos určitého po-

řadu; neboť neví sám, kde který předmět viděl, a co se mu v tom zmateném kolotání namanulo dříve, co později. Vybírá tudíž předměty nejvýznamnější pêle mêle tu z té, tu z oné strany paláce.

Především asi zajímaly každého různé žbány, poháry, číše a podobné výrobky keramické, skleněné, dřevěné a z jiných látek namnoze velmi uměle a vkusně zhotovené. Náš referent dovoluje si tu několik znaleckých poznámek a pokynů, za které mu snad budou povděčni vyrábitelé i konsumenti. Předně pokud se týče materiálu. Pan Brouček oceňuje sice výhody patriarchálních korbelů a jiných dřevěných nádob, z nichž některé na výstavě vzbudily jeho obdiv krásnou prací řezbářskou; také hliněné a kovové poháry, cínové hubatky a plecháče mají své přednosti — ale přes to vše hodily se takové neprůhledné látky jen do oněch starých zlatých časů, kdy obecenstvo ještě s dětinnou důvěrou pilo třeba po tmě všechno, co jim pan starý uvařil a šenkýř natočil. Avšak době moderní, době skepse a všestranného pokroku věd, svědčí jediné sklo. A nejlepší je sklo prosté hladké, úplně průzračné; všeliké rýhování, dolíčkování a barvení je zlořád, který budí hned z předu nedůvěru. Zbytečné okrasy se vůbec neodporučují: neníť rozumné zdražovati jimi nádobu, která vydána jest tolikerým úrazům a jíž se užívá obyčejně v náladě málo náchylné k úzkostlivému opatrování. Je-li naprosto potřebí nějaké ozdoby, hodí se nejlépe krátký veršík (k němuž arci není třeba ani vzletu Orlanda Furiosa ani něhy Břetislava Boubínského) nebo významný nápis, jakým byla ku příkladu důmyslná devisa: „Já piju rád!“ na jednom vystaveném poháru.

V pravdě oslňující dojem učinily na pana Broučka bohaté kollekce předmětů ze zlata, stříbra a drahokamů. Bylo mu, jakoby se byl ocitl v některém z těch začarovaných zámků, jejichž skvoucí nádherou jej častokráte chůva prováděla za dětských let. Zdálo se mu, že ani ve známé klénotnici krále Václava nespatřil tolik drahocenného třpytu a lesku. Jeho zrak nemohl se vybaviti z kouzelných pout, kterými jej znovu a znovu přitahovaly ty spousty démantů, safírů, rubínů, granátů a jiných vzácných kamenů, zářících čarovnou hrou nejkrásnějších barev. A příjemno jest nám konstatovati, že zvláště naše domácí drahokamy získaly sobě jeho přízeň. O jeho šlechetné mysli svědčí, že si při tom vzpomněl na paní Markytu a že měl skoro chuť, koupiti jí v odměnu dlouholeté věrné služby nějakou bróži z krásně zeleného vltavínu s vínkem drobných českých granátů do kola.

Věru, není-li rozkoš pohlížeti na překrásný, živý, dovádivý žár těch zkamenělých červených jisker?! A kdybyste zašli v kraj kolem sivého Kozákova, jehož skalnatou útrobu pověsť lidu naplňuje báječnými poklady, kdybyste tam v tom půvabném Pojizeří, do něhož nejlakotněji se vtírá příboj cizoty, vešli pod omšenou slaměnou střechu pěkně pruhovaných chaloupek, roztomilých na pohled hnízdeček trpké chudoby, kdybyste v nich viděli ty zmořené podoby, které sedají od úsvitu do noci u brusičského kola, aby si hlazením těch třpytných kaménků uhájili nuzný život, a k nimž dostavuje se krutá bída, když jim vysychá tento skrovný pramen obživy: oč že byste jiným šperkem nezdobili sebe a své drahé než tím žhavorudým českým py-

ropem, skropeným horkými krůpějemi potu a bohužel i nejednou slzou našich strádajících bratří a sester!

Od Kozákova k Humpolci, od safíru a granátu k suknu je sice notný skok, ale v upomínkách Broučkových z Průmyslového paláce přidružují se k oněm bezprostředně textilní výrobky Humpolecké. Některá z těchto dukladných suken připomenula mu historku o svatebním kabátě dědově, v němž za starých zlatých časů ještě vnuk pyšně si vyšlapoval k oltáři. A při tom nebyla vystavená sukna nikterak „humpolácká". Umínil si, že při nejbližší objednávce uhodí na svého krejčího, aby mu předložil vzorky humpoleckých látek. Páni v Liberci a Brně nestojí o nic českého; proč bychom jim tedy vnucovali své peníze?

Pan Brouček není sice národním výstředníkem, ale v poslední době přiznává se i na poli národohospodářském k heslu: „Svuj k svému!" Vyjímá jediný obor, kam na prosto nesluší boj ten zanášeti: totiž pronajímání bytu, neboť činže jest mu stejně milá od Němce jako od Čecha.

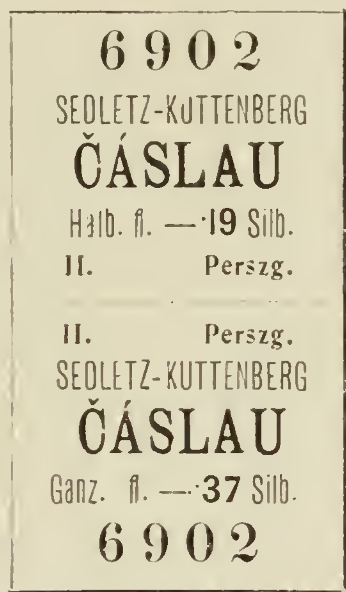
Provádění oné národní hospodářské obrany zahájil prozatím sirkami. Dal výhost svým proslulým švédským sirkám (z jedné německé továrny) a začal si kupovati zápalky z moravské Třešti, jichž krabičky jsou ozdobeny vyobrazením čackého Sokola a sdruženými znaky Čech, Moravy a Slezska pod korunou Svatováclavskou. Ale jednou oznámila mu trafikantka, že vláda prodej těchto státu nebezpečných sirek v trafikách zapověděla, poněvadž by mohly v českých odběratelích vzbuditi my-

šlenku, že ony tři země bývaly někdy spojeny pod nějakou českou korunou. Trafikantka nabídla mu místo nich sirky pruské s podobiznami členů německé rodiny císařské a německých generálů, slavných z r. 1866. Pan domácí arci nabídku zamítl a kupuje si nyní novější „České zápalky", jichž prodej dosud není zakázán, ač jsou jejich krabičky demonstrativně ozdobeny dvojicí běločervených praporů.

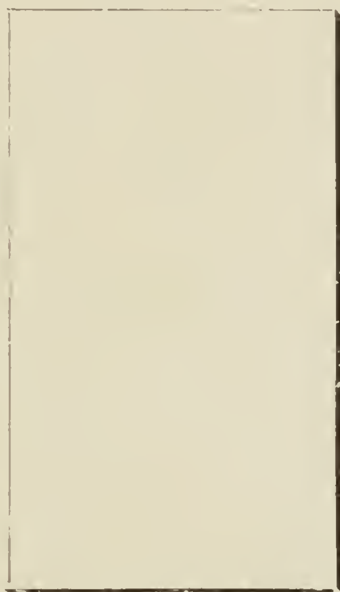
Zdá se však bohužel, že pan Brouček svůj vlastenecký sirkový sport nebude dlouho pěstovati. Proslýchá se totiž cosi o brzkém zavedení sirkového státního monopolu, který by ovšem češtině i na sirkových krabičkách nadobro odzvonil, jako se stało na papírových penězích a později na mnohých jiných věcech, ku příkladu na platebních poukázkách poštovní spořitelny. Tato jest zřízena pro všechny národy rakouské a český obchod spotřebuje do roka spousty jejích poukázek, ale navzdor tomu neposkvrnila je dosud ani jedinou českou písmenkou. Rázný Klapzuba odepřel jednou přijetí takové poukázky, poznamenav na ní, že neví, co znamenají slova: „Zahlungsanweisung", „Zwei Monate giltig", „Coupon von der Partei abzutrennen", „Den obigen Betrag empfangen za haben bestätigt" a že nehodlá vůbec svým podpisem stvrditi něco, čemu nerozumí. Ale z Vídně došlo ho vyřízení, že by se tam kancelářská manipulace náramně stížila, kdyby měli vydávati také české poukázky, jinými slovy: miliony poplatnictva, pro které je státní poštovní spořitelna zřízena, nechť se učí německy a nežádají na několika úřednících, aby si k vůli nim činili nepohodlí s češtinou. K takovému důvodu musel i radi-

kální Klapzuba umlknouti a byl ještě rád, že ho úředně nedonutili k podepsání nesrozumitelné poukázky; peněz ovšem bez podpisu také nedostal a musel žádati dlužníka, aby mu zaplatil jiným způsobem.

Avšak českým řečníkům na říšské radě by se ta věc snad přece hodila. Arci konstatují téměř v každém sezení množství jiných podobných

Líc.

Rub.

obrázku naší rovnoprávnosti. Vzpomínám si, jaký hluk jeden německý poslanec kdysi ztropil s trochou češtiny na železničním lístku a při té vzpomínce sahám bezděky do tobolky, kde jsem si uschoval na památku lístek, koupený jedním z mých

známých na nádraží Kutnohorském pro jízdu do Čáslavi. O ryzí českosti této krajiny nebude snad ani žádný Němec pochybovati. Bez poznámky podávám zde věrné facsimile přední i zadní strany toho lístku jako malou, ale významnou illustraci našich poměrů.

Leč, kdybychom s panem Broučkem zabředli do této nevyčerpatelné látky, vzrostla by kapitola v celou velikou knihu. Proto přecházíme raději k věcem méně choulostivým, jakými jsou zajisté boty a střevíce. V obuvnické části výstavy povšiml si náš referent sádrových odlitků noh pro braní míry, ale pohřešil podobné znázornění všelikerých deformit lidské nohy, vznikajících nošením elegantní moderní obuvi. Mohla to býti kollekce velmi bohatá a zajímavá. Dále uznává sice, že se domácí obuvnictví od časů staročeských škorní neblahé paměti v nejednom ohledu zdokonalilo, ale co do trvanlivosti zůstávají nynější výrobky daleko za solidností středověké práce ševcovské, což dosvědčuje nejlépe jeho známá husitská podrážka, která se dosud neroztrhala, ač chodívá každý den Klimentskou ulicí.

Tím by byla obě křídla paláce odbyta; avšak na konec ponechal si pan Brouček předmět nejvíce pozoruhodný, jejž objevil v jednom koutě levého křídla. Byl to veliký, huňatý medvěd, který za každý desetník, vložený do jeho nitra, hlavou pohnul, zamručel a vkladateli vrátil krásný dukát. Jediná vada mistrovského díla spočívala v tom, že byl řečený dukát asi z téhož zlata, jako onen, jehož se panu Broučkovi dostalo odměnou za návštěvu měsíčního koncertu.

V ústřední dvoraně povšiml si v jedné vitrině skvostných vazeb na své (Broučkovy) vlastní cestopisy, kteréžto nedostižné vazby bez odporu zastiňují všechno, co dosud v oboru knihařském u nás i v cizině bylo vytvořeno.

I leccos jiného lákalo v této místnosti k bedlivějšímu prohlédnutí, ale jedna věc vadila delšímu pobytu. Zahnízdila se tu celá lovecká společnost sličných prodavaček výstavních losů a zatahovala kolem hostů neproniknutelnou léč: prchaje před jednou, letěl jsi přímo do náruče jiné. Pro galantního člověka, jakým je pan Brouček, není žádnou příjemností, odmítat za každým krokem prosbu milostně loudících očí a sladce ševelících rtů; proto raději vytáhl koupený již los a nesl jej okázale v ruce. Ale ani to nepomohlo; musel odolávati úlisným domluvám, aby si přikoupením druhého losu pojistil vyhlídku na obě hlavní výhry.

Za takových okolností není divu, že hleděl dostati se co nejdříve z této končiny. Zavadil proto jen krátkým pohledem o čarovné lesky briliantu ustanovených za první hlavní výhru — beztoho rozhodl se hned z předu, že místo drahocenného toho šperku dámského přijme raději hotové peníze, třeba se značnější srážkou, zastavil se na okamžik před rozkošným rokokovým boudoirem v pavilónu Skramlíkově a věnoval zběžnou pozornost roztodivným skleněným přístrojum Kavalírovým. Při zajímavém stroji pánů Fričů, měřícím i nejnepatrnější prohyb ohromného kamenného prahu, byl by se přece déle pozdržel, neboť překvapilo jej velice, jak silně se pošinul citlivý ukazováček stroje, když palec ku ploše balvanu jen dost málo přitlačil — ale z těchto vě-

deckých pokusů byl rázem vyplašen opětným zjevem pána s bílou kravatou, který se z čista jasna jako přízrak vynořil ze zástupu opodál.

Pan Brouček pochopil mžikem kritičnost situace a shledal jedinou spásu v útěku nejbližší cestou, která se mu naskytovala: vzhůru po schodech na galerii ústřední budovy. Jinudy byl by stěží nepozorován vyváznul.

Rychle tudíž vystoupil na galerii a když se ho tam výstavní zřízenec optal, chce-li se podívati až do kopule, rozhodl se bez rozmýšlení i k tomuto smělému podniku — tam se asi úslužný pronásledovatel za ním drápati nebude.

Nelitoval ani zvláštního vstupného, které musel za tím účelem zaplatiti. Ale když pak vystupoval po úzkých točitých schodech do výše, láteřil v duchu na jejich nekonečnost, i na tíhu hlavního katalogu, která mu stoupání ještě ztrpčovala, stíral si horlivě pot, oddychoval jako měch a byl by se jistě v půli cestě navrátil, kdyby nebyl chtěl za drahé vstupné něčeho užíti.

Konečně vystoupil vzhůru na klenbu, spojující oba přední postranní pylóny ústřední budovy. Mezi nimi vypíná se nad klenbou ještě lehká železná konstrukce střední věže, do jejíž kupole opět vedou točité schody, kterými možno vystoupiti až na samé témě paláce pod obrovskou korunu svatováclavskou, vévodící významně celému obrazu výstavnímu jakožto skutečný střed a vrchol všech našich snah.

Stejné asi myšlenky prolétaly hlavou každého z nás, když potěšivše se na výstavišti přehlídkou našich pokroků ve všech oborech práce hmotné i duševní, za šera večerního upjali jsme zrak na onen

skvost, zářící do temna s výše pyšného výstavního paláce jako čarostkvoucí květ našich vzletných snů, jako plamenný protest proti všem, kdož usilují vyrvati ze srdcí a myslí našich tento posvátný klénot, který nám není pouhým odznakem moci královské, ale symbolem národní jednoty a celistvosti otčiny. A mnohému z nás připomenul onen pohled také, že pod touto korunou sešli jsme se k závodům práce toliko my, národ český, a že i s toho hlediska v obraze výstavním věrně se obrážely poměry naší země. Pro německé obyvatelstvo Čech byla česká koruna spíše znakem pohoršení, odpuzujícím je od závodů výstavních. Na čí straně je právo? My prohlašujeme: Tato země celá jest naše jako tisícileté dědictví po předcích našich, a vy jste pouze přistěhovalci, buď dobrovolně přijatí nebo nám vnucení, ba namnoze naše vlastní krev, odcizena nám postupem nemnohých věků a z části teprv nedávno, přímo před našima očima. A jaké vůbec máte právo trhati ten tisíciletý celek, zbudovaný krví a prací našich předků, živý dosud a nikým neporušený, jehož jste od staletí zákonnými příslušníky a v němž chceme bratrsky uznávati úplnou rovnost národnosti vaší? Oni však namítají: Co nám po vetchých pergamentech? Co nám po historickém haraburdí? Nad všechny mrtvé zákony a smlouvy minulosti platí živé právo národnosti, určovati své osudy po své vůli. My nechceme býti přívěskem té koruny, které neuznáváme a kterou nenávidíme!

Jaké tu srovnání mezi nimi a námi?

Kdybychom s krvácejícím srdcem vskutku se zřekli poněmčených krajů otčiny, v nichž každá vesnice, každý vrch, každý potok svým jménem hlásá,

že je to vlastní půda naše: oč že by rozpínaví sousedé vzhledem k nám rázem zapomněli na velebené právo národnosti, že by nám i v našem ryze českém kraji dále vnucovali své jho, ba že by chutě sahali k vetchým pergamentům a historickému haraburdí, snažíce se z nich dokázati, že jsme po právu příslušníky a paroby velké Germanie!

Ó protivné farisejství — nejen u národa jednoho, ale všude, všude, kam se ohlédneme po dnešní osvícené, jediným lesem bodáků se ježící Evropě. Každý tváří se tu jako vtělené právo, zatím co s mečem v ruce chrání svůj lup, nebo se chystá na jiný. Kormutlivý jest pohled na ten všeobecný plemenný boj, ale přímo hnus jímá přítele pravdy z těch licoměrných frází o právu a spravedlnosti, osvětě a svobodě, jejichž falešnými cetami celá ta hrabivá společnost osvěžuje své čiré, bezohledné sobectví. Ve jménu svatého práva národnosti sahá Vlach po Trentinu a chce zároveň s Terstem shrábnouti spousty — slovanského obyvatelstva; jako paladýn osvěty a svobody tváří se Maďar, který surovým, barbarským násilím rdousí ubohou Slovač; ve jménu lidskosti osvobozuje Angličan černé otroky a zároveň mečem i „ohnivou vodou“ vyhlazuje celé národy nešťastných divochů, — — však byla by to příliš dlouhá galerie šeredných obrazů... Věru, vzpíná se hněvem ruka, aby v cáry rozervala všechny ty lživé prapory vzletných nápisů a vmetla je ve tvář pokrytcům na trůnech, v ministerských křeslech, za zelenými stoly diplomatů, na řečnických tribunách i za stoly redakčními, kde se leckterý „úvodní článkář“ rozehřívá i k nadšeným hymnám na svaté ideály, že by někdy čtenář málem

uvěřil v jejich opravdovost. „V boji o zisk a slávu našeho plemene je nám vhodnou zbraní každé právo i bezpráví,“ byla by pravá devisa nynějších národních zápasů, ne sice krásně znějící, však alespoň upřímná.

Není to směšnou sebechválou, pravíme-li, nás že nemůže nikdo z farisejství usvědčiti. Odpůrcové naši sice volají: Nyní oplývají arci ústa vaše samou spravedlností a rovnoprávností, ale kdybyste nabyli moci, zatočili byste s námi ve své české koruně právě tak, jako Maďaři se Slováky. My úmysl takový ovšem popíráme, ale kdybychom jej i skrytě chovali, hřešili bychom pouze v myšlenkách. Skutkem neukřivdili jsme dosud nikomu. My nemáme na svědomí žádných poznaňských Poláku, ani šlesvických Dánu, nemluvě ani o nesmírné mohyle Slovanů polabských. My se pouze bráníme, od věků zoufale bráníme proti ohromné přesile útočných nepřátel a z bývalého slavného lesku uchránili jsme si jen tuto posvátnou korunu, v níž spatřujeme záruku jasnější opět budoucnosti a pod níž se snad v lepších dobách národní snášelivosti a spravedlivosti v míru dohodneme i se svými krajany jiného jazyka.

Nevím, zdali kroužily hlavou Broučkovou právě takové myšlenky, ale jisto jest, že náleží mezi korunáře. Jako loyální občan věří pevně slibu mocnářovu, že dá se korunovati za krále českého, a přeje si vřele, aby se toho ještě dožil. Vzpomíná si dosud na líčení pešťské korunovace a je přesvědčen, že by pražská byla stejně velkolepá, poněvadž svatý Štěpán není o nic vzácnější svatého Václava. Živě představuje si všechen ten slavnostní lesk a

šum, jímž by se naplnila Praha a zvláště staroslavné Hradčany, kde by se protekcí pana Würfla zajisté dostal v těsnou blízkost obřadů korunovačních. Rád by spatřil za svého života alespoň jednoho korunovaného krále českého, což se mu nepodařilo ani v patnáctém století, kde arci člověku s husitským cepem na rameně těžko bylo uviděti z blízka krále Zikmunda, který ostatně svou korunovaci odbyl velmi naspěch a ledabylo. Tentokrát bude zcela jináče. Pan Brouček sní o celém pečeném volu, o kašnách, z nichž poteče bílé a červené víno, o dešti peněz rozmetávaných mezi lid, o selských svatbách, o nekonečných průvodech, banketech, slavnostech a radovánkách ...

Ale přes to vše neměl chuti, zakoupit si šplháním bůh ví po kolika ještě schodech potěšení, aby spatřil korunu svatého Václava přímo nad svou hlavou. Měl úplně dosti na posavadním lezeckém výkonu a přivívaje si šátkem chládek na obnažené, spocené skráně, bavil se pohledem do hlubiny pod sebou na mravenčí hemžení nesčetných, pitvorně zmenšených lidských figurek, jimiž se již hustě pestřilo celé volné prostranství před palácem, jako vykládáno živou mosaikou.

Ale když chtěl fofrujícímu šátku přispěti na pomoc i kloboukem, který držel v druhé ruce, slétl tento neobratným mávnutím dolů mezi obecenstvo před palácem. Na štěstí nemusel za ním pospíšiti s holou hlavou.

Těže z nemilých zkušeností, opatřuje se totiž pan domácí v poslední době na každou delší vycházku rozličnými maličkostmi, které by se mu hodily pro případ, kdyby jeho cesta měla nějaký ne-

předvídaný a neobyčejný pruběh. Tak učinil i tentokráte — tím spíše, poněvadž se nějakým nedopatřením snadně mohl octnouti třeba i v koši výstavního balonu — a mimo jiné zastrčil si doma do kapsy pohodlnou cestovní čepici, kterou nedávno u jednoho známého kloboučníka koupil. Tento živnostník, důvěrný přítel a politický souspřeženec rukavičkáře Klapzuby, není sice pro své rýpalství a šprýmařství panu domácímu příliš po chuti, ale má dobré zboží a proto zašel k němu vzácný zákazník i tentokráte. Když své přání přednesl, zamyslil se kloboučník na chvilku a pak jako rozradován dobrým nápadem, chvatně vytáhl ze své zásoby jednu čepici, okrouhlou, nahoře zploštělou a poněkud rozšířenou, z lehounké sněhobílé látky. „Tohle je vskutku nejlepší, co vám mohu odporučiti, pane domácí," vychvaloval ji horlivě. „Vkusná, jednoduchá, roz umná — žádná z těch bláznovských čapek, v jakých strašívají na železnicích židovští obchodní cestující. A pohleďte, jak praktická! Bílá její barva chrání nyní v létě nejlépe proti paprskům slunečním a látka je sice trvanlivá, ale při tom lehoučká jako pavučina, že snad nenosí lehčích ani —"

Pan Brouček přerval konec chvalozpěvu nevrlým posuňkem, předvídaje v něm nějaký hloupý měsíční vtip. Ale čepice se mu líbila. Měla sice tvar poněkud neobvyklý, jakého dosud neviděl, ale tvar jinak zcela solidní, a poněvadž i cena byla levná, odnesl si čepici spokojeně domů.

Nyní, při té příhodě s kloboukem, hodila se mu hned výborně. Posadil ji na hlavu a měl se k rychlému sestupu.

Ale pojednou stanul jako přimrazen. Vynořilť se právě z hlubin schodiště lesklý cylindr a pod ním objevila se přívětivá tvář úslužného člena výkonného výboru, který ho tedy přece pronásledoval až do těchto výsostí.

Ztrnule zahleděli se na sebe; nejen tvář Broučkova jevila nelibé překvapení, i člen výboru zdál se býti velmi zaražen. A po malé chvilce již se obrátil a jakoby nebyl pana domácího pozoroval, spěšně zmizel opět ve hlubinách schodiště.

Pan Brouček byl tím nenadálým obratem ještě více pomaten. „Což mě skutečně nepoznal?“ myslel si. „Snad v té čepici? Ale ne, to není možná. Vždyť mi hleděl do tváře dost upřeně a před chvílí jsme spolu chodili. Kromě toho vítal mě hned u vchodu výstaviště jako známého. Toť by musela být moje čepice jako kouzelná karkule v pohádkách, pod níž se člověk stává neviditelným. Viděl mne dobře, ale patrně nechtěl se ke mně znáti. Proč asi? A k čemu vystoupil pak sem nahoru? Vždyť se přece nedrápal po tolika schodech jen pro to potěšení, aby mohl hned zase lézti dolů!“

Přemítaje o záhadné příhodě, sešel druhými schody nazpět do ústřední dvorany. Tam čekal již nějaký pán, drže v ruce jeho klobouk, a když pana domácího spatřil, zaměřil hned k němu s velmi přívětivým a zdvořilým pozdravem.

„Viděl jsem venku, jak vám klobouk sletěl dolů a jak jste jej nahradil svou čapkou,“ pravil, podávaje panu Broučkovi ztracenou pokrývku hlavy. „Klobouk spadl právě k mým nohám i počkal jsem s ním tedy zde na vás, až sestoupíte.“

Pan domácí poděkoval vybraným „Merci!" kterého jako stejně mezinárodního „Pardon!" rád užívá na veřejných místech vůči neznámým osobám, aby snad českým oslovením neurazil příslušníka druhé národnosti.

„Ó prosím!" odmítal díky zdvořilý pán a dodal srdečně: „Velmi rád jsem posloužil bratru z daleka. Zdrastvujtě!"

Stiskl panu Broučkovi přátelsky ruku a rozloučil se s ním vřelým pohledem.

Pan domácí, strkaje svou bílou cestovní čepici opět do kapsy, kroutil hlavou nad zvláštní přívětivostí a srdečností neznámého člověka. I slova „bratr" a „z daleka" vrtala mu mozkem. A záhadné „zdrastvujtě" nebo „zdravstvujte", nebo jak to znělo, neuměl si vysvětliti jinak, než leda jako novou vymoženost nejvybranější češtiny. Ale nechal konečně přemýšlení a pokryv hlavu zase kloboukem, vyšel zadním východem Ústřední budovy.

Čtenářům pro upokojení ihned sděluji, že se pan Brouček od té chvíle již na výstavišti nesetkal ani s oním, ani s jiným členem výkonného výboru.

VI.

(Ústřední Matice. — Ochutnávárny. — Balón.)

Po širokých stupních sestupoval náš poutník na promenádu, táhnoucí se podél severního průčelí Průmyslového paláce. I nový prospekt, jaký odtud poskytovala zadní část výstaviště,

líbil se mu jak náleží. A navzdor té ohromné, nestvůrné bedně balónové, čouhající nemotorně v pozadí, jejíž účel nám zůstal nerozřešenou hádankou, líbila se jistě přemnohému z vás ta směs fantastických střech, bání a věží i s tou obrovskou homolí cukru, to divné město pavilónů, rozložené za širokým hledištěm večerních produkcí světelného vodotrysku a za mohutným stromořadím, v němž bila as hlavní tepna zevnějšího života výstavního. A v tento den zvláště valila se stromořadím pravá řeka vlnících se hlav a různobarevných oděvů; pro nastávající slavnost, jejíž ohnisko se nalézalo v nejzazším koutě výstaviště, byla v tuto chvíli vůbec celá zadní část výstavního města téměř nabita obecenstvem.

Přímo před sebou, u světelné fontány — kteráž arci nyní za dne místo kouzelné hry vysoko šlehajících a rozkošnými kaskádami spadajících tekutých rubínů, smaragdů, safírů, amethystů, křišťálů, stříbrných a zlatých pršek, ukazovala jen střízlivou směs čouhajících kovových rour — spatřil náš poutník kiosk trpasličích rozměrů, kolem něhož se tlačil hustý dav obecenstva. Přistoupiv blíže, poznal, že je to pokladnice na příspěvky pro Ústřední Matici školskou.

„Matice, Matice, pořád Matice," povzdechl si náš referent. „Jsem žádostiv, kdy už bude té žebroty konec. Jednou na divadlo, podruhé na Husův pomník, po třetí na Slováky, každý den si vymyslí někdo nějakou novou sbírku! Zažebrá-li si na ulici otrhaný nuzák bez výdělku a s kopou hladových dětí, hned ho chytne strážník za límec a je to zcela

v pořádku; ale komu napadne vzít na sebe čamaru a do ruky subskripční arch nebo pokladničku s červenobílým praporečkem, ten smí obtěžovat lidi bez trestu a ještě abys klopil svůj desetník s radostným pohnutím, nechceš-li se dostati do novin. Co je mi platno, že jsem si dal do průjezdu tučnou literou: ‚Žebrota se zapovídá‘, když mi může každou chvíli zaklepat na dvéře některý obětavý sběratel. Měli by alespoň chodit po dvou a v plesovém obleku, neboť s takovými vyřizuje dotyčnou záležitost můj domovník už dole u schodů.“ (Čtenářům snad tato zmínka ještě lépe vysvětlí antipatii pana domácího proti bílým kravatám.) „Do mého pokoje se arci málokterý z takových vlasteneckých koledníku dostane, poněvadž má v tom ohledu paní Markyta své instrukce a v nejhorším případě je odbyde raději ze svého. Ale což, kdo nemůže učiniti podobná opatření? Proč má odnášeti majetný člověk vlastenecké — tento — všelijakých pisálků a učitelů, kteří neznají cenu peněz a nevědí, jak těžce se vybírá činže? Dejte každému z nich po pražském domu a uvidíte, že jim hned zajde chuť vymýšlet si každý den novou sbírku na čerta ďábla. Vlastenectví! Kdo pak mně dá něco za to, že jsem Čech? Kdybych si pořídil nejkrásnější červenobílou pokladničku s nápisem: „Na zdar Matěji Broučkovi!“ a poslal ji po těch národních křiklounech, jistě že bych v ní nenašel ani zlámanou grešli!“

Budiž podotknuto, že sem tyto úvahy klademe jen k výslovné žádosti pana Broučka, jest přesvědčen, že tím jednou promluvil z duše valné části vlasteneckého obecenstva.

Ale jinak není pan domácí nikterak proti

Ústřední Matici. Vždyť je známo, že sám na vikárce vystřílel nejeden krejcar matičním střelcem. Myslí si jen, že by snad vlastně náleželo vládě, aby zřizovala ze státních peněz školy, kde jich je potřeba. Ba, zdá se mu, že to ani není hezké, když se doma i za hranicemi sbírají almužny na školství, které přece patří do rozpočtu ministra vyučování. Pochybuje, že by této exellencí bylo příjemno, aby se na příklad také její ministerský plat sháněl z veřejných milodarů. Nepřehlíží ovšem svízel prožluklé otázky jazykové. Ta by se arci nejlépe rozřešila zákonem Kvíčalovým. Ale s tím nemůže zase vláda souhlasiti. O německé školy by nebyla starost; páni ministři jsou skoro veskrze Němci a již z vlastenectví zřizovali by je tedy ochotně kdekoli a kdykoli, třeba telegrafem. Avšak nikdo nemůže na vládě žádati, aby českými školami sama rozmnožovala počet občanů, kteří nerozumějí těm přečetným úředním formulářům, jež pro zjednodušení manipulace musí býti a zůstati německé. Pan Brouček přemýšlel o těchto obtížích a zdá se mu, že připadl na prostředek, jímž by se rázem odklidily: Nechť zařídí se české školy tak, aby každé dítko, vycházející ze čtvrté třídy, umělo dokonale německy! Některý český poslanec měl by tento dodatek ve sněmu navrhnouti a jistě že by pak velkostatkáři i Němci přijali Kvíčalův návrh bez debaty. A velmi možná, že by pak Schulverein sám přispíval státu na zřizování českých škol, neb alespoň vyplácel odměny českým učitelům s nejlepší berlínskou výslovností. Ba, snad by pak i říšský sněm německý přispěl každoročně spřátelenému Rakousku nějakým miliónem na podporu českého školství.

Do té doby nenamítá pan Brouček ničeho proti Ústřední Matici a přeje si jen, aby se sbírky na ni konaly všude týmž slušným a moudrým způsobem, jako u fontány na výstavišti. Takový kiosk ať se postaví třeba v každé ulici. Ten nikoho neobtěžuje a nikomu nepřekáží; kdo nechce, nemusí ho ani zpozorovati. Ovšem, ještě lépe by bylo, kdyby se takové pokladnice postavily někde na odlehlejších místech; slušný člověk vykonává své záslužné skutky raději stranou a bez mnohých svědků.

Tento výstavní matiční kiosk, upomínající na husitské „kádě", do nichž pro společnou potřebu bratří s nadšením házeli své peníze a šperky, zamlouval se našemu referentu rozhodně. Se zalíbením prohlížel si vtipné zařízení vkusné pokladnice o třech odděleních, v nichž mohlo se za sklem stopovati pozvolné stoupání vrstvy tu měděných peněz, tu stříbrných a tu papírových. Hodnou chvíli bavil se pohledem na menší i větší příspěvky, které z obětavých rukou sklouzaly do toho neb onoho oddělení, a když jeden dosti chudobně oděný člověk, bezpochyby dělník, desetníkem v mozolovité pravici jaksi nejapně tápal po příslušném otvoru, přispěl mu pan domácí na pomoc a vlastnoručně vpravil jeho dárek do prostředního oddělení, odměniv se za Ústřední Matici chudému dárci přívětivým pohledem.

S povzneseným srdcem obrátil se pak od zástupu přispěvatelů, aby si prohlédl průmyslový palác také od zadu. Zrak jeho utkvěl na jakémsi podloubí, táhnoucím se podél obou postranních křídel paláce. Řady vkusných buffetů v pozadí, vyfintěné hezké prodavačky, vábivě z nich vyhlédající upro-

střed pestré spousty rozmanitých lahví, soudků, číšek, zákusků a pamlsků, rozjařené zástupy obecenstva, kupící se kolem nich, proudící podloubím nebo sedící u sklenic, kalíšků a talířů za stolky, v něm nebo i venku pod širým nebem postavenými, — vše to poučilo pana Broučka, že má před sebou proslulé výstavní ochutnávárny.

Ochutnávárny! Slovo, jehož vynálezce nedojde odpuštění ani na tomto ani na onom světě, slovo, upomínající na šest holštýnských koní, táhnoucích po hrbolatém dláždění do vrchu nekonečný nákladní vůz a budící přece tolik milých upomínek svým nechutným zvukem! Každý z vás uložil si zajisté mezi listy paměti aspoň jednu nezabudku rozkošné chvíle, ztrávené v některém koutku těch něžných, smavých arkád, kde jako svlačce s révou malebné guirlandy uzenic a uzenek věnčily vzdušné oblouky, kde šuměly rozjařené davy, kde vesele zvonily číše a prý časem i milostné šepoty sladce ševelily ve stínu štíhlých sloupů.

Pan Brouček ocitl se v rozpacích před referentským úkolem, který ho zde očekával. Na pravo šíře hleděl, na levo bystře zrak otáčel, ale nevěděl kudy kam, v ohromujícím návalu tolikerých mocných a skvělých dojmů. Když změřil ty dvě předlouhé řady od konce levého křídla až do konce křídla pravého, zajiskřily mu sice radostně zraky, ale zároveň poznal, že náležité prostudování tohoto oddílu výstavy za jedné návštěvy přesahuje síly křehké bytosti lidské. Musel tedy přestati na pouhém zběžném probrání na zkoušku alespoň nejslibnějších jednotlivostí.

Vedlo by ho příliš daleko, aby zde podával výsledky svých studií. Má pro svou zamlklost i jiný důvod. Jako při rozdávání volných lístků, bylo naň zapomenuto i při sestavování různých jury výstavních, ač si pánové zajisté dobře povšimli kapitoly o „koštéřství“ v jeho středověkém cestopise. Nechce tedy své soukromé odbornické úsudky nikomu vnucovati.

Dotýká se pouze dvou věcí, které se vztahují k zevnějšímu zařízení ochutnáváren.

Předně zazlívá pořadatelstvu, že skrblilo místem právě při této skupině. Vykázalo jí pouhý chatrný přílepek Průmyslového paláce, rozměru tak obmezených, že v něm bylo sotva místa pro pořádný stůl a že stačil jedva lelkujícím flaneurům, kteří podloubí ochutnáváren pokládali za Příkopy, tak že tu těžko bylo soustřediti se bez vyrušení na klidné ochutnávání.

Za druhé: Našemu referentu nevadily sice nikterak sličné víly, které z buffetů se usmívaly a ochutnávače venku úslužně obletovaly, ale pro příští jubilejní výstavu radí jim, aby od sebe rázně odstrašovaly mladé hejsky, kteří se okolo nich hemžili jako vosy kolem cukru a budili jen pohoršení u starších, usedlých a spořádaných hostu.

Než, přes tyto dvě výtky neváhá prohlásiti, že pokládá toto oddělení za perlu celé výstavy.

Zmínili jsme se již na začátku o radostně vzrušujícím dojmu, jaký výstava činila na každého českého návštěvníka. Pan Brouček zachoval si dosud celkem rozvážlivý chlad; ale nyní zmocňovalo se i jeho znenáhla blahé rozjaření a vzrustalo v této části výstavy každým krokem, či spíše každým přesednu-

tím od stolku ke stolku. Než došel do konce ochutnáváren, byl již v pravdě opojen skvělým zdarem našeho výstavního díla. Již v zastávce Pardubické viděl všechno své okolí v růžových barvách; zdálo se mu, že se naň usmívají nejen rusalky ochutnáváren, nýbrž i hosté, všechny obličeje vůkol, ba i zástupy třpytných pavilónů v pozadí. A než došel do Sezemic, byl by objímal celý svět, nevyjímaje ani hezkou mladou Moravanku, u které se náhodou za stolem octnul. Nahoře jsme poznali, že pan domácí nemá náležitého porozumění pro svérázný vkus lidu; ale zde zamhouřil obě oči nad červeným, kvítkovaným šátkem, uvázaným na babku; nad velikými, naškrobenými, sněhobílými rukávy košile, jež dmuly se jí téměř jako dva malé balóny kolem oblých ramen a jsouce nad loktem staženy, dole opět se rozšiřovaly v bohaté krajkoví, jako v kalich velikého květu; nad řasnatým bílým a pestře obšívaným ohrdelcem, pod nímž zářila kordulka množstvím ohnivých barev, stříbra a zlata; nad krátkou sukní s četnými záhyby; ba i nad vysokými botami, sahajícími až nad kolena — odpustil to všechno k vůli pěkné, svižné postavě a zvláště k vůli hezkému obličeji, který se všecek smál jarou veselostí.

Z rozmluvy, kterou vedla se svými rodiči — statným rolníkem v kulatém černém kloboučku, těsné a krátké bílé kamizole s červenými výložky a střapci téže barvy, v přiléhavých černých nohavicích s modrým vyšíváním a ve vysokých lesklých botách, pak s přívětivou jeho ženou, oděnou v podobný šat jako dcera — vyrozuměl pan Brouček, že se ta moravská krasavice jmenuje Maruša a

že přijeli na výstavu z nějaké vesnice v okolí Velehradu.

Pan domácí ve své rozjařené náladě seznámil se mžikem s moravskými hosty. Že tu nepodává svůj živý rozhovor s nimi, má jediný důvod v obavě, aby nepohoršil pánů dialektologů. Jsou to přísní pánové a s krutou radostí vrhli by se na jeho linguistický pokus. Ostatně ani redaktor nemá chuti konati za něho namáhavá studia v oboru nářečí a podřečí moravských, začež by se mu v nejpříznivějším případu dostalo alespoň té výtky, že nepostihl pravého ducha lidové řeči. A v té příčině těžko se brániti. Je s tím stejná potíž, jako s pravostí některých vín. Každou chvíli můžete se někde dočísti, že pracemi toho neb onoho spisovatele vane pravý český duch, ale hned vedle varuje vás jiný před těmito padělky a prohlašuje, že vskutku pravý, nezfalšovaný český duch vane pouze u něho, načež vystoupí třetí s prohlášením, že jedině a výhradně jeho firma má pravého, ryzího českého ducha na skladě. A konečně pomyslí si obecenstvo, že i ten třetí klame a že snad ani není žádného pravého českého ducha. A stejně má se věc s pravým českým citem, s pravým českým humorem a se spoustou jiných českých věcí. —

Pan Brouček smířil se s národním krojem na svižné postavě Marušině tou měrou, že ho začaly zajímat dokonce i jeho podrobnosti. S horlivostí pravého národopisce vyptával se po jednotlivých jeho součástech a ustal teprve, když Maruša učený ten výslech s uzarděním a smíchem násilně přetrhla.

Pak obrátil rozprávku na výstavu a byl potěšen nadšenou chválou, kterou jí moravští hosté vzdávali. Ale když chtěl věděti, co se jim líbilo nejvíce, přiznali se, že vlastně dosud po výstavišti jen zcela povrchně se poohlédli a že v tolikerém lesku a šumu nevědí kudy kam. Náš referent, který sám tak úzkostlivě průvodu se vyhýbal, nabídl se jim obětavě za průvodce, což s povděkem přijato.

V tom zaznělo ze rtů Marušiných hlasité „Jejda!" — pan Brouček slyšel to citoslovce zcela zřetelně a chce ho brániti proti všem dialektologům — zaznělo tedy hlasité „Jejda!" jež tlumočilo mocný podiv a bylo provázeno zvučným zatlesknutím pružných dívčích dlaní. Všichni obrátili se směrem, kam hleděly její jiskřící se oči, a spatřili, kterak nad ohradou balónovou právě ohromná zahnědlá koule rychle se vznášela vzhůru do vzdušných oblastí. Balón „Godard" nastupoval svoji větrnou pouť. Slyšeti bylo dole potlesk a jásot obecenstva a s hůry z koše balónu pozdravoval smělý větroplavec diváky máváním červenobílého praporce, rozmetávaje zároveň nějaké papírky, jejichž bělavé sprchy zvolna se snášely k zemi.

Pohled tento dojal mocně i samého pana Broučka. Věčná touha člověčenstva, vznésti se z pozemského prachu do jasných modrých výsostí, projela mu pojednou celým tělem, v němž beztoho pociťoval — snad následkem nadšení ze zdaru výstavy — neobyčejnou lehkost a vzletnost, že mu bylo, jako by se mohl pouhým odrazem nohy vymrštiti vysoko do vzduchu. Závistivě pohlížel za obrovskou bublinou, nesoucí se v čistých oblastech vzdušných vesele směrem k Podbabě. Jaká rozkoš, vznésti se do mo-

dra volně jako pták, nechati pod sebou všechny všední starosti a letěti někam Pánubohu do oken! Za svého měsíčního dobrodružství projel se sice pořádně povětřím, ale tehdáž konal svou vzduchoplavbu bezděky a skoro bez vědomí, tak že z ní ničeho neužil.

Litoval proto opravdu, že mu pan Godard upláchl přímo před nosem a potěšil se jen připomínkou, že zůstal na výstavišti ještě pan Surcouf s druhým balónem „Viktorem Hugem".

Moravský trojlístek sděloval si zatím hluboké dojmy, jaké naň učinilo nevídané dosud divadlo, a projevoval o vzduchoplavbě náhledy tak naivní, že pan Brouček uznal za svou povinnost, přispěti jim na pomoc svými vědomostmi. Objasnil jim theorii balónu poukázáním na obecně známý vepřový měchýř, jejž snad i moravská mládež pomocí brčka vzduchem naplňuje, a který spočívá na týchž vědeckých principech.

Moravská rodina dopila za těchto výkladu své číše a měla se k odchodu. Její nastávající průvodce upozorňoval sice, že ochutnávárny nejsou ještě u konce, ale Moravan prohlásil, že již s dostatek svou žízeň uhasili a že chtějí ještě něco uvidět. Pan Brouček, jemuž se i ruka třásla blahým rozechvěním nad krásou výstavy, našel šťastně kapsu s hodinkami a po bedlivém pátrání podařilo se mu zjistiti, že jest již bezmála čtvrt na čtyři, načež musel doznati, že má sám nejvyšší čas, vydati se na další pouť. Všichni tedy zaplatili a pan domácí vedl své chráněnce především k romantické budově na pravo, která již dříve upoutala jeho pozornost a v níž i bez katalogu konstatoval nějaký rytířský hrad, dosti

podobný pověstnému, čtenářům jeho dřívějších publikací známému Eulensteinu.

Za čtení následující kapitoly pocítí asi mnohý čtenář osten závisti, že se mu na výstavišti nedostalo průvodce tak znamenitého, jakému se těšila moravská rodina, průvodce, který jí nejen všechno co nejdůkladněji vysvětloval, nýbrž i na leccos ji upozornil, o čem se snad žádnému jinému navštěvovateli výstavy ani nezdálo.

VII.

(Rytířský hrad. — Sob a kamzíci. — Školská výstava. — Malý průmysl. — Skluzavka. — Ještě jednou malý průmysl. — Dvacet tisíc mil pod mořem.)

Ačkoli vzdálenost od Sezemické ochutnávárny k rytířskému hradu byla nepatrná, trvala jim cesta dosti dlouho. Radostně rozčilující, ba přímo opojný dojem, jaký na pana Broučka učinilo předcházející oddělení výstavy, operutil sice i jeho nohy k bujarým rytmům, ale promenádou za Průmyslovým palácem valilo se tolik obecenstva, že mohl jen oklikami ku předu a že ho všecka opatrnost neuchránila několika srážek, načež byl zdržován diskussemi, čí nepozornost nebo neobratnost příhodu zavinila. Ostatně i Moravané, sami jsouce ve svém rázovitém kroji předmětem pozornosti, omeškávali se každou chvíli pozorováním některého jim nezvyklého zjevu.

Když konečně stanuli před mohutnou šedou budovou s cimbuřím a gotickými vížkami, vysvětlil

jim pan domácí, že je to pendant k české chalupě; jako tam bylo znázorněno staré selské obydlí, vystavili zde ukázku dávného sídla panského. Rozhovořil se o lidomornách, železných pannách a jiných náležitostech rytířských hradů tak živě, že moravská rodina téměř s bázní přistupovala ku zvoditému hradnímu mostu, u něhož stál jakýsi vrátný nebo hérolt v divokém středověkém úboru.

Nevím, pamatuje-li se čtenář na svízelný a nebezpečný přechod po visutém onom mostě; náš referent alespoň přešel jen s obtíží po té vratké a kolísavé lávce, a nechybělo mnoho, že by byl střemhlav sletěl do propasti.

Nepříznivý dojem učinilo na pana Broučka vybírání vstupného ve bráně hradní, což rozhodně rušilo illusi pohostinného středověku a příčilo se všemu rytířskému mravu.

Z malé hradní předsíně vstoupili na pravo do nějaké kobky, kde byla tma jako v pytli. S nedůvěrou, k níž jej opravňovaly reminiscence z rytířských historií za mlada čítaných, vstupoval pan domácí do této místnosti, která byla skorem nepřívětivější než sklepní byty v jeho vlastním domě, a poněvadž se v té příšerné temnotě obával nenadálého pádu do některé podzemní chodby, nebo dokonce mezi hady a ještěry na dně hladomorny, pustil galantně napřed spanilou Maruši, a teprve když bez nehody prošla, vydal se opatrně za ní.

Dotápali se do jiné polotemné komnaty a tu nejen Maruša, nýbrž i její rodiče vzkřikli překvapením. I náš referent, když se poněkud rozhlédl místností, stanul jako ztrnulý úžasem. Tam, kde měla býti zadní stěna komnaty, otvíral se volný

pohled na město, s jakýmsi divokým shonem lidí v popředí, a tato scéna působila tím mocněji náhlým přechodem zraku z dosavadní temnoty do plného, oslnivého světla, jímž byla zaplavena.

Pan Brouček chytil se za hlavu. Poznal Hradčany, Malou Stranu, kamenný most — kde se to tu všechno vzalo? Kdyby stěna hradní byla prolomena, jak se na okamžik domníval, mohl by uviděti leda Troji nebo Pelc-Tyrolku, ale kdež by se tu namátly Hradčany!? K tomu spatřil v popředí na mostě výjev, který se nikterak nehodil do spořádaného života pražského: Chumáč lidí v podivných oblecích rval se tu zcela do opravdy meči a bambitkami — tekla již krev — ba, ležel tu již jeden mrtvý, zkrátka, zuřila zde skutečná bitva tak děsivě, ža pan domácí — ač otužilý v bojích patnáctého věku — bezděky ucoufl nazad.

Zatím co tyto myšlenky probíhaly jeho hlavou, poznamenal bodrý Moravan s patrným obdivem, že to vypadá věru jako skutečné.

„A snad nemyslíte, že je to obraz?“ ohradil se pan Brouček. „Pohleďte jen tady v předu na to kamení, na ten kus dřeva, na tu helmici — vždyť bych vám ji mohl podat —“

Moravan doznal po bystřejším přihlédnutí, že ty věci nejsou vskutku jen malované.

Nějaký pán, který stál vedle a hovoru jejich naslouchal, pravil teď s úsměvem: „To je diorama bratří Liebscherů. Skutečné předměty, v popředí vhodně umístěné, napomáhají klamu životnosti, kterým takový obraz do jisté míry na diváka působí.“

Pan Brouček cosi zahučel a poodvedl své chráněnce stranou, jakoby jim chtěl ukázati obraz s jiného hlediska, vlastně však, aby je vzdálil od nevolaného, všetečného poučovatele. Viděl nyní sám dobře, že kromě některých předmětů v popředí všechno ostatní je pouhá malba, a jen růžová mlha, jíž mu předcházející radostné dojmy zrak obestřely, byla příčinou, že se mu v prvním okamžiku skoro zachtělo rozběhnouti se k panu Würflovi na domnělé skutečné Hradčany. Ale přece mohou si páni Liebscherové velmi na tom zakládati, že dovedli ošáliti, třeba toliko na chvilku, i samého pana Broučka. —

Upozorňoval nyní bez vyrušení moravský trojlístek na jednotlivé přednosti znamenitého díla, že na něm ku příkladu nelze ani rozeznati, kde přestává skutečné kamení a kde začíná malované zdivo mostní.

Maruša přerušila jeho esthetický rozbor otázkou, co asi obraz představuje.

Brouček bezděky hmátl po hlavním katalogu, ale hned si vzpomněl, že by mu v tom šeru málo byl platen, a po krátkém rozmýšlení poučil potichu Moravanku, že je to nepochybně výjev z roku osmačtyřicátého, kdy studenti vystavěli na Kamenném mostě barrikádu a bránili se proti Windischgrätzovým granátníkum.

Dívka se pozastavila nad nezvyklým oblekem bojujících, ale pan domácí jí vysvětlil, že v roce osmačtyřicátém studenti i jiní lidé nosili všeliké nevídané kroje vlastenecké.

Maruši se sice provedení obrazu líbilo, ale zobrazený strašný výjev -- to vraždění, ta krev,

mrtvola v popředí natažená, — vše to dotýkalo se nemile jejího citlivého srdce. Její zbožná matka pak byla zvláště pohoršena zohaveným krucifixem na mostě a prohlásila, že se na to nemůže déle dívati.

Opustili tedy romantickou budovu, která našeho referenta úplně zklamala; pro výstavu obrazů se přece rytířské hrady nestavěly a po něčem středověkém ohlížel se v ní nadarmo; kdyby tam někam byli alespoň pro hosty postavili známý ze všech historických povídek cínový pohár s medovinou!

Cesta do nižší zadní části výstaviště vedla naše poutníky kolem ohraženého, lesními stromky posázeného prostoru, v němž se chovala zvěř. Zvěděli od svého ochotného průvodce, že tu mají před sebou počátek pražské zoologické zahrady. Padl jim do oka jeden statný kus bělavé srsti s divnými parohy, a pan Brouček poučil své chráněnce, že to je zvíře až odněkud se severního pólu, které se jmenuje sob a živí se hlavně islandským mechem.

Moravan vrtěl v udivení hlavou, a když mu byli dva drobnější kusy, poskakující čile opodál, představeny panem domácím jako kamzíci, namítl nesměle, že ti kamzíci vypadají zcela jako obyčejní srnci, kterých viděl dosti.

„Ale, ale," káral ho pan Brouček, klepaje si prstem na čelo, „snad nemyslíte, že by dali na výstavu obyčejnou zvěř, kterou můžete vidět v každé oboře?!"

Odtud zahnul pan Brouček se svou společností na prostranství na levo a nahlédl do plánu, aby seznal význam rozsáhlé, ale dosti prosté prkenné

budovy o třech oddílech, táhnoucí se tu na východ. —

Minul nejbližší oddělení, poznav z nadpisu, že je to pouze školská výstava, a byl by stejně odbyl i následující oddíl, věnovaný malému průmyslu, kdyby Moravan se ženou a dcerou nebyli již vstoupili do vnitř. Nezbylo mu než následovat za nimi, ale dal jim na srozuměnou, že není času nazbyt, a že se nesmějí zdržovati každým pavilónem, chtějí-li na výstavě něco uviděti.

Přes to nabídl galantně Maruši svůj hlavní katalog. Dívka sice namítla, že ho nepotřebuje, ale k opětnému naléhání přijala jej přece. Nepoužila sice té knihy, nesouc ji pouze pod paždím, ale pan Brouček byl i s tím spokojen. Vykonal i bez katalogu svůj ciceronský úřad stručně sice, ale svědomitě. Přidržuje si nos, pobídl je k útěku před nejbližší skupinou: výstavou koží, usní a štětin, vysvětlil jim, pospíchaje kolem následující skupiny, že jsou to rozličné kočáry, a poučil je hned na to, čichaje na všechny strany, že se ocitli ve skupině voňavek, při čemž vyznal, že nade všechny libodechy růží, fialek, jasmínů, ambry a pižma milejší jest mu vůně dobré pečeně.

Ostatní obsah pavilónu odbyl hromadným jménem šmejdu, který se nehodil do Prumyslového paláce, a byl rád, když moravskou trojici, jež ve své naivnosti od vystavených předmětů stěží se mohla odtrhnouti, východem na druhém konci šťastně opět dostal na volný vzduch.

Maruša vracela mu s poděkováním hlavní katalog, ale on ji přívětivým pokynem vybídl, aby si ho jen ponechala, dokud jí bude libo.

Přímo před nimi objevilo se něco, v čem pan Brouček i bez výstavního plánu a katalogu na první pohled poznal proslulou skluzavku. Právě rozjel se obsazený vagonek dolu po šikmé ploše za hlasného výkřiku líčené bázně, jenž se rozlehl pravidelně při každém výjezdu z úst krásnější části cestujících a nemálo přispíval k zábavě diváků, kteří hustě kolem nakupeni, s úsměvem sledovali let vozíku dolů, nahoru, zase dolů a nahoru po vlnitě zprohýbané dráze, jakož i bezděčné komické pohyby účastníku té na pohled krkolomné jízdy.

Jen rozjaření výstavnímu dlužno přičísti, že rozšafný pan domácí zachvácen byl náhle mladistvou bujností a touhou po dobrodružstvích. Zároveň zachtělo se mu uslyšeti opět ono dětinsky upřímné „Jejda!" ze svěžích rtů hezké Moravanky. Učinil proto návrh, aby také okusili kluzařského sportu.

Manželský párek namítl s úsměvem, že už takové věci pro ně nejsou, a také Maruša zdráhala se chvíli, ale pak zajiskřila podnikavě očima a s veselým smíchem svolila. Hrdě vedl si tedy pan Brouček krásnou společnici ke kase skluzavky a kavalírsky zaplatil i za ni desítikrejcarový jízdní lístek.

Ale když za ní vystupoval vzhuru do výjezdního pavilónku, litoval přece trochu své přenáhlenosti. Již nyní, stoupaje po bezpečných schůdkách do té nepatrné výšky, pocítil malou závrať — jakž bude teprve při tom křivolakém ďábelském letu po kolejnicích, které k tomu snad ani nejsou řádně vyzkoušeny a komissielně schváleny! A pak zdálo se mu nedůstojno pražského domácího pána, aby se ukazoval zevlujícímu obecenstvu v nevážné roli, jakou hráli účastníci té dětinské zábavy. Za své

cesty na měsíc a do 15. století ocítil se sice častokrát v situacích a polohách, které se málo hodily pro usedlého pražského měšťana, ale tenkráte odehrály se ony výjevy buď beze svědku, nebo před bytostmi, které nemají žádného spojení se zlými jazyky nynější Prahy. Ale konečně upokojil se tím, že v povznešené náladě výstavní odpustí se i nejváženější osobě trochu mladické svévole.

Srdnatě posadil se tudíž do vozíku vedle švarné Moravanky a vyzval ji, aby se za divoké jízdy jen pevně k němu přitiskla. Maruša odvětila se smíchem, že se nebojí, ale pan Brouček položil přece, když znamení k odjezdu zaznělo, v rytířskou ochranu lehce ruku kolem jejího pasu. Sám zamhouřiv oči, poručil se svému osudu, když vozík střelhbitě dolů se rozejel, za obvyklých ženských výkřiku, k nimž přimísilo se skutečně i Marušino veselé: „Jejda!"

Pro ty, kdož jízdy po skluzavce sami neokusili, vylíčí pan domácí několika slovy pocity, jaké se ho při tom zmocnily. Nejel sice nikdy po moři, ale tak asi představuje si v malém pocity cestujících na palubě lodi, vzhůru a dolů smýkané vlnami bouřlivého oceánu. Přirovnání to jest tím trefnější, poněvadž pan Brouček za své jízdy po skluzavce ucítil i lehký záchvat mořské nemoci, tak že byl opravdu rád, když po skončení krkolomné projížďky stanul opět na pevné půdě. A tu ještě chvilku nemotorně se potácel, právě jako námořník, když s kolísavé paluby přestoupí na pevnou zemi.

Když se na pevnině opět akklimatisoval, nastala krátká porada, kam nyní? Pan Brouček upozornil své chráněnce na útulnou „selskou hospodu" v po-

blíží skluzavky, ale Moravan namítal, že teprve nedávno žízeň svou náležitě uhasili v Sezemické ochutnávárně a že by se měli spíše podívati na druhou stranu, kde se lidé hrnou do veliké dřevěné budovy.

Broučkovi se ta bouda nikterak nezamlouvala a skutečně seznal z výstavního plánu, že je v ní vystaven opět malý průmysl. To pana domácího již popudilo. Samý průmysl! Což to nebylo až k omrzení již v Průmyslovém paláci? Výstava není přece k tomu, aby tam člověk lelkoval jen před samými výklady všelijakého zboží, kterých má v Praze plné ulice!

Na štěstí povšiml si vedlejšího pavilónku Vejtrubova, zvoucího plakátem na rozličné divy agioskopie a mikroskopie, z nichž právě bylo na programu svůdné číslo: „Dvacet tisíc mil pod mořem“. Jeho obraznost, vhodně již naladěná bouřlivým kymácením a hourácením po skluzavce, rozševelila se nevídanými zázraky hlubin mořských. Podíval se již vysoko do hvězdných oblastí; proč by také nenahledl v tajemné lůno bezedného oceanu?!

Podařilo se mu přemluviti moravský trojlístek, aby dali panu Vejtrubovi přednost před omrzelým průmyslem. Zaplatili vstupné a vešli do jakéhos úplně tmavého prostoru, v němž se jakž takž dotápali k lavicím, určeným pro obecenstvo malého hlediště. Pan Brouček usadil se vedle Maruše a upjal zraky do popředí, kde v temnu zářila světlá plocha pro mlhové obrazy, prozatím však ještě prázdná. Přivřel oči a zamyslil se.

Bůh ví, jak se mu v té chvíli připletla na mysl Domšíkova Kunka. Spatřil její pěkný, svěží obličej

pod věncem perel a zdobných cet, prosvítajících vlnkami hnědých kadeří, spatřil její ztepilou postavu, jíž tak mile slušely ružové, sobolinou lemované šaty, blankytový pláštík a celá ta malebná středověká úprava, i zdálo se mu, že slyší opět libozvučnou staročeštinu, jíž mu nabízela nezapomenutelnou lososinu s chutnou šalší a sladkou varmuži. Ale ku podivu: Jakkoli mu vytanula na paměti v celé své kráse a svěžesti, nepovzdychl si dnes toužebně, nýbrž porovnával ji v myšlenkách s moravskou krasavicí, jejíž jadrná, sličná podoba v tak svudné blízkosti, těsně po jeho boku halila se v neproniknutelné, leč tím jen více dráždící temno. Představoval si její hezkou, zdravou tvář, její veselé, upřímné oči, její švarnou postavu, která sprostnému národnímu kroji činila tak účinnou reklamu, že se pan Brouček již málem nadchl pro ty naškrobené bílé rukávce, pro tu třpytnou kordulku, pro ty krátké sukně a že té selské úpravě skoro dával přednost před romantickým úborem starodávné patricijské dcerky. Nad to byla Kunka navzdor všemu přece jen vzdušný fantóm minulosti, kdežto zde sálal vedle něho bujarý oheň skutečného, živého těla, z něhož proudilo do jeho žil opojné fluidum pouhým dotekem toho naškrobeného rukávu, šustícího při každém hnutí svudně o jeho kabát. Posaďte se napřed vedle takového rukávce do útulné temnoty a potom teprve zdvihněte kámen na mého věčně mladého hrdinu!

Ale co to pojednou šumí a šplýchá kolem něho? Snad nepracují k dovršení mořského efektu skutečnou vodou? Pan Brouček pohledl na světelnou plochu v popředí a ztrnul úžasem. Nebyla to plocha,

byl to zející otvor, vzrůstající rychle do ohromných rozměrů a chrlící jako tlama Behemotova do hlediště spousty vod. A vlastně nebylo to hlediště; v měňavém světle, které sem zároveň vnikalo oním otvorem, jevil se vůkol širý prostor, bez diváků, bez sedadel, neomezený stěnami, prostoupený sem tam obrovskými rudými kmeny, jejichž fantastické rozvětvení bylo obsypáno růžovými, nachovými a fialovými květy. Pan domácí již neseděl, nýbrž stál, zabořen nohami do kyprého písku, obklopen průzračnou vláhou, která lnula odevšad k jeho tělu, vlnila se kolem jeho tváří a sahala do nedohledné výšky nad jeho hlavou. Již nebylo pochyby, že se octnul zázrakem na samém dně oceánu.

Táž potměšilá náhoda, která již dvakráte s ním provedla rozpustilou hru, uchystala mu opět podivuhodné dobrodružství, mnohem úžasnější a nebezpečnější obou předešlých. Tam dostal se alespoň mezi myslící a cítící bytosti sobě rovné nebo podobné; ale jak mu bude zde samotnému v té nesmírné vodní poušti, oživené jenom divnými němými tvářemi, dravými netvory a zlovolnými příšerami! Prozatím vidí arci mezi koralovými větvemi proháněti se pouze roztodivné ryby, živé průsvitavé zvonce překrásných barev, purpurové hvězdýše a jiné neškodné stvůry mořské, na které se pamatuje z obrázků školního přírodopisu a z výkladní skříně páně Fričova obchodu s přírodninami. Ale co chvíli může se před ním rozevříti kolosální tlama velryby, aby na něm s méně šťastným koncem opakovala historii Jonášovu, nebo přepiluje ho v půli zuřivý piloun, nebo umačká ho strašný polyp ohromnými chňapadly, či vláká jej do svých

osidel některá svůdná mořská panna. A jaký život očekává ho vůbec v končinách, kde není daleko široko nic, pranic jiného kromě vody!

Zoufale rozhledl se vůkol a tu hle! z koralové houštiny vynořil se úsměvný obličej moravské krasavice. Plula k němu s rozpřaženou náručí, ale jen hořejší polovice jejího těla měla půvabné lidské tvary, kdežto dolejší vybíhala v šupinatý rybí ocas. Avšak její laškovně loudivý pohled okouzloval jej tak, že rázem zapomněl na všechny obavy a rozestřev též bezděky ramena, pospíšil jí vstříc. Marně! Právě když ji chtěl již již obemknouti, otočila se střelhbitě a s nezbedným smíchem prchajíc, vmetla mu mrsknutím ohyzdného ocasu v obličej celou smršť zpěněné vody, že stanul na chvíli oslepen. Protíral si oči a když konečně prohlédl, spatřil opodál v šeru před sebou osvětlenou plochu a shledal, že sedí opět v hledišti Vejtrubova optického pavilónku.

Čtenářstvo oddechne si zajisté z hluboka poznávajíc, že nehrozí mu nějaký „Nový výlet pana Broučka, tentokrát na dno oceanu"; ale že jde o pouhý sen krátkého odpoledního spánku, který pana domácího přepadl v příjemné posici po boku svůdné Moravanky. Méně příjemné bylo poznání, že zatím moravská rodina pavilón opustila, nedavši mu ani s bohem.

Vedle sebe nahmátl pouze hlavní katalog, který by byl s radostí Maruši ponechal třeba na památku; ale když potom chtěl klobouk, jejž za spaní držel mezi kolenoma, posaditi opět na hlavu, našel v něm složený list papíru. Snad mu na něm kra-

savice, nechtíc ho buditi, udala místo, kde se s ní opět shledá?

Poněvadž bylo hlediště tmavé, pospíšil z pavilónu a venku rozbalil chvatně papír. Nebylo divu, že se mu při tom chvěly ruce: list od sličné dívky s pozváním k dostaveníčku — toť byl druh korrespondence, o kterém pan Brouček dosud jen čítal v zamilovaných románech!

Ale vzrušení jeho bylo zbytečné, neboť papír obsahoval jen tyto verše:

KRÁSNÁ MORAVANKA.

(Příteli Orlandu Furiosovi.)

Ó dudy zlaté, vaše zkázka švarná
již neroní v mé ucho sladký med,
leč za to vesská děva lepotvarná
svým ryzím vděkem opájí můj hled.
Ó jak mi srdce v čirou rozkoš topí
ta košulenka běloskvoucích řas,
ten šátek na babku, ty jaré copy
a fáborů těch pyšný duhojas!

Kde v žírném zlatě klasů vlčím mákem
hanácké kvetou plundry červené,
kde Slovače syn bodrý za širákem
s voničkou snoubí cety skleněné,
kde čacký Valach jásá na fujaru
u čistých zdrojů libé žinčice,
tam zkvetla's, dívko prostomilých čarů,
pod pércem hebkým družné orlice.

Dech vonný svěžích posestřených luhů
v náš neseš suchopár — Jen žel, ó žel,
že znešvařuje květnou tvoji duhu
svým hrubým svodem nemotorný čmel,
že z pohledu tvých oček rozmilého
smí drze mlsat medný hodokvas —
Ó zaplaš dotěravce otylého
a vyslyš nyjící mé tužby hlas!

O poleť ke mně, holuběnko zlatá,
schyl na mé hrudí zlatou hlavinku,
nám hnízdkem bude slamou krytá chata
se sádkem slunečnic a barvínku;
pod nízkým krovem obemšené střechy
ves zapomenem světa znoj a trud
a budem' vrkat milostnými vzdechy
do líbezného plesu rodných dud!

Břetislav Boubínský.

Pan domácí, zklamán ve svém očekávání, byl by nepochybně báseň nečtenu zahodil, ale nadpis upoutal jeho pozornost. „Snad se ten blázen nezamiloval do Maruše? Toť by si chytila!" pravil sám k sobě a četl s potupným úsměškem první dvě sloky, které domněnku potvrzovaly. Nad třetí slokou se trochu zarazil a když báseň dočetl, vrátil se znovu k té sloce, čta ji teď pozorněji a prodlévaje zvláště při slovech „nemotorný čmel" a „dotěravce otylého". Pozvolna začal rudnouti v obličeji a škubati hněvivě brvami, až pak roztrhal celou báseň zlostně na drobné kousky a metaje tyto na zem, ulevoval svému pobouření: „Darebák! Potkám-li ho někde, vypořádám s ním toho čmeláka, že mu bude týden bzučet v makovici!"

VIII.

(Výstava antikvářská. — Dámská kapella. — Fonograf. — Dítky na výstavě. — Vinárna Gallyho. — Van Houtenovo kakao. — Chmelovy uzenky.)

Pan Brouček nehodlal navzdor Břetislavu Boubínskému své nové známé zůstaviti bez kormidla a vesla výstavnímu vlnobití a rozhlížel se tudíž po

zástupech vůkol, hledaje v nich ohnivé barvy moravského kroje. Postřehnuv cosi podobného ve vchodu třetí příčné budovy, naproti čekárně skluzavky, pospíšil v tu stranu.

Vstoupil do řečené budovy a nenašed své chráněnce v prvním oddělení, kde stály jakési tiskařské stroje, vešel do místnosti následující, která ho na chvíli pozdržela svým nápadně chudobným a ošumělým vzezřením. Všude jinde na výstavě pásl se zrak na úhledných tvarech a pestrém lesku rozmanitých předmětů, co nejefektněji skupených, ale zde stály pouze zasklené pulty, v nichž ležely toliko zcela obyčejné, více nebo méně opotřebované knihy. Pan Brouček ustálil se po delším hádání na úsudku, že je to asi výstava antikvářská, a pomyslil si, že tato živnost nevalně se hodí na výstavní závodiště. Tázal se v duchu těch neúhledných, sešlých titulních listů, co na nich má studovati? Jak brzy u nás nejkrásnější kniha ošumí?

I mnohý jiný učinil bezpochyby stejnou otázku. Dech pomíjejícnosti vanul tesklivě z té spousty sežloutlých listů, jež za poslední století nakupila se v háji našeho písemnictví. Každý ten zvetšelý svazek měl dobu svého jara, kdy v neposkvrněné běli vlhkého dosud papíru, v čistém lesku z brusu nové obálky, s čerstvou ještě vůní tiskařské černi poprvé se objevil na světle veřejnosti. A byla-li to zároveň první kniha svého autora, s jakými city, s jakým vírem obav a nadějí provázel ji do světa! A snad jednomu přinesla hned trpké sklamání, jinému opojný pohár slávy, jejž radostně vinul k lačným rtům, netuše, kolik hořkosti skrývá se často na jeho dně. A jako leckterá ta kniha pozvolna vetšela,

tak vadla a hasla ponenáhlu i duševní svěžest a záře jejího původce; snad přišly doby, kdy sevšedněl a znechutil se obecenstvu, kdy literární přítel za přítelem odvracel se od něho, až snad na konec zprotivil se i sobě sám a rád by byl vyhladil všechny stopy své jalové a pobloudilé spisovatelské činnosti. Snad musel k závěrku ještě sehráti truchlosměšnou roli spisovatelů za živa mrtvých, literárních mumií, kterým již jen prostoduchá pieta vzdává obvyklé bezvýznamné pocty — spisovatelů, kteří jsou již jen ctěni, ale nikoli čteni. Ó tuší málo kdo, co takovou zaprášenou vrstvou knih provívá trpkých vzdechů zraněné ctižádosti, zmařených nadějí, truchlivé resignace! Avšak co je nám po nich, po těch osobních bolestech a rozkoších autorů! Jen knihy jejich vidíme před sebou a tituly těchto vodí nám pouze na paměť, čím ta která ducha našeho oblažila a k rozvoji našeho písemnictví přispěla. A hle! kolik tu z těch knih podobá se vskutku opadaným suchým lupenům — klesly v prach zapomenutí a zetlejí v něm beze stopy, jako zetleli již dávno v zemi původcové jejich. Přišlo pokolení nové a také to jest již zpola zapomenuto, ba i z nynější, dosud žijící generace, kolik tu již smutně haraší uschlého, zavátého listí!

Ale jsou přece knihy, které nezajdou se svou dobou, aby ustoupily pupenům nového literárního jara, nýbrž věčně zeleny přetrvají mnohé generace, odolají příboji nových škol a směrů, vrtochům měnící se módy, a snad i některé, jež zdály se svého času uvadlými, po mnohých letech teprve se zazelenají ku potěše budoucím. Jest jich ovšem málo, těch knih nesmrtelných, jichž údělem jest

ona pravá sláva, které se původce jejich v krátkém životě lidském dožíti nemůže. Ale ani ostatní, neslavné, nezajdou beze sledu. Jen když přispěly něčím k osvěžení a potěše své doby, — nechť potom jako to suché, sežloutlé listí klesnou k zemi, kde stanou se mrvou, z níž strom literatury čerpá mízu pro novou, svěží zeleň budoucí. —

Uprostřed těch zasklených skříní s řadami ošumělých knih poznali jsme, jak obtížna je výstava literatury. Malba, socha, průmyslový výrobek mohou se představiti diváku a vyzvati jeho úsudek — ale kniha? Pro toho, kdo již dříve neznal její obsah, je to pouze výstava papíru, tisku a vazby. A znalci posloužil by k rekapitulaci a přehledu lépe pouhý, soustavně a prakticky spořádaný katalog.

Vystaviti možno leda kvantum té které literatury, nikoli však její jakost a na té záleží přece nejvíce. A také co do kolikosti jest výsledek pochybný, nemůže-li pozorovatel jednak činiti porovnání s rozsahem literatur jinonárodních, jednak srovnávati množství produkce v jednotlivých oborech, za různých dob, u jednotlivých spisovatelů atd. Kdyby tudíž užitečnost knihové výstavy vůbec byla uznána, odporučovalo by se uspořádání co nejsnadněji přehledné a přesně systematické a zároveň přidání vhodných diagramů a tabulek, znázorňujících literární produkci dle jednotlivých period, odvětví atd., jakož i umožňujících srovnávání s písemnictvím jiných národů.

Až za sto let bude se pořádati druhá jubilejní výstava, mohou si pořadatelé povšimnouti těchto pokynů. Arci, dochová-li se k nim tato naše kniha, o čemž pochybujeme z důvodů mnohých. Čáka nyněj-

ších spisovatelu v nesmrtelnost jest vůbec velice slabá. Neujme-li se jich zákonodárství přísnějším dohledem na papírnickou výrobu, nedožije se valná většina knih ani průměrného lidského věku. Nedávný článek v Athenaeu dokázal, že za nynější jakosti papíru obrátí se mnohá kniha dříve v prach a popel, nežli její autor.*) Jsou to smutné vyhlídky pro literáty, kteří se nemohou nadíti nového vydání alespoň vždy po dvacíti letech. A kolik jest takových? Směry literární střídají se nyní již skorem rychleji než dámské módy. Nejmodernější spisovatel stává se obratem ruky antikvovaným „klassikem", kterého už jen houževnatí professoři odporučují gymnasiálním žákům. Už jsme se sami dožili několika literárních revolucí a kdož ví, zdaž se nestaneme ještě svědky, jak po nynějším realistickém a naturalistickém směru nastoupí třeba perioda transcendentálního blouznění a nejétheričtější sentimentálnosti.

Z těchto duvodů měli by naši aspiranti nesmrtelnosti pečovati hlavně o bytelný papír; co na něm napíšou, je skoro lhostejno, poněvadž beztoho naše nejkrásnější myšlenky budou za sto let přežilou veteší, nad níž pokročilý pravnuk jen útrpně pokrčí ramenoma.

Výstava literatury za sto let! Bylo by to vděčné rejdiště pro bujnou fantasii. Už její objem. Snad prozřetelnost onou stále bídnější jakostí papíru stará se právě o to, aby příští generace neutonuly v bez-

---

*) Jeden z našich literárních kollegů, kteří na podobné věci číhají jako hladový pavouk na mouchy, ulovil a vyplundroval papírnický ten motiv dříve, než se tato kapitola dostala do tisku; proto musili jsme se bohužel uskrovniti ve svých úvahách o papírové té kalamitě.

*

mezné záplavě literární. Pravděpodobné jest, že nynější již dosti čilá tvořivost literární rok od roku ještě bude vzrůstati, — jaká báječná spousta knih nahromadila by se tu v Čechách za budoucích sto let! Tuť by pro výstavu literatury nestačil ani celý Průmyslový palác. A zachovají-li se naše nynější spisy k té příští výstavě, rádi bychom viděli, jak na ně bude pohlížet literární znalec r. 1991! Možná, že s úsměvem shovívavým přelétne zběžně očima ty řady vybledlých, polozetlelých relikvií zastaralého, nemotorného tisku, prostoduché staromodní úpravy, a že pobaví posluchače několika drobty svých bohatých literárně-historických vědomostí, jako ku příkladu, že tu ten dávno zapomenutý básník těšil se nějaký čas neobyčejné popularnosti, že tahle odraná knížka učinila svého času velikou sensaci, že onde poklidně vedle sebe leží zástupci dvou nepřátelských škol, t. zv. národní a cizí, jichžto existenci však novější badatelé v oboru literární historie popírají atd. Souditi lze arci, že některé jméno zářiti bude ještě i v onom budoucím věku nezkaleným leskem neb alespoň požívati ještě jakés takés vážnosti, ač snad esthetik té doby pronese mínění, že vadí jednomu „archaistický ráz a vzhledem k nynější vybroušenosti verše neohrabaná dosud forma", jiného že „činí modernímu čtenáři poněkud nezáživným dávno překonaný, starosvětský, t. zv. realistický směr a p.

Ale nechme jalových fantasií a vraťme se k panu Broučkovi. Nenašel své moravské známé v celé této budově, v níž byla vystavena velmi smíšená společnost, ku příkladu vedle literatury bakterie, zařízení ochranné stanice, plány jatek, kanalisace a zužitkování odpadků!

Marně ohlížel se po nich také v davech obecenstva, které plnily volné prostranství za tou budovou. Umínil si však, že bude vytrvale pátrati dále, neboť nemohl se spřáteliti s myšlenkou, že by se mu švarná Maruša jako někdy Kunka opět měla rozplynouti v pouhou vzdušnou vidinu. Poťbádalo jej i cosi jako hrot žárlivosti, neboť pomýšlel s nevolí, že snad potrhlý Břetislav Boubínský, proti němuž od poslední básně pociťoval hlubokou antipatii, plouží se jako stín ve stopách sličné Moravanky neb ji dokonce nudí svou náměsíční společností.

Zahájil výzkumnou cestu prohlídkou nejbližších pavilónů po obou stranách slavného stromořadí. Navštívil nejprve restauraci pana Povolného, kde mimochodem svlažil vyprahlé opět hrdlo a poslechl si čiperný kousek zajímavé družiny mladých, hezkých hudebnic ve vkusném běločerveném stejnokroji, kterou by byl za jiných okolností jistě podrobil delšímu studiu. Odtud zašel na druhou stranu stromořadí k fonografu, kde naň učinil komický dojem nehybný kroužek posluchačů, přidržujících si k uším jakési hadovité rourky a tvářících se za hlubokého ticha, jakoby slyšeli bůh ví jaké krásné věci, kdežto náš referent je přesvědčen, že slyšeli právě tolik co diváci té směšné němohry. Pochopuje, že se může pivo pomocí tlakostroje rozváděť kaučukovými rourami, ale že by se mohly podobným zpusobem čepovat řeči Bismarkovy a kuplety Mošnovy, nejde mu nikterak do hlavy.

Cestou ku protějšímu pavilónu pozdržel ho zvláštní pruvod, který se právě stromořadím ubíral. Jako dlouhá barvitá stuha províjela se tu dvojstupem seřaděná družina školních dítek davem obe-

censtva, které jim ochotně ustupovalo s cesty a s patrným zalíbením pohlíželo na roztomilý výjev. Byla vskutku rozkoš popatřiti na tolik nevinných, veselých dětských tvářiček, zářících radostným vzrušením. V předu, provázeni svým učitelem, kráčeli hoši za čiperným klučinou, který v čele průvodu pyšně nesl na žerdi tabulku se jménem vesnice, odkud malí poutníci pocházeli; za hochy ubírala se děvčátka v průvodu učitelky. Výborná byla myšlenka těchto dětských poutí výstavních!

Neškodilo by, aby naše vychovatelství vůbec hojněji si oblíbilo způsob peripatetický. Snad se usměje paedagog našemu nápadu, ale kdož ví, nebude-li se příští věk naopak diviti soustavě vyučovací, která odsuzovala svěží, pučící tílka dětská po celý téměř rok a tolik hodin denně k nehybnému sedění v těsných lavicích dusné školní světnice, jež tímto způsobem navzdor všem zdravotnickým opatřením a zdokonalením přece jen se podobá trochu mučírně. Nebylo by dobře, osvěžiti poněkud tento suchopár čistým vzduchem, čerstvou zelení a volným pohybem pod širým nebem, věnovati za příhodné doby část oněch hodin pravidelným vycházkám a časem i delším výletům, což by nejen zdravotnímu stavu dítek prospělo, ale spojeno s výkladem učitelovým snad i záměrům vzdělávacím často lépe by posloužilo, nežli diagramy a jiné školské pomůcky k názornému vyučování? Jako na příklad tuto na výstavě. Připamatujme si, jak hlubokou a trvalou stopu zůstavila v nás leckterá vycházka do okolí nebo vesnická slavnost nebo jiná podobná událost z našeho dětství a jak nejedna taková upomínka ještě v podvečer žití nás blaží svým svěžím jitřním leskem. Nuže, jak

blahodárný bude asi dojem, jejž radostně žasnoucí očka vssála do vnímavých, vznětlivých duší dětských uprostřed lesku, ruchu a jásotu výstavního, kde spatřila oslňující ukázky všeho toho, čím se můžeme pochlubiti v oboru práce hmotné i duševní, a kde zaněcoval i je odlesk té vlastenecké hrdosti a radosti, jíž zářily obličeje dospělých navštěvovatelů!

Brouček souhlasí s těmito náhledy redakce jen do jisté míry. Sám se s dětmi nerad obírá a v domě pokládá ty malé křiklouny a kazisvěty dokonce za hotový zlořád, proti němuž by se páni domácí měli ohraditi kartelem, dle něhož by přijímali pouze bezdětné nájemníky; ale jinak není zásadným nepřítelem dítek a přeje jich každému, kdo si libuje v tom drahocenném přepychu. V zásadě není ani proti náležitému vychování dítek, jen kdyby stát dotyčné náklady vymáhal pouze od rodičů a nechával na pokoji kapsy svobodných poplatníků, kterým není pranic po cizích capartech. A potom neschvaluje, že se při nynější školské soustavě vyhazují nekřesťanské peníze za holé zbytečnosti. Leckterý pražský činžovní dům musí se schovati před ledajakou školou, nejen v Praze, ale i po venkově — není-li čirý nerozum, plýtvati penězi na školní budovy, které pranic nevynášejí?! Za dřívějších časů spokojovali se kantoři s platem až směšným a byli za to hezky skromní, vzdávajíce čest, komu náleží, kdežto nyní všelijaký učitýlek chodí si líp než leckterý majitel domu a div nepožaduje, aby ho našinec napřed pozdravil. A výsledky nákladného moderního systému? Za dob, kdy pan Brouček chodíval do školy, neučilo se tam ani polovičce nynějších zbytečností

a za to vštěpovala se náležitá kázeň metlou a rákoskou — náš referent sám vzpomíná vděčně na mnohou spasitelnou ránu a lituje každé, která šla mimo — nuže, a na panu domácím jest nejlépe viděti, že tehdejší methoda nesla ovoce dobré. Kéž by se nynější školy mohly svého času pochlubiti podobnými výsledky!

Za těchto vychovatelských úvah došel k vinárně Gallyho a připojil se k hustým zástupům zvědavců, které ji obyčejně obklopovaly studujíce průhlednými po většině stěnami zajímavý a mnohdy velmi bujarý život, jaký v ní panovával. Na chvilku zajiskřil jeho zrak, neboť zahledl uvnitř široký bílý rukávec a třpytný živůtek: ale hned shledal, že to není spanilá Moravanka, nýbrž číšnice v napodobeném národním kroji. Litoval toho tím více, poněvadž visely z venčí podobizny oblíbených „národních zpěváků“ a představitelů „pražského humoru“, panu Broučkovi zvlášť sympatického; takto musel se odříci uměleckého požitku a pátrati dále po nevěrné krasavici.

Odebral se k nejbližšímu pavilónu po téže straně, stejně obleženému zvědavým davem. Byla to proslulá ochutnávárna Van Houtenova kakaa. Stěží jen učinil si hradbou zevlounů průlom, aby mohl nahlédnouti do vkusně a bohatě zařízeného salónku, kde mezi hustě obsazenými stolky jako motýlové poletovaly známé Holanďanky ve svých originelních sněhobílých čepečkách, s podivnými zlatými okrasami, přitknutými ke skráním po obou stranách, které našemu referentu poněkud nevhodně připomenuly klapky na hlavách koňských.

Pan Brouček zaslechl již o přímořských vílách a brzy našel mezi nimi tu, která byla slavena jak pro svoji krásu, tak pro své nezrušitelné holandské flegma. Mladistvá, útlá postava, svěží, přívětivý obličej, čisté, běloučké pleti, jemný ruměnec tváří, důlek dětsky něžné brady, jasné modré oči, v tichém úsměvu zářící pod čistě bílým, zlatorusými kadeřemi vroubeným čelem, jemuž roztomile slušely ty dvě zlaté ozdoby po stranách a svérázný sněžný čepeček dokola — vše to jako z cukru, dýšící právě holandskou čistotností a pořádností, učinilo na pana domácího rozhodně příznivý dojem, i nedivil se nikterak, když našel na stěně vedle okna tužkou načrtané verše:

KAKAOVÁ ELEGIE.

(Příteli Břetislavu Boubínskému.)

Tobě, druhu, ve stuh duhu
láska duši zavíjí,
má však jata zdobou zlata
v čisté skráni lilii,
oka perlou, zlatem vlasů
z pod čepečka bělojasů
vlnícím se na šíji.

Ultramarin oceánu,
nad ním úběl racka — ó!
hoří moře tulipánů,
co já z čìšky porculánu
snivě piju kakao . . .

Břímě nudy, davu trudy,
nervósní ten žár i mráz
k nožek čáru, gazel páru,
chtěl bych s dum svých střásti v ráz
a s ní letět v dálné dýny,
větrné kde pnou se mlýny
nad pomořím klidných krás.

Po smaragdech oceánu
opál vln se smýká — ó!
tam s Ní v moři tulipánů
s jitra k noci, s šera k ránu
chtěl bych píti kakao...

Leč ó hoře, tužeb moře
darmo k Ní se valí — ach!
Strž je kletá nazpět metá
roztříštěny v slzný prach.
Led Jí v ňadrech neroztaví
mého srdce tepot žhavý
jak zvon hřmící na poplach.

V nachovou hloub oceánu
perleť pěny láká — ó!
Slz mých deštěm z rána k ránu
v tulipánu z porculánu
hořkne smutné kakao.

Orlando Furioso.

Pan Brouček si pomyslil, že nešťastná láska Orlandova nikterak nedokazuje pověstnou nevznětlivost krásné Holanďanky — beztoho tu pověst rozšířili jen lidé jemu podobní, potrhlí pisálkové a ledajací mladí floutkové, s kterými si ovšem nechtěla zadati. Ale kdož ví, jak by věci byly dopadly, kdyby se k ní byl přitočil nějaký vážný a spořádaný člověk se slušným postavením! Pan domácí měl skoro chuť učiniti takový pokus; avšak nechtěl se za tím účelem odvážiti koflíku kakaa, které v něm již na pouhý pohled budilo hlubokou nedůvěru.

K tomu byla ona Holanďanka, ač krásu její ochotně uznával, pro jeho vkus přece trochu filigránská a proto vydal se raději na další pout, porovnávaje cestou v duchu utlá její raménka s bujarým vděkem mladé Moravanky. Pohled na nejbližší pavilón obrátil jeho myšlenky od Marušiných oblých ramenou na vlastní žaludek.

Skrovné viatikum, z domova přinesené, a dávno ztrávené, nestačilo k nahrazení řádného oběda, a a proto byl učinil krátkou labužnickou zastávku již v ochutnávárnách, v jídelně „Domácnosti“, kde ho důstojná, ctihodná paní obsloužila zákuskou, jež sice chutností svou byla ke cti českému kuchařskému umění, ale svými rozměry — alespoň pro pana Broučka — živě upomínala na přísloví: „Dobrého po málu“, tak že nyní opět s potěšením uvítal ohromnnu vepřovou hlavu a věncoví napodobených obrovských uzenic, jimiž byla delikátně vyfintěna parou pracující uzenářská dílna pana Chmela, již jménem svým našemu referentovi sympatického. Velmi líbilo se mu zařízení dílny, kde na bíle dni před zraky obecenstva dála se celá výroba zboží, kteréž s jakýmsi zednářským tajemnustkářstvím vznik svůj rádo obklopuje mystickým šerem. Zde mohl konsument stopovati všechny fáse zajímavého vývoje, jimiž syrová, krásná vepřovina s báječnou rychlostí se měnila v loudivé, kouřící se uzenky, podávané koupěchtivým ihned s krajíčkem chleba a křenem na vkusném tácku z papírové massy.

Pan domácí snědl dva párky s náležitou chutí, jíž mu nezkazila asi následující báseň, kterou objevil na dně svého papírového tácku:

POSLÁNÍ ORLANDU FURIOSOVI.

Mým údělem jsou naše dudy prosté
a s niněrou mne blaží fujara,
co v rukou Tvých, ó všeho světa hoste,
zní loutna, tantam, gong a kytara;
Ty směle sháníš cizorodé krásy
na březích Ebra, Temže, Rodanu,
na svazích And, ve vlasti Kalidasy
i pod cípatou střechou Číňanu —

však nikde sladší nespatřil jsi, druhu,
nad krásu, jež mi v našem svitla luhu.

Co všechny severu a jihu dcery,
co řecké Héry, římské Venuše,
co almy, hurisky a bajadery
před libou vnadou zlaté Maruše?
Nad všechny turbany, jež perlou svítí,
nad jižní vějíře a mantily
mně třpytné kordulky je skromné kvítí,
jež ruce Její pestře vyšily,
a srdéčko, jež do šátečku tkala,
by v uzlíček mé srdce zavázala.

Ó kdybys znal ty prostomilé čáry,
Tvá píseň nechala by cizích tret,
z alp, tunder, oás, vírů Niagary
by k rodným lánům pospíšila zpět,
zde zaměnil bys tamburinu cizí
za medozvuké měchy skromných dud,
našinské zpěvanky a zkázky ryzí
bys k Její chvále neunavně hud'
a já Tvým pěním zmámen v luzné mdlobě
rád v odměnu bych přenechal Ji Tobě!

Břetislav Boubínský.

Pan Brouček litoval jen, že tu nezastihl básníka, aby se mu odsloužil za povědomého čmeláka.

Při své chutné svačině pamatoval i na paní Markytu: schovalť vkusný papírový tácek jako malý dárek z výstavy pro věrnou hospodyni.

Pojednou zarazil jej neobyčejný ruch v hustých zástupech obecenstva. Poptávkou zvěděl, že se to blíží slavnostní průvod českých chmelařů. Tento důležitý odstavec dnešního programu nemohl náš referent propásti a proto připojil se k davům, chvátajícím vstříc velkolepému divadlu.

IX.

(Průvod českých chmelařů.)

Ano, v pravdě velkolepý byl vjezd bohatýrského krále Chmela na jubilejní výstavu. Přijížděl ze své staroslavné říše za vážným Čbánem, pod modravými, malebnými hradbami šírotáhlého Středohoří a Rudohoří, z vyvoleného Rakovnicka a Lounska, kde v nepřehledných šicích stojí vojska jeho statných, štíhlých bojovníků, pyšně ozdobených zelenými bandalíry, chocholy a věnci. Přijížděl v plné slávě, s nádherným komonstvem svých dvořanů, hrdě a vesele, neboť věděl, že přijíždí mezi tisíce svých „věrných milých", kteří ho uvítají v upřímném nadšení způsobem, důstojným jeho významu pro náš veškeren český život.

Chmel vine se těsně kolem národního kmenu našeho a protkává svými smaragdovými úponkami hustě všechny jeho haluze, listy, květy a plody. Chmel měli bychom právem zvoliti za svou národní rostlinu místo lípy, jež dává toliko mdlý odvar pro lékárny našich vesnických babiček, kdežto chmel koření nám divotvorný nápoj, hojící, omlazující a rozveselující mysli naše. A jak pěkně hodí se k odvěkému svazku obou sesterských zemí bratrské to sdružení českého Chmela s moravským Ječmínkem, drsné hořkosti s měkkou sladkostí, jejichž svorný spolek vždy vykonává věci veliké!

Slavné dějiny chmelové úzce jsou spojeny s historií českého národa. Samo jméno nektaru našeho svědčí, že vznikl na půdě domácí, a že již nejdávnějším předkům našim býval obyčejným nápojem.

Psaní slepého vůdce dokazuje, že nápoj ten občerstvoval již hrdinné obránce kalicha po svízelích válečných. Za slabého Jagellonce mísil se nejednou král Chmel do bouřlivých jednání sněmovních i krvavých rozbrojů domácích a v pozdějších klidných dobách „zlatého věku" dosáhla i jeho říše utěšeného rozkvětu; vždyť zamilované jeho sídlo, staroslavný Rakovník, mohlo se tehdáž chlubiti pořekadlem: „Unus papa Romae, una cerevisia Raconae." Děsné pohromy, jež potom zastihly naši vlast, krutě zpustošily i jeho državu a teprve naším znovuzrozením vrátily se i jemu lepší časy. Sláva české chmeloviny šíří se již celým světem a v nejnovější době začíná opět náš věrný Rakovník se spolčeným Lounskem proti odrodilému Žatci vysoko vztyčovati zelený, mnohoslibný panýr ryze českého chmelařství, jemuž bohdá pokyne vítězství.

A co mám říci o významu chmele pro současný život český? Čím je našemu prostému lidu, okazuje dlouhá řada písní, kterými opěvuje „pivo, pivo, pivo červené". Arci, „když se to pivečko pění, písnička daleko není," omlouvá se, ale obsah těch písní jasně projevuje, jak vroucně lne k oblíbenému nápoji, jehož jméno po způsobu něžných milujících nejraději zdrobňuje. „Kde se pivo vaří, tam se dobře daří," pěje s vřelým přesvědčením a některý zpěvák pokládá dokonce chmelovinu za hlavní, ne-li jedinou vnadu vezdejšího života:

„Proč bychom veseli nebyli, když nám Pánbůh přeje, dává nám na světě pivečko, a po smrti nebe." Ani do toho nebe se leckterému bez chmeloviny nechce i rozvažuje melancholicky, kdo že bude pivo pít, až on bude v hrobě hnít? A což teprve, „kdyby

to pivečko skonalo, co by nás sirotků zustalo!" — — Avšak dosti; celá kapitola nestačila by nám na ty chmelové výhonky poesie lidové.

Ale nejen prostý lid, i naše intelligence oddána je tělem duší králi Chmelovi. Zajděte do kterékoli městské pivnice a ze všech titulů uslyšíte tam nejčastěji „pane professore!" a „pane doktore!' Nejinak je s uměním. Dosvědčí to každý, kdo se jen poněkud rozhlédl v našich kruzích malířských i sochařských; o významu chmeloviny pro naši hudbu a zpěvné umění nemusím se teprve rozpisovati. Žízeň muzikantů je příslovím a slova „pěti" a „píti' nemají také nadarmo příbuzný zvuk. Naši básníci nejsou ovšem tak upřímní jako píseň národní: ve svých verších znají kromě nektaru pouze krev révy a libovonnou mokku. Pokrytci! Za to naší próse vytýká se v novější době, že je nasáklá pivním oparem hostinců. Spisovatelé namítají, kde že jinde mají studovati náš život? A mají zcela pravdu. V pivnicích bije skutečně hlavní tepna našeho společenského a veřejného života. Tam přetřásají se palčivé denní otázky a řeší se sociální problémy; tam zasedají areopagy, soudící o všech současných záležitostech a vynikajících osobnostech; tam tvoří se strany, koterie a družstva ku vzájemnému fedrování a proslavování členů; tam líhnou se nesčetné ty klepy soukromé, veřejné, politické, divadelní a jiné, bez nichž by naše tetky a kmotry mužského pohlaví umřely dlouhou chvílí — toliko vzhledem k umění a literatuře jsou ve všech těchto směrech mocnými sokyněmi pivnic hrozná všem nepřítomným zákoutí kaváren. Chmelovina je živnou mízou našeho bujarého spolkového ruchu. Ona

je rozněcující duší našich slavností a společenských zábav. A kam by se bez ní poděla politika? Nechť narazíme kdekoli, nemůžeme zamlčeti domněnku, že by úpadkem chmelařství také říznost našich politických diskussí rázem ochabla a naše schůze toho druhu ztratily valnou část své živosti a zajímavosti. Ba, kdybychom chtěli býti zcela upřímnými, snad bychom připsali chmelu alespoň část zásluhy o leckterý vlastenecký dar, zaslaný od té oné obětavé společnosti, a mnohé jiné věci, při nichž se obyčejně mluvívá jen o probudilosti a nadšení. Po všem tom směle můžeme říci, že chmelová šťáva v pravdě koluje všemi žilami a cévami našeho národního organismu.

Víme, že náš chmelný dithyramb leckomu nebude po chuti a že zejmena naše upřímné ocenění významu chmeloviny pro náš národní život způsobí pohoršení na mnoze i v těch kruzích, kde bychom našli nejlepší doklady svého tvrzení. Kdybychom totéž mohli tvrditi o šťávě „ušlechtilé“ révy, ničeho by nenamítali — ale pivo, sprosté pivo! A přece není ten theoretický odpor proti chmelovině ničím jiným nežli směšným a pošetilým předsudkem. Proto, že pivo jest naše, zcela naše, jen proto sklízí doma nevděk a pohrdání, kdežto za hranicemi vítězně zatlačuje révu na všech stranách a roznáší slávu jména českého dále nežli všechny úspěchy naší politiky, naší vědy a našeho umění.

Redakce však nechce pokrytecky zapírati své city k milému králi Chmelu, který tak často vzpružuje chabnoucí síly její a dává jí zapomenouti rozličných literárních svízelů, a proto vítá s panem

Broučkem triumfální jeho vjezd hlasným: Evoe, zelený vítězi!

Hle! středem jásajících zástupů blíží se již předvoj malebného průvodu: nejprve jezdec v barvitém staroselském kroji s ověnčenou standartou; za ním ve dvou liliputánských vozech, tažených zápřeží oslů a kozlů, hezounká malá děvčátka s holubinkami a třpytnými živůtky; dále četa statečných rolníků v kožénkách a vydrovkách na bujných ořích, jejichž hřívy jsou propleteny duhovými stuhami. A pak již začíná nekonečná řada vozů, postřených bíločervenými a modrobílými látkami, okrášlených nesčetnými stejnobarevnými praporečky, naplněných švarnými dívkami a junáky v národním úboru různých krajů českých i moravských, jenž září směsí nejrozmanitějších ohnivých barev i zlatého a stříbrného vyšívání, že každý ten vůz vypadá jako sluncem pozlacený, bohatý záhon nejkrásnějších duhově pestrých květů. Před každým vozem nese jezdec na žerdi tabulku s jménem vesnice, jejíž skupina následuje, a podle vozu s obou stran kráčejí chasníci s tyčkami, obalenými bujným chmelem. Tlumy těch tyček kývají se do dálky nad celým dlouhým průvodem, že se zdá, jakoby se to blížila oživlá nekonečná chmelnice. Úponky chmelové kolébají se též na vozích, chmelové věnečky a kytice zelenají se na hlavách a ňadrech česaček i družiček, na kamizolách, beranicích a kloboucích jonáků — chmel, bujarý chmel protkává, věnčí, obklopuje svou svěží zelení a bohatou úrodou svých zlatově nadechnutých smaragdových šištiček celý ten malebný výjev, plný svérázného života a jarého veselí.

Rozjaření diváků stoupá každým novým vozem, který se v řadě objevuje, každým novým jménem vesnice, které čtou na blížící se kolísavé standartě, a znenáhla uchvacuje zástupy skutečné nadšení. Oči se jiskří, ze rtů znějí jásavé pozdravy, ruce mávají pokrývkami obnažených hlav nebo se dychtivě vztahují, aby urvaly za ozdobu prsou či klobouku některou halužku s tyrsů chmelových, které k nim účastníci průvodu s hrdým úsměvem blahopřejně naklánějí. V to znějí zvuky veselé hudby, písně družiček ve vozích i zpěv zástupů kolem.

Pana Broučka nesmí nikdo viniti z přepjatého citlivůstkářství ale v té chvíli zašumělo i kolem jeho skrání plamenné křídlo nadšení a nitrem jeho zavlálo radostné pohnutí tak mocně, že mu až slzy vstoupily do rozjiskřených zraků. Bylo mu, jakoby ten úchvatný triumf chmelu, drahého domácího chmelu, platil částečně jemu samému. Zapomínaje zcela na důstojnost domácího pána, mával kloboukem jako zběsilý a zdravil průvod z plných plic hromovým „Na zdar!“

Jásot obecenstva dostoupil nyní vrchole. Přijíždí dlouhý vůz s královničkami. Jest to výbor mladistvých krasavic, jedna roztomilejší druhé, v nejskvostnějším národním úboru, plném rozkošných barevných září a zlatých blesků. A v tom duhojasu kývá přívětivě na všechny strany bohatá kytice hezounkých hlaviček, svěží obličeje se radostně usmívají, modrá a černá očka svítí laškovně a něžné, bílé ručky povívají hedbávnými šátečky. Ten roztomilý obraz přímo elektrisoval každého a sám pan Brouček byl jím okouzlen tou měrou, že frenetickým voláním slávy nadobro ochraptěl.

Přejely královničky, zpívajíce prostonárodní písně, a za nimi následují opět vozy s česačkami a česači jednotlivých vesnic, tažené bílými voly s pozlacenými rohy...

Bezděky přivřely se zraky leckterého diváka a duch zalétl tam k těm vesnicím, mezi lesy chmelných tyček, oživené idyllickými výjevy česání. Bohaté věncoví bujné zeleni s hojnou úrodou zlatozelených „hlaviček“ kývá malebně na všech stranách, klesá pod rukama česajících k zemi a příjemně dráždí čich svou silnou, opojivou vůní. A mezi temně zeleným lupením pěkně vynikají živě zbarvené národní kroje česaček a česačů, zpívajících starodávné písně lidu — ó jak rád si duch k tomu vesnickému výjevu znovu přikouzluje i bývalou svérážnost a pestrost lidového života, kterou dávno již setřel nelítostný čas. Jak želí tolikeré samorostlé poesie beze stopy zahynulé a jak by zaplesal, kdyby mohla opět povstati z hrobu a své duhové třpyty rozsypati v šedivou nudu naší střízlivé doby, kde originálnost a krása zponenáhla zbudou jen ve knihách poetů!

Důstojné je i zakončení skvělého průvodu. Dva páry mohutných volů táhnou ohromný sud, před nímž statná postava chmelaře s malebným skupením pestře oděných dítek allegoricky znázorňuje české chmelařství a pivovarnictví; na sudě pak trůní Gambrin, maje na sobě přiléhavý středověký oblek, každou nohavici jiné barvy a přijímá blahosklonně jásavý hold svých věrných manů. Hlasové ústrojí pana Broučka bylo již vítáním královniček úplně přemoženo: účastnil se tudíž těchto ovací pouhými posuňky, ale tak ohnivě výmluvnými, že byla

obava, aby po způsobu indických náboženských blouznivců neuvrhnul se pod kolesa triumfálního vozu zbožňovaného krále.

Hodnou chvíli díval se ještě za průvodem, kolem něhož valily se nesmírné davy obecenstva jako vlny vzbouřeného moře, nesoucího a kolébajícího na svých peřejích ten ohromný sud s veselým Gambrinem a před ním tu nedohlednou řadu okrášlených vozů s kolísavým lesem zelených stožárů.

Uvažoval, má-li se vrhnouti také do těch proudů a chvátati s průvodem k napodobenému selskému statku, o kterém včera „u kohoutů" slyšel, že tam pantáta s panímámou chmelařskou chasu uvítají a že se tam dočesná ukončí tancem a družnou pitkou. Ale pomyslel si, že by nebylo žádnou příjemností, tlačiti se v té spoustě lidu a že by si v ní ztěžka vybojoval místo, odkud by mohl něco viděti. A bude i lépe pro studování pravé povahy lidu, podívá-li se na dočesnou trochu později, až se chasa po odbytých slavnostních řečích a formalitách volněji oddá samorostlému veselí.

Rozloučil se tedy prozatím s komonstvem krále Chmela v náladě téměř poetické. Hlavou vířily mu smaragdové vrcholíky chmelové, líbezné obličeje třpytných královniček, pestré praporce, fábory, sud s Gambrinem. Litoval v tu chvíli opravdu, že nemá básnického daru Orlanda Furiosa nebo Břetislava Boubínského, aby ztlumočil své city vzletnými verši. Hle, ti chlapíci — pomyslel si — skládají verše na všechno možné, ale právě pro nejlepší nemají smyslu. Jsem jist, že si té dočesné ani nevšimli Chmel je jim bezpochyby sprostý. Mají v hla-

vě samé růže, lilie, hyacinty — a přece nemohu si představiti krásnějšího života básnického nežli seděti ve stínu a rozkošné vuni zelené chmelnice, s pěnivým žbánem ječmenové šťávy po ruce a skládati básně v duchu věčně krásné národní: Kde je sládek, tam je mládek... Takhle bych věru sám chtěl prozpívat život a místo pomníku s lýrou dal bych si pak zasaditi na hrob chmelový keř, jehož smaragdové úponky by líbezně kynuly a voněly ještě v můj věčný sen.

X.

(Třeboňské dojmy a fantasie.)

Sud Gambrinuv uvedl panu Broučkovi na paměť onen báječný velesud, který se stal původem jeho dnešní výpravy na výstavu. Vzpomněl si na dostaveníčko, jež si ustanovili s officiálem a Klapzubou na půl šesté večer u dotčeného dvaašedesátitisícilitrového obra. Vytáhl hodinky a shledal s potěšením, že má ještě asi půl druhé hodiny času.

Mohlť se ještě nerušen po zbývající části výstavy poohlédnouti a později také na veselý rej před statkem chmelařským se podívati. Ale především bylo třeba osvěžiti hrdlo, ochraptělé vítáním průvodu a sprahlé vedrem i prachem v té strašné tlačenici. Uchýlil se proto do pivnice Třeboňské, k níž ho vlna rozjařeného obecenstva donesla.

Starobylé město jihočeské, rozkvetlé ve stínu pětilisté ruže, bylo mu po jméně dosti známo, ne sice svým proslulým archivem, ale svými ohromnými rybníky se slavnými candáty a zvláště svým pivovarem, o němž pronikly k němu pochvalné zvěsti.

Chopil se tedy rád příležitosti, aby s ním učinil důvěrnější známost.

Ale věc nebyla tak snadná, jak by se zdálo. Ačkoliv před pavilónem restauračním, stojícím na pravo pod zadní terassou Průmyslového paláce, spousta stolů a židlic zaujímala hodnou část prostranné arény mezi stromořadím a světelným vodotryskem, byly všechny do posledního místečka již obsazeny a také uvnitř pavilónu marně ohlížel se po prázdné židli. Částečné vysvětlení podávala sice poloha restaurace na blízku světelné fontány, ale zajisté měla tu i jakost nápoje nemalou část zásluhy. Pan domácí umínil si proto tím pevněji, že stůj co stůj učiní zde alespoň malou zkušební zastávku. Avšak bylo těžko nalézti pevný operační bod. Kde tady něco vyčnívalo aneb jen stačilo k umístění sklenice, všechno, pravšechno muselo již z nouze sloužiti za sedadlo nebo stůl; i podezdívka a schody pavilonu byly již hustě obsazeny hosty, šťastnými, že nemuseli alespoň stojíce píti krušně ulovenou sklenici; všude mezi stoly stáli a bloudili bez rady lidé, buď marně pátrajíce po prázdné židlici nebo dychtivě číhajíce, až se některá uprázdní — čekali však také nadarmo, neboť šťastnější majitelé židlic seděli na nich jako přibití; sklepníci, lítající s náručemi sklenic bez dechu tou spoustou lidu, odpovídali k interpelacím jen zoufalým pokrčením ramenou.

Ale konečně zahledl náš referent v koutě u restaurace prázdný soudek. Hbitě odvalil jej na příhodné místo, postavil dnem vzhůru a chtěl si již sednouti, když na dně tom objevil následující křídou napsané verše:

POSLÁNÍ BŘETISLAVU BOUBÍNSKÉMU.

Ke mně leť na písně oři
letem racka, druhu můj!
Slyším hřmění oceánu,
ležím v moři tulipánů,
hledím v ňader hlubou ránu,
která hoří, hoří, hoří,
hoří jako pekla sluj.

S osudem svým potměšilým
zahrál jsem si makao,
vše jsem vsadil v jednu kartu,
prohrál duši, s kletbou na rtu
klesám lásky na standartu,
hořce kvílím, kvílím, kvílím,
kvílím: Zrádné kakao!

V jeho hnědou, sladkou vlnu
spřádal jsem sto zlatých dum,
když mi zasvit v ňader šero
serafských co křídeł péro
vděk tvůj, tulipánů dcero —
a teď klnu, klnu, klnu,
klnu marným lásky snům.

Ó spěš, druhu! Klid se vrátí
v duši mou Tvým zpěvným rtem.
Do strun zlatých ponoř ruku,
při slavičím jejich tluku
usnu v ód tvých čarozvuku,
budu spáti, spáti, spáti,
spáti nekonečným snem . . .

Orlando Furioso

Aby snad neparadoval na výstavě se zvláštním otiskem té básně na místě pro poetickou publikaci nejnevhodnějším, smazal ji pan Brouček pečlivě, načež teprve usedl na improvisovaný prestol, položil

svůj letní svrchník přes kolena a pravicí opřel se o deštník, hotov hájiti této své posice do posledního dechu. Prvnímu sklepníku, který se kmitl kolem, vyrval rázně pěnivou sklenici a umístil ji rovněž na kolenou, užívaje za podložku hlavního katalogu.

Oddechl si pak uspokojen, zdvihl sklenici proti světlu a shledav barvu nápoje i pěny v úplném pořádku, učinil hluboký, přehluboký doušek. Z důvodů již známých zdržuje se náš referent i tentokráte znaleckého posudku. Můžeme jen tolik říci, že za první sklenicí rychle následovala druhá a že nad třetí v jeho obličeji začal se rozhosťovati týž výraz čistého blaha a lásky k veškerenstvu, který okrášlil jeho rysy v ochutnávárnách.

Pohlížel na tu směs a spoustu lidiček všeho stáří, pohlaví a stavu, zde uprostřed zářivé scenerie výstavní družně sedících kolem stolů s pěnivými číšemi, na tu míchaninu nejrůznějších obličejů, jevících většinou totéž klidné veselí, jaké se uhosťovalo v jeho duši, a hlavou jeho začaly se snouti reformatorské myšlenky, které směřovaly k tomu, založiti na celém světě jedinou říši nezkaleného míru a štěstí.

Hle! jak se tu svorně veselí všichni ti lidé — proč by tak nemohlo býti i jindy a stále? — ptal se v duchu pan Brouček a rozpřádal vděčné thema dále. — Proč by tak nemohlo být po celé Praze, po celých Čechách a konečně na celé zeměkouli? Co je vlastně příčinou věčného sváru? Že každý stará se bez potřeby o jiné.

Kdyby každý národ pečoval jen o sebe a nechával jiné s pokojem, nezbylo by potentátům než schovati do krabiček své zamilované vojáčky, kte-

rážto pošetilá hračka stojí poplatnictvo tak nekřesťanské peníze. Což na příklad Němci nemohou být šťastni, dokud nepohltí nás Čechy, Slovince a bůh ví jaké jiné národnosti, na které mají ještě laskominy?

A my Čechové sami — což je třeba, abychom si ustavičně navzájem ztrpčovali život? Pan domácí chápe sice, jak příjemný jest pocit, můžeme-li bližnímu způsobit hodně krušnou chvíli, zejména rodák rodáku, krajan krajanu, soused sousedovi, kollega kollegovi; ale nebylo by přece lépe, kdybychom té rozkoše užívali střídměji.

Snad by mnohý přece tuto svou choutku držel na uzdě, kdyby nebylo tolik rozmanitých kosmetických prostředku, jimiž se muže při tom nalíčiti jako bojovník pro tu neb onu krásnou ideu. Nikdo konečně nepřiznává se rád, že mu působí potěšení, činit jiným lidem hodně mnoho příkoří a nepříjemností. Ale jinak je, má-li někdo jiné náhledy nežli já; politického odpůrce na příklad mohu bez ostychu zasypati nejhrubšími urážkami; přívržence jiného uměleckého směru mohu snižovat a hanobit po libosti; také ve vědě jest dosti sporných otázek, pro které možno spoluvědci vyčísti nejhorší věci na světě; vůbec najde se v každém oboru snadno nějaké heslo k utvoření strany, pod jejímž praporem pak možno vesele chystat peklo na zemi všem ostatním.

Druhý hlavní kořen zla je ten, že mezi námi žije tolik lidí, kteří se výhradně zabývají jinými. Sami nedělají nic nebo skoro nic ale za to číhají, kde se šustne známka nějaké cizí činnosti, aby hned přikvačili se svým posuzováním, odsuzováním a podezříváním. Zkuste na příklad kutit cokoli před

svým domem. Začněte třeba zatloukat nějaký kůl. Ihned jako vosy zvětřivší z daleka cukr, vyskytnou se bůh ví odkud tito lidé, obklopí vás se všech stran a zakrátko uslyšíte rad a posudků více, nežli vám bude milo. Jeden vytkne, že je kůl příliš slabý, druhý zase, že je kladivo málo silné, třetí shledá, že zarážíte kůl na křivo nebo na nepravém místě, čtvrtý usoudí, že nemáte ani pojmu o zatloukání kůlů, odkudsi zaletí k vám tvrzení, že jste kůl i kladivo někde ukradli, a za hodinu dovíte se o řečech, kolujících po celém městě, že zarážíte kůl před svým domem proto, abyste na něm oběsili svou tchyni.

Pan domácí (ne já!) obviňuje zvláště noviny, že prý nepracují náležitě pro mír a shodu občanstva. Rvou-li se samy mezi sebou, nelze proti tomu ovšem nic namítati. To je zcela v pořádku. Kdyby na příklad dva listy vycházející v jednom městě slušně k sobě se chovaly, bylo by to právě takovým divem přírody jako dva spřátelení kohouti na jednom smetišti. I politiky ať prý cuchají podle libosti; neboť kdo se dává na politiku, má věděti, že tam nekyne mnoho cti a potěšení. Také magistrátu a městské radě neškodí sem tam nějaký klofec — tu by pan Brouček sám někdy s radostí pomohl. A konečně i vládu ať si hladí proti srsti; ta ví už sama, jak s nimi zatočit, zdá-li se jim trochu příliš živě o svobodě tisku. Leč alespoň ostatní lidi by prý — nemohu toto „prý" dosti často opakovat! — měly nechat na pokoji. Takhle prý každý, kdo něco zbuduje, předláždí, sepíše, promluví, nějaký hlasovací lístek odevzdá, zkrátka cokoli vykoná, musí být připraven, že probudí se druhého dne jako nej-

větší hlupec nebo lotr království českého. Ba i ten, kdo nedělá pranic, brává noviny jen s bázní do ruky, poněvadž se snadno může státi, že tam z čista jasna najde své jméno ve spojení s rozličnými nehezkými věcmi. Zvláště na rubriku „Zasláno" mrkne každý nejdřív úzkostlivě jen po očku a teprvé, když tam nezahlédne nic podezřelého, odváží se na ni — pak arci s chutí. Z lokálek měly by se ponechat jen ty, které se týkají obyčejných nevinných denních událostí, na př. neštěstí, samovražd a hádek mezi novináři samými; v ostatních, zvláště větším písmem vytištěných, nevězí pravidelně nic dobrého. Mají-li už noviny takovou potřebu, trhati a drchati někoho — vždyť je tu rubrika „Ze soudní síně": tam ať si po libosti srdce svého protřepávají skutečné ničemy a padouchy, kterým to patří.

Přes to vše nečiní Brouček novinářům žádných návrhů, s nimiž by beztoho nepochodil. Sám vyznává, že by se nepředplatil na fádní časopis, který by ze svého programu vyloučil všechny osobní jizlivosti a pikantní klepy. Klevety jsou pro náš národní život potřebou naprosto nezbytnou. Kdyby se nějakým zázrakem podařilo, vypleti je z české společnosti, zachvátila by jistě populaci epidemie sebevražd — sebevražd z omrzelosti života. Bez onoho koření ztratily by politika, literatura, divadlo, společenský život, celé pozemské bytí všechen svůj půvab pro nesčetné naše klepny obojího pohlaví.

Noviny jsou zkrátka takové, jakými je míti chceme. Obrážejí se v nich jako v zrcadle naše vlastní chyby. S nápravou museli bychom začíti u samých sebe.

A pro začátek odporučuje Brouček alespoň něco: aby se ve společenské zábavě vzhledem k nepřítomným prováděla táž zásada, která platí o mrtvých. O nepřítomných nesměl by nikdo mluviti leda dobré. Kdyby na příklad někdo spustil: „Víte již o výpovědi paní *** (té neb oné herečky)?“ a zároveň učinil ten známý mnohoslibný posuněk, při němž se všechny uši labužnicky natahují, hned by některý člen společnosti přestupníka pokáral zvučným tlesknutím dlaně o stěnu, kterýmžto způsobem na „vikárce“ a snad i jinde zažehnávají prastaré anekdoty a prášilovská dobrodružství. Z počátku by arci následkem toho u mnohého stolu panovalo hrobové ticho, ale časem by snad přece poznali, že možno bavit se i jinými věcmi nežli špatností nepřítomných soudruhů a jiných lidí.

Dále mohly by se mnohé věci vyřizovati jinak nežli novinami. Kritik, jemuž by se nelíbila nějaká kniha, napsal by místo posudku pro časopis pozvání autorovi k dostaveníčku na nábřeží a sdělil by mu tam za krátké procházky, jaké nedostatky v knize shledal a jak by vlastně autor měl psáti. Tak by kritikovi byla uspořena práce s duchaplnou stylisací posudku a spisovateli veřejná hanba. Divadelní recensent nemusel by po představení chvátati do redakce, nýbrž mohl by druhého dne prostě navštíviti tu neb onu herečku v jejím boudoiru a říci jí mezi čtyrma očima, co proti ní má. Jistě by pak jeho kritika byla nejen formálně uhlazenější, nýbrž i věcně mírnější. A s herci dorozuměl by se přátelsky o vadách jejich výkonů hned večer při veselém pikniku v některé restauraci. V hostincích by se vůbec snadno mohly urovnati mnohé

spory a nechuti, které zbytečně rozbuřují naši veřejnost. Ovšem by jakost nápoje musila být přiměřená. Jistě by na příklad takovému smiřovacímu pokusu neodolala ani nejlítěji rozvaděná dvojice učenců, a kdyby třeba i byli filologové. Z počátku by arci seděli v rovném úhlu od sebe a diskutovali by přes ramena slovy, z nichž každé rovnalo by se otrávené dýce; ale až by si všechno jak náleží pověděli, jistě by se znenáhla úhel stával špičatějším, vzezření obou lidštějším, diskuse věcnější. Přibýváním čárek na tácku by pak tváře jasněly více a více, až by z nenadání A. uhodil soudruha lehce přes koleno, což by mu B. oplatil jemným plesknutím do zad; tím by led byl nadobro prolomen a učené hádání skončilo by bezpochyby po půlnoci vřelým objetím a připitím na věčné bratrství. Tím by se věc vyřídila pro oba mnohem prospěšněji a čestněji, nežli sáhodlouhými „Zaslány“; nezúčastněným kollegům a částečně i širšímu obecenstvu by tím arci ušla příjemná zábava, ale nějakou malou oběť by musel přinésti každý.

Pan Brouček chtěl by se dožíti, aby jednou dle jeho receptu všichni naši politikové, učenci, literáti, umělci a jiné notability poskytovali takový obraz, jaký se radostným jeho zrakům jevil tam ve výstavní Třeboni pod chmelovou berlou mocného krále Ječmínka!

XI.

(Zmeškání dostaveníčka s officiálem a Klapzubou. — Básnický souboj. — Setkání s professorem Kostlivým.)

Pan Brouček zabral se do těchto myšlenek tak hluboko, že ani nepozoroval, kolikrát se vystřídala

sklenice před ním a jak rychle za nich ubíhal čas. Teprve když se uprázdnilo místo u jednoho stolu a pan domácí se tam stěhoval se svého soudku, přišla mu opět na mysl jeho sázka, i vytáhl rychle hodinky. S leknutím shledal; že už minula šestá. Zmeškal tedy dostaveníčko u obrovského sudu a Klabzuba s officiálem jsou již asi bůh ví kde, nedočkavše se jeho příchodu! Domnívají se bezpochyby, že uznal svou sázku za ztracenou a snad těší se již na veselé oslavení výhry na jeho útraty.

Byla to mrzutá věc. Co dělat? Má jíti přece a konstatovati alespoň sám objem sporného sudu? Ale je-li sud menší, mohou mu to zítra upříti, a má-li skutečně míru jimi udanou, darmo si pokazí konec dnešního krásného dne vědomím své prohry. A nad to musí opustiti teplé místečko, které si zde ve stínu pětilisté růže tak lopotně vybojoval, a pustiti se na zdařbůh na kolotavou plavbu, která kdož ví přivede-li ho do přístavu tak útulného a příjemného.

Nadobro pak zdržela jej na místě zvěst, pochycená z rozhovoru nahodilých soustolovníků, že rázem šesté hodiny všechny obsažnější pavilony se uzavírají. K čemu by marně obcházel mezi zavřenými pavilony a na konec snad propásl to jediné pozoruhodné, co může ještě uviděti, ba snad vůbec nejskvělejší číslo výstavy: představení světelné fontány! Beztoho již všechna sedadla před vodotryskem byla obsazena zvědavci, kteří tu seděli jako přibiti, ač bylo dosud plné denní světlo a do začátku čaroskvoucího divadla hodně daleko. I v prostoře kolem sedadel a v aleji stály již husté davy, čekajíce trpělivě na příští divy. Měl opustiti židlici, s níž tak pohodlně všechno bude viděti jako s placeného

křesla v divadle, zůstavit ji za kořist některému z těch číhajících závistivců kolem a vrátiti se teprve, až obecenstvo ještě hustěji se tu nakupí a všechnu vyhlídku na vodotrysk mu zahradí?

Ze všech těchto duvodů zřekl se dalších potulek po výstavišti a poručil si večeři, při čemž na rubu jídelního lístku objevil následující verše:

BASNICKÝ SOUBOJ.

Ó Pylade, tvých veršů smělé křídlo
té počechralo kadeř — lehce byť —,
jíž k hrdlu navléká mé písně šídlo
zář perel nesmrtných na zlatou niť;
nuž doznej, má že krasší milky tvojí,
jak palmy vějíř krasší jetele,
neb k souboji se chystej ducha zbrojí,
svých veršů skřižme skvoucí čepele!

O. Furioso.

Rád v milky obranu své ladím dudy
a přijímám tvé zpurné vyzvání,
můj tichý zpěv, ač po domácku chudý,
tvé loutně cizích zdob se ubrání,
můj zažene tě v útěk hlahol rodný,
v němž teskní žežule a plesá číž,
v němž s dětelinkou skromnou libček svodný
tvou zpije skráň, že blažen oněmíš.

B. Boubínský.

Již z pochvy nadšení meč tasím, sloku,
jak ocel břitkou s hvězdným zákalem,
řve slavně píseň má jak lvice v skoku,
zem vířic deptá zlatým sandalem,
a zasype tě rázem pouště pískem,
sfing troskami a strží pávích pér,
hvězd metelicí, lastur vodotryskem
a deštěm lotosů z ruk bajader.

O. Furioso.

Má píseň šušká báje našich lesů,
v ní vánkem suslí česká travička,
jak český strumen zurčí v jarém plesu
a sladko směje se jak hrdlička,
leč také dupnout zná si podkověnkou,
až poskokem se třese podlaha,
a cepem husitským též nad hlavěnkou
zná hrůzoděsně mávnout na vraha.

B. Boubínský.

Já na rumpálu hvězdném sny své soukám
z dum nesmrtelných bezdné hlubiny
a stéblem zpěvu v nekonečno foukám
své čaroskvoucí vidin bubliny —

O. Furioso.

Já píšťalku si bájnou pootloukám
ze svěží kůry české vrbiny
a na ní výskám, teskním, pískám, broukám
ze srdce k srdci zkázku otčiny —

B. Boubínský.

Již poznáváme oba, beznadějně
že vedli bychom zápas bezmezný,
svých veršů krásou přemoženi stejně,
druh druhu vijem' věnec vítězný.
Nuž podejme si ruce s bratskou láskou
a v dud i harfy družném hlaholu
sfing troskami i rodnou sedmikráskou
o slávy trůn se dělme pospolu!

O. Furioso. B. Boubínský.

Pan domácí po přečtení té básně sepjal ruce tak výrazně, až klouby zapraskaly, a chtěl vznésti oči k nebesům, při čemž jeho zrak setkal se s blahosklonným pohledem vyčouhlého pána, ke stolu právě se blížícího, v němž poznal professora Kostlivého.

„Aj, i pan domový na výstavě?“ pravil učenec dobrotivě a dodal, ukazuje na jídelní lístek: „A správ-

vně-li pojímám sepjatí vašich rukou, ceny jeví se vám zde býti upřílišeny, tak-li?"

„I má úcta, pane professore," vítal Brouček váženého svého nájemníka, a poněvadž šťastnou náhodou právě vedlejší host se zdvihl k odchodu, okupoval prázdnou židlici hned pro Kostlivého, který se na ní důstojně usadil.

„Ceny tu nejsou na výstavu příliš zlé," odpovídal úslužný domácí pán na professorovu otázku, „a nápoj mohu vašnostem s pokojným svědomím odporučit. Ale račte se podívat!" A přišoupl k němu obrácený jídelní lístek.

Professor pohlédl zběžně na lístek a prohodil pohrdlivě: „Znamenám, že bude mi čísti okus v řeči vázané, na seznamu pokrmův venkoncem nemístný."

Očistil nato své brejle a vyňav — patrně z pouhého zvyku — z náprsní kapsy tenkou tužku s velmi protáhlou a zaostřenou špičkou, dal se do čtení.

Brouček vyzvídal dojem četby z jeho tváře. Byla nyní velmi přísná, a s očima zabodávala se zároveň tužka tu a tam do řádků, pod nimiž zvolna přejížděla. Časem vzepjalo se hrozivě obočí nebo se nakřivil potupně ret; někdy rozkolébala se povážlivě hlava nebo vydral se z prsou hluboký vzdech. A místy zarývala se tužka rázně do papíru nebo činila důtklivé otazníky, vykřičníky, křížky a jiná znaménka.

Když takto pročetl první sloku Furiosovu, zatřásl hlavou a lítostivě pohledl na pana Broučka.

Teprve po nějaké chvíli odhodlal se s povzdechem pokračovati ve čtení. Nad slokou Boubínského tvář jeho sice poněkud se rozjasnila, ba kývl

dvakráte i pochvalně hlavou, ale na konec projevil přece zavrtěním, že není náležitě uspokojen.

Druhá sloka Orlandova jej přímo rozčilila; trhal sebou téměř za každým řádkem, poškleboval se jízlivě, pracoval tužkou zimničně a když dočetl, hleděl chvíli do prázdna jako ztrnulý.

Následující sloka Boubínského jen málo jej uchlácholila a když dospěl k Orlandově „hvězdnému rumpálu", mrštil nadobro „Básnickým soubojem" a upřel kalné zraky na pana domácího s výčitkou tak bolestnou, že tento uznal za vhodné upozorniti professora, že on (pan Brouček) není autorem těchto veršů.

„Vímť, že povahy vaše netíhnou k poesii," upokojil ho prof. Kostlivý. „Ostatek, pravá poesie venkoncem daleka jest takových zvlčilých výhonkův nezřízené obrazivosti, od nichž s nevolí a politováním jest se odvrátiti každému příteli naší slovesnosti. Ó byste věděl, militký pane domu, kterak želím převráceného, za nicotnými bliktry a mátožnými bludičkami prostopášně těkajícího směru, jímž zavlékají ubohé naše písemnictví tací znešvařovatelé našeho Parnasu!"

„Zvláště ten blázen s dudami a s mateřídouškou," přiložil polínko pan Brouček, který dosud Boubínskému neodpustil urážlivého „čmela".

„Ó nikolivěk, tento právě poněkud mi se zamlouvá svou skromnější a domáčtější způsobou pění," odporoval prof. Kostlivý, „ač nepokárati nelze, že poskvrňuje své varito tytýž hrubými poklésky jazykovými, jako u příklad neústrojnou složkou ‚hrůzoděsně', vazbou ‚z n á si dupnout' a jinými. Také místo ‚vyzvání' mnohem případněji by se hodil do

jeho básně ‚výzev‘. Kořenné zlo jest, že mnozí takoví ctižádostivci chápají se lýry ochotněji nežli učebnice mluvnické.“

Tímto způsobem přetřásali pan Brouček s professorem dále naše literární a jiné poměry a Kostlivý chtěl se právě rozhovořiti o Králové Dvoře, když oba zpozorovali, že jest již čas, aby soustředili pozornost svou jinam.

XII.

(Fontaine lumineuse a nenadálý konec.)

Zatím šero sneslo se nad výstavištěm, zahořely žárovky svým zvláštním světlem, v němž divné výstavní město fantasii navštěvovatele unášelo v kouzelná sídla východních báchorek. Jen kolem fontány bylo temněji a tam tísnila se již celou širou prostorou hlava na hlavu, čím déle netrpělivěji očekávajíc budoucí divadlo.

Ještě bylo tu šumno, živo, ve stromořadí stěsněné davy zvolna pohybovaly se dvěma opačnými proudy, tlačenice na volných prostorách přímo před vodotryskem a kolem sedadel vířila sem tam ruznými směry jako rojící se mračno včel — avšak pojednou zastavilo a ztišilo se všechno: první mohutný paprsek zářivé vody vznesl se bleskem do výše, zdánlivě až nad samu kopuli Ústředního paláce.

I v panu Broučkovi zatajil se dech a zraky jeho s rostoucím obdivem sledovaly báječnou hru nesčetných sdružených vodotrysků, šlehajících vzhů-

*

ru, padajících zpět, rozmanitě se proplétajících, roztříšťujících se v顺 pršky perel a jisker — vše to v ustavičné změně nejrozkošnějších, nejnádhernějších barev. Tu jakobys viděl nebetyčný chochol z obrovských různobarevných pér, tu zase strmou horu z průsvitných ledovcových homolí, v nichž obrážejí se střídavě všechny čarovné záře nejkrásnějšího západu, nyní opět nesčetné kaskády stříbra, zlatého prachu, safírů, rubínů, smaragdů, amethystů a všeho drahého kamení, a teď zase široko rozvinutý, velkolepý kalich ohromného báječného květu, zářící proměnlivě celou stupnicí přeskvostných barevných tonů, o jakých nesní se ani květeně tropického pralesa.

Sám professor vyjádřil se, že „nelze nepodivovati se této umně sestrojené a zraky libě dojímající podívané". Pan domácí pak musel doznati, že skutečnost předstihla daleko vše, co i jemu samému fantasie k tomuto odstavci výstavního programu malovala. S rozkoší pásl zraky na těch barvitých zářích, jež neustále se střídaly a když o jedné myslel, že už krásnější ani býti nemůže, vždy opět nádherným leskem následujících ještě byly zastíněny. Radostné jeho vzrušení stupňovalo se znenáhla v opravdivé vytržení. Odpustil nyní vodotrysku ochotně francouzské jméno a nelitoval ani dost málo, že obětoval svou sázku, jakož i zadní polovici výstaviště koruně celé výstavy, tomuto úchvatnému divadlu, jehož průběh mohl se svého místa, u krajního stolu za Třeboňskou pivnicí nejblíže k fontáně, zcela pohodlně stopovati. Ba, zapomněl docela i na svou sklenici, právě nevím po kolikáté znovu naplněnou.

Večery na výstavišti dokazovaly zřejmě, že jsme zpěvným národem. Zdálo se, že blýskavice těch oslňujících září nutně musí být provázena burácejícím hlaholem. Výkon toho tisícihlasého sboru nebýval sice s uměleckého stanoviska vzorný, a leckterý hlas v něm prozrazoval, že všichni účinkující nebyli rozníceni pouze vlasteneckým nadšením; ale celkem bylo nedosti důvodno a k tomu marno, vzpírati se bezděčnému projevu vzrušených citů: Radostný obdiv nad bohatstvím výstavy, pýcha nad tímto důkazem netušené národní síly, vzdor proti všem, kteří v nezkrotném záští snaží se mařiti každou naši snahu a neustávají vnucovati nám své potupné jho — vše to, málo dbajíc obvyklých pravidel, při té zářivé večerní apotheose výstavního díla maně vytryskovalo z přeplněného nitra způsobem svědčícím naší české povaze: zpěvem, bouřlivým hlaholem vlastenecké písně.

Tak i dnes. Začala jedna skupina, přidávaly se hlasy jiné a brzy rozléhal se bouřlivý zpěv širým prostranstvím.

Prof. Kostlivý byl tím dojat nemile. Vztáhl ruku výstražně k nejbližší skupině a ze rtů jeho zavznělo přísné „Sssst!“ jakým kárával ve škole nemístný šepot zadních lavic.

A když ani hlasnější „Ticho!“ zpěváky nezastrašilo, obrátil se rozhorlen k panu Broučkovi: „Pokárání hodným nešvarem, tytýž neslušností vidí mi se býti takovýto neúměrný, uši týravě projímající halas a tartas. Půjčil bych, že ladně zvučící, po zákonech hudebního krásna umělecky zřízený zpěv sborový by se hodil k tomuto zrakům lahodí-

címu světelnému vidu; ale za takovouto nevázanou vřavu jest nám se rdíti u přítomnosti cizincův."

„To tak! Abychom si k vůli nějakému Němci nebo šosáku nesměli zazpívat na své výstavě!" ozval se rázně jeden ze stolového kruhu a hned spustil z plných plic: „Hej Slované..."

Ostatní přísedící, pohlížejíce s posměchem na Kostlivého, dali se také do zpěvu.

Professor potrestal všechny pohledem němého opovržení, vstal a důstojně odcházel.

Brouček dal svým sousedům mrknutím a významným posuňkem za odcházejícím na jevo, že s ním nemá pranic společného, a když vytáhlá postava s dlaněmi k uším přiloženými v davu zmizela, odřekl se ho důrazně slovy: „Víte, pánové, učenec — takto pořádný nájemník, jen co je pravda; zůstává v mém domě a náhodou jsem se s ním tady sešel. Bodejť, abychom si nesměli zazpívat! Zazpívám si také. Vzdor na vzdor někomu —"

Pan domácí, povstav, udeřil pěstí na stůl, až sklenice zařinčely. Na neštěstí zapomněl, že ležel před ním klobouk, jejž nedávno sejmul, aby trochu ochladil rozpálené skráně; nyní dopadla mohutná jeho pěst vší silou na ubohou pokrývku hlavy, již pádem s kupole Průmyslového paláce trochu pochroumanou, a znetvořila ji k nepoznání. Brouček chtěl škodu alespoň z nejhoršího napraviti, ale měl dnes ruce jaksi neohrabané: klobouk vypadl mu z dlaní a zakutálel se kamsi pod stůl.

Pan domácí nechal jej prozatím dole, vytáhl svou bílou „furažku", posadil si ji na hlavu a zanotoval bezmála řevem lvím:

„Hrom a peklo, marné vaše
proti nám jsou vzteky — —“

V tom ucítil na svém rameně pádnou ruku a když se obrátil —

Ne! Péro zdráhá se vylíčiti, co následovalo.

Pan Brouček dostal se sice — jak známo — již jednou do styku s orgány veřejné bezpečnosti, ba byl dokonce v obecní truhle dopraven na komisařství; ale to stalo se v jeho vlastní prospěch, když omráčen pádem s měsíce potřeboval soucitné pomoci. Nyní však ukázala mu stráž veřejného pořádku svou hněvivě zamračenou tvář a těžce zasáhla jej kárající rukou jako přestupníka zákonů a škůdce obecného blaha.

Divíte se asi, že toto poslední dobrodružství našeho cestopisce nebylo v novinách registrováno mezi podobnými případy, které se za doby výstavní nezřídka udávaly. Na vysvětlenou musím poukázati k oblíbenosti, jaké pan Brouček požívá v časopisech všech domácích stran a frakcí bez rozdílu; jen v té sluší zajisté hledati příčinu, že naše žurnalistika onu sensační událost pominula úplným mlčením.

Pan domácí nehodlá se dodatečně pochlubiti podrobnostmi své policejní avantury; ale nemá také žádné příčiny, hanbiti se za ni před českou veřejností. Dává na uváženou těm, kdož se snad škodolibě usmívají, že třeba za krátko každý ráznější Čech může se octnouti ještě na jiných místech, než kam se dostal on. Vždyť jest dosud v živé paměti doba, kdy svobodomyslní Němci rakouští poučovali nás o pravé svobodě zavíráním, pokutováním, stan-

ným právem a podobnými argumenty, důstojnými „národa velkých myslitelů“. Kdož ví, nezvítězí-li opět brzy v Rakousku věc svobody, té pravé německé svobody a pak —

Nu, Brouček to má již napřed odbyto. Dokázal, že umí také trpěti za své politické přesvědčení. Nevyčítá nikomu své mučennictví, ale doufá pevně, že národ podrží na paměti svůj čestný dluh a že neopomene skutkem dokázati mu svou vděčnost.

Pan domácí chce za to sloužiti dále národu až do těch hrdel — či vlastně do toho hrdla, neboť nemá jich bohužel více k disposici.

Z celé té příhody mrzí ho jediné: že si na komisařství udělal trochu špatné oko. Člověk neví totiž, kdy může ty pány zase potřebovat.

Vážněji poškodila ona příhoda Broučkovo výstavní dílo. Nejméně dva, tři další sešity, v nichž mohl náš referent až do zahoukání příšerného „dunidla“ zažíti a pozorovati na výstavišti ještě ledacos, padly za obět horlivosti policejní.

Škoda jest tím větší, poněvadž tato naše kniha jest poslední, v níž vystupuje pan Brouček na veřejnost. Čtenářové všimli si zajisté průběhem této publikace již na několika místech roztrpčené jeho nálady vůči slávě a veřejné činnosti. Nyní rozhodl se nadobro a neodvolatelně, že vzdá se navždy své touristické a publicistické dráhy. Nemá prý toho bohudíky zapotřebí, aby se namáhal pro jiné a sklízel za to na konec všelijaké nepříjemnosti.

Já, literární jeho pomocník, lituji sice toho rozhodnutí, ale v hloubi duše panu domácímu závidím.

Jaká by to byla slast, abych se mohl také jednoho jitra probuditi s vědomím, že nemusím již nikoho oblažovati mistrovskými svými výtvory, že mohu jíti do kavárny bez obavy před různými štulci kritiků, že mohu s klidnou podzimní resignací jíti na procházku v některé osamělé, žloutnoucí stromořadí za městem a těšiti se na tichý pokojík s praskavými kamny a pohodlnou lenoškou, v níž se budu baviti četbou jiných spisovatelů, ovšem jen cizích. Ale povinnost mi velí, vytrvati až do konce. Aj, toť by každý dovedl, v době své síly a svého štěstí těšiti se z jarého tvoření a zevnějších úspěchů, ale v době, kdy pociťujeme úbytek sil, vyhlédnout si nejvhodnější chvíli, abychom ustoupili čestně s arény a zasedli na pohodlné křeslo diváka, ne-li dokonce na soudcovskou stolici. A potom, jak mohl bych dobrovolným odstoupením a upláchnutím své staré přátele a spolupracovníky připraviti o zaslouženou slast, aby se pokochali divadlem na mou pozvolnou, žalostnou agonii. Ne, takové ukrutnosti se nedopustím. Vím zároveň, jak potřebni jsou staří, sešlí spisovatelé pro zdravý rozvoj literární, jednak jakožto odstrašující příklady staré školy a chvilková stavidla bujarého moderního ruchu, jichž poražením mohou epigóni cvičiti své mladistvé síly, jednak jakožto věšáky na rozličné hodnosti a zevnější pocty, k čemuž se takové literární mumie hodí výborně, kdežto mladému pravému talentu jediná báseň, která se mu zdaří podle přání, je stokrát milejší nežli všechny hodnosti a titule.

Vytrvám tedy věrně až do té chvíle, kdy mi dá obecenstvo šetrně na srozuměnou, že mých služeb v žádném směru již nepotřebuje. Do té chvíle pak

odsloužím se za jeho soucitnou shovívavost nejlépe, když ho budu co nejřídčeji svým tvořením oblažovati. A hned nyní naskytuje se mi příležitost k takové moudré reservě.

Ó jak se chválím za opatrnou klausuli v úvodu „Pestrých cest", kdež jsem čtenáře varovně upozornil, že moje dílo snadno může zůstati pouhým torsem a že smítám se sebe v té příčině již napřed všecku odpovědnost! Před 3 lety (hrozím se sám, jak ten čas ubíhá!) přistupoval jsem sice ku své práci s onou radostnou horlivostí, která se mne zmocňuje na začátku každého nového podniknutí; ale uvažuje obtíže takové složité cestopisné publikace a znaje již ze zkušenosti svou vrtkavost, vyhradil jsem si hned z předu čestný ústup a tato výhrada není pro mne nyní zlatem k zaplacení. Hle, již nastala přestávka dosti dlouhá v naší sešitové publikaci a čtenářstvo si bezpochyby již pomyslilo, že nechám pana Broučka v polovici výstavy a že nejen nezvědí ničeho o dalších osudech prof. Kostlivého, Jana Vraného a Václava Maliny, nýbrž vůbec ani se neseznámí s geniálními literáty Orlandem Furiosem a Břetislavem Boubínským, s duchaplným drem. Dagobertem Špičkou a jemnocitnou Violou Těšínskou, na kterou se asi zvláště čtenářky těšily. A musím se loyálně přiznati, že ona dlouhá pausa nestala se vinou mých spolupracovníků; cestopisné jejich zásilky docházely správně a hromadily se na mém redakčním stole; ale mně najednou přišla doba, kdy jsem nemohl na péro ani se podívati, kdy jsem nemohl napsati ani vlastního řádku, neřku-li zabývati se pracemi jiných. Bývají takové doby — dělej co dělej, pomoci není.

A za ta tři leta nahromadila se přede mnou taková hora rukopisů, že již vážně pochybuji, podaří-li se mi kdy vůbec, profárati ji celou a vynésti všechny její poklady na světlo boží. Však alespoň jeden, třetí díl bych rád ještě podal veřejnosti; jen že s tím příliš nespěchám — naši kritikové se asi dovtípí proč. Dokud není dílo celé, pouštívají se do něho jen přespříliš nedočkaví referenti!

Před novým rokem bychom neradi začali, neboť nenáležíme k těm, kteří zneužívají posvátné nálady vánoční, aby se dotírali nežádanými zásilkami štědrovečerními a novoročními v podobě bohatě vypravených a skvostně vázaných knih na ukázku. Avšak některý měsíc po novém roce vyjde najisto tento třetí díl a prosíme tudíž věrné čtenáře, kteří navzdor všemu od nás dosud se neodvrátili, o ztrpení do té nedaleké doby.

Jenom pan Brouček poroučí se jim už nadobro. Jak již řečeno, rozhodl se definitivně, že pověsí nevděčné spisovatelské řemeslo na hřebík a že se bude nadále výhradně věnovati svému domu a svým soukromým studiím, po nichž nikomu nic není. Prosí české obecenstvo, aby laskavě naň zapomenulo čím dříve tím lépe a nevyrušovalo ho svou zvědavostí u Würfla a „u kohoutů", kdež hodlá ostatek svého života tiše a neokázale pusobiti ve prospěch naší milené vlasti.

OBSAH.

Strana

